

T.C

HARRAN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

COĞRAFYA ANABİLİM DALI

**6360 SAYILI KANUNUN KIRSAL GELİŞİME ETKİSİNİN
İNCELENMESİ:**

VAN BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ ÖRNEĞİ

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Yavuz KALKAN

ŞANLIURFA – 2018

T.C

HARRAN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

COĞRAFYA ANABİLİM DALI

**6360 SAYILI KANUNUN KIRSAL GELİŞİME ETKİSİNİN
İNCELENMESİ:**

VAN BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ ÖRNEĞİ

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Yavuz KALKAN

Danışman

Doç. Dr. Sedat BENEK

ŞANLIURFA – 2018

T. C.
HARRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Enstitünüz Coğrafya Anabilim Dalı 125225015 numaralı Yavuz KALKAN 'ın hazırladığı “ **6360 Sayılı Kanunun Kırsal Gelişime Etkisinin İncelenmesi: Van Büyükşehir Belediyesi Örneği** ” konulu yüksek lisans tezi ile ilgili tez savunması, 26/06/ 2018 tarihinde, saat 10:00’da yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin KABUL (başarılı) olduğuna oybirliği/oy çokluğu ile karar verilmiştir.

26/06/ 2018

Sınav Jürisi	Unvan, Adı Soyadı	Kanaati	İmzası
Danışman	Doç. Dr. Sedat BENEK	Kabul	
Üye	Prof. Dr. Necmettin Elmastaş	Kabul	
Üye	Prof. Dr. Faruk Alaeddinoğlu	Kabul	

Bu tezin Coğrafya Anabilim Dalında Yapıldığını ve Enstitümüz Kurallarına Göre Düzenlendiğini Onaylarım.

09.10.2018

Prof. Dr. Abdullah ÇELİK
Müdür

Not: a) Bu tezde kullanılan özgün ve başka kaynaktan yapılan alıntıların, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunundaki hükümlere tabidir.

b) Tez, HÜBAK'tan Bilimsel Araştırma Projesi mali destek Almıştır Almamıştır.

HARRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ORJİNALLİK RAPORU VE BEYAN BELGESİ

ÖĞRENCİ BİLGİLERİ

Adı-Soyadı : Yavuz KALKAN
Öğrenci Numarası : 125225015
Enstitü Anabilim Dalı : Coğrafya Anabilim Dalı
Başlık (Türkçe) : 6360 Sayılı Kanunun Kırsal Gelişime Etkisinin İncelenmesi: Van Büyükşehir Belediyesi Örneği

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Yukarıda başlığı belirtilen 6360 Sayılı Kanunun Kırsal Gelişime Etkisinin İncelenmesi: Van Büyükşehir Belediyesi Örneği çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 191 sayfalık kısmına ilişkin, 26/05/2018 tarihinde şahsım/ danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, benzerlik oranı % 6 'dır.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç,
- 2- Kaynakça hariç
- 3- Alıntılar hariç/dâhil
- 4- 6 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Yukarıda bilgileri verilen tezli/tezsiz lisansüstü programlarda seminer, dönem projesi, tez vb Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu tarafından kabul edilen lisansüstü orijinallik raporu alınması uygulama esasları ile belirlenen azami benzerlik oranlarını aşmadığımı ve bütün bilgilerin, akademik kurallara uygun olarak toplanıp sunulduğunu, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı, blok şeklinde alıntılar yapmadığımı ve tüm alıntıların bilimsel atıf kuralları çerçevesinde kaynağını gösterdiğimi, Yükseköğretim kurulu bilimsel araştırma ve yayın etiği yönergesi ile Harran Üniversitesi bilimsel araştırma ve yayın etiği yönergesinin 8. maddesinde yer alan etik ihlallerden her hangi birisinin yer almadığını, etik ihlal tespiti halinde, Enstitü yönetim kurulunca, diplomamın iptal edilmesini kabul ediyorum.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

20/06/2018
Yavuz KALKAN

Yukarıda yer alan raporun ve beyanın doğruluğunu onaylarım. 20/06/2018

Doç. Dr. Sedat BENEK
(İmzası)

ÖNSÖZ

Kırsal alan pek çok bilim dalının ortak çalışma alanıdır. Her bilim dalı kendi penceresinden kırsalı anlamaya ve açıklamaya çalışmaktadır. Kırsal alan şehirsal alana göre daha geri kalmış bir kesimdir. Bundan dolayı her ülke kendi gücü oranında kırsalı kalkındırma uğraşı içindedir. Bazı pragmatist yaklaşımlar kırsalın el değmemiş doğasını kendi menfi çıkarları için kullanmaktadır. Kırsalı salt kâr elde etmek için hoyratça kullanan bu pragmatist yaklaşımlar, kırsal kesim üzerinde onarımı zor yaralar açabilmektedir. Kırsal kesimin yanlış kullanılmasından dolayı günümüzde sürdürülebilir kırsal kalkınma kavramı ortaya çıkmıştır. Sürdürülebilirlik kavramı ile kırsal kesimi, doğru ve yeteri kadar kullanılarak geleceğe bırakılmaya çalışılmaktadır.

Türkiye’de de kırsalın kalkınması için pek çok yasal düzenleme ve proje geliştirilmiştir. Yapılan bütün bu düzenlemeler günü kurtarmaktan öteye gidememiştir. 2012 yılından sonra hayata geçen 6360 sayılı yasanın kırsalda nasıl bir etki bırakacağı merak konusudur.

Hazırlamış olduğumuz tez vasıtasıyla bu konuya ışık tutmaya çalıştık. Uzun ve yoğun geçen tez yazım sürecinde bana yol gösteren tez danışmanım sayın **Doç. Dr. Sedat BENEK** hocama teşekkürlerimi iletmeyi bir borç bilirim. Ayrıca akademik eğitimimiz boyunca yetişmemizi sağlayan bütün bölüm hocalarıma bu tez vesilesiyle şükranlarımı iletirim.

Tez hazırlığım süresince her adımda destek ve yardımlarını benden hiç esirgemeyen değerli eşim **Aynur Ateş KALKAN**’ a ve birçok kez bana yardım eden kardeşim **Hamide KALKAN**’ a teşekkürlerimi iletirim. Tezin düzenlenmesi kısmında bana desteklerini eksik etmeyen **Erkan TÜRKER** ve **Özlem ALTUN**’ a teşekkürlerimi iletirim.

Ayrıca eğitim hayatım boyunca hiçbir zaman maddi ve manevi desteklerini benden esirgemeyen babam **Abdurrahman KALKAN**, annem **Özgül KALKAN** ve diğer tüm aile fertlerine teşekkürlerimi iletirim.

Yavuz KALKAN

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	I
İÇİNDEKİLER	II
KISALTMALAR	IV
FOTOĞRAF LİSTESİ	VI
TABLO LİSTESİ	VII
GRAFİK LİSTESİ	IX
HARİTA LİSTESİ	X
ŞEKİL LİSTESİ	XII
ÖZET	XIII
ABSTRACT	XIV

GİRİŞ

1. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ.....	3
2. ARAŞTIRMANIN KONUSU VE KAPSAMI	4
3. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	7
4. ARAŞTIRMANIN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ.....	7
5. ARAŞTIRMA SAHASININ COĞRAFİ ÖZELLİKLERİ	13
5.1.Araştırma Sahasının Doğal Ortam Özellikleri.....	13
5.2.Araştırma Sahasının Beşeri Özellikleri	37

1. BÖLÜM

DÜNYA'DA VE ANADOLU'DA BAZI YEREL YÖNETİM UYGULAMALARI

1.1. DÜNYA'DA YEREL YÖNETİMLERE ÖRNEK UYGULAMALAR	
1.1.1.İspanya' da Yerel Yönetimler	42
1.1.2.A.B.D.'de Yerel Yönetimler	50
1.1.3.Fransa' da Yerel Yönetimler	56
1.2. ANADOLU TARİHİNDE YEREL YÖNETİMLER	
1.2.1.Selçuklular Döneminde Yerel Yönetimler	60
1.2.2.Osmanlı Devleti Döneminde Yerel Yönetimler	64
1.2.2.1. Osmanlı Devletinde İdari Taksimat	64
1.2.2.2. Tanzimat Fermanı Öncesinde (Klasik)Yerel Yönetimler	67
1.2.2.3. Tanzimat Fermanı Sonrasında (Modern)Yerel Yönetimler	70

1.2.3. Türkiye Cumhuriyeti Tarihinde Yerel Yönetimler	74
1.2.3.1. 1921-1945 Yılları Arasında Yerel Yönetimler	74
1.2.3.2. 1945-1960 Yılları Arasında Yerel Yönetimler	77
1.2.3.3. 1960-1980 Yılları Arasında Yerel Yönetimler	79
1.2.3.4. 1980-2004 Yılları Arasında Yerel Yönetimler	80
1.2.3.5. 2004 Yılından Sonra Yerel Yönetimler	82

2. BÖLÜM

6360 SAYILI KANUNA GÖRE VAN BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİNİN KIRSAL ALANA İLİŞKİN UYGULAMALARI

2.1. 6360 Sayılı Kanunun Kırsala İlişkin Kapsamı Ve İçeriği	84
2.2. Van Büyükşehir Belediyesinin Kırsala İlişkin Uygulamaları	89
2.2.1. Tarım ve Hayvancılığa Etkileri	91
2.2.1.1. Kırsaldaki Tarıma Etkileri	91
2.2.1.1.1. Sulu ve Kuru Tarıma Etkileri.....	91
2.2.1.1.2. Ekili ve Dikili Alana Etkileri	102
2.2.1.2. Kırsaldaki Hayvancılığa Etkileri.....	109
2.2.1.2.1. Otlak Alanlarına Etkileri.....	109
2.2.1.2.2. Hayvansal Üretime Etkileri.....	110
2.2.1.2.3. Hayvan Sağlığına Etkileri.....	117
2.2.2. Kırsaldaki Alt ve Üst Yapıya Etkileri.....	120
2.2.2.1. Ulaşım Etkileri	120
2.2.2.2. İçme Suyuna Etkileri	130
2.2.2.3. Üst Yapıya ve Çevre Düzenlemesine Etkileri	134
2.2.3. Kırsaldaki Nüfusa Etkileri	138
2.2.4. Kırsaldaki Turizm ve Eğitime Etkileri	148
2.2.5. Kırsaldaki İdari Yapıya Etkileri.....	150
2.3. Van Büyükşehir Belediyesinin Kırsala İlişkin Uygulamalarının Değerlendirilmesi	155

3. BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER	162
KAYNAKÇA	166

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ETA	: Euskadi Ta Askatasuna
UNDP	: United Nations Development Programme
HES	: Hidroelektrik Santrali
TÜCAUM	: Türkiye Coğrafyası Araştırma Ve Uygulama Merkezi
Ç.Ş.B.	: Çevre Ve Şehircilik Bakanlığı
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
ÇED	: Çevresel Etki Değerlendirmesi
STK	: Sivil Toplum Kuruluşları
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
MKP	: Milli Kalkınma Partisi
DP	: Demokrat Parti
HDP	: Halkların Demokratik Partisi
BDP	: Barış Ve Demokrasi Partisi
DBP	: Demokratik Bölgeler Partisi
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
DAKA	: Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı
DAP	: Doğu Anadolu Projesi
VASKİ	: Van Su ve Kanalizasyon İdaresi
GAP	: Güneydoğu Anadolu Projesi
DOKAP	: Doğu Karadeniz Projesi
ASKİ	: Ankara Su ve Kanalizasyon İdaresi

İSKİ	: İstanbul Su ve Kanalizasyon İdaresi
AYKOME	: Alt Yapı Koordinasyon Merkezi
PTT	: Posta ve Telgraf Teşkilatı
TCK	: Türkiye Cumhuriyeti Karayolları
DSİ	: Devlet Su İşleri
MTA	: Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü
İBBS	: İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflandırması
DPT	:Devlet Planlama Teşkilatı
KHK	: Kanun Hükümünde Kararname
ÇKS	: Çiftçi Kayıt Sistemi
KM ²	: Kilometre Kare
M ³	: Metre Küp
M	:Metre
M ²	: Metre Kare
MM	:Milimetre
C°	: Santigrat Derece
E.d.	: Editör
V.d.	: Ve Diğerleri

FOTOĞRAF LİSTESİ

Fotoğraf 1: Araştırma Sahasının Uydudan Görünümü	5
Fotoğraf 2: Van Büyükşehir Belediyesi'nin Temizlediği Sulama Göletlerinden Biri	97
Fotoğraf 3: Van Büyükşehir Belediyesi'nin Döşediği Koruge Borular	98
Fotoğraf 4: Van Büyükşehir Belediyesi'nin Yaptığı Bir Sulama Göleti	101
Fotoğraf 5: Van Büyükşehir Belediyesi'nin Yaptığı Bir Sulama Kanalı	101
Fotoğraf 6: Çatak İlçesinde Üretilen Siirt Fıstığı	104
Fotoğraf 7: Çatak İlçesinde Aşılana Melengiç Ağaçları	105
Fotoğraf 8: Sarımsak Ekim Makinesiyle Sarımsak Ekimi	107
Fotoğraf 9: Nohut Hasadından Bir Görünüm	107
Fotoğraf 10: Van Büyükşehir Belediyesinin Şehrsel Alanda Kurduğu Seralardan Biri	108
Fotoğraf 11: İpekyolu'na Bağlı Gövelek Köyündeki Sazan Balıklarının Bırakıldığı Gölden Bir Görünüm	116
Fotoğraf 12: Gövelek Köyündeki Sazan Balıklarının Bırakıldığı Gölden bir görünüm	116
Fotoğraf 13: Van Büyükşehir Belediyesi'nin Kurmuş Olduğu Beton Sıvatlar	118
Fotoğraf 14: Van Büyükşehir Belediyesi'nin Hayvansal Sulama İçin Açtığı Sondaj Kuyularından Biri	119
Fotoğraf 15: Van Büyükşehir Belediyesi'nin Yaptığı Bir Köy Yolu	127
Fotoğraf 16: Van Büyükşehir Belediyesi'nin Yaptığı Bir Köy Yolu	128
Fotoğraf 17: Belediye'nin Yaptığı Parke Taşı Döşemesi	137
Fotoğraf 18: Tuşba Belediyesi'nin Dağıttığı Çöp Konteynırları	137

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Van İli Uzun Yıllara Ait İklim Verileri (1938-2017)	24
Tablo 2: İspanya’da Yerel Yönetim Birimlerinin Görevleri	49
Tablo 3: Van İli Genel Arazi Bölünüşü	92
Tablo 4: Van İli Tarım Arazilerinin Durumu	92
Tablo 5: Van İlinde Yoğun Olarak Yetiştirilen Tarım Ürünleri	92
Tablo 6: Van Büyükşehir Belediyesinin Temizlediği Sulama Kanalı ve Göletler ..	96
Tablo 7: Van Büyükşehir Belediyesinin Döşediği Koruge Borular	97
Tablo 8: Van Büyükşehir Belediyesinin Açmış Olduğu Arazi Yolları	99
Tablo 9: Van Büyükşehir Belediyesinin Sulama Amaçlı Açtığı Sondaj Kuyuları	100
Tablo 10: Van Büyükşehir Belediyesinin Yaptığı Sulama Kanalı ve Göletler	100
Tablo 11: Van İlinde Üretilen Bazı Tarım Ürünleri	102
Tablo 12: Van Büyükşehir Belediyesinin Dağıttığı Fidanlar	103
Tablo 13: Van Büyükşehir Belediyesinin Aşılacağı Melengiç Ağaçları	104
Tablo 14: Van Büyükşehir Belediyesinin Ektiği Badem Fideleri	105
Tablo 15: Van Büyükşehir Belediyesinin Dağıttığı Tarımsal Ürün Tohumları	106
Tablo 16: Van Büyükşehir Belediyesinin Şehirsel Alanlara Kurduğu Seralar	108
Tablo 17: Van İlinde Beslenen Küçükbaş Hayvan Sayısı	111
Tablo 18: Van İlinde Beslenen Büyükbaş Hayvan Sayısı	112
Tablo 19: Van İlinde yapılan arıcılık faaliyetleri	113
Tablo 20: Van Büyükşehir Belediyesinin Dağıttığı Arı Kovanları	114
Tablo 21: Van Büyükşehir Belediyesinin Dağıttığı Arı Kovanları ve Yavru Sazan Balıkları	114

Tablo 22: Van Büyükşehir Belediyesinin Dağıttığı Sıvatlar	117
Tablo 23: Van Büyükşehir Belediyesinin Hayvansal Sulama Amacıyla Açtığı Sondaj Kuyuları	119
Tablo 24: Van Büyükşehir Belediyesinin Aldığı Mobil Koyun Banyolukları	120
Tablo 25: Büyükşehir Belediyesinin 2015 Yılında Kırsalda Yaptığı Stabilize Yollar	122
Tablo 26: Tuşba Belediyesinin Kırsala Yaptığı Yollar	123
Tablo 27: Bazı İlçe Belediyelerinin Kırsala Yaptığı Yollar	124
Tablo 28: Van Büyükşehir Belediyesinin Kırsala Yaptığı Asfalt Kaplama Yollar	125
Tablo 29: Van Büyük Şehir Belediyesinin 2016-2017 Yılında Yaptığı Asfalt Çalışmaları	126
Tablo 30: Van Büyükşehir Belediyesinin 2017 Yılında Başladığı Yol Çalışmaları	127
Tablo 31: Van Büyükşehir Belediyesinin Yaptığı Sanat Yapıları	129
Tablo 32: VASKİ'nin Yaptığı Yeni İçme Suyu Şebekeleri	131
Tablo 33: VASKİ'nin Açtığı İçme Suyu Sondajları	132
Tablo 34: VASKİ'nin Yaptığı Bakım-Onarım İşleri	133
Tablo 35: Bazı İlçe Belediyelerinin Cami ve Taziye Evlerine Yaptıkları Yardımlar	135
Tablo 36: Bazı İlçe Belediyelerinin Yaptığı Çevre Düzenlemeleri	136
Tablo 37: Van İli Nüfus Tablosu	139
Tablo 38: Bazı İlçe Belediyelerin Turizme Yönelik Yaptığı Hizmetler	149
Tablo 39: Van Büyükşehir Belediyesinin Okul Bakım-Onarım Çalışmaları	150
Tablo 40: 6360 Sayılı Yasa Öncesi Van'daki Şehirsal Alanların İdari Durumu	152
Tablo 41: 6360 Sayılı Yasa Öncesinde Van Kırsalının idari yapısı	153
Tablo 42: 6360 Sayılı Yasadan Sonra Van'ın İdari Durumu	154

GRAFİK LİSTESİ

Grafik 1: Van İli Ortalama Yağış Grafiği	30
Grafik 2: Van İlinin Uzun Yıllar Nüfus miktarı	37
Grafik 3: Van İli Kır-Kent Nüfus Miktarı	38
Grafik 4: Van İlinde Beslenen Küçükbaş Hayvan Grafiği	111
Grafik 5: Van İlinde Beslenen Büyükbaş Hayvan Grafiği	112
Grafik 6: Van İlindeki Toplam Kovan Sayısı	113
Grafik 7: Van İli 2014 Yılı Kır-Kent Nüfus Oranları	144
Grafik 8: Van İli 2015 Yılı Kır-Kent Nüfus Oranları	145
Grafik 9: Van İli 2016 Yılı Kır-Kent Nüfus Oranları	145
Grafik 10: Van İli 2017 Yılı Kır-Kent Nüfus Oranları	146
Grafik 11: Van İli 2014-2017 Yılları Arası Kır-Kent Nüfus Miktarı	147
Grafik 12: Van İli 2012 Yılı Kır-Kent Nüfus Oranı	153

HARİTA LİSTESİ

Harita 1: Van İli Lokasyon Haritası	6
Harita 2: Van İli Deprem Haritası	14
Harita 3: Van İli Ve Yakın Çevresi Jeoloji Haritası	16
Harita 4: Van İli Ve Yakın Çevresi Fiziki Haritası	18
Harita 5: Van İli Eğim Haritası	20
Harita 6: Van İli Profil Çıkarma Haritası	22
Harita 7: Van İli Bakı Haritası	23
Harita 8: Van İli Ortalama Sıcaklık Haritası	26
Harita 9: Van İli Ocak Ayı Ortalama Sıcaklık Haritası	28
Harita 10: Van İli Temmuz Ayı Ortalama Sıcaklık Haritası	29
Harita 11: Van İli Ortalama Yağış Haritası	31
Harita 12: Van İli Toprak Haritası	33
Harita 13: Van İli Erozyon Risk Haritası	34
Harita 14: Van İli Hidrografya Haritası	36
Harita 15: İspanya Özerk Bölgeler Haritası	44
Harita 16: Bask Özerk Bölgesi Haritası	46
Harita 17: ABD Eyalet Haritası	54
Harita 18: Fransa Bölgesel Yönetim Haritası	59
Harita 19: Büyükşehir Belediyeleri Haritası	81
Harita 20: Van İli Köy Sınırları Haritası	90
Harita 21: Van İli Genel Arazi Bölünüşü Haritası	93
Harita 22: Van İli Arazi Kabiliyet Haritası	94

Harita 23: Van İlindeki Köylerin 2014 Yılı Nüfus Miktarları	140
Harita 24: Van İlindeki Köylerin 2015 Yılı Nüfus Miktarları	141
Harita 25: Van İlindeki Köylerin 2016 Yılı Nüfus Miktarları	142
Harita 26: Van İlindeki Köylerin 2017 Yılı Nüfus Miktarları	143

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1: İspanya Yerel Yönetim Diyagramı	47
Şekil 2: ABD Yerel Yönetim Şeması	52
Şekil 3: Fransa Yerel Yönetim Diyagramı	57

ÖZET

6360 SAYILI KANUNUN KIRSAL GELİŞİME ETKİSİNİN İNCELENMESİ:

VAN BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ ÖRNEĞİ

6360 sayılı yasanın 2012 yılında yürürlüğe girmesiyle birlikte yerel yönetim alanında bazı değişiklikler yapılmıştır. Yasa ile beraber kırsal alana hizmet götürme yetkisi büyükşehir belediyelerine devredilmiştir.

Bu çalışma ile 6360 sayılı yasanın kırsal alanda bir değişim-dönüşüm yaratıp yaratmadığı anlaşılmaya çalışılmıştır. Çalışmada temel amaç; yasanın olumlu veya olumsuz yönlerini ortaya koymak, yasanın eksikliklerine değinmek ve yasanın kırsal alanda nasıl bir etki yarattığını ortaya koymaya çalışmaktır.

Yasa çıktığı ilk günden bu yana eleştirilere maruz kalmıştır. Bu çalışma ile yapılan eleştirilerde haklılık payının var olup olmadığı, ayrıca yasanın geliştirilmesi gereken yönleri var mıdır, kırsal alanda göçe sebep olmuş mudur gibi sorular ile eleştirilerin haklılık payları anlaşılmaya çalışılmıştır.

6360 sayılı yasanın hem olumlu hem de olumsuz yönlerinin olduğu, bazı hizmetlerde belediyenin yeterli, bazılarında ise yetersiz kaldığı görülmüştür. Ayrıca kırsal alanda bir göç olgusunun var olduğu fakat bu olgunun tamamı ile yasadan mı kaynaklı olduğu net anlaşılamamıştır. Göç olgusunun daha net anlaşılabilmesi için biraz daha zamana ihtiyaç vardır.

Sonuç olarak yasanın kısmen de olsa olumlu yönlerinin olduğu ve yapılacak bazı yasal düzenlemeler ile yasanın eksik yönlerinin giderilmesi gerektiği fikri belirmiştir.

Anahtar Kelimeler: 6360 sayılı yasa, Kırsal gelişim, Van Büyükşehir Belediyesi, Yerel yönetimler

ABSTRACT

INVESTIGATING THE IMPACT OF THE LAW NUMBERED 6360 ON RURAL DEVELOPMENT: VAN METROPOLITAN MUNICIPALITY CASE

Since the law numbered 6360 came into force in 2012, some changes have been made in the field of local government. Along with the law, the authority to provide services to rural areas has been transferred to metropolitan municipalities.

In this study, it was attempted to determine whether the law numbered 6360 created a change-transformation in rural areas or not. The basic aim of this study is to mention the positive and negative aspects of the law, to reveal the shortcomings of it and to try to show how the law has an impact on the rural area.

The law has been criticized since it was enacted. In this current study, it was aimed to understand whether there was a justifiable share in the criticisms made before. Besides, it was attempted to find out whether the law had any aspects that need to be developed or whether there was a reason in the rural area to immigrate.

It has been observed that the law numbered 6360 had some positive and negative aspects, for instance; municipality had been sufficient in some services while it remained incapable in some others. Besides, there is a migration phenomenon in rural areas; however, it is not clear that if it is entirely because of the law or not. It might take more time to get a clearer understanding of the immigration phenomenon.

It was found that there were partial positive aspects of the law, and as a result, the idea of eliminating the missing aspects of the law through some legal regulations emerged.

Keywords: The law numbered 6360, rural development, Van metropolitan municipality, local governments.

GİRİŞ

İnsanoğlu yeryüzüne ayak bastığı ilk günden bu yana çeşitli yerleşmeler kurmuştur. İnsanların yerleşik hayata geçmesi ile birlikte ilk köyler meydana getirilmiştir. Kırsal kesimi oluşturan bu köyler, insanlar tarafından sürekli kullanılmıştır. Kırsalda yaşayan insanlar öncelikli olarak avcı ve toplayıcı olarak yaşamlarını idame etmiştir. Zaman ile insanların bilgi birikimlerinin artmasına bağlı olarak hayvanlar evcilleştirilmiş, tohum tanelerinden ilk tarlalar ortaya çıkmıştır. Kırsal kesimi sürekli olarak kullanan insanoğlu haliyle kırsal alanlar üzerinde bazı tahribatlara da sebep olmuştur. Özellikle 1800'li yıllarda İngiltere'de başlayan Sanayi Devrimi ile seri üretim hareketi başlamış, böylece insanın doğa üzerindeki tahripkâr tutumu daha da derinleşmiştir.

Doğayı sadece kâr elde etme aracı olarak bakan yaklaşımlar, kırsal alan üzerinde onarımı zor yaralar açmıştır. Özellikle kırsalda yaşamayan kesimlerin kırsal alan üzerinde söz sahibi olmalarına bağlı olarak kırsal alan daha fazla tahrip edilmiştir. Kırsalın asıl sahibi olan çiftçi kesimi, zaman ile kırsalda yeteri kadar üretim yapamadıkları için kırsalı sahipsiz bırakıp, göç etmek zorunda kalmışlardır.

Kırsalı salt para kazanmak için meta olarak gören kesimlerin yanlış politikalarından dolayı verimli tarım arazileri yok edilmiştir. Gelecek nesillere bırakmak zorunda olduğumuz emanetlerden birisi de verimli tarım alanlarıdır. Son zamanlarda maalesef bu tarım alanları sanayi tesislerine, hava alanlarına, yerleşmelere, barajlara vb. alanlara bırakılmaktadır. Başka bir ifade ile son yüzyılda kırsal alan, sanki kentlerin bir arka bahçesiymiş gibi görülmesi oldukça sakıncalı bir yaklaşımı ifade etmektedir. Maalesef ki bilimsel yönü çöpe atılmış olana ÇED raporları ile kırsal alan üzerinde yoğun bir tahribat yaratılmıştır.

Ülkeler, geri kalmış olan kırsalı kaldırmak amacı ile bazı yatırımlar gerçekleştirmişlerdir. Kırsal kalkınma kavramı ile ifade edilen bu yatırımlar, çoğu zaman kırsalın az tanınması veya sürdürülebilirliğin göz ardı edilmesi ile olumlu sonuçlanmamaktadır. Ekolojik dengesi göz ardı edilerek, kırsalda yaşayan halkın ihtiyaçlarının ne olduğu hesaba katılmadan, sadece günü kurtarma ümidiyle yapılan yatırımlar haliyle bu yatırımları atıl duruma düşürmektedir. Kırsalı ele alırken bütüncül bakmak gerekmektedir. Salt bazı siyasi düzenlemeler ile kırsalın kalkındırılması olası değildir. Kırsal ele alınırken, Coğrafyacılara, Sosyologlara,

Ekonomistler, Ziraat Mühendisleri vb bütün bilim dallarının içerisinde olduğu bir bilim kurulu ile yatırımların planlanması gerekmektedir. Ne yazık ki kırsala ilişkin alınan kararlar meclis çatısı altında, kırsalın ihtiyaçları göz önüne pek alınmadan yapılmaktadır. Bundan dolayı da çoğu zaman kırsal kesim rant odaklarının insafına bırakılabilmektedir.

Bizler; kırsalı ihtiyacımız oranında kullanıp geleceğe bırakmak ile yükümlüyük. Sürdürülebilirlik olarak ifade edilen bu yükümlülük ile kırsal alanın doğal dengesi bozulmadan geleceğe bırakılması gerekir. Günümüzde, geçmişe nazaran sürdürülebilirlik daha da önem kazanmıştır. Fakat yeteri kadar değildir.

Türkiye’de kırsal kalkınmaya yönelik birden fazla çalışma ve yasal düzenleme yapılmıştır. Yapılan bu yasal düzenlemeler Türkiye kırsalının temel sorunu olan işsizlik, göç, yoksulluk, alt yapı yetersizliğini bitirememiştir. Bazı yanlış yatırımlar bu yetersizlikleri daha da derinleştirdiği söylenebilir. Kırsalda yapılan yatırımlar ince elenip sık dokunarak yapılması gerekmektedir. Çünkü kırsal alanda yapılacak yanlış bir yatırım, kırsalın dengesini bozarak atıl duruma düşürebilecektir: Örneğin Doğu Karadeniz’in zengin doğası, yapılan HES projeleri ile yok edilmektedir. Asıl olarak buralar zengin ekosistemi ile doğa ve yayla turizmine uygun alanlardır. Bu bölgede ki akarsularda su sporu yapılarak daha rantabl hale getirilebilir.

Bütün yapılan yanlış yatırımlar veya yasalar, kırsala büyük zararlar verebilmektedir. Kırsala bu tarz zararların verilmemesi için bütüncül ve bilimsel bir perspektif ile bakmak gerekmektedir. Biz de bu tez vesilesi ile 6360 sayılı yasanın kırsalda nasıl bir değişim-dönüşüm yarattığını ortaya koymaya çalıştık.

1. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

12.11.2012 tarihinde kabul edilip 06.12.2012 tarihli 28489 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren 6360 sayılı kanunla Türkiye yerel yönetim mevzuatında köklü değişiklikler yapılmıştır. Bu kanunla 14 yeni büyükşehir belediyesi kurulmuş ve Türkiye'de toplam 30 il büyükşehir statüsüne kavuşturulmuştur. Bu kanun çerçevesinde 30 büyük şehrin belediye hizmet sınırı değiştirilerek belediyenin hizmet sınırı tüm il sınırını kapsayacak şekilde genişletilmiştir.

Daha önceleri büyükşehir belediyeleri sadece vilayet merkezi ve merkeze bağlı dar bir çevreye hizmet götürmekteydi. Fakat 6360 sayılı kanun ile hizmet sınırı tüm köy ve ilçeleri de kapsayacak şekilde genişletildi. Büyükşehir belediyelerinin bünyesinde bulunan tüm belde belediyeleri kapatıldı. Tüm köylerin ve il özel idarelerinin tüzel kişilikleri kaldırıldı. Böylece 30 büyükşehirde bulunan 1053 belde ve 16.082 köy tüzel kişilikleri kaldırılarak bu belde ve köyler mahalleye çevrildi. Bu kanunla daha önceleri köylere hizmet götüren il özel idareleri ve beldelerde hizmet veren belde belediyeleri kapatıldı ve bu hizmet yetkisi büyükşehir belediyelerine devredildi.

6360 sayılı yasa tasarısı aşamasından günümüze kadar bazı çevrelerce sürekli eleştirilmiştir. Yasanın gelecekte birçok sıkıntıyı beraberinde getireceği endişesi mevcuttur. Bu sıkıntılar arasında kırsalın belediyelerce rant alanı haline getirileceği, köylerde zamanla göçe sebep olacağı ve belediyelerin kırsala hizmet götürmede yetersiz kalabileceği yönündedir.

Türkiye'de kırsal alan yıllardır göz ardı edilmiştir. En insani ihtiyaçları dahi çoğu zaman karşılanamamıştır. Başa geçen siyasi iktidarlar kırsalın oylarını alabilmek için birçok vaatle bulunmalarına rağmen bunları hayata geçirememiştir. Her ne kadar 1950'lerden bu yana kırdan kente yoğun göç olsa da yine de hatırı sayılır bir nüfus daha kırsalda yaşamaktadır.

Hazırlamış olduğumuz bu tezin en önemli yönü yasanın kırsalı nasıl etkilediğidir. Büyükşehir belediyeleri ellerindeki yetkiler ile kırsal kesimde nasıl bir etki yarattığı Van özelinde ortaya konmaya çalışılmıştır. Büyükşehir Belediyesi'nden elde edilen bilgiler doğrultusunda yasanın 4 yıllık süre zarfında Van'da nasıl bir etki

yarattığı ortaya konmuştur. Yasanın etkileri muhakkak ki önümüzdeki yıllarda daha net anlaşılacaktır. Biz bu tezde en azından Van ili özelinde 4 yıllık sürede meydana gelen değişim-dönüşümler irdelenmiştir.

Bu kanun çerçevesinde kırsalda meydana gelen değişimler Coğrafyacıların kırsala bakış açısıyla değerlendirilip Coğrafyanın temel prensipleri doğrultusunda analiz edilmiştir. Bu kapsamda öncelikli olarak dünyanın bazı ülkelerinde uygulanan yerel yönetim modelleri incelenmiş, sonrasında Türkiye tarihinde yerel ve kırsal yönetim deneyimlerine bakılmış, nihayetinde tezimizin iskeletini oluşturan 6360 sayılı kanun enine boyuna irdelenerek Van ilinin kırsalında meydana gelmiş ve gelmesi muhtemel değişiklikler analiz edilmiştir.

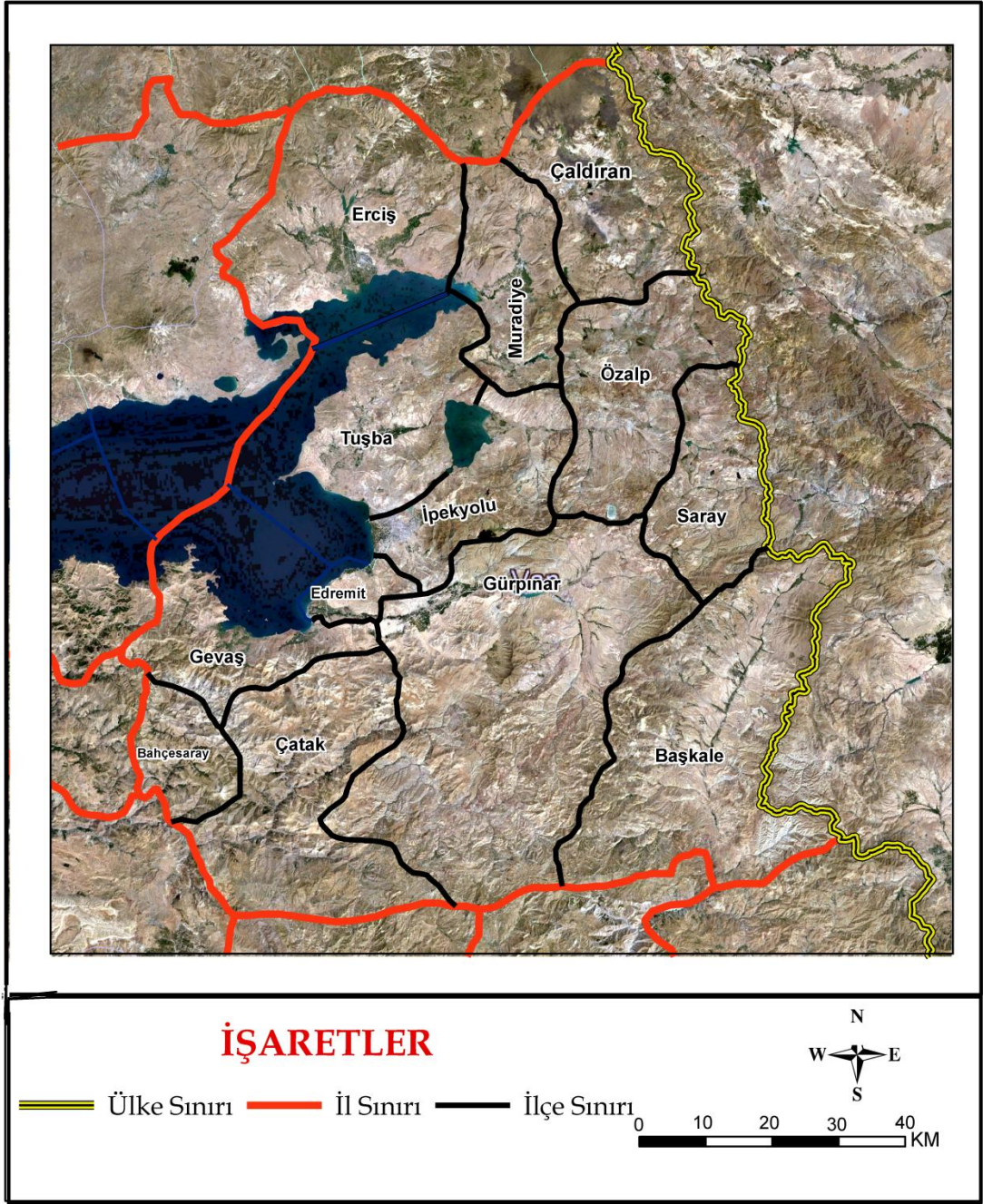
2. ARAŞTIRMANIN KONUSU VE KAPSAMI

Van, Doğu Anadolu Bölgesi'nde yer alan bir il olup doğusunda İran, kuzeyinde Ağrı, batısında Bitlis ve Siirt, güneyinde ise Hakkâri ve Şırnak illeri yer alır. Ayrıca Van ili, aynı adla anılan Van Gölü kapalı havzasında bulunur (Foto 1). Araştırma sahamızın koordinatları 42° 40'' doğu ve 44° 30'' doğu boylamları ile 37° 43'' kuzey ve 39° 26'' kuzey enlemleri arasındadır (Harita 1).

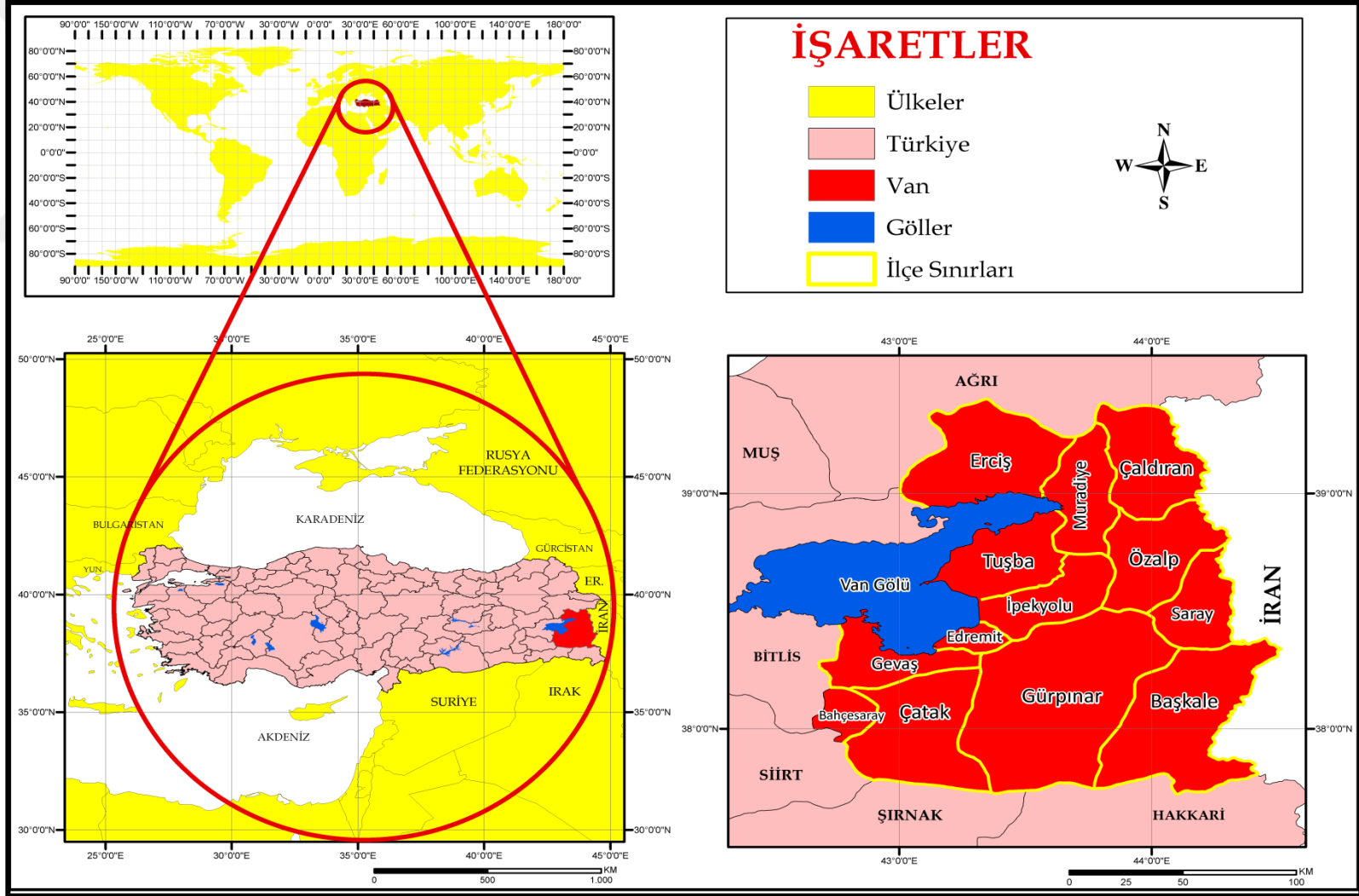
Van ili ve yakın çevresi, morfolojik olarak kuzeydoğu-güneybatı yönünde uzanan volkanik dağ sırası, doğu ve güney kesimlerinde uzanan dağ sıraları ile sınırlanmıştır. Batısında bulunan Van Gölü ise, Van ilinin batı sınırını teşkil etmektedir.

Araştırma konumuz olan 6360 sayılı yasanın getirdiği yeni düzenlemelerle büyükşehir hizmet alanı tüm ili kapsar şekilde düzenlenmiştir. Bu çerçevede araştırma sahamız, Van ilinin tüm kırsal mahalleleri ile birlikte il sınırındadır. 6360 sayılı yasa ile büyükşehir statüsüne kavuşturulan Van Belediyesi'nin hizmet alanına 13 ilçe, 8'i önceden belde belediyesi olan köy yerleşmesi, 22 orman köyü, 550'i de normal köy statüsüne sahip toplam 580 köy dâhildir(Harita 20). Van ilinde mezralarla birlikte 1050 yerleşme mevcuttur. Dolayısıyla araştırma sahamız 20.290 km² lik alanda yaşayan 1.106.891 nüfuslu Van ilini kapsamaktadır.

Fotoğraf 1: Araştırma Sahasının Uydudan Görünümü

Kaynak: Google Earth

3. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

6360 sayılı yasanın kırsala etkilerini ortaya koymaya çalıştığımız bu araştırmamızda elde ettiğimiz veriler coğrafi bir bakış açısı ile ortaya koymaya çalışılmıştır. Bu çerçevede ilk önce geniş bir literatür taraması yapılmıştır. Literatür taramasında elde edilen bilgiler irdelenerek kullanılacak duruma getirilmiştir.

Tezin yazım aşamasında öncelikle bilimsel kaynaklar taranarak Türkiye tarihindeki yerel yönetim anlayışı ortaya konmaya çalışılmıştır. Ayrıca dünya ölçeğinde örnek olarak seçilmiş bazı ülkelerin yerel yönetim yapıları ortaya konmuştur. Türkiye tarihinde ve dünyada seçtiğimiz bazı ülkelerin yerel yönetim modellerini teze dâhil etmemizde ki amaç onların deneyimlerinden faydalanmaktır.

6360 sayılı yasa incelenirken yasal mevzuat ve akademik makaleler derinlemesine incelenmiştir. Yasal mevzuatlardan ve akademik yayınlardan yararlanarak yasa enine boyuna irdelenmiştir.

Tezimizin son bölümünde ise Van kırsalına ait bilgiler Van Büyükşehir Belediyesi'nin ilgili birimlerinden resmi yollardan talep edilmiştir. Belediyeden alınan bilgiler, yayınlanan faaliyet raporları ve gazeteler taranarak 4 yıllık süre zarfında kırsala yapılan hizmetlere ulaşılmıştır. Elde edilen bilgiler Microsoft Office programları aracılığıyla görselleştirilmiştir. Ayrıca sahaya ait bilgiler Arcgis 10.3 ortamında sayısallaştırılarak pek çok harita üretilmiştir. Böylece coğrafyanın dağılışı ilkesi kullanılmıştır.

4. ARAŞTIRMANIN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ

Doğal ortam-insan etkileşimini konu alan coğrafya bilimi kırsal alan ve kırsal kalkınma ile de yoğun bir şekilde ilgilenmektedir. İnsanın doğa ile girdiği etkileşim ilk insanın varlığından günümüze kadar süregelmiştir ve bu etkileşimin devam edeceği kuşku götürmez bir gerçektir. İlk insanların kırsalda yaşadıkları bilinmektedir. Çünkü insanlar birlikte yaşama arzusu (sosyal bir varlık) ve birlikte yaşamanın verdiği güvenlik duygusundan dolayı ilk topluluklar olan klanları oluşturarak yerleşmelerin ilk adımlarını atmışlardır. Nüfus arttıkça da insanların daha kalabalık olarak yaşadıkları köyler meydana gelmiştir.

İlkel insanların yaşadığı kırsal alan ile günümüz insanının yaşadığı kırsal alan arasında hem nüfus olarak hem de fonksiyonel olarak farklılık vardır. Çünkü insanlığın ilk zamanları ile günümüz arasında gerek bilgi birikimi gerekse teknolojik altyapı açısından kıyaslanmayacak derecede büyük farklar mevcuttur. Günümüzdeki kırsal alan özellikle 1800'li yıllarda İngiltere'de başlayan sanayi devrimi ile büyük bir evrim geçirmiştir. Sanayi devrimi ile başlayan yoğun üretim faaliyetleri insanları her ne kadar şehirsal alanlara doğru göçe zorlamış ise de bu dönemden sonra kırsal alanlarda da değişimler kendini göstermiştir. Özellikle bu dönemde başlayan teknolojik ilerlemeye bağlı olarak kırsal alanda hem teknolojik hem sosyolojik hem de coğrafi olarak bir değişim-dönüşüm süreci yaşanmıştır. Sanayi Devrimi son iki yüz yıllık süreç üzerinde çok büyük değişimler meydana getirmiştir. Günümüz karmaşık şehirlerinden kıra(öze dönüş) doğru tersi bir göçün başladığı bilimsel çalışmalara konu olmaktadır. Kentsel yaşamın bunalımından kaçan kentli nüfus gerek turizm yapmak (kırsal turizm) gerek üretimde bulunmak amacıyla kıra geri dönebilmektedir.

Günümüzde kırsal gelişime büyük önem verilmektedir. Özellikle gelişmiş ülkelerde bunun üzerinde hassasiyetle durulduğu söylenebilir. Gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerin kırsal gelişim programları geliştirerek projeler ürettikleri, buna yönelik ciddi bütçeler ayırdıkları bilinmektedir. Son gelinen süreçte ortaya çıkan sürdürülebilirlik kavramı ile insanoğlu elinde bulunan kırsal değerleri bozmadan kendi ihtiyaçları oranında kullanarak gelecek nesillere bırakmaya çalışmaktadır. Bütün dünya ülkelerinin ekonomik, demografik, sosyolojik ve coğrafi koşullarının farklı olmasına bağlı olarak kırsal alandan anladıkları şey de farklılık arz etmektedir. Gelişmiş ekonomiye sahip Avrupalı bir devletin kırsala bakış açısı ile geri kalmış sahra altı bir Afrika ülkesinin kırsala bakış açısının farklı olması çok doğaldır. Kırsala bakış açısındaki bu farklılık ülkelerin gelişmişlik düzeyinden kaynaklanmaktadır. Bilim dallarının da kırsala bakış açıları farklıdır. Bir coğrafyacı ile bir ekonomistin veya bir sosyologun kırsala bakış açıları farklılık vardır. Hem devlet bazında hem de bilimsel anlamda kırsala bakış açısının farklı olması kavramsal çerçevesinin net olarak çizilmesinde sıkıntılar çıkmaktadır. Her bilim dalı kırsalı farklı bir yönüyle ele almaktadır. Bundan dolayıdır ki kırsal alan ile ilgili birbirinden farklı tanımlamalar ortaya çıkmaktadır.

TDK'nin internet erişimine açık güncel Türkçe sözlüğünde "*az insanın barındığı genellikle kır durumunda olan yer*" olarak ifade ettiği "kırsal" kavramı kırsalı tanımlamakta çok eksik kalmaktadır.

Belirli bir idare sınırı bulunan ve bu sınırlar içerisinde yer alan sürekli ve dönemlik kır yerleşmeleri ile ekonomik faaliyet sahalarından oluşan hammadde üretimi (tarım hayvancılık, ormancılık, avcılık, toplayıcılık) ve evsel sanayi ile ilgili faaliyetlerin egemen olduğu ülkemizin kırsal kesimlilerini oluşturan en küçük idari sahalardır.¹ Farklı bir tanımlamayla kırsal mekan az olan arazi kullanışı ile tarım ve orman alanları, rekreasyon alanları, çok küçük orandaki yerleşim birimleri ve şehirdekilere oranla düşük bir nüfus yoğunluğu ile karakterize olur.²

Kırsal alan hem demografisi hem sosyal yapısı hem de coğrafi görünümüyle kentsel yaşamdan oldukça farklıdır. 07.04.1924 tarihinde yürürlüğe giren 442 sayılı köy kanununda köylere(kırsal) ve şehirlere şöyle bir açıklama getirilmiştir; *Nüfusu 2000'den az olan yerlere köy, 2000 ile 20000 arasındaki yerleşmelere kasaba, 20.000'den fazla olan yerlere şehir denmektedir.* Kırsal alanı ve şehirleri açıklarken nüfus kıstasını kullanan 442 sayılı kanun köyün taşınmaz mallarını da şöyle sıralamıştır: *Camii, mektep(okul) otlak, yaylak, baltalık gibi ortak malları olan, toplu ve dağınık evlerde oturan insanlar, bağ bahçe ve tarlaları birlikte köyü teşkil eder.*³

Kanunda geçen bu tanımlamalar ile kırsal, hem nüfus hem coğrafi görünüm hem de fonksiyonel olarak tanımlanmaya çalışılmıştır. Coğrafyacıların kırsalı ele alırken özellikle kullandıkları fonksiyonel ayırmada köy tipi sanayiye de yer verilmektedir. Ali Özçağlar'ın '*Evsel Sanayi*' olarak ifade ettiği bu sanayi tipi kanunda geçmemektedir.⁴ Ayrıca 442 sayılı köy kanununda köy altı yerleşmelerine (kır yerleşmeleri) hiç değinilmemiştir. Coğrafya biliminin yoğun şekilde açıklamaya çalıştığı bu köy altı yerleşmeleri de (Mezra, divan, hırbe, hollik, güzle, seyfiye vb.) kırsalın ayrılmaz bir parçası konumundadır. Kırsal alan ile şehirler arasında idari

¹ Ali Özçağlar, *Coğrafyaya giriş*, Ankara, Hilmi Usta Matbaacılık,2006,s.117.

² Erol Tümertekin, Nazmiye Özgüç, *Ekonomik Coğrafya Küreselleşme ve Kalkınma*, İstanbul, Çantay Kitapevi,2007,s.117

³ <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.3.442.pdf>

⁴ Ali Özçağlar, s.117.

yapı, nüfus ve fonksiyonları itibariyle ayırım yapılsa da net bir ayırım yapmak oldukça zordur. Büyüklük bakımından bir ülkede köy olarak ifade edilen bir yerleşme başka bir ülkede kasabaya da şehir olarak kabul edilebilmektedir.⁵

Ülkelerin; nüfus yoğunlukları, gelişmişlik düzeyleri, coğrafi görünümleri vb koşulların farklılığından dolayı kırsaldan anladıkları şey de farklı olabilmektedir. Gelişmiş ülkelerin kırsal olarak değerlendirdiği bir mekân, geri kalmış bir ülkede şehir olarak kabul görebilmektedir. Kırsal alan ele alınırken geniş bir bakış açısıyla bakmakta yarar vardır. Çünkü kırsalın kendine has birçok özelliği vardır. Kırsal nüfusun azlığı göz önüne alınarak kırsal yerleşmelerin geri kalmış mekânlar olarak değerlendirilmesi oldukça hatalı bir bakış açısı olacaktır. Kırsalı değerlendirirken nüfusu, konut tipleri, arazi kullanım durumu, fonksiyonel özellikleri, sosyolojik yapısı, yaşam tarzı, idari durumu, iktisadi durumu, geçici ve kalıcı yerleşme tipleri, doğal coğrafya özellikleri, doğal ortamdan yararlanma gibi özelliklerini göz ardı etmemek gerekir. Bundan dolayıdır ki kırsalı; az nüfusun yaşadığı, genelde doğal ortamda hazır yapı malzemeleri (ahşap, kerpiç, taş) kullanılarak yapılmış konutların bulunduğu, arazilerin büyük bir kısmının tarım ve hayvancılık için kullanıldığı, daha çok birincil ekonomik faaliyetlerin (primer) (tarım, hayvancılık, ormancılık, balıkçılık, avcılık, toplayıcılık, evsel sanayi vb) gerçekleştirildiği, kapalı ve tutucu bir sosyal yapının olduğu, birebir ilişkilerde imece/yardımlaşma biçiminin hüküm sürdüğü, gelir durumunun düşük olduğu, kalıcı ve geçici yerleşmelerin (oba, divan, seyfiye, hollık, hırbe vb.) görüldüğü, birçok doğal coğrafi özelliği bünyesinde barındıran, idari olarak köy statüsünde olan, halkın doğal ortamdan sıkça etkilendiği alanlar olarak ifade etmek yerinde olacaktır.

Kırsal yaşam ve kırsallık kavramı kendisiyle birlikte yeni bazı kavramları da ortaya çıkarmaktadır. Hemen hemen tüm dünya ülkelerinde kırsal alanın şehirlere nazaran daha geride bulunmasından kaynaklı olarak “*kırsal kalkınma*” kavramı ortaya atılmıştır. Özellikle gelişmiş ülkelerde uygulanan bu kırsal kalkınma hamlesi ile amaç kırsalda yaşayan halkın refah seviyesini yükseltmek; eğitim, sağlık, tarım, hayvancılık ve benzeri birçok alanda devlet ve özel sektörün girişimi ile iyileştirmeler yapmaktır.

---

⁵ Adem Başbüyük, ‘‘Coğrafi Açından Türkiye’de Kırsal Kalkınma Sorunu’’, *Doğu Coğrafya Dergisi*, Erzurum, 2004,s.45.

Bazı pragmatist ekonomik yaklaşımların kırsalı şehirlerin ihtiyaçlarını karşılayan bir arka bahçe olarak görmeleri kırsal kalkınma için yapılan birçok yatırımın boşa çıkmasına sebep olabilmektedir. Kırsalı tamamıyla yararlı bir bakış açısıyla değerlendiren bu yaklaşımlar kırsal yaşamın olumsuz etkilenmesine sebep olmaktadır. Bu gibi durumların ortaya çıkmaması için sürdürülebilirlik kavramı ortaya atılmıştır. Sürdürülebilirlik, doğal ortamdaki ekonomik alanların doğal ortam ve insan arasında meydana gelen etkileşimin doğal ortamın dengesini bozmamasına yönelik yapılan faaliyetlerdir. Yani doğal dengenin korunmasıdır.⁶ İnsanoğlu kırsal kalkınma için yapacağı yatırımları planlarken o bölgenin doğal dengesini bozmadan onu gelecek nesillere bırakmakla yükümlüdür. Nasıl ki kırsal alanı bizler ihtiyaçlarımız için kullanıyorsak gelecek nesillerin de bu amaç ile kullanmaları gayet doğaldır. Bundan dolayı kırsal alanı bozmadan kullanmak sürdürülebilirliğini arttıracaktır. Gelişmiş toplumlarda kırsala yapılan yatırımlarda sürdürülebilirlik göz önünde bulundurulurken, gelişmekte olan ülkelerde bunun pek önemsenmediği gözlenmektedir. Bu durum gelişmek isteyen ülkelerin kırsalı para kazanmak için bir meta olarak görmelerine bağlı olarak kırsalın doğal dengesini düşünmeden yatırımlar yapmalarından kaynaklanmaktadır.

Türkiye'de 2012 yılında yürürlüğe giren 6360 sayılı kanun ile kırsal ile şehirsal alan ortak hizmet çatısı altında yönetilmeye çalışılmaktadır. Yerel yönetim birimi olan belediyelerin yetki alanına giren kırsal alanlar üzerinde bazı olumlu-olumsuz durumların yaşanabileceği düşünülmektedir. Tezin temel amacı olan bu durumlar ortaya konmadan önce bir de yerel yönetimler kavramına değinmekte fayda vardır.

TDK'nin internet erişimine açık olan güncel Türkçe sözlüğünde yerel yönetim kavramı: *İl belediye veya köy halkının oradaki ortak yerel gereksinimlerini karşılayan ve genel karar organları oradaki halk tarafından seçilen kamu tüzel kişisi mahalli idare* olarak ifade edilmektedir. Yerel kelimesi terminolojik olarak Fransızca local (yerel) sözcüğünden alıntıdır. Fransızca sözcük Latince de aynı anlama gelen localis sözcüğünden alıntıdır. Bu sözcük Latince "yer" sözcüğünden alis son eki ile türetilmiştir.⁷

⁶ Sedat Benek, 'Arazi Kullanımı Yönünden Karacadağ Yöresinde Gözlemler ve Öneriler', *Ekev Akademi Dergisi*, Ankara, 2009, s.428.

⁷ <http://www.etimolojiturce.com/arama/yerel,erişim>, 23.12.2017 saat 02. 07

Mahalli idareler; il belediye ve köy halkına yönelik yerel nitelikteki hizmetlerin yerine getirilmesi, halkın yaşam koşullarının iyileştirilmesi ve yerelde meydana gelen sorunların yerinde çözülmesi için çalışan kurumlardır.⁸ Yerel yönetim kavramı yerelin (merkeze uzak olan yer) yönetimi anlamındadır. Merkezi yönetim, yereldeki (şehir, kasaba ve köylerdeki) hizmetleri yerine getirebilmek amacıyla halk tarafından seçilen veya merkezden atanılan mercilere belli bazı yetkiler vererek hizmetleri sağlamaya çalışır. Merkezi yönetim çoğu ülkede yerel yöneticiler üzerinde vesayet yetkisini kullanarak onları denetim altında tutmaya çalışmaktadır. Demokrasinin temelini oluşturan özerklik kavramıyla merkezi yönetimin yerel yönetimler üzerindeki vesayet yetkisi büyük oranda sınırlandırılarak yerel yönetimlerin özgür şekilde hizmet vermeleri sağlanmaktadır. Özerklikte yasalar çerçevesinde verilen yetkiler kullanılır. Bundan dolayı ülke demokratik oldukça verilen yetkiler de geniş olabilmektedir. Günümüzde başta Avrupa ülkeleri olmak üzere birçok ülkede yerel yönetimlerin kapasitesi artırılmakta ve yerel yönetimlere daha fazla yetki verilmektedir.

Avrupa yerel yönetimler özerklik şartının 3.1. maddesinde *özerk yerel yönetim kavramı yerel makamların kanunda belirlenen sınırlar çerçevesinde kamu işlerinin önemli bir bölümünü kendi sorumlulukları altında ve yerel nüfusun çıkarları doğrultusunda düzenleme ve yönetme hakkı ve imkanı anlamını taşır.*⁹ Türkiye'nin 21 Kasım 1988'de imzaladığı bu şartın 4.3 fıkrasında *kamu sorumlulukları genellikle ve tercihen vatandaşa en yakın olan makamlar tarafından kullanılır.* Bu maddeyle yerelde halka hizmet verecek en yakın makamın olmasına atıfta bulunulmuştur. Yerindelik olarak ifade edilen bu kavram 6360 sayılı kanuna getirilen en büyük eleştirilerden biridir: Örneğin Fransa'da 36.000 civarındaki komün, belediye hizmetlerini yerine getirerek halka en yakınlık olan yerindelik kavramını yerine getirirler. Fakat 6360 sayılı kanunda belde belediyelerinin kapatılıp tüm yetkinin büyükşehir belediyelerine verilmesi coğrafi açılan dağınık olan Türkiye'nin kırsalına hizmetlerin götürülmesin de aksaklıklar yaratacağı endişesi mevcuttur.

---

⁸ İç İşleri Bakanlığı Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü, *2016 Yılı Mahalli İdareler Genel Faaliyet Raporu*, Ankara, Haziran 2017,s.3.

⁹ *Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı* Madde 3.1.

5. ARAŞTIRMA SAHASININ COĞRAFI ÖZELLİKLERİ

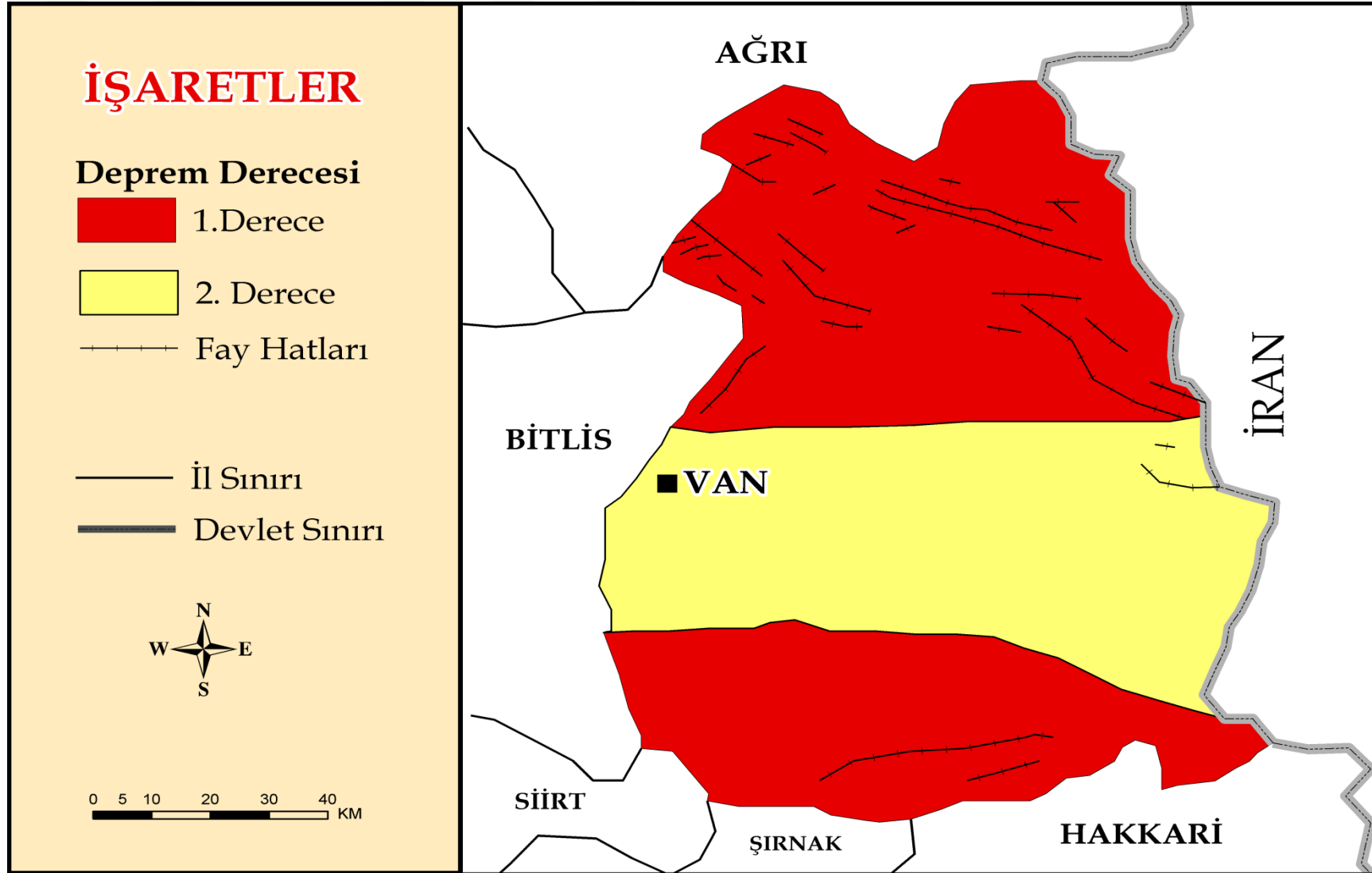
5.1. Araştırma Sahasının Doğal Coğrafya Özellikleri

Alp- Himalaya kıvrım kuşağı üzerinde konumlanmış olan Türkiye, Kuzey Anadolu Fayı (KAF), Doğu Anadolu Fayı(DAF), Batı Anadolu Fay (BAF) gibi ana fay hatları ile parçalanmıştır. Genç oluşumlu olmasından dolayı deprem riski fazladır. Van jeolojik olarak aktif bir bölgededir.

Van ili jeolojik olarak karmaşık bir yapıya sahiptir. Özellikle deprem açısından aktif olan bir kenttir. 24 Kasım 1979'da Çaldıran Depremi ve 2011 yılında belli aralıklarla meydana gelen Van ve Erciş depremleri can ve mal kayıplarına sebep olmuştur. 1979'da meydana gelen Çaldıran Depremi, Çaldıran Fayı üzerinde meydana gelmiştir. Çaldıran Fayı, Kuzey Anadolu Fayına bağlı bir fay hattıdır. Bu fay ana fay hattına paralel devam eden bir fay hattıdır.¹⁰ Van deprem açısından aktif bir bölgede olmasından dolayı sürekli depremlere sahne olmaktadır(Harita 2)

---

¹⁰ İhsan Ketin, “Van Gölü ile İran Sınırı arasındaki bölgede yapılan Jeoloji Gözlemlerinin Sonuçları Hakkında Kısa Bir Açıklama”, *Türkiye Jeoloji Kurumu Bülteni, Ankara, 1977, s.79.*

Harita 2: Van İli Deprem Haritası (**Kaynak:** Afet İşleri Genel Müdürlüğü, Deprem Araştırma Dairesi Verilerinden Yararlanılarak Oluşturulmuştur.)

Van'ın büyük bir kısmı I. derece deprem riskinin olduğu bir yerdedir(Harita 2). 2011 yılında meydana gelen Erciş ve Van depremleri büyük oranda can ve mal kaybına sebep olmuştur. 23 Ekim 2011'de merkez üssü Tabanlı Mahallesi(Köyü)'nde meydana gelen 7,2'lık ve 9 Kasım 2011'de Edremit'te meydana gelen 5,6'lık depremlerde Van genelinde 644 insan yaşamını yitirmiştir¹¹.

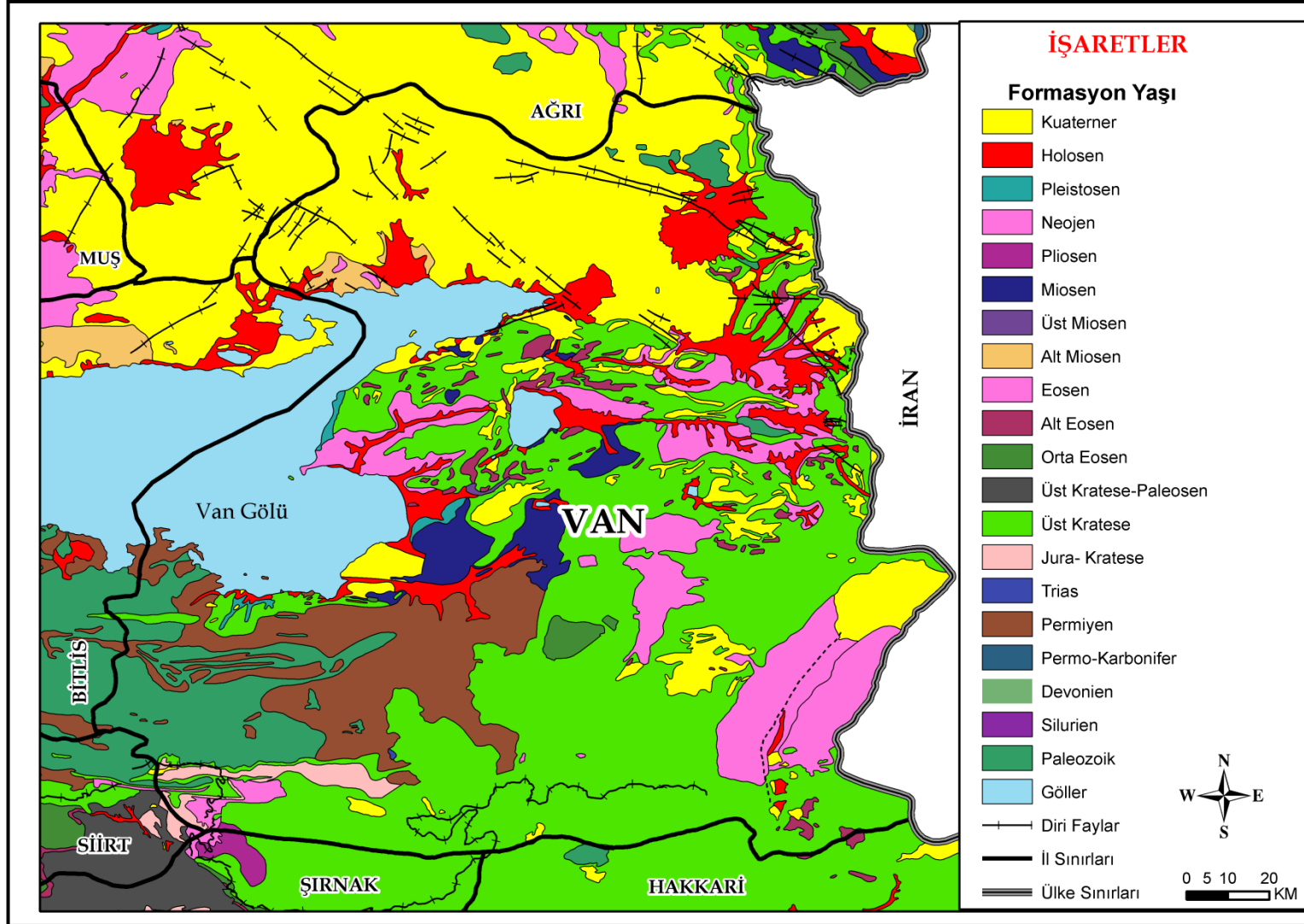
Jeolojik olarak farklı dönemlere ait arazileri mevcuttur. I. jeolojik zamanda oluşan araziler genel itibariyle Gevaş- Bahçesaray arasındaki dağlık bölgeye tekabül etmektedir. Güney kesimde daha yaşlı araziler mevcutken kuzeye doğru gidildikçe araziler gençleşmektedir. Gevaş,-Bahçesaray arasında bulunan yaşlı araziler paleozoik ve permien yaşındadır. Bitlis Masifi olarak anılan çekirdek saha paleozoikte oluşmuş ve bu dönemdeki dağ oluşumu hareketleri kalendoniyen ve hersiniyen sırasında başkalaşmaya (metamorfizma) uğramıştır. Bu nedenle daha büyük bir bölümünde metamorfik kayalar özellikle şistler bulunur. Gnays, şist, kuvarsit, mermerlerden oluşan bu metamorfik kuşak Malatya -Çelikhan- Pütürge üzerinde Van Gölü'nün güneyine kadar devam eder.¹² Van genelinde mezozoik yaşlı araziler geniş bir yayılışa sahiptir. Üst Kratese yaşında olan güneyde yoğunluklu iken kuzeye doğru gidildikçe azalmaktadır (Harita 3).

Van ve Erciş'in üzerinde kurulduğu alüvyon dolgu alanları holosende meydana gelmiştir. Alüvyon dolgulu alanlar olduğu için gevşek bir yapıda olmalarından dolayı meydana gelen depremlerde etkisini daha da derinleştirmektedir.

---

¹¹ Necmettin Elmastaş, Mehmet Özcanlı, ‘‘Arazi Kullanımı Ve Deprem İlişkisi Bağlamında 2011 Van Depremlerinin Erciş Şehri’ne Etkileri’’, *Turkish Studies Dergisi*, Ankara, s.827.

¹² İbrahim Atalay, *Resimli ve Haritalı Türkiye Bölgesel Coğrafyası*, İstanbul, İnkılâp Kitapevi Baskı Tesisleri, 1995, s.447.

Harita 3: Van İli Ve Yakın Çevresi Jeoloji Haritası (Kaynak: MTA)

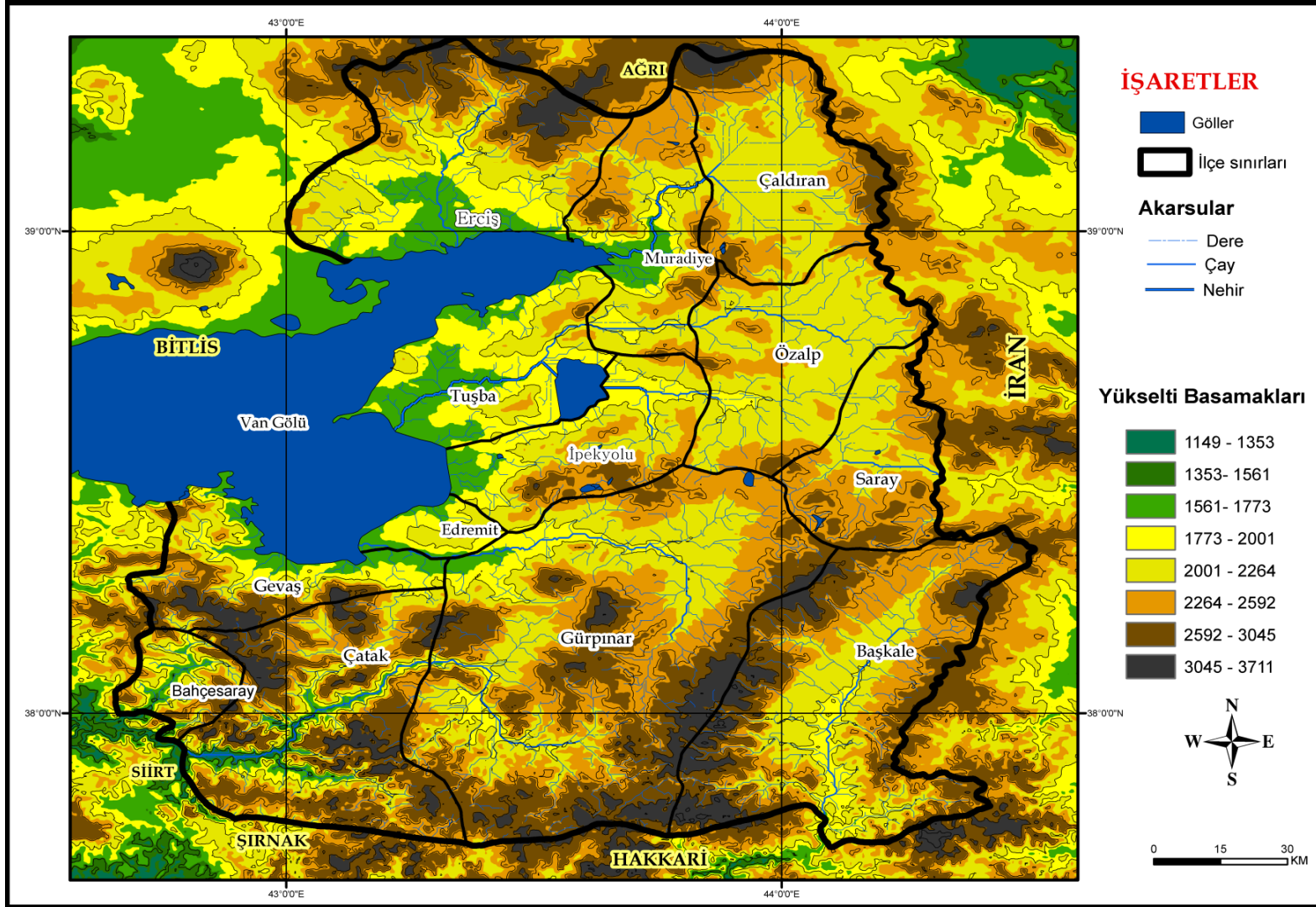
Tendürek Dağı'nın patlaması sonucunda Çaldıran, Muradiye ve Erciş çevresinde kuaterner yaşında andezitlerin yayılmasını sağlamıştır. Tendürek'in yayılış alanı olan kuzey kesim deprem riskinin fazla olduğu bölgeye de tekabül eder. Aktif fayların yaygın olduğu bölgede kuzey kesimde bulunan Çaldıran, Muradiye ve Erciş'te depremler meydana gelmiştir(Harita 2). Ayrıca yörenin kuzey kesimleri aktif fayların varlığına bağlı olarak jeotermal kaynaklar da fazladır. Bu jeotermal kaynaklar Hasan Abdal (Erciş), Çaldıran Ayrancı'dır (Devtırş). Hasan Abdal Jeotermal alanı Zilan Vadisi'nde bulunan Şor Fayı'na bağlı olarak oluşmuştur.¹³

Van İli, yer şekilleri bakımından arızalı bir yapıdadır. Güney kesimler oldukça dağlıktır. Özellikle Bahçesaray, Çatak ve Başkale akarsular tarafından derince yarılmış olan derin vadiler mevcuttur(Harita 4). Bu derin vadilerde konumlanmış olan yerleşmeler özellikle kış aylarında ulaşımda büyük zorluklar yaşamaktadırlar. Asıl olarak Van'ın en sıcak yerleri olan güney kesimlerindeki ulaşım geçitlerinden sağlandığı için ulaşımda büyük aksaklıklar yaşanabilmektedir.

Güneyde bulunan Çığlı Suyu ve Müks Çayı dışa akan akarsulardır. Dolayısı ile Van Gölü kapalı havzasında yer almazlar. Alp Himalaya kıvrım sisteminde oluşmuş olan dağlar Hakkâri ve Toros Dağlarının devamı niteliğindedir. Hakkâri üzerinden gelen dağ kuşağı Van'da İhtiyar Şahap Dağları ve Van Doğusu Dağları adını almaktadır(Harita 4). Dağlık olan güney kesimde bulunan dağlar bu bölgede kurulmuş olan ilçeler (Bahçesaray, Çatak, Başkale) ve mahallelere (köylere) ulaşımı zorlaştırmaktadır. Güney kesimindeki dağlık alanlar derin vadilerle yarılmış iken Van Gölü'nün kıyıları ise alüvyon dolgulu ovalarla kaplanmıştır. Güzelsu Deresi'nin aktığı vadi alüvyonlarla kaplı bir ovalık alandır. Bu ovalık alanda Gürpınar ilçesi konumlanmıştır. Güzelsu Deresi'nin açtığı bu alüvyon dolgulu vadi verimli tarım arazileri de barındırmaktadır. Gevaş ilçesi Artos Dağının etek kısmı ve Van Gölü arasında kurulmuş olan bir yerleşmedir. Verimli alüvyon dolgulu bir ova olan bu bölge tarım açısından önemli bir alandır. Van'ın üzerinde kurulduğu yerden başlayıp, Tuşba, Muradiye ve Erciş'e kadar devam eden kıyı kesimi genel manada düz bir arazidir(Harita 4).

---

¹³ Necmettin Elmastaş, ‘‘Hasanabdal Kaplıcası’’, *Marmara Coğrafya Dergisi*, İstanbul, 2002, s.73.

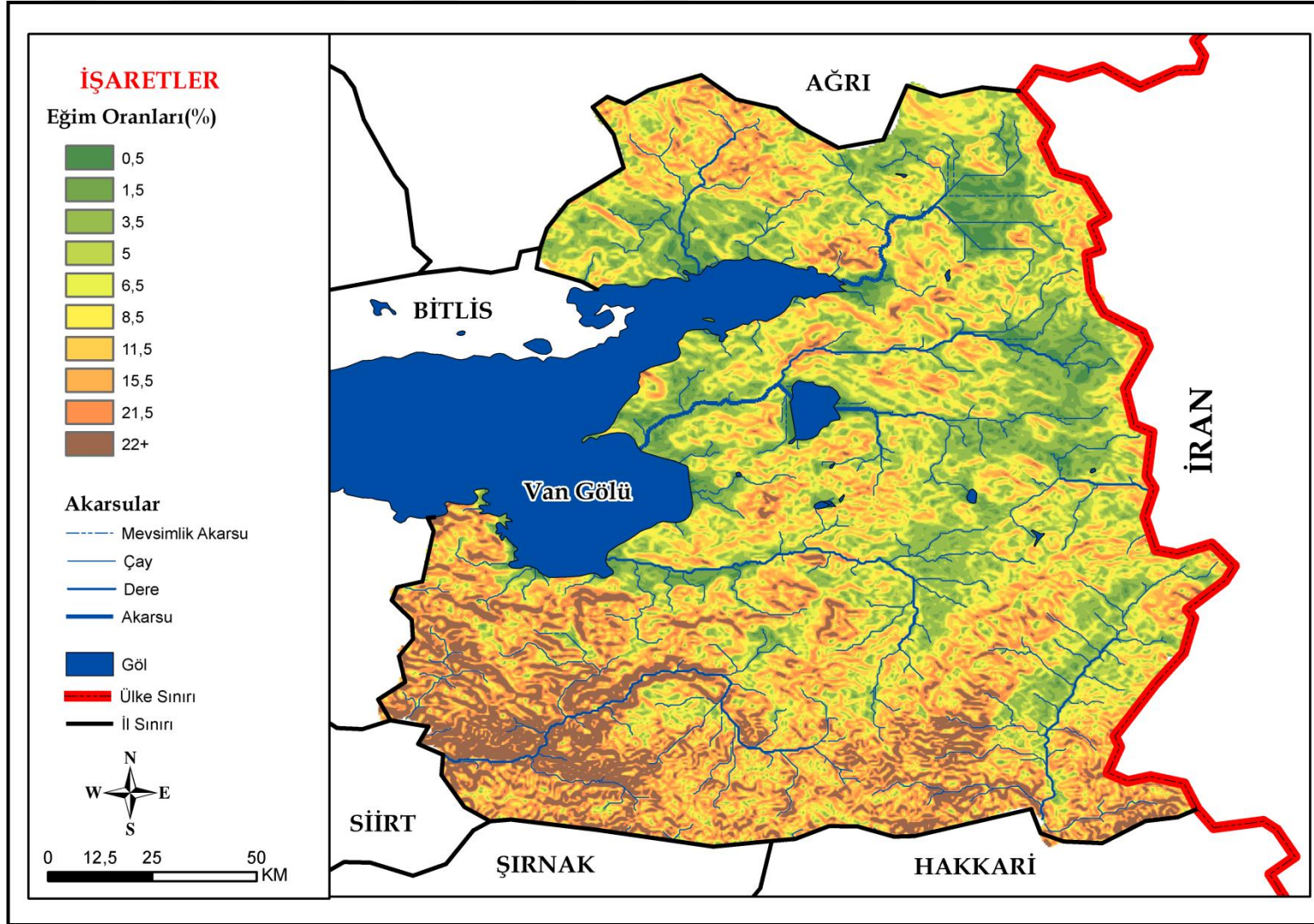

Harita 4: Van İli Ve Yakın Çevresi Fiziki Haritası

Tarım açısından önemli olan bu alanlar maalesef yanlış arazi kullanımından ötürü yerleşme alanı olarak kullanılmaktadır. Van Gölü'ne boşalan irili ufaklı akarsuların getirdiği alüvyonlarla dolmuş olan bu alanlar, deprem açısından da problemlidir. Şamran ve Akköprü Derelerinin getirdiği alüvyonların oluşturduğu ova üzerinde kurulan Van şehri, ovayı tamamıyla işgal etmiştir. Tuşba ilçesinin kırsalında ise Karasu Nehri'nin, Muradiye Ovası'nda ise Bendimahı Deresi'nin, Erciş Ovası'nda ise Zilan çayının getirdiği alüvyonlarla doldurulmuşlardır. Bu alanlar kabaca 1650-2000 metre arasındadır. Van'ın kuzeyinde Çaldıran-Doğubayazıt arasında bulunan Tendürek Volkanı genç bir arazidir. Bu volkandan çıkan bazaltlar geniş bir alanda yayılmıştır. Van Gölü'nün doğuya doğru gelindikçe 2000 metre üzerinde bulunan plato görünümlü dalgalı düzlükler mevcuttur. Geniş bir alana yayılan bu alanlar kuru tarım alanları olarak kullanılmaktadırlar (Harita 4)

Eğim, yer şekillerine paralellik gösteren bir olgudur. Bundan dolayı Van'ın dağlık kesimi olan güney tarafları, eğiminde fazla olduğu yerlerdir. % 22+ üzerinde eğimin yaygın olduğu güney kesim ulaşımı da olumsuz etkilemektedir. Van Gölü'nün kıyı kesimleri ve plato görünümlü arazinin eğimi % 5 ile % 3,5 arasındadır (Harita 5).

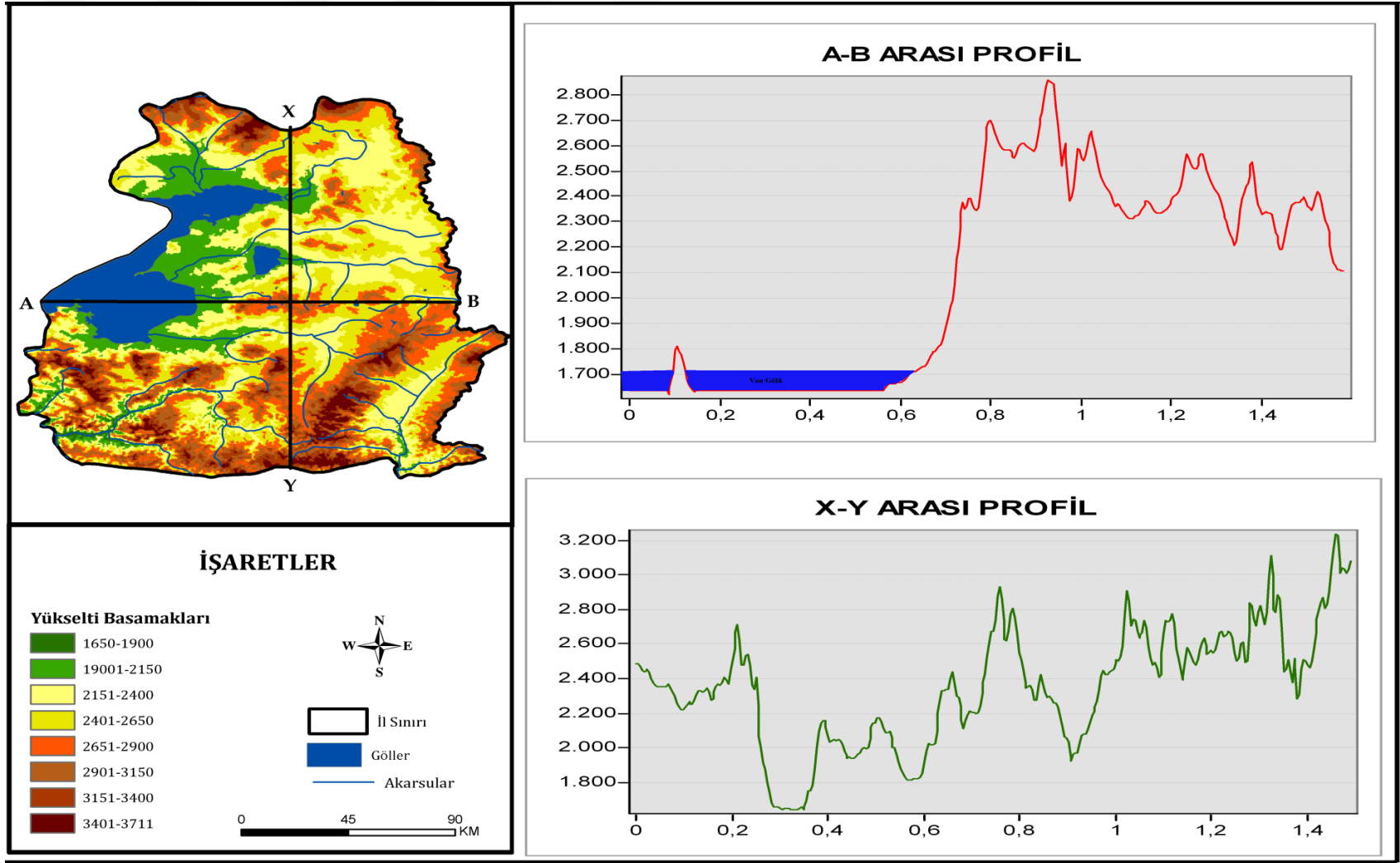

Harita 5: Van İli Eğim Haritası

Kuzey- güney yönlü çizdiğimiz X- Y doğrultusunda yükselti değişimi oldukça fazla olmaktadır. X-Y doğrultusunda alınan kesitte en yüksek nokta 3.200 m ile en güney ucu ifade ederken en alçak yer Bendimahi Deresi'nin oluşturduğu alüvyon dolgulu alan (1650 metre civarı), Erçek Gölü civarı (1800 metre) ve Güzelsu Deresi'nin(1900 metre) aktığı vadidir(Harita 6).

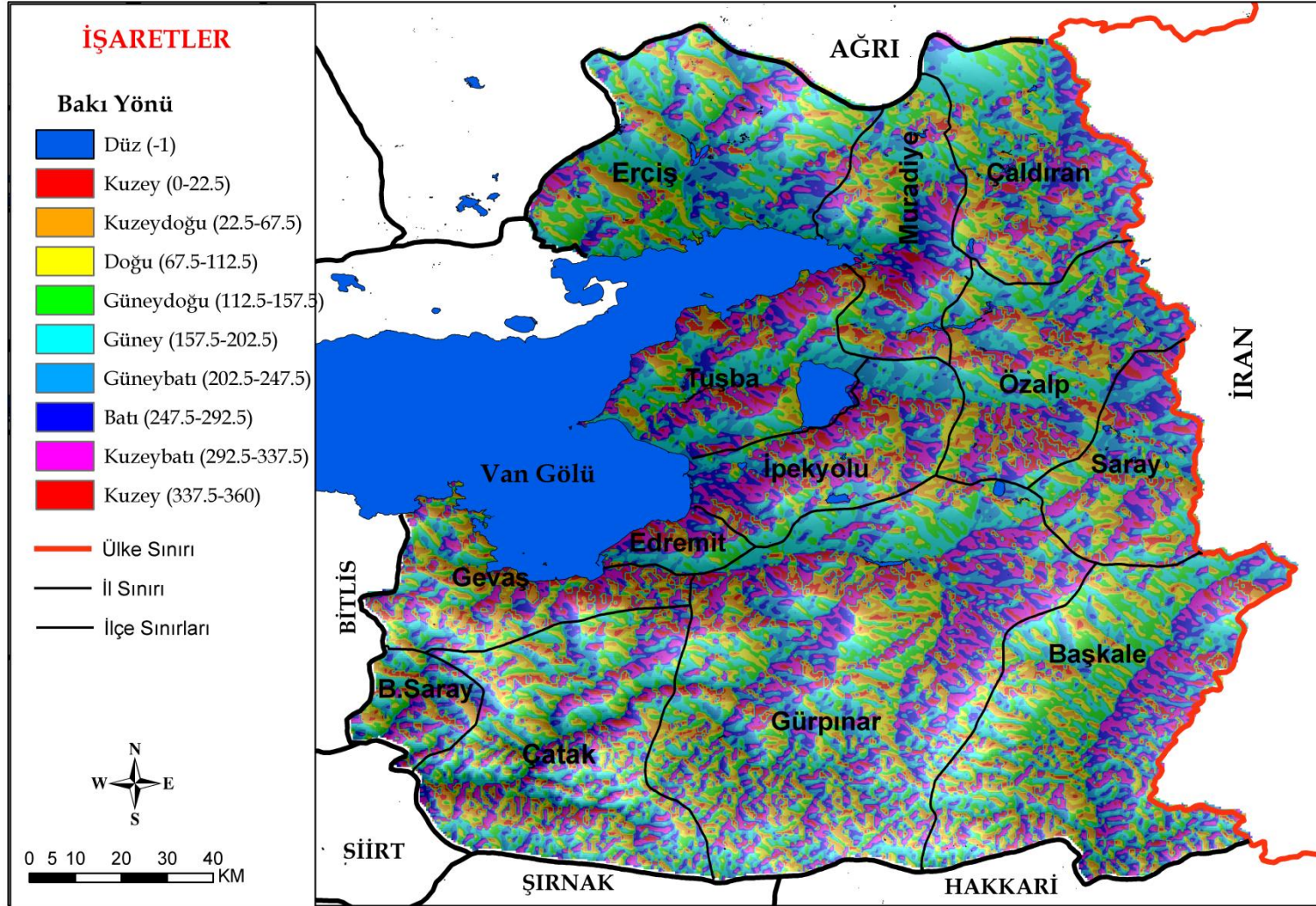
Ayrıca doğu-batı yönünde çizdiğimiz A-B doğrultusunda daha yumuşak geçişler olduğu görülmektedir. A-B kesitinde göl üzerinden geçtiği için haliyle en alçak yeri buralardadır. Fakat A-B doğrultusunda gölün hemen bitiminden sonra Ereğ Dağı olduğu için yükselti 2800 metrenin üzerine çıkmıştır. A-B doğrultusu X-Y doğrultusuna göre daha sade bir geçiş sağlamaktadır (Harita 6).

Harita 6: Van İli Profil Çıkarma Haritası

Harita 7: Van İli Bakı Haritası

İklim; doğal ortamın şekillenmesini ve insan yaşamını çok belirgin şekilde etkiler. Uzun yıllar etkili olan iklim hem canlı hem de cansız yaşamını derinden etkileyen bir unsurdur.¹⁴ İklimin canlı yaşamına etkisi çok fazladır. Özellikle insan faaliyetleri üzerinde belirgin bir etkiye sahiptir. İklimin insanlar üzerinde yarattığı etki konusu Coğrafi Bilimler Topluluğu'nun önemli bir konusunu oluşturmaktadır.

Araştırma sahamız olan Van ili, karasal iklimin etki alanında bulunmaktadır. İlde uzun ve kar yağışlı geçen kış ayları, kısa ve serin geçen yaz ayları hüküm sürmektedir. Kış mevsiminde çoğu zaman sıcaklık 0 C° altına düşmektedir(Tablo 1).

Tablo 1: Van İli Uzun Yıllara Ait İklim Verileri(1938-2017)

VAN	O.	Ş.	M.	N.	M.	H.	T.	A.	E.	Ek.	K.	A.	Yıllık
Ortalama Sıcaklık (°C)	-3.1	-2.6	1.5	7.7	13.1	18.2	22.2	22.1	17.8	11.2	4.9	-0.5	9.4
Ortalama En Yüksek Sıcaklık (°C)	1.8	2.5	6.4	12.7	18.4	23.8	28.1	28.4	24.2	17.3	10.2	4.3	14.8
Ortalama En Düşük Sıcaklık (°C)	-7.6	-7.2	-2.9	2.5	6.9	10.7	14.5	14.5	10.6	5.6	0.3	-4.6	3.6
Ortalama Güneşlenme Süresi (saat)	4.5	5.3	6.0	7.2	9.3	11.7	12.1	11.4	9.8	7.0	5.5	4.3	94.1
Ortalama Yağışlı Gün Sayısı	9.9	9.7	11.9	12.0	10.7	5.1	1.9	1.2	2.3	8.1	8.6	9.4	90.8
Aylık Toplam Yağış Miktarı Ortalaması (mm)	34.6	33.6	46.7	55.9	45.8	18.1	5.4	3.7	13.6	46.8	47.0	36.0	387.2

Kaynak: Meteoroloji Müdürlüğü, 2018, Van.

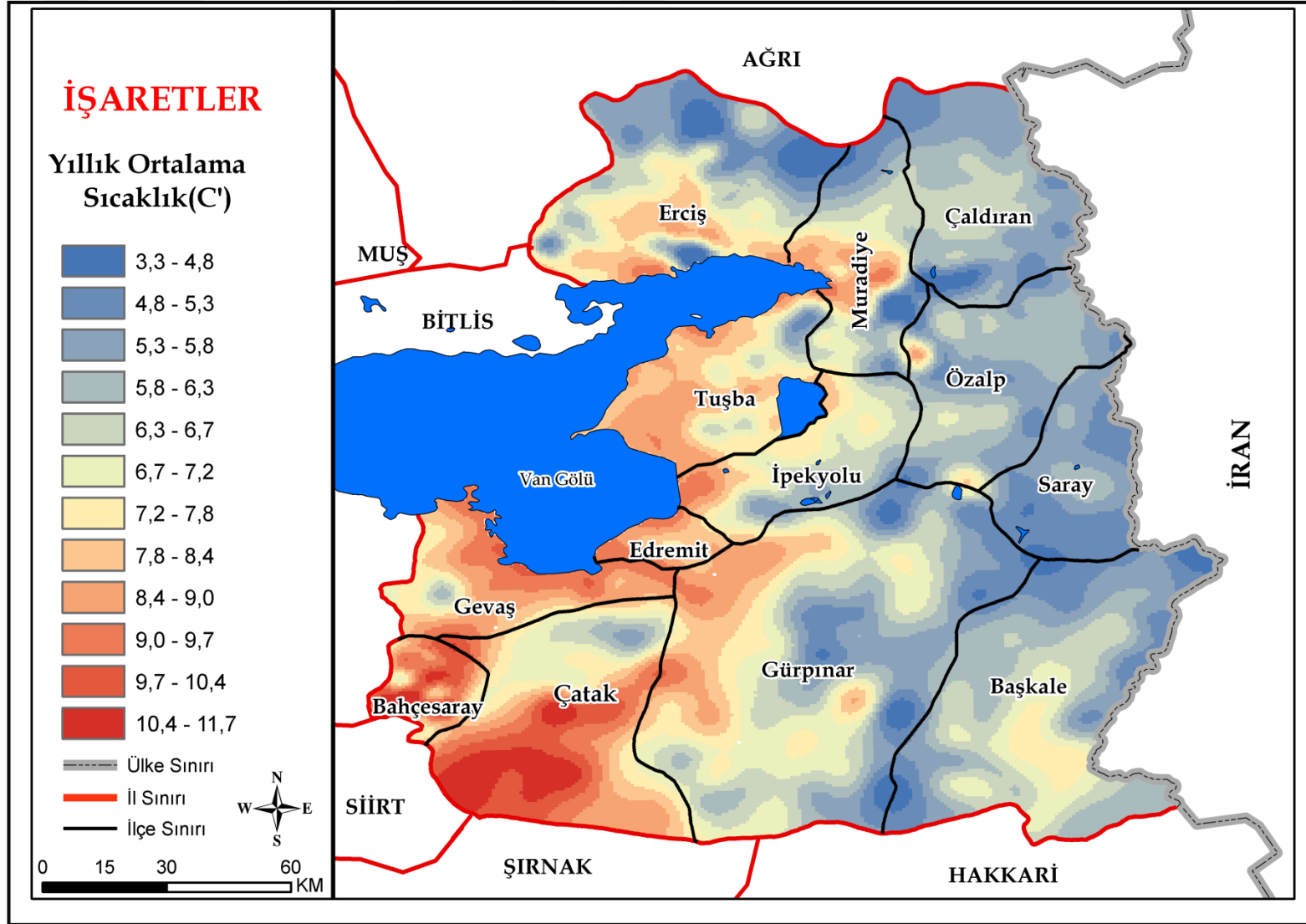
¹⁴ Oğuz Erol, *Genel Klimatoloji*, İstanbul, Çantay Kitapevi,1999, s.1

Uzun geçen kiş mevsiminden dolayı yoğun bir şekilde kar yağışı meydana gelir. İlkbahar ayları yağışın en fazla düştüğü aylardır. Yaz mevsimi kısa sürer. 22-32 C° civarında bir sıcaklık görülür(Tablo 1). Karasal iklimden dolayı bozkır otları geniş bir alana yayılmıştır. Fakat şunu da ifade etmekte fayda var: Van Gölü'nün ılımanlaştırıcı etkisine bağlı olarak Van şehri ve yakın çevresi diğer yerlere göre daha uygun bir sıcaklığa sahiptir. Büyüklüğü dünyanın sayılı sodalı gölleri arasında olan Van Gölü buharlaşmadan dolayı kıyı kesimleri daha ılıman olmuştur.¹⁵

---

¹⁵ Hurşit Yetmen, ‘‘Van Gölü kuraklık analizi’’, 21. *Yüzyılda Eğitim ve Toplum Dergisi*, Ankara, 2013, s.188.

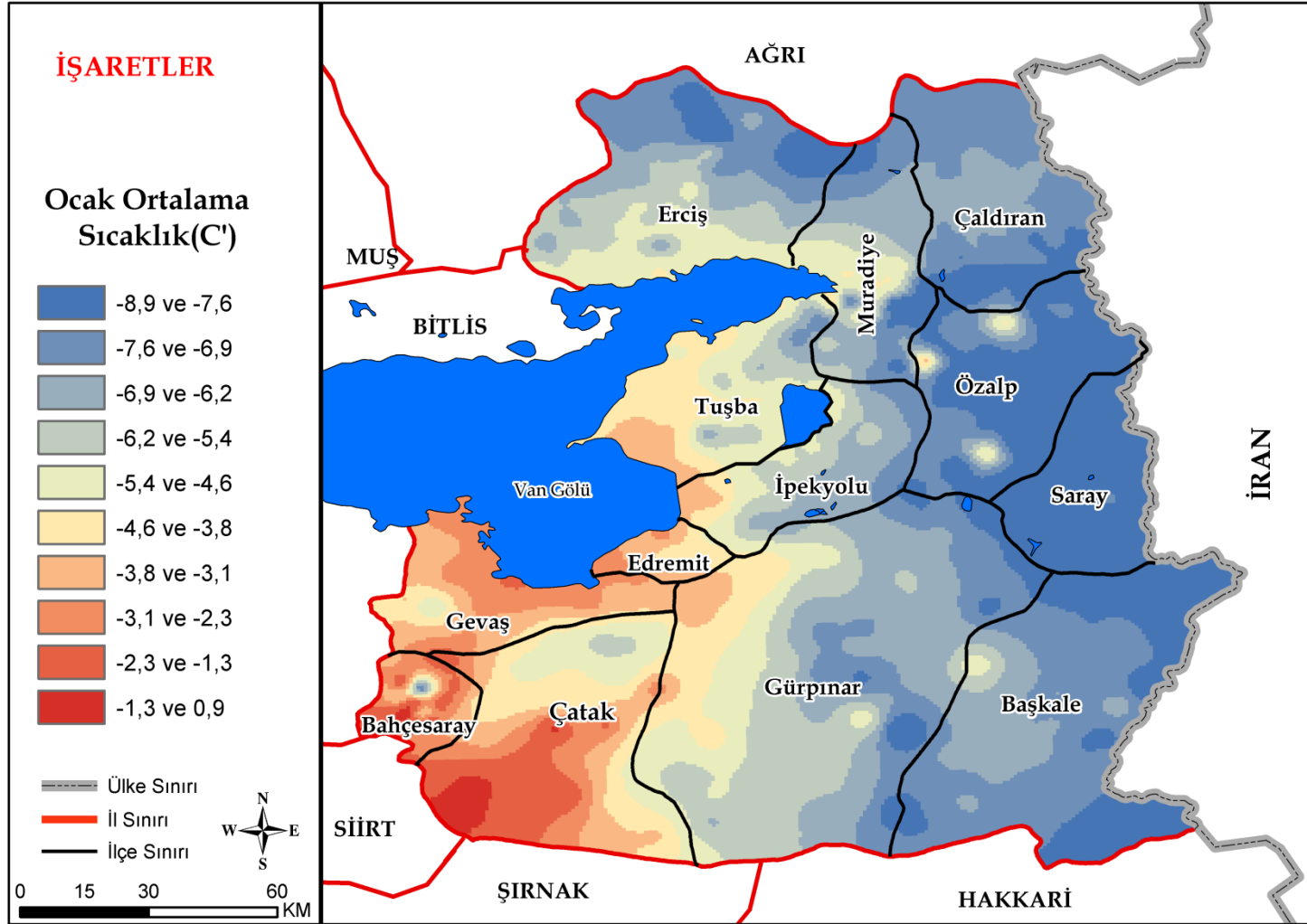

Harita 8: Van İli Ortalama Sıcaklık Haritası (Kaynak: Climate-Data.org Verilerinden Yararlanılarak Oluşturulmuştur.)

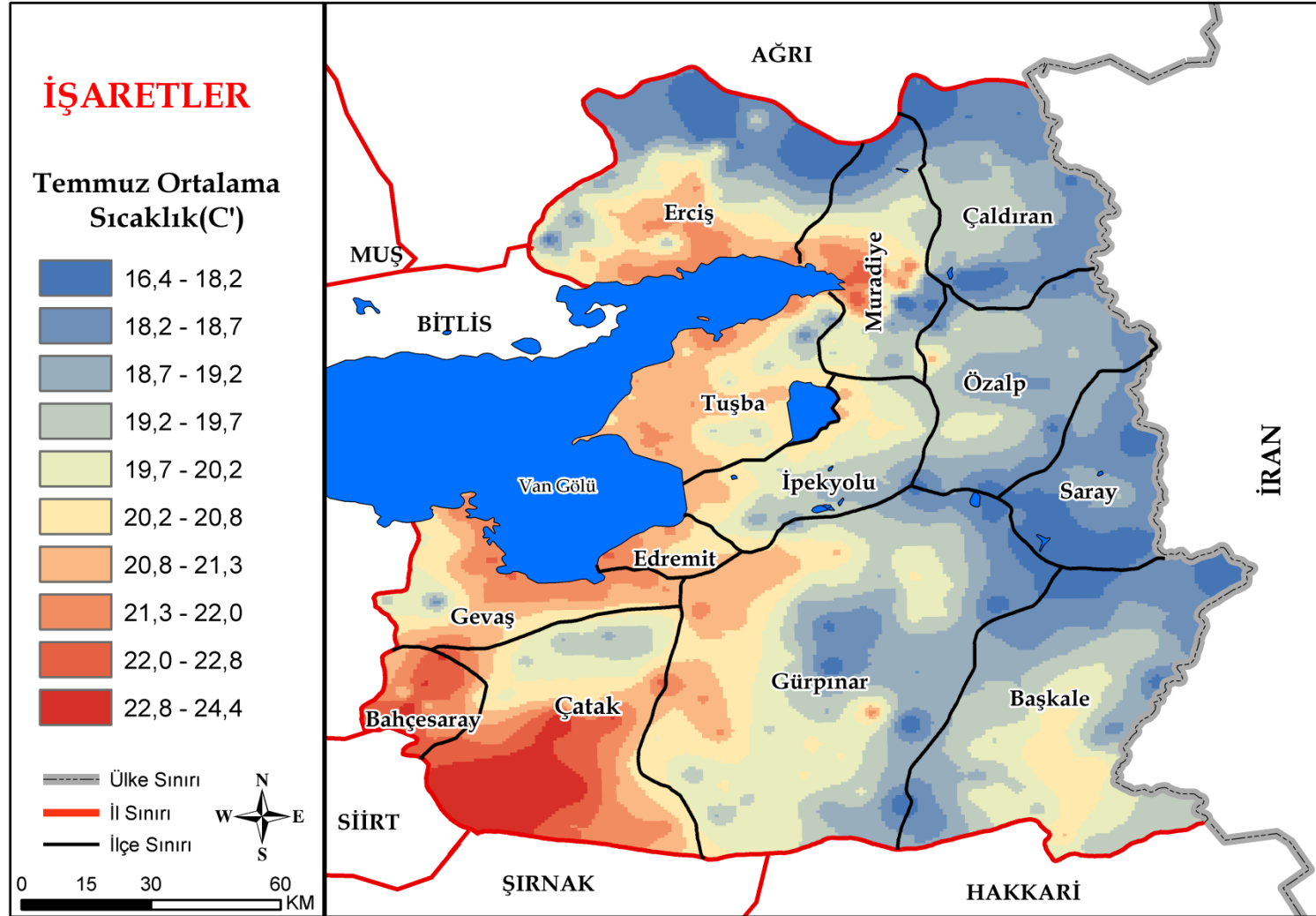
Van ilinde yıllık ortalama sıcaklıklar $3,3^{\circ}$ ile $11,7^{\circ}$ arasında değişmektedir. İlin en yüksek ortalama sıcaklığa sahip yerleri gúneyde yer alan atak ve Bahçesaray'dır(Harita 8). Halk arasında var olan yanlış bir algıya burada değinmekte fayda var. Halk arasında atak ve Bahçesaray için Van'ın en soğuk yeriymiş gibi bir algı mevcuttur. Bu algının ortaya çıkmasında özellikle kış aylarında bu ilçe yollarının kardan dolayı uzun süre kapalı olmasından kaynaklanmaktadır. atak ve Bahçesaray ilçeleri ve az sayıda mahallesi (köyü) bölgede bulunan derin vadilerde yerleşmişlerdir. Derin vadilerde bulunan bu yerleşmeler enlem faktöründen dolayı daha sıcaktır. Fakat iki ilçenin Van ile bağlantısını sağlayan yolları rakımı yüksek olan Karapet Geçidinden (2985 metre) geçtiği için buralarda meydana gelen çığ ve fırtınadan dolayı yollar kapanabilmektedir. Bu vesileyle yollar uzun süre kapalı kalmaktadır. Çünkü ulaşımda meydana gelen bu sorunlar topoğrafik durumundan kaynaklanmaktadır. Van'ın en sıcak yerleri atak ve Bahçesaray gibi derin vadiler ve Van Gölü kıyısında bulunan Gevaş, Edremit, İpekyolu, Tuşba, Muradiye ve Erciş ilçelerinin kıyı kesimleridir. Buraların sıcak olmasının sebebi rakımın düşük olması ve Van Gölü'nün ılımanlaştırıcı etkisinden dolayıdır. Van Gölünden doğuya, İran sınırına doğru gidildikçe yükseltiye bağlı olarak ortalama sıcaklık düşmektedir. Erciş'in kuzeyi, Çaldıran, Özalp, Saray ve Başkale'nin dağlık bölgeleri en soğuk yerlerdir. Başkale'de akan ığlı Deresi'nin oluşturduğu derin vadi sıcaklığı $6 - 7^{\circ}$ arasında olmasıyla çevresine göre sıcak olan bir alandır (Harita 4-8).

Ocak ayında en düşük sıcaklık -8° ile Van'ın İran'a komşu olduğu bölgelerde ölçülmüştür. En yüksek sıcaklıkları ise 0° civarında Bahçesaray ve çevresinde ölçülmüştür. Genel itibariyle batıdan doğuya doğru gidildikçe sıcaklıklar düşmektedir. En sıcak yerler ise gúney kesimleridir (Harita 9).

Temmuz ortalama sıcaklıkları Ocak ayında olduğu gibi en sıcak yerler gúneydeki Bahçesaray ve çevresidir. Aynı şekilde doğuya doğru gidildikçe sıcaklıklar düşmektedir. Böylece en düşük sıcaklıklar İran sınırı boyunca Çaldıran, Özalp, Saray ve Başkale'de görülmektedir. Kıyıları genel itibariyle 20° civarındadır (Harita 10).

Harita 9: Van İli Ocak Ayı Ortalama Sıcaklık Haritası (**Kaynak:** Climate-Data.org Verilerinden Yararlanılarak Oluşturulmuştur.)

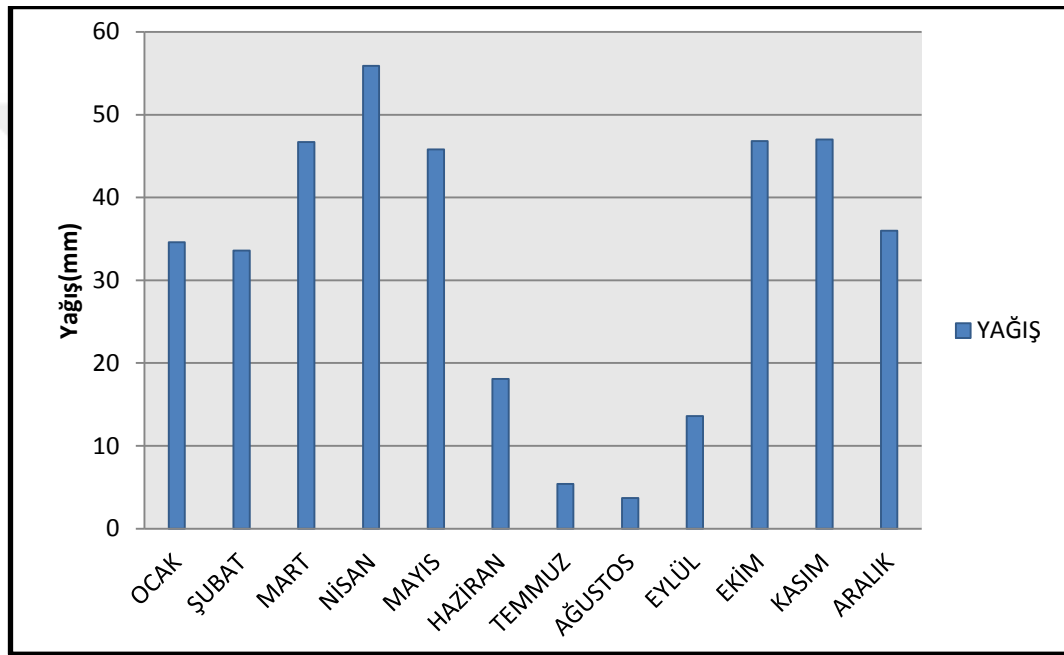

Harita 10: Van İli Temmuz Ayı Ortalama Sıcaklık Haritası (**Kaynak:** Climate-Data.org Verilerinden Yararlanılarak Oluşturulmuştur.)

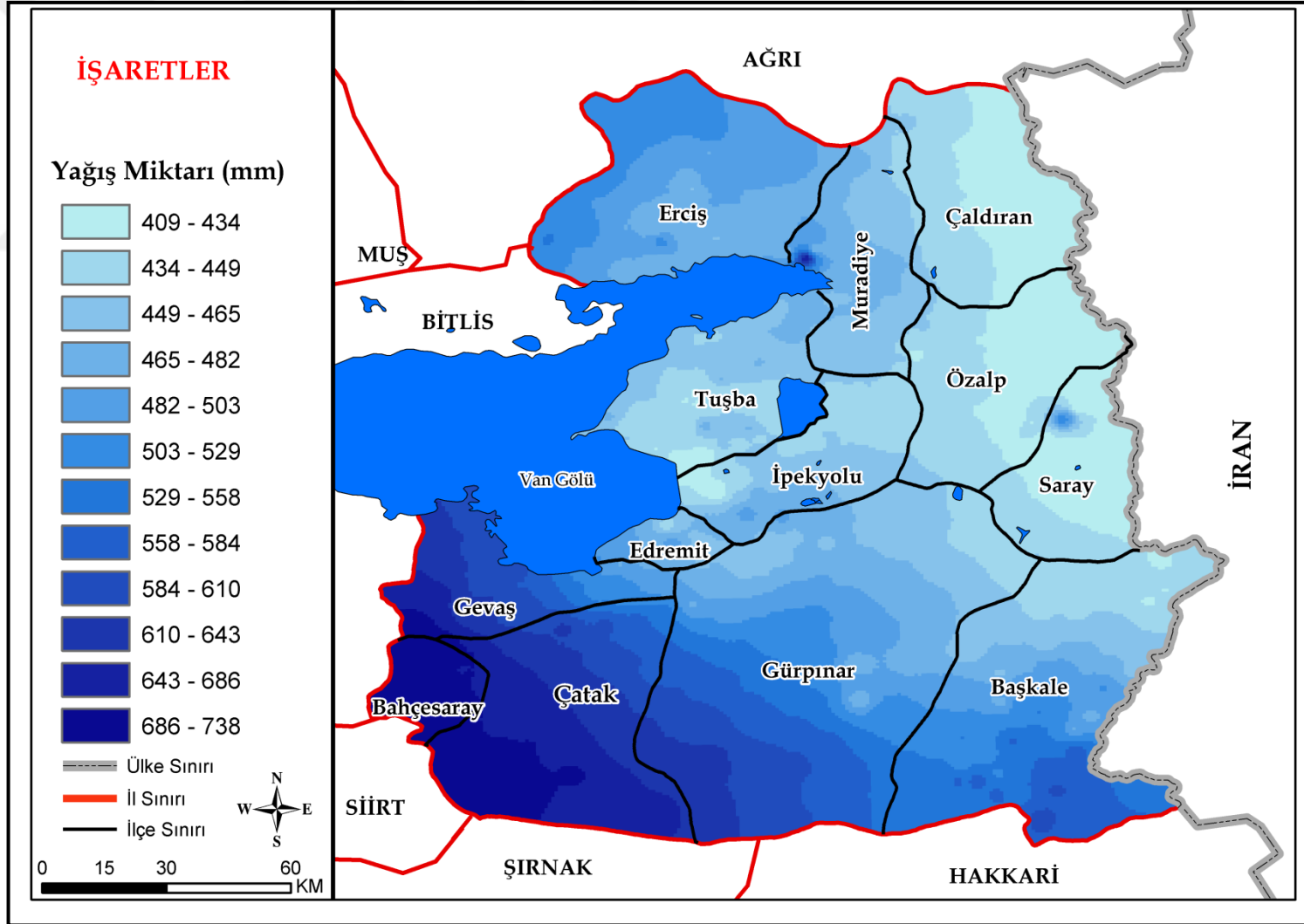
Van ilinde ortalama yağış miktarları 738-409 mm arasındadır. Tıpkı sıcaklıkta olduğu gibi yağışta da Çatak ve Bahçesaray en yüksek değerdedir. Van'ın en dağlık ve en yağışlı kesimini oluşturan bu ilçelerde 590-738 mm arasında yağış düşmektedir. Güneyden kuzeye doğru gidildikçe yağışlarda bir düşüş yaşanmaktadır. En düşük yağışlar İran sınırı boyunca meydana gelmektedir. Böylece en az yağış alan yerler Özalp, Çaldıran ve Saray ilçeleridir. Çatak, Bahçesaray ve Gevaş gibi ilçelerde yağış miktarı yüksek olduğu için bu bölgelerin vejetasyonu gelişmiştir. (Harita 11).

Grafik 1: Van İli Ortalama Yağış Grafiği

Kaynak: Meteoroloji Müdürlüğü, 2018, Van.

Harita 11: Van İli Ortalama Yağış Haritası (**Kaynak:** Climate-Data.org Verilerinden Yararlanılarak Oluşturulmuştur.)

İnsanlar yeryüzüne geldiği günden bugüne toprak ile yakından ilgilenmişlerdir. Tarımsal üretimlerini direkt veya dolaylı olarak topraktan karşılamışlardır. Bundan dolayı tüm canlı yaşamının beslenme kaynağı topraktır.¹⁶

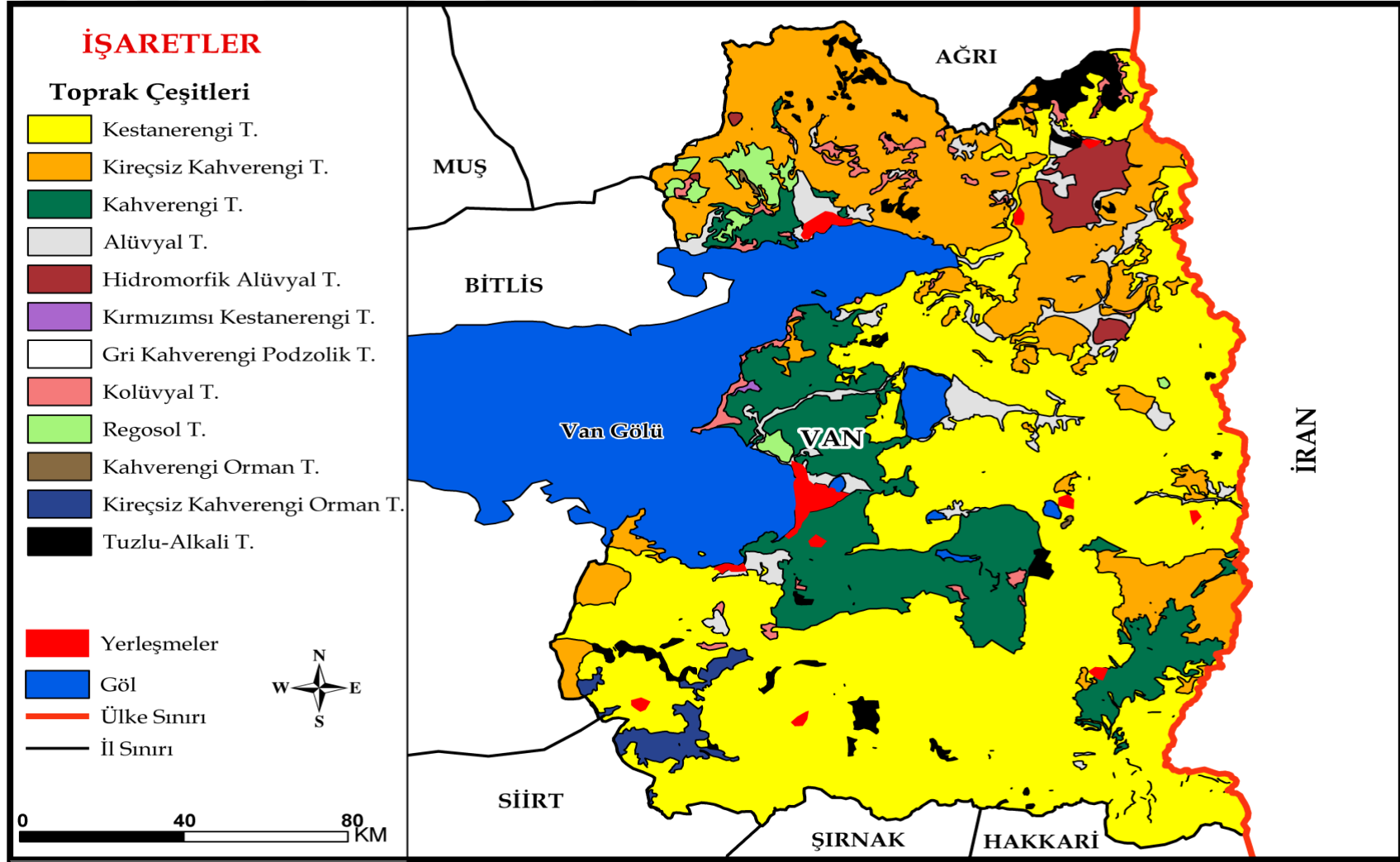
Tarımsal üretimin en önemli unsuru olan toprak tarım toplumlarında daha önemli bir konumdadır. Van ilinde halkın büyük bir kesimi tarım ve hayvancılıkla geçimini sağladığı için toprak çok önemli bir kaynaktır. Fakat Van toprakları pek verimli sayılmazlar. Van'daki toprakların büyük bir kısmı Kestane rengi topraklardır. Van'ın büyük bir bölümünde görülen bu topraklar verim bakımından oldukça düşüktür. Kestane rengi toprakların hüküm sürdüğü yerler genelde meralık alana denk gelmektedir. Ayrıca yaygın olan bir diğer toprak gurubu da kahverengi topraklardır. Bu topraklar daha çok yoğun nüfuslu olan İpekyolu ve Tuşba ilçelerinde görülmektedir (Harita 12).

Akarsu vadilerinde ise alüvyon topraklar yaygındır. Sadece dar akarsu vadilerinde görülen bu topraklar diğer topraklara göre verimlidir. Çaldıran ve Van'ın münferit yerlerinde görülen Hidromorfik Alüvyon topraklar taban suyu seviyesi yüksek olduğu için kısmen bataklığı andırmaktadırlar. Bu yönlerinden dolayı verimi düşük olan topraklardır. Van'da görülen diğer toprak gurupları da parçalı halde görülmektedirler (Harita 12).

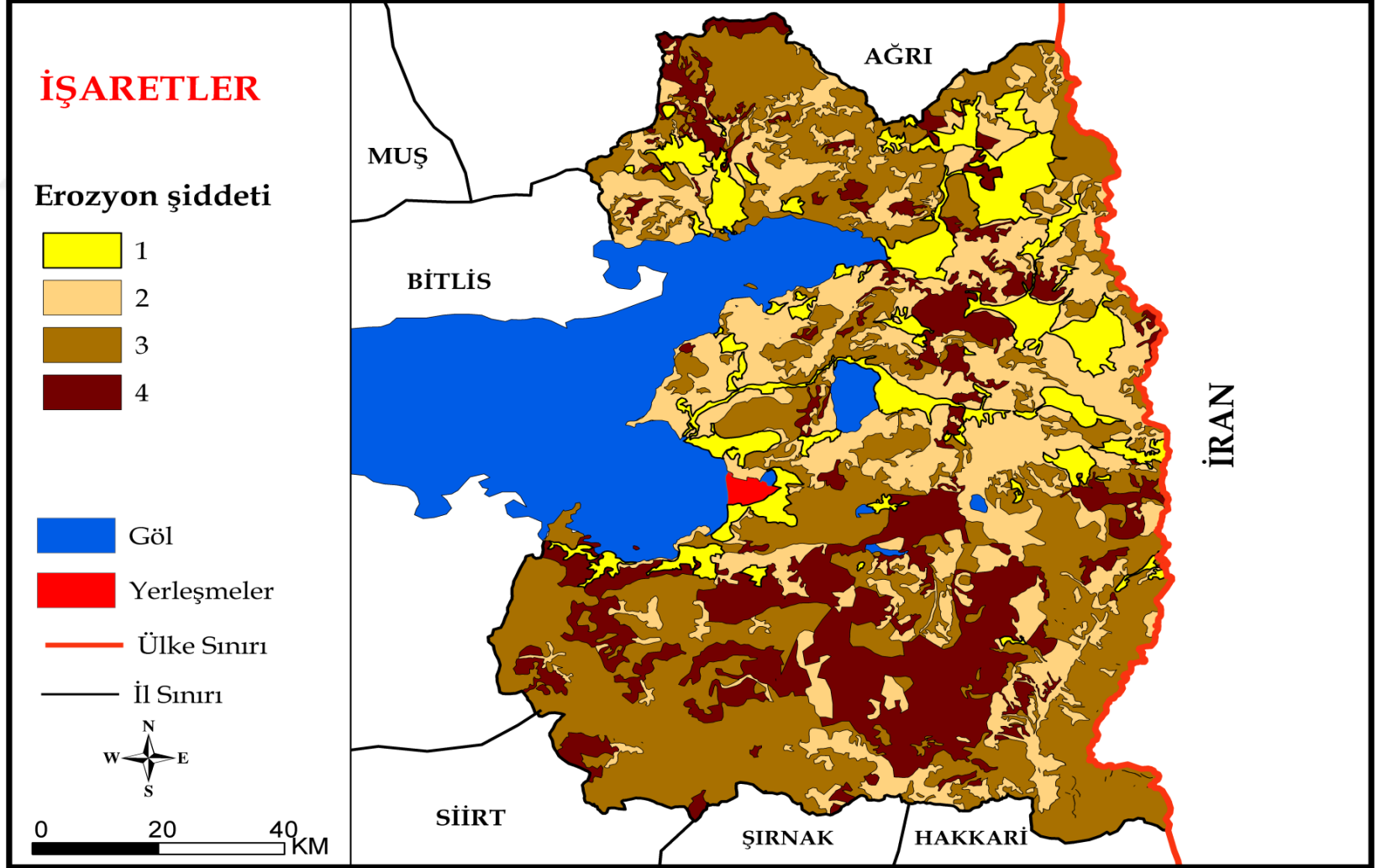
Van'ın topografik durumundan ötürü Erozyon riski de mevcuttur. Özellikle eğimli yamaçların varlığı ve akarsuların yoğun aşındırıcı faaliyetlerinden dolayı erozyon riski yüksektir. Yükselti ve eğimin fazla olduğu güney kesimde erozyon riski de fazladır. Güney kesimlerde daha çok 3. ve 4. derecede şiddetli ve çok şiddetli erozyon alanlarıdır. Van ilinde genel itibariyle 3. derece erozyon riski taşıyan araziler yaygındır. Yani ilde arazilerinin büyük bir kesiminde şiddetli veya çok şiddetli erozyon riski ile karşı karşıyadır (Harita 13). Riskin fazla olduğu bu alanlar daha çok mera alanlarına tekabül ettiği için buralarda bilinçsiz hayvan olatmalarından dolayı bitki örtüsü zayıflamakta ve bu durumda erozyon riskini daha da arttırmaktadır.

---

¹⁶ Barış Mater, *Toprak coğrafyası*, İstanbul, Çantay Kitapevi, 2004, s.1.

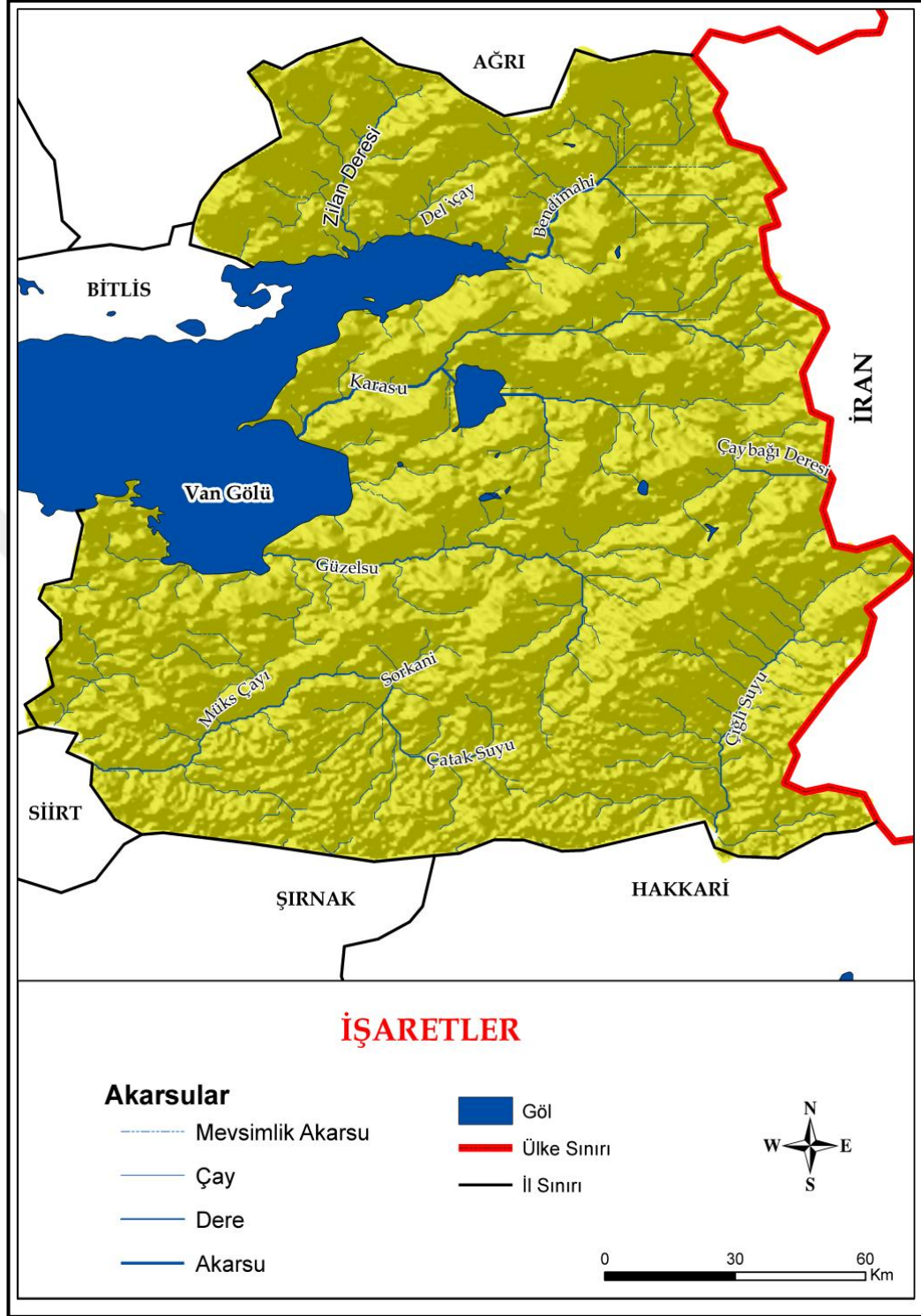
Harita 12: Van İli Toprak Haritası (**Kaynak:** Van ili arazi varlığı ve arazilerin tarımsal uygunluğu envanterinden derlenmiştir)

Harita 13: Van İli Erozyon Risk Haritası (Kaynak: Van ili arazi varlığı ve arazilerin tarımsal uygunluğu envanterinden derlenmiştir)

Türkiye'nin en doğusunda bulunan Van, akarsu bakımından zengin sayılmaz. Van ilinde bulunan akarsuların bir kısmı Van Gölü'ne dökülür iken bir kısmı da Botan ve Zap'a akarak Dicle Nehrine bağlanmaktadır.

Güneyde bulunan Müks, Sor Kani ve Çatak dereleri güneye doğru akarak Siirt'teki Botan Çayı'na bağlanmaktadır. Başkale'de bulunan Çığlı Deresi de güneye doğru akarak Hakkâri'de Zap'a karışmaktadır. Bu yönüyle Dicle açık havzasında yer almaktadır. Türkiye'nin en büyük kapalı havzası olan Van Gölü, çevreden gelen kısa boylu akarsularla beslenmektedir. Bunlar Güzelsu, Karasu, Bendimahi, Deliçay ve Zilan'dır. Bu ana kollar dışında çok küçük olan mevsimlik dereler de Van Gölü'ne boşalmaktadır. Saray'da bulunan Çaybağı Deresi de doğuya doğru akarak İran sınırına geçmektedir (Harita 14). Bütün akarsular ilkbahar aylarında pik noktasına ulaşır. Yaz aylarındaki kuraklığa bağlı olarak seviyelerinde büyük düşüşler yaşanmaktadır. Van Gölü'ne akan akarsular ilkbahar aylarında Van Gölü'nde yaşayan İnci kefalinin yumurtlama alanı olduğu için balık göçüne uğramaktadır. Bu yönüyle turistik bir değer kazanmaktadır.

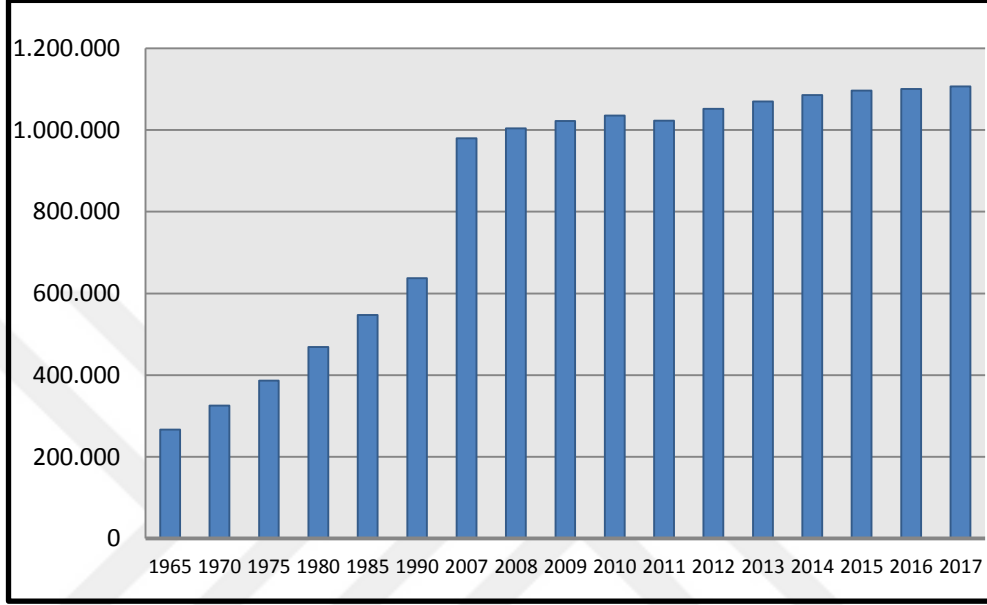

Harita 14: Van İli Hidrografya Haritası (Kaynak: <http://corine.ormansu.gov.tr/corine> Altlık Olarak Kullanılarak Oluşturulmuştur.)

5.2.Araştırma Sahasının Beşeri Özellikleri

Doğu Anadolu Bölgesi'nde bulunan iller arasında hem en yüksek nüfusa sahip hem de nüfusu bir milyonun üzerinde olan tek il Van'dır (Grafik 2)

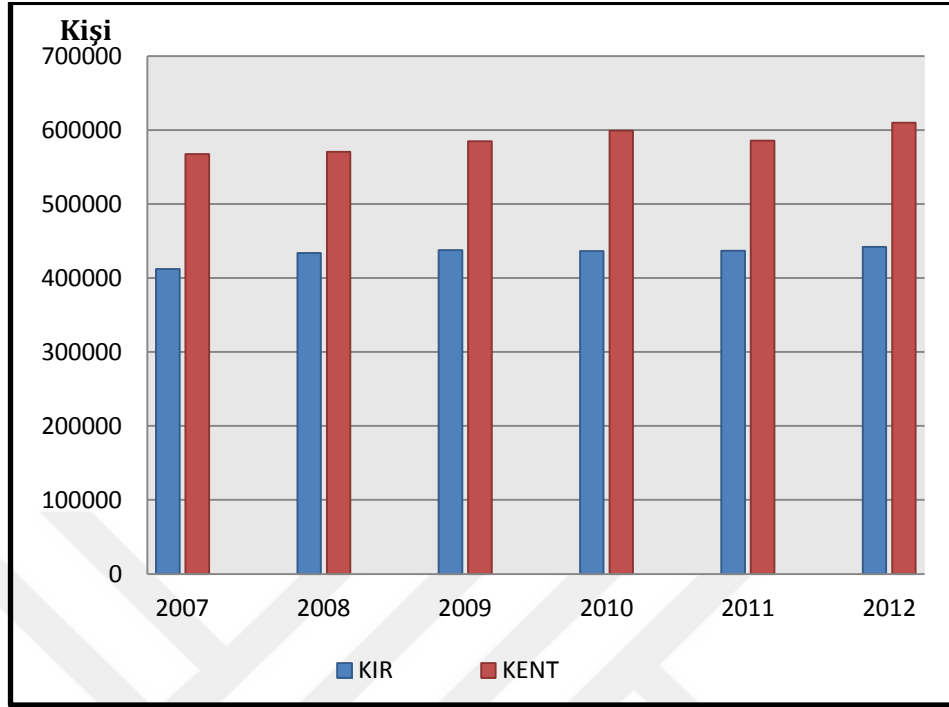
Grafik 2: Van İlinin Uzun Yıllar Nüfus miktarı

Kaynak: TÜİK, 2018, Ankara.

1965 yılında nüfusu 270 bin civarında olan Van ilinin nüfusunda sürekli artış olmuştur. Nüfus 1965 yılından 1990 yılına kadar düzenli bir artış seyri içinde olmuştur. Fakat 1990-2007 arasında geçen 17 yıllık süre zarfında nüfus ani bir artış kaydetmiştir. Bu artışın sebebi doksanlı yıllarda bölgede başlayan çatışma durumundan dolayı çevre illerden yoğun göç almasına bağlanabilir (Grafik 2). 1990'lı yıllarda Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde çatışmalı ortam birçok köy boşaltılmasına sebep olmuştur. Hakkâri, Siirt, Şırnak, Bitlis, Ağrı ve Muş gibi illerde köyleri boşaltılan halkın bir kısmı Van iline doğru göç etmiştir. Van'da yaşayıp da yukarıda sayılan illerin nüfusuna kayıtlı olan büyük bir kesim vardır. 2007 yılından sonra nüfus artışı tekrardan belli bir düzene kavuşmuştur. 2000'li yıllarda çatışmalı ortamın azalmasından dolayı köy boşaltmaları azalmıştır. Bundan ötürü çevre illerden Van'a göç de azalmıştır. Van'ın kır-kent nüfusuna baktığımız zaman şöyle bir tablo ortaya çıkmaktadır. 2007 yılından 2012 yılına kadar geçen 6 yıllık süre zarfında şehrin nüfusu artarken, kır nüfusu düşmektedir(Grafik 3).

Grafik 3: Van İli Kır-Kent Nüfus Miktarı

Kaynak: TÜİK, 2018, Ankara.

1950'li yıllarda Türkiye'de başlayan köyden kente göç olgusu günümüzde devam etmektedir. 2007 yılında kırsalın nüfusu 412.231 iken, şehirli nüfusu 567.440'dır. Şehirli nüfus 2011 yılı dışındaki yıllarda sürekli artış kaydetmiştir. Şehirli nüfus en yüksek değere 609.893 ile 2012 yılında ulaşmıştır(Grafik 3).

Van ilinde yaşayan halkın büyük bir bölümü İpekyolu, Tuşba, Edremit ve Erciş ilçelerinde yaşamaktadır. En az nüfusa sahip olan ilçeler ise Bahçesaray ve Saray gibi ilçelerdir.

Bir şehrin gelişmiş olup olmadığını en güzel ortaya koyan göstergelerden biri gelişmişlik endeksidir. İlk kez 1996 yılında yayınlanan gelişmişlik endeksi belli aralıklarla yayınlanmaktadır. Gelişmişlik endeksi ilk önce BM'ye bağlı insanı kalkınma programı (UNDP) tarafından 1990 yılında ülkelerin eğitim, sağlık, gelir, sanayileşme ve benzeri kriterlere göre yapılmıştır.¹⁷ Bölgearası gelişmişlik

¹⁷ Ferda Esin Güler ve Atalay Çağlar,v.d., "Türkiye'de illere göre insanı gelişim endeksi", *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Denizli, 2017,s.209.

farklılıklarının azaltılmasına yönelik politikaların geliştirilme süreci, bölgelerin sosyal ve ekonomik gelişmişlik düzeylerinin ölçülmesi ihtiyacını doğurmuştur.¹⁸

BM'nin yaptığı bu uygulama daha sonraki yıllarda Türkiye'nin illerinde de uygulanarak hayata geçmiştir. Türkiye'de gelişmişlik endeksi ilk kez 1996 yılında yayınlanmıştır. Yayınlanan verilere göre Van 5.derece gelişmiş iller kategorisinde yer almıştır.

En az gelişmiş grubu ifade eden 5. derecede, yoğunluklu olarak Doğu Anadolu illeri yer almıştır. Van'ın da içinde yer aldığı 17 il, Türkiye nüfusunun yaklaşık % 9'unu içinde barındırmaktadır. Bu 17 ilde kent nüfusu %40, kır nüfusu % 60'dır.¹⁹ Halkın büyük bir kesimi tarım ve hayvancılıkla uğraşmaktadır. 5. derece kategorisinde olan Van ilinde tarımda çalışan nüfus yoğunluktadır. 1996 yılında yayınlanan rapora göre en geride kalmış olan 5. derece gelişmiş illerde istihdam edilenlerin % 75,5'i tarımda, % 3 sanayide, % 21,5 ise hizmet sektöründe istihdam etmektedirler.²⁰ Yayınlanan istihdam verileri Van ilinin yapısını da göstermektedir. Van ili 1996 yılında Doğu Anadolu'daki 14 il içerisinde gelişmişlik olarak 7. sıradadır.

İlk kez 1996 yılında yayınlanan gelişmişlik endeksi 7 yıl aradan sonra 2003 yılında yenilenmiştir. 2003'de yayınlanan rapora yeni datalar eklenerek daha ayrıntılandırılmıştır. 2003'te yayınlanan rapora göre Van'ın Türkiye'deki gelişmişlik sıralaması 81 il içerisinde 75.(-1,09297) sıradır. Yani Türkiye'nin illeri içerisinde sondan 6. sıradadır.²¹

Van'ın sosyo-ekonomik gelişmişlik endeksine göre 1996'da -0,95546'lık endeks ile Türkiye'de 67. Sıradayken, 2003 yılında -1.092 97'lik endeks ile Türkiye'de 70. sıradadır. 1996'dan 2003 yılına gelindiğinde Van'ın sıralaması da gerilemiştir.

7 yıllık süre zarfında Van'ın daha gerilemesinin sebebi olarak 1990'lı yıllarda bölgede başlayan çatışmalı süreçten dolayı bölgede bazı olumsuzlukların

---

¹⁸ Adem Sakarya ve Çiğdem İbişoğlu, "Türkiye'de İllerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Endeksinin Coğrafi Ağırlıklı Regresyon Modeli İle Analizi", *Marmara Coğrafya Dergisi*, İstanbul, 2015, s.213.

¹⁹ İllerin sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralaması araştırması, 1996

²⁰ İllerin sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralaması araştırması, 1996

²¹ İllerin Ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması, *Devlet Planlama Teşkilatı*, 2003

yaşanmasıdır. Bölge gerek coğrafi zorluklar, gerekse devletin yıllarca uyguladığı yanlış politikalarından dolayı geri kalmıştır. Uzun yıllar yanlış politikalarından dolayı bölge illeri geri kalmıştır.

1990'lı yıllarda bölgede başlayan yoğun çatışma ortamında birçok köy boşaltılmış ve boş olan bu köylerdeki halk Van'a göç etmiştir. Van'ın nüfus grafiğinde de bu artış net olarak görülmektedir.

2003 yılında 5. derece gelişmişlik kategorisinde olan Van ili Doğu Anadolu'da 9. sırada bulunmaktadır. 5. grupta bulunan 16 ilin %50,2'si kentlerde, %49,8'i kırdan yaşamaktadır. Kır nüfusunun 1996 yılına göre düşmesi kırdan kente göç ile izah edilebilir. 5. derece gelişmiş il kategorisinde bulunan 16 ilin toplam nüfusunun %69,3'ü tarımda, %3,9'u sanayide, %26,8'i hizmet sektöründe çalışmaktadır. Bu datalar Van ve diğer 16 ilin tarımsal kimlikli olduğunu göstermektedir.

2003 yılında yayınlanan rapora göre Van'ın imalat sanayisindeki sıralaması (-0.664 03) 67.dir. Sağlık sektöründe (-1 23070) 73.sırada, eğitimde ise (-2.02 211) 77. sıradadır. Bu veriler dahi nüfusu 1 milyonun üzerinde olan ve büyükşehir statüsünde olan Van'ın durumunu ortaya koymaktadır.²²

2004 yılında yayınlanan gelişim endeksi raporunda format değişimine gidilmiştir. Daha önceki yıllarda il bazında verilen sıralama 2004 yılında daha ayrıntılandırılarak ilçe bazında verilmeye başlanmıştır. Bu doğrultuda Van merkez 2. derecede gelişmiş, Edremit ve Erciş 5. derecede gelişmiş, Gevaş, Bahçesaray, Çatak, Gürpınar Başkale, Saray, Özalp, Muradiye, Çaldıran 6. derecede gelişmiş ilçe kategorisinde bulunmaktadır.²³

Türkiye toplamında 872 ilçe mevcuttur. Bu ilçeler arasında Bahçesaray 872. sırası ile Türkiye'nin en geri kalmış ilçesi konumundadır. Diğer ilçeler sırasıyla Van merkez 149, Erciş 673, Edremit 714, Gevaş 785, Muradiye 836, Saray 850, Gürpınar 861, Çatak 862, Özalp 864, Başkale 865, Çaldıran 870. sıradadır. Bu bilgilerden de

²² İllerin Ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması, *Devlet Planlama Teşkilatı*, Ankara, 2003.

²³ İlçelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması, *Devlet Planlama Teşkilatı*, 2004.

anlaşılacağı üzere Van ilçelerinin büyük bir bölümü 6. Derece gelişmiş ilçeler kategorisindedir.²⁴

2011 yılında yenilenen gelişim endeksi raporuna göre, Van yine en son kategori olan gruptadır. Rapora göre 6. derece gelmiş iller kategorisindedir. 2011 yılında ayrıca İBBS sistemine göre sınıflandırma yapılmıştır. Düzey 2'ye göre yapılan sınıflandırmada Van'ın içinde olduğu İBBS sınıfı 26. sıradadır. Yani Türkiye'nin en geri kalmış 2. düzeyidir. 2004 yılından 2011 yılına kadar geçen sürede 7 yıllık sürede Van'ın gelişim endeksindeki konumu değişmemiştir. 81 ilin içerisinde 75. sırada olan Van ili sondan 6. sıradadır.²⁵ En son yayınlanan 2015 gelişim endeksi sıralamasında Van (0,3662) 71.sıraya yükselmiştir. Sağlıkta (0,3745) 77.sırada bulunan Van ili eğitimde(0,3745) 75.sırada, halkın memnuniyetinde ise (0,4070) 62.sıradadır.²⁶

1996 yılından 2015 yılına kadar geçen 19 yıllık süre zarfında Van'ın gelişiminde olumlu denilebilecek hiç bir gelişme yaşanmamıştır. Aksine aldığı yoksul göçü ile daha da gerilere düşmüştür. Bu durumların ortaya çıkmasında 90'lı yıllarda bölgede başlayan çatışmalı süreç, doğal koşulların olumsuzluğu gibi unsurlar sayılabilir.

---

²⁴ İlçelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması, *Devlet Planlama Teşkilatı*, 2004.

²⁵ İllerin Ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması, *Devlet Planlama Teşkilatı*, 2011.

²⁶ İllerde yaşam endeksi il sıralamaları ve endeks değerleri, *Devlet Planlama Teşkilatı*, 2015.

1. BÖLÜM

DÜNYA'DA VE ANADOLU'DA BAZI YEREL YÖNETİM UYGULAMALAR

1.1. DÜNYA'DA YEREL YÖNETİMLERE ÖRNEK UYGULAMALAR

1.1.1. İspanya'da Yerel Yönetimler

İspanya, Avrupa'nın güneybatısında yer alan bir ülkedir. Güneyde ve doğuda Akdeniz, batıda Portekiz, kuzeyde Fransa ve Andora, kuzeybatıda Atlas Okyanusu, yine güneyde, İngiltere'ye bağlı Cebelitarık ile komşudur (Harita 15). İber Yarımadası üzerinde kurulan İspanya, yer şekilleri bakımından oldukça çeşitlilik arz eden bir ülkedir. Ortalama yükseltisi bakımından, İsviçre'den sonra Avrupa'nın en yüksek ülkesi konumundadır. Yüzey şekilleri çok engebeli olmasından dolayı bölgeler arası iletişim azdır. Bu iletişim azlığı İspanya'da farklı dillerin konuşulmasına sebep olmuştur. Coğrafi durumdan ötürü farklı etnik kimliklerin hayat bulduğu İspanya, Türkiye gibi etnik ve kültürel bakımdan bir mozaik andırmaktadır.

İspanya tarihindeki ayrılıkçı güçlerin kökeni, hem İber Yarımadası'nın coğrafi durumu hem de insanların kendilerinde farklı zamanlarda buldukları özel şartlara dayanmaktadır. Birbirinden sadece 12 mil uzakta bulunan Afrika ve Avrupa kıtaları arasında köprü işlevi gören yarımada, Arap istilalarının tabii rotası olmuştur. Bu Arap istilalarını yalnızca İspanya'yı diğer Avrupa ülkelerinden ayıran, onun farklılığını sağlayan coğrafi engel konumundaki Pirene Dağları önlemiştir. Yarımadaadaki yükseklik, İsviçre'den sonra ikinci sırayı almakta olup doğuya uzanan Abro Vadisi, batıdaki Tagus-Guadanya ve Guadalsivir Vadisi ve dar kıyı şeridi hariç, bütün araziler yüksektir. Yüksek bölgelerin yarısı da birçok alanda denize kadar uzanan tepelerle birlikte dağlık kesimlerden oluşmaktadır. Bu coğrafi yapı, iletişimin sağlanmasında büyük zorluklara neden olmakta ve bölgesel örgütlenmeye büyük katkılar sağlamaktadır.²⁷

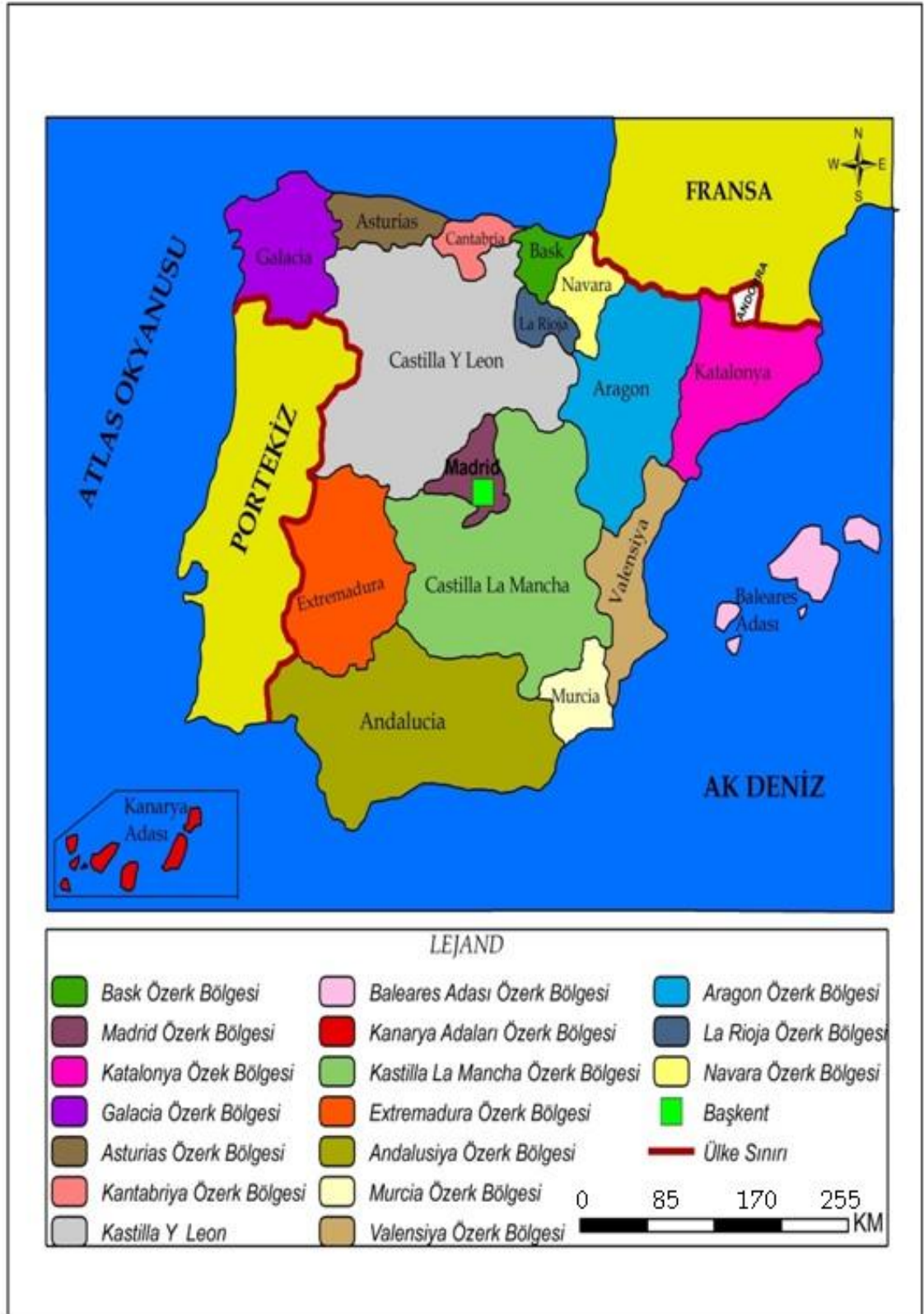
²⁷ Selahattin Karapınar, "İspanya'da Yerel Örgütlenme: Yönetim Anlayışının Gelişimi", s.213. <http://www.tid.gov.tr/Makaleler/SKARAP.DOC>

İspanya'nın, yer şekilleri bakımından engebeli olması, özellikle ülkenin kuzeyi ve kuzeydoğusunda Katalan ve Bask adında farklı dilleri konuşan halkların yaşamasına olanak sağlamıştır. Özellikle Abro Vadisi'nde yaşayan Katalan Coğrafyası'nın çevresinin dağlık olması buranın korunaklı bir hal almasını sağlamıştır. Katalanlar dil olarak Hint-Avrupa dil ailesinin romans koluna bağlı Katalancayı kullanmaktadırlar. Katalan dili, Katalonya Özerk Bölgesi'nde, Andorra ülkesinde ve Fransa'nın güneyindeki Pireneler'de kullanılmaktadır. Asıl olarak Katalan halkı Kuzey ve Güney Amerika'dan göç etmiş bir halk topluluğudur. Günümüzde çoğunluğu Abro Vadisi'ndeki Katalonya Özerk Bölgesi, Pirene Dağları'nda bulunan Andorra ülkesi (resmi dili Katalanca) ve Fransa'nın güneyindeki Pirene Dağları çevresinde yaşayan Katalan halkı tarafından kullanılır. İspanya ve Fransa arasında doğal sınır olan Pirene Dağları, aynı zamanda Katalan halkını da ayırmıştır. Bundan dolayı tarihi Katalonya'nın bir kısmı da Fransa toprakları içerisinde kalmıştır.²⁸

Katalanlar dışında bir de ülkenin kuzeyinde bulunan Bask halkı da farklı bir dil kullanmaktadır. İspanya'nın yerel halkı olan Baskların dili Çin-Tibet dil ailesine mensuptur. Baskça tarihsel bir geçmişe sahiptir. Bask dili coğrafi şartlardan dolayı izole bir dil olarak günümüze ulaşmıştır. Yer şekillerinin engebeli ve korunaklı olduğu Bask Bölgesi, kendini dışa karşı koruyabilmiştir. Bask halkı da tıpkı Katalan halkı gibi Pireneler'de yaşamaktadır. İspanya ve Fransa arasında doğal sınır olan Pirene Dağları, Bask topraklarının ikiye bölünmesine sebep olmuştur (Harita 16).

---

²⁸ <https://tr.m.wikipedia.org/wiki/Katalonya>

Harita 15: İspanya Özerk Bölgeler Haritası

(Kaynak: http://www.wikiwand.com/tr/Kategori:%C4%B0spanya%27daki_%C3%B6zerk_b%C3%B6lgeler Altlık Olarak Kullanılarak Oluşturulmuştur.)

General Franco'nun baskıcı tutumu Bask Bölgesi'nde radikal, askeri gücü olan ve bağımsızlık yanlısı ETA örgütünün doğmasına yol açmıştır.²⁹ ETA İspanya'da bazı radikal eylemler gerçekleştirmiş, Bask bölgesinin bağımsızlığı için uzun bir süre (2011 yılına kadar) silahlı mücadele etmiştir. 1939 yılında İspanya İç Savaşı'ndan zaferle çıkan diktatör Franco, Bask milliyetçiliğine, Bask kültürüne ve Bask diline ait her şeyi yasaklamıştır.³⁰

Franco'nun diktatörlüğü döneminde farklı kimlikteki unsurlara yoğun bir baskı kurulmuştur. 1967 anayasasının 6. Maddesi “Caudilla (*Franco'nun lakabı, önder anlamına gelir*) milletin en büyük temsilcisidir, o ulusal bağımsızlığı temsil eder.” şeklindedir. Anayasanın bu maddesi Franco'nun monarşik düzeni hakkında bize bilgi vermektedir. 1975 yılına gelindiğinde Franco 82 yaşında ölmüş ve 1978'de yapılan referandum ile yeni İspanyol Anayasası kabul edilmiştir. Yeni anayasaya göre demokratik monarşi sistemi kabul edilmiştir. Bu tarihten sonra İspanya'da tekrar özerk bölgeler kurulmuş, yerel yönetimler tekrardan güçlenmiştir.

1975 yılında Franco'nun ölümünden hemen sonraki yıllarda İspanya'da köklü değişiklikler meydana geldi. 1978 Anayasası'nın 137. maddesinde ülke toprakları belediyelere, illere ve özerk topluluklara bölünmüştür. Bütün birimler kendi içlerinde özerklik ilkesinden yararlanırlar³¹ ifadesi kullanılmıştır. Bu madde dahi, İspanya'daki yönetsel evrimi çok net ortaya koymaktadır. 1978'de çıkan anayasayla İspanya toprakları 17 özerk bölge ve 2 özerk şehre ayrılmıştır. Ayrıca Afrika topraklarında bulunan Ceuta ve Melilla şehirleri de özerk statüye sahiptirler.³²

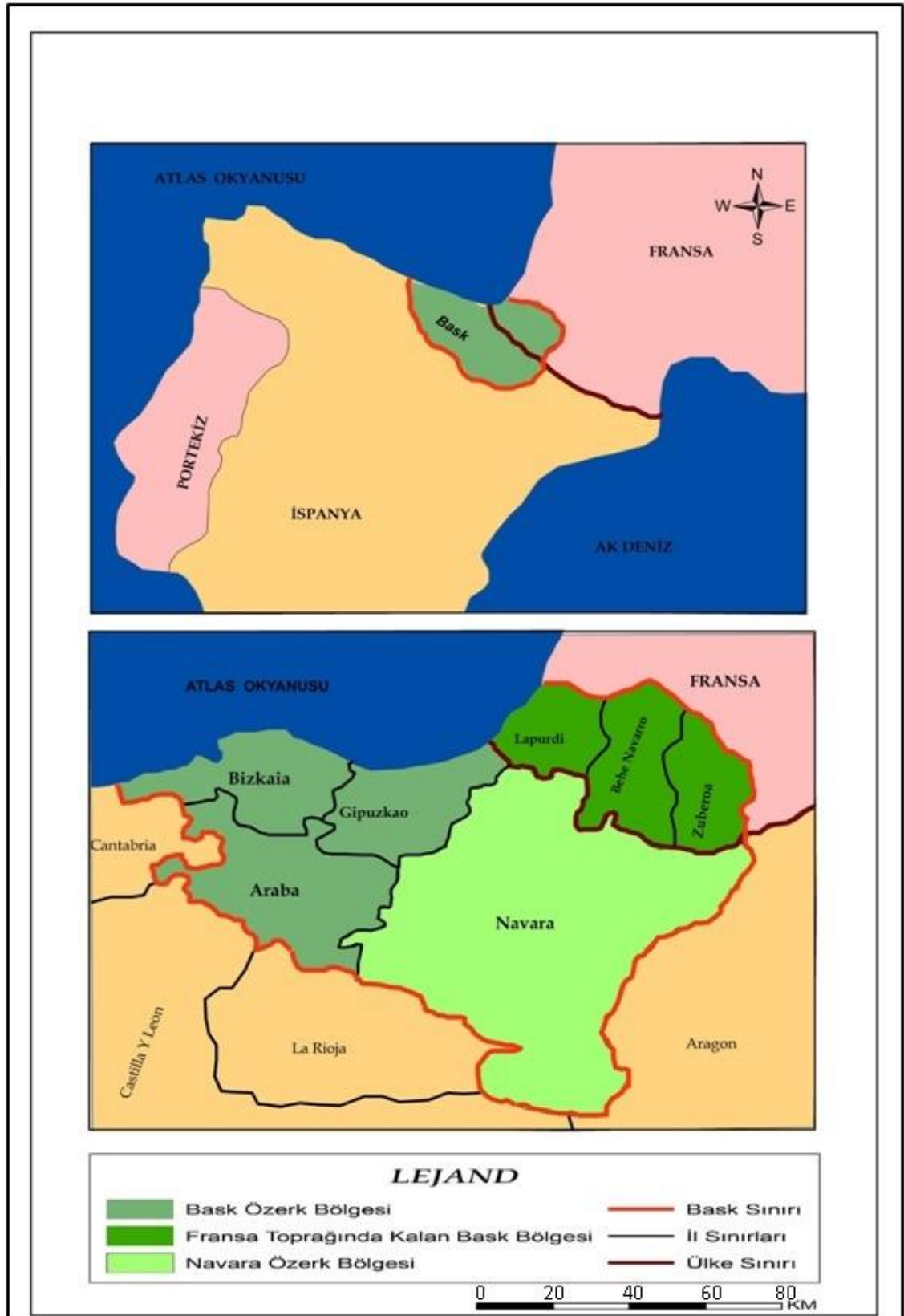
---

²⁹ Zekine Türkeri, *Bask Meselesi: Bir Tarih, Bir Otonomi, Bir Sorun*, Ankara, Dipnot Yayınları, 2007,s.44

³⁰ Türkeri, s.44

³¹ Ruşen Keleş, ‘İspanya’da Yerinden Yönetim’, *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, Ankara, 1998, s.1.

³² <https://tr.m.wikipedia.org/wiki/ETA>

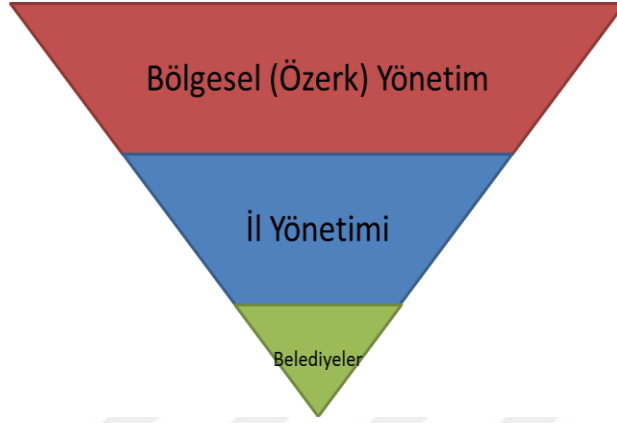
Harita 16: Bask Özerk Bölgesi Haritası

(Kaynak:<http://akademikperspektif.com/2012/05/03/ispanyada-basklar/> Altlık Yapılarak Oluşturulmuştur.)

İspanya üniter yapıda olmasına rağmen yerinden yönetimi benimsemiş bir ülkedir. İspanya’da 3 kademeli bir yerel yönetim sistemi mevcuttur.

Bunlar:

Şekil 1: İspanya Yerel Yönetim Diyagramı

İspanya’da devletin üniter yapısını bozmadan, devletin bölünmez bütünlüğü çerçevesinde yerel yönetimlere geniş yetkiler verilmiştir. Yerel yönetimlere verilen bu yetkiler, pek çok yasa çıkarılarak net bir şekilde ortaya konmuştur. Bu yasalar her özerk bölge için ayrı ayrı çıkarılarak bölgeler arası ekonomik, sosyal ve kültürel farklılıklara dikkat edilmiştir.³³

İspanya yerel yönetimlerin yanında merkezi otoritesini kaybetmemek için merkezden bölgesel yönetimlere bir temsilci yollamaktadır. Bu temsilci, bakanlar kurulunun kararıyla atanarak merkezi yönetim ile bölgesel yönetim arasında işbirliği sağlamak için çalışır.

Yerel yönetimin görev ve sorumluluklarına bakıldığı zaman geniş yetkilerin varlığı göze çarpar. Yerel yönetimler bu görevleri yerine getirirken kurumlar vergisi, konut vergisi, hizmet harçları, merkezi yönetimin yardımları, motorlu taşıtlar vergisi, KDV, gayrimenkul değer artış vergisi gibi gelirlere sahiptir.³⁴

Güvenlik ve polis hizmetleri merkezi yönetim, özerk yönetim ve belediyeler arasında paylaşılır. Ülke güvenliği daha çok merkezi yönetimin denetimi altındadır.

³³ https://tr.m.wikipedia.org/wiki/%C4%B0spanya_%C4%B0%C3%A7_Sava%C5%9F%C4%B1

³⁴ Keleş, s.16

Merkezi yönetim bu yetkiyi zorunlu olarak kullanırken diğer yönetimler ise isteğe bağlı olarak kullanırlar.³⁵

İspanya, coğrafi ve tarihsel durumundan ötürü farklı etnik kimlikleri bünyesinde barındıran bir ülkedir. Özellikle Franco döneminde farklı etnik unsurların dilleri üzerine yoğun bir baskı yapılmıştır. Bundan dolayı İspanya’da kendi dillerini ve kültürlerini yaşamak isteyen Bask ve Katalan halkı, bazı dönemlerde merkezi yönetimle mücadeleye girmişlerdir. 1975’te Franco öldükten sonra özerklik yasası kabul edilmiştir. Böylece demokratik düzene geçilmiştir. Demokratik yönetimlerin olmazsa olmazı eğitim hakkının kendi kültür ve ana diline uygun olarak gerçekleştirilmesidir. İspanya bu çerçevede merkezi yönetim bütün eğitim kademelerinde yetkisini bölgesel (özerk) yönetimler ve belediyelerle paylaşmıştır. Bölgesel yönetim ve belediyeler kendi kültür ve dillerini de kullanarak eğitim sunabilmektedirler. Böylece farklı etnik unsurlar kendi dillerinde eğitim yapma olanağı bulmuşlardır.

İspanya’da merkezi yönetimin yetkilerini özerk bölge ile paylaştığı bir diğer konu da sağlık sistemidir. 1981 yılında Katalonya’da başlayan sağlık hizmetleri merkezi hükümetten yerel birimlere devredilmiştir. Yerel yönetimlere verilen bu yetki ile her özerk bölge kendi ihtiyaçlarına göre, bir sağlık planı yapabilmektedir.³⁶ İspanya’da sağlık bakanlığının görevi sağlık alanında koordinasyonu sağlamak ve ayrımcılığı engellemektir. Sağlık alanında da görülüyor ki İspanya’da tam bir özerklik sistemi hayata geçirilmiştir

Balıkçılık, hayvancılık ve ormancılık gibi kırsalı ilgilendiren konularda yetki merkezi yönetim ve bölgesel yönetime aittir. Merkezi yönetim; balıkçılık, hayvancılık ve ormancılık konularında genel politikaları belirlerken bölgesel yönetimler de kendi yetki alanlarındaki yerlerden sorumludurlar.³⁷(Tablo 2)

---

³⁵ Fikret Toksöz v.d., *Yerel Yönetim Sistemleri; Türkiye ve Fransa, İspanya, İtalya, Polonya, Çek Cumhuriyeti*, TESEV Yayınlar, İstanbul, 2009.

³⁶ Alpay Azap, “İspanya Sağlık Sistemi: Yerinden Yönetmek, Merkezden Yönetime Göre Daha mı İyi”, *Toplum ve Hekim Dergisi*, Ankara, 2007, s.243.

³⁷ Fikret Toksöz v.d., 2009.

Tablo 2: İspanya’da Yerel Yönetim Birimlerinin Görevleri

	ORGANLARI	GÖREVLERİ	SEÇİLME DURUMLARI
BÖLGESEL (ÖZERK) YÖNETİM	BAŞKAN	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Özerk Bölgeyi temsil eden en üst kişidir. ➤ Özerk Bölgeyi yönetir. ➤ Encümen ve yardımcılarını seçer veya görevlerine son verir. ➤ Bölgesel yönetimin statüsüne karar verebilir 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Meclis üyeleri arasında seçilir. ➤ Meclis tarafından seçilir. ➤ Dört yıllığına seçilir.
	MECLİS	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Vergi koyar veya artırır. ➤ Senatörleri seçer. ➤ Başkanı seçer veya görevine son verir. ➤ Ulusal meclise yasa teklifinde bulunur. ➤ Yasama yetkisine sahiptir. ➤ Bütçeyi kabul eder. 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Halk tarafından seçilir. ➤ Dört yıllığına seçilir. ➤ Her il bir seçim bölgesidir.
	YÖNETİM KURULU	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Bütçeyi hazırlar. ➤ Polisleri denetler. ➤ Bölgesel Yönetimin planlarını hazırlar. ➤ Anayasa mahkemesine sunulacak dilekçeleri hazırlar. 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Özerk bölge Başkanı tarafından seçilir. ➤ Başkan tarafından görevine son verilebilir. ➤ Meclis üyelerinden seçilir.
İL YÖNETİMİ	BAŞKAN	<ul style="list-style-type: none"> ➤ İli temsil eder. ➤ İllerin icra organıdır. ➤ Özerk bölgeler tarafından verilen görevleri yönetir. ➤ Başkan yardımcılarını ve encümeni seçer veya görevlerine son verir. 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ İl meclisi içerisinde seçilir. ➤ İl meclisi tarafından seçilir.
	MECLİS	<ul style="list-style-type: none"> ➤ İl düzeyindeki planları yapar. ➤ Belediye organlarının denetimini yapar. ➤ Başkanın atanması ve görevine son verilmesinden sorumludur. ➤ İlin bütçesinin kabulü ve denetimini yapar. 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Doğrudan halk tarafından seçilmezler. ➤ İl içindeki belediyelerin meclisleri arasından seçilir.
	ENCÜMEN	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Başkanın görevlerinde Başkana yardımcı olur. ➤ Başkanın ve meclisin verdiği görevleri yerine getirir. 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Seçimle göreve gelmezler. ➤ İl başkanı tarafından seçilir. ➤ Başkan yardımcılarını arasında seçilir.
BELEDİYELER	BAŞKAN	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Bütün idarenin başıdır. ➤ Meclisi toplantıya çağırır. ➤ Meclise başkanlık eder. ➤ Belediye hizmetlerinin işleyişini denetler. ➤ Belediye polislerini atar. ➤ Belediye polislerin silah taşımalarına karar verir. ➤ Tüm kararlarında meclise karşı sorumludur. 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Nüfusu 100’ün altında olan yerlerde doğrudan halk tarafından seçilir. ➤ Nüfusu 100 ile 200 arasında olan yerlerde meclis tarafından ve üyeler arasında seçilir. ➤ Nüfusu 200’ün üzerinde olan yerlerde meclis tarafından seçime girmiş partilerin ilk sırasındaki adaylar arasında seçilir.
	MECLİS	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Belediyenin en üst karar organıdır. ➤ Bütçenin yapım ve denetimini yapar. ➤ Alt birimler oluşturur. ➤ Yönetmelikleri kabul eder. ➤ İmar planlarını onaylar. ➤ Belediye başkanını seçer veya görevine son verir. 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Halk tarafından seçilir. ➤ Dört yıllığına seçilir.
	ENCÜMEN	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Belediye başkanına yardımcı olur. ➤ Başkanın ve belediye meclisinin verdiği görevleri yapar. ➤ Belediye Başkanına karşı sorumluluğu vardır. 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Belediye başkanı tarafından seçilir. ➤ Encümenler belediye başkan yardımcılarını arasında seçilir.

Kaynak: TESEV’in Yerel Yönetim Sistemleri; Türkiye Ve Fransa, İspanya, İtalya, Polonya, Çek Cumhuriyeti raporundan derlenmiştir.

İspanya, coğrafi bakımdan dağınık yer şekillerine sahip bir ülkedir. Yer şekillerinin dağınık olmasına bağlı olarak farklı etnik kimlikleri içinde barındıran bir ülkedir. İspanya iç savaşından sonra Franco'nun baskıcı rejimine bağlı olarak Bask ve Katalan Bölgesi'nde bazı siyasi kargaşalar meydana gelmiştir. Üniter yapıya sahip bir ülke olan İspanya, 1975'te Franco'nun ölümünden sonra yeni bir yönetim anlayışı benimsemiştir. 1978'de kabul edilen anayasa ile ülkenin üniter yapısı korunarak yerel yönetimler güçlendirilmiştir. Kendi içinde özerk olan bu yerel yönetimlere geniş yetkiler tanınmış ve ülke demokratik bir zemine oturtulmuştur. Halkın yerelde kendisinin yönetmesinin önünün açıldığı bu yerel yönetim sistemi ile katı merkeziyetçi yapı kırılmıştır. Böylece İspanya, Avrupa Birliği'nin "Yerel Yönetimler Şartı"nı yerine getirebilmiştir. Buna bağlı olarak 1986 yılında Avrupa Birliği'ne (AB) üye olmuştur.

Günümüzde yerel yönetimlerin güçlenmesi ile ayrılıkçı faaliyetler yürüten ETA örgütü askeri eylemlerine son vermiş ve siyasileşmiştir. Böylece ülkedeki şiddet ortamı da yerel özerkliğin uygulanması ile son bulmuştur. İspanya içinde farklı etnik kimlikleri barındırmasına rağmen ülke içinde huzuru sağlamış bir ülkedir. Bu şekilde hem ülkemize hem de birçok ülkeye örnek olabilecek bir yapıya sahiptir.

1.1.2. ABD'de Yerel Yönetimler

Günümüzde dünyanın süper gücü olan ABD'nin tarihi aslında çok eskilere dayanmamaktadır. Amerika Kıtası Kâşif Kristof Kolomb tarafından 1492 yılında keşfedildi. Kristof Kolomb burayı Hint Yarımadası olduğunu düşünmüş, fakat bunun böyle olmadığı Ameriko Vespuçi tarafından sonraki yıllarda anlaşılmıştır. Amerika, köklü bir tarihsel birikimi olmamasına rağmen zengin yeraltı kaynakları ve dokunulmamış doğasından dolayı yoğun bir göç almıştır. Özellikle İspanyol, İngiliz, Portekiz ve Fransız halkının buraya yoğun olarak göç etmesi ve zamanla bu kıtada yaşayan yerli halkı katletmelerine bağlı olarak Amerika kıtasının demografik yapısı da kısa sürede değişmiştir. Buraya göç eden İspanyollar, Portekizliler genelde güney Amerika'ya, İngilizler, Fransızlar da Kuzey Amerika'ya göç etmiştir. Bu dönemde burada yaşayan Kızılderili halkı yoğun bir katliamdan geçirilerek soyları tükenme seviyesine kadar getirilmiştir. Resmi olmasa da bu dönemde Kuzey Amerika'da 70

milyon Kızılderili'nin katledildiği tarihe belgelerle geçmiştir. Kuzeye göç eden Anglo-sakson İngilizler burada koloniler kurarak, İngiltere'ye bağlı kalmışlardır. Fakat sonraki süreçlerde İngiltere'nin bu kolonilerden ağır vergiler almasına bağlı olarak 13 koloni birleşerek bağımsızlıklarını ilan etmek için çalışmaya başladılar. 1774 yılında Philadelphia şehrinde bağımsızlık yolunda ilk çalışmalar yapıldı. Bunun akabinde 1775 yılında bağımsızlık savaşı başladı. 1776'da 13 koloninin katkısıyla bağımsızlık bildirisi hazırlandı. 1781 yılında İngiliz ordusunun kolonilere yenilmesiyle bağımsızlık ilan edildi ve ilk başkan da George Washington oldu.³⁸

Farklı etnik halkların oluşu ve baskıcı anglo-sakson İngiliz düşüncesi, ABD'de zaman zaman siyasi problemlere sebep oldu. Özellikle Afrika'dan getirilen yaklaşık 13 milyon civarındaki siyahi kölenin toplumsal alanda beyazlar tarafından alt sınıf olarak görülmesi, zenci halkın ikinci sınıf insan muamelesi görmesi, ABD'de farklı sorunlara sebep olmuştur. İkinci sınıf olmayı kabul etmeyen Martin Luther King 1963'te gerçekleştirdiği protesto yürüyüşüyle toplumsal bir ayaklanma meydana getirmiş ve siyahiler 1964'te Martin Luther King önderliğinde bir zafer elde etmiştir. 1965'te Yurttaş Halklar Yasası ile oy hakkına kavuşan Afrikalı siyahiler Amerika'da ayrımcılığın yasaklanmasını sağlamışlardır.³⁹

Yukarıda kısaca değindiğimiz ABD tarihinden sonra günümüzde ABD'de uygulanan yerel yönetimler modeline değineceğiz. Bu bölümün amacı sadece ABD'deki yerel yönetimlerin mevcut durumunu ortaya koymaktır. Bir model önerisi sunmak söz konusu değildir. Günümüzde dünyanın hem en büyük gücü hem de en ileri demokrasisine sahip ülkesi olan ABD'nin yönetsel durumuna bakacağız.

ABD'de toplamda bir federe devlet(merkezi) 50 eyalet yönetimi, 80.000 civarında yerel yönetim vardır(Harita 17). 2016 verilerine göre, 323 milyon nüfusa sahip olan ABD ileri bir demokrasiye sahiptir. Başkanlık sistemiyle yönetilen ABD'de federe devletin eyaletlere vesayet yetkisi pek yoktur. Eyaletler kendi yasama, yürütme ve yargı sistemlerini kullanmaktadırlar. Her eyaletin kendine has bir yasası ve meclisi vardır. Eyaletler yasa yapma konusunda oldukça özgürdürler.

---

³⁸https://tr.m.wikipedia.org/wiki/Amerika_Birle%C5%9Fik_Devletleri%27nin_idari_b%C3%B6l%C3%BCmleri

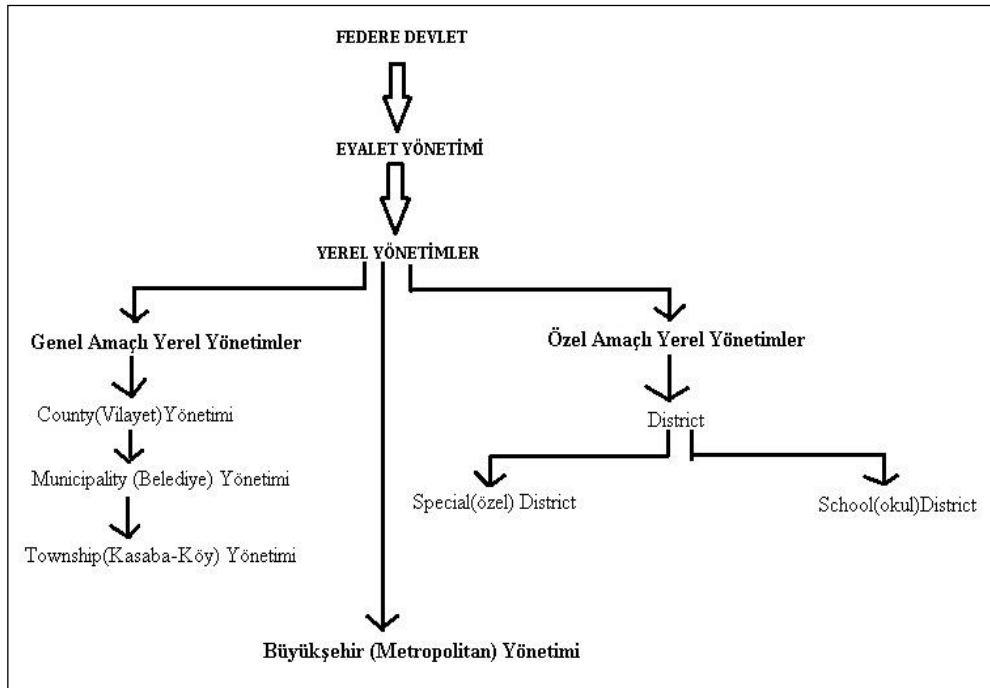
³⁹https://tr.m.wikipedia.org/wiki/Amerika_Birle%C5%9Fik_Devletleri%27nin_idari_b%C3%B6l%C3%BCmleri

Her eyaletin bir de bayrağı mevcuttur. Dış politikadan federe devlet ve başkan sorumludur. Eyaletler halk tarafından seçilen valiler tarafından yönetilir ve bir de meclisleri vardır. Eyalet meclisinin vekillerini de halk seçer. ABD’de standart bir seçim sistemi mevcut değildir. Her eyaletin kendine has bir seçim sistemi vardır.

ABD’de tek bir üniter devletten bahsedilemez. Zaten ABD’de ileri demokrasinin varlığı üniter devletin olmayışından kaynaklıdır. Birçok etnik halk ve dinsel yapıyı bünyesinde barındıran ülkede federe devletin, yetkilerini eyaletlere ve buradan da yerel yönetimlere vermiş olması, halkın refah içinde özgürce yaşamasına olanak sağlamıştır. Birçok etnik grup okullar kurarak kendi dillerinde eğitim alabilmektedirler.

Amerika’da standart bir yerel yönetim şeması ortaya koymak oldukça güçtür. Bunun sebebi de her eyaletin farklı uygulamalarından ötürüdür. Çünkü her eyalet kendi sınırları içinde yaşayan halkın günlük ihtiyaçlarını dikkate aldığı için farklı sistemler ortaya çıkmıştır. Merkezi otoritenin güçlü olduğu ülkelerde yönetsel bir şema oluşturmak oldukça kolayken ABD’de böyle bir durumdan söz etmek oldukça güçtür(Şekil 2).

Aşağıdaki grafik şemada, ABD’nin yönetsel durumu kabaca ortaya konulmaktadır:

Şekil 2: ABD Yerel Yönetim Şeması

Yukarıdaki şemadan da anlaşılacağı üzere ABD'de oldukça karmaşık bir yönetim şeması söz konusudur. Mevcut olan bu karmaşıklığı bir nebze olsun azaltabilmek amacıyla yerel yönetim birimleri ayrı ayrı incelenmeye çalışılacaktır.

County, eyaletlerin kendi içlerinde alt bölümlere ayrılması sonucunda meydana gelmişlerdir. Amerika'nın hemen hemen tüm eyaletlerinde bulunmaktadır. (Rhode Island ve Connecticut hariç.) Eyaletlerin alt birimi olan County, eyaletlerin anayasaları uyarınca kurulup hizmet verdikleri coğrafi bölgelerin idaresinden sorumludurlar⁴⁰ Asıl olarak İngiltere'den göç eden Amerikan halkı bu yönetim yapısını, İngiltere'deki Shirelerden almışlardır. Countyler yüzölçümü ve nüfus bakımından oldukça farklılık gösterirler. ABD'de yaklaşık 3000 County yönetimi mevcuttur. Countyler, eyalet yasalarının taşradaki uygulayıcısı konumundadır. Eyaletlerin taşradaki uzantısı durumunda olmaları yönüyle Türkiye'deki illere benzemektedir. Fakat iller, üniter yapının gereği olarak merkezden atanan valiler ile yönetilirken Countyler, seçilmiş meclis üyeleri tarafından yönetilir. Ayrıca Countyler geniş yetkilere sahipken, iller sadece merkez yönetimin, taşradaki şubesi konumundan öteye gidememektedir. Countylerde pek çok görevli, halk tarafından seçimle başa getirilir.

Countylerin meclisleri, üye sayıları, seçim süreleri ve görevleri gibi pek çok durum eyaletten eyalete farklılık arz etmektedir. Bu da önceden değindiğimiz gibi her eyaletin kendi anayasasına göre hareket etmesinden kaynaklanmaktadır. Countylerin görevlerine baktığımız zaman Countyler halk sağlığını ilgilendiren tüm işletmeleri denetleme, sağlık ile ilgili verileri tutma ve gerektiğinde çeşitli önlemler alma yetkilerine sahiptir. Bunun yanında bakıma muhtaç yaşlı ve çocukların bakımlarını üstlenmek gibi sosyal hizmetleri vermekle yükümlüdür. Şehir planları yapmak ve uygulamak gibi görevleri mevcuttur.⁴¹

---

⁴⁰ Serkan Çınarlı, "ABD'de Yerel Yönetimin Ana Hatları" *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Sivas, 2011, s.270.

⁴¹ Fikret Toksöz v.d.,2009.

Harita 17: ABD Eyalet Haritası (Kaynak: <http://workandtravel.biz.tr/etiket/amerika-eyaletleri> Altık Olarak Kullanılarak Oluşturulmuştur.)

Bunların dışında vergi koyma, toplama, borçlanma, ödenek ayırma, County memur maaşlarının ödenmesi, seçimlerin yapılması, karayollarının inşası, sosyal yardım programları gibi görevleri vardır.⁴²

Öte yandan Municipality'leri ise belediye olarak adlandırabiliriz. Municipality, ABD'de yaygın olarak kullanılan bir yerel yönetim birimidir. Yaklaşık olarak 19.000 civarındadır. Countylere göre daha özerk bir yapıya sahip olan municipalityler yetkilerini eyalet hükümetlerinden alırlar. Municipalitylerin hukuki yönden kişilik kazanmalarını sağlayan yazılı izinler, (charter), kurulacak mahalli ünitenin amacını hak ve yetkilerini sahip olduğu imtiyazları ve idare şeklini belirten resmi belgeler olduğunu söylemektedir.⁴³

Diğer bir yerel yönetim birimi olan Townshipler genel manada Countylerin alt birimidir. ABD'nin tüm eyaletlerinde rastlanan bir yönetim birimi değildir. Yaklaşık olarak ABD'nin %20'sinde township yönetimine rastlamak mümkündür ama bu tarz yönetimlere ABD'de en yoğun olarak New England eyaletinde rastlanmaktadır. Daha çok kırsal hizmetleri yerine getiren townshiplerin görevleri arasında kırsalda sokak yapımı ve aydınlatılması, su temini, polis ve itfaiye, yerel sağlık düzenlemeleri, çöp toplama, kanalizasyon, temizlik işleri gibi hizmetler bulunmaktadır. ABD genelinde 17000 civarında township vardır. Bir yerel yönetim birimi olan Special District sadece bir yerel hizmeti ifa etmek için örgütlenmiş olan kuruluşlardır. Bir tek hizmeti sunmak için kurulmuşlardır. Halkın isteği doğrultusunda kurulurlar, çıkarılan yönetmeliklerle görevleri ve sınırları belirlenir. Genel anlamda itfaiye, kanalizasyon, su hizmeti, toprak koruma, kütüphane, hastane, park, doğal kaynaklar, mezarlıklar, toplu taşıma ve benzeri gibi hizmetlerden sadece bir tanesini yapmak üzere kurulmuşlardır⁴⁴ ABD genelinde 34.000 civarında special district vardır. Bu kuruluşların bir yönetim kurulu mevcuttur ve halk tarafından seçimle başa getirilirler. Direkt olarak yetkiyi eyalet yönetiminden almaktadırlar.

---

⁴² Mustafa Şahin, "Ülke Ülke Yerel Yönetimler, ABD'de Yerel Yönetimler", *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, Ankara, 1999, s. 129-130.

⁴³ Halil Nadaroğlu, *Mahalli İdareler Teorisi, Ekonomisi, Uygulaması*, İstanbul, Beta Yayınevi, 1994, s.127.

⁴⁴ Çınarlı, 2011, s.276.

Türkiye büyükşehir belediyelerinde kurulan İSKİ, ASKİ, AYKOMA gibi kuruluşlara benzetmektedir. Bunun dışında PTT, TCK, DSİ gibi kurumlar da Special Districtlere benzediğini söylenebilir.⁴⁵

School Districtler adından da anlaşılacağı üzere okul özel yönetim birimidir. Yani okulların idaresini, müfredatını oluşturmak, bu okulların yapım ve onarımını yapmak, personel atamak ve personellerin maaşını vermek için örgütlenmiş olan kuruluşlardır. Halk tarafından gelen talepler üzerine kurulurlar. Okullara ait tüm yetki bu kuruluşlara aittir. School district üyelerinin bir kısmını halk seçer ve bir kısmı da belli bazı makamlarca atanır. School district, eyalet anayasalarına uygun olarak kurulmuşlardır. ABD geneli 15.000 civarında school district mevcuttur. School districtler, okullar için üretecekleri hizmetlerden dolayı vergi toplama yetkisine sahipler. ABD’de ilk, orta ve yüksek öğretimlerin sorumluluğu school districtlere aittir. School districtlerin yetki durumları eyaletten eyalete değişmektedir, bunun sebebi de her eyaletin farklı anayasasının olmasıdır.⁴⁶

1.1.3. Fransa’da Yerel Yönetimler

Fransa Avrupa’da bulunan bir ülkedir. Fransa, güneydoğusunda İtalya, güneyinde İspanya, Andorra ve Akdeniz, doğusunda İsviçre, kuzeydoğusunda Almanya, Lüksemburg, Belçika, batı ve kuzeybatısında ise Atlas okyanusu ile sınırı olan bir ülkedir (Harita 18). Ana karası dışında, denizaşırı olarak da Fransa Guyanası, Saint Martin Adası gibi toprak parçaları vardır.

Fransa yüzey şekilleri bakımından farklılık arz eden bir ülkedir. Fransa’nın dağlık bölgeleri ülkenin doğu ve güney sınırları (Alpler, Jura, Pirene Dağları) boyunca uzanır ve orta ile güneyde (Masif Central) rastlanır.⁴⁷ Fransa’nın Atlas Okyanusu kıyısında ılıman okyanusal iklim, Akdeniz kıyısında Akdeniz iklimi ve doğudaki dağlık bölgede ise karasal iklim görülür. Zengin bir akarsu ağına sahip olan Fransa’da Garonne, Rhone, Loine, Seine nehirleri vardır. Fransa kelime olarak Frankların yurdu anlamına gelir. Günümüz Fransa’sının temelleri Frank halkına

⁴⁵ Ufuk Ayhan, ” Amerika Birleşik Devletlerinde Yerel Yönetimler”, *Sayıştay Dergisi*, Ankara, 2008,s.113.

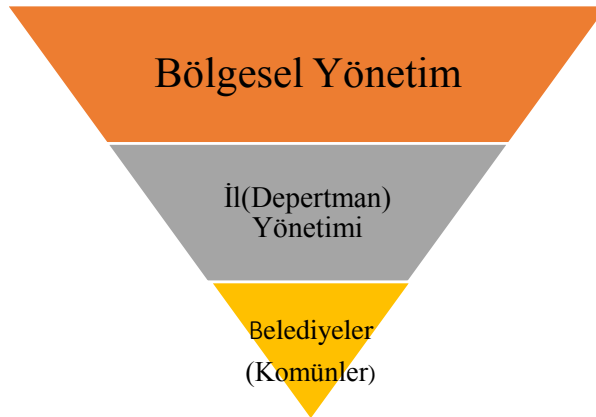
⁴⁶ https://tr.m.wikipedia.org/wiki/Amerika_Birle%C5%9Fik_Devletleri%27nin_idari_b%C3%B6l%C3%BCmleri

⁴⁷ Selami Gözenç, *Avrupa Ülkeler Coğrafyası, I. Akdeniz Avrupası ve Balkan ülkeleri*, s.21.

dayanır. Genel itibariyle katı bir merkezîyetçi yapıya sahip olan Fransa, 1982’de yerel yönetimleri güçlendirmiştir. 1982’de yayımlanan yasa ile yerel yönetimler üzerinde valinin denetimi kaldırılmış ve böylece valinin yetkisi yerel yönetimlere devredilmiştir.⁴⁸ 1982’de yayımlanan yasa ile 22 tane bölgesel yönetim kurulmuştur. Siyasi anlamda sağcılar yerel yönetimlerin oluşturulmasını savunurken solcular ise devletin üniter yapısının bozulacağını öne sürerek tutucu bir tavır takınmışlardır.⁴⁹

Asıl olarak 1956 yılında kurulan “Bölge Yönetimi” kurulduğu dönemde bir yerel yönetim birimi değildi. Kuruluş amacı da, devletin yatırımlarını coğrafi bölgeler arasında birliği sağlayarak dağıtmaktı. Yani merkezi yönetimin yatırımlarını kontrol etmek için kurulmuştu. Bu yönüyle Türkiye’deki kalkınma ajanslarına da benzedikleri de söylenebilir. Türkiye, idari sistemini Fransa’dan almıştır. Türkiye’nin Fransa’yı örnek almasının altında yatan en önemli sebep Fransa’nın katı üniter bir devlet olmasından kaynaklıdır. Fakat katı üniter bir devlet olan Fransa, 1982 reformuyla üniter yapısını bozmadan yerel yönetimleri güçlendirmiştir. Avrupa’da ve dünyanın ileri demokrasilerine baktığımız zaman farklı dönemlerde farklı yapılarda olsa da yerel özerkliğin uygulandığı göze çarpmaktadır. Böylece globalleşen dünya yerelliği de güçlendirmeye çalışmaktadır.

Fransa’nın idari yapısı temelde üç unsura dayanmaktadır. Bunlar genişten daraya doğru; Bölge, il(departman) ve belediye (komün) şeklindedir (Şekil 3).

Şekil 3: Fransa Yerel Yönetim Diyagramı

⁴⁸ Sabrina Kayıkcı “1982, Reform, Yasası Sonrası Fransa’da Yerel Yönetimler ve Yerel Özerklik Şartı” *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, Ankara, 2003,s.23.

⁴⁹ Ramazan Şengül “Fransa’da Bölgesel Yerel Yönetimlerin İdari Sistem İçerisindeki Yeri” *Türk İdare Dergisi*, Ankara, 2007, s.62

En küçük birim olan komünler Türkiye'deki köylere denk gelmektedir. Fransa da toplam 36.763 komün vardır. Her komün aynı zamanda bir belediyedir. Komünlerde belediye meclisi ve belediye başkanı vardır. Belediye meclisinin üyelerini, halk 6 yıllığına seçer, seçilen belediye meclis üyeleri de kendi aralarında bir belediye başkanı seçer, yani halk belediye başkanını doğrudan seçmez. Önceden söylediğimiz gibi tüm köyler aynı zamanda bir komündür. Doğaldır ki her köyün(komünün) aynı nüfusa sahip olması beklenemez. Öyle ki, Fransa İstatistik Kurumu'nun 2006 verilerine göre nüfusu binin altında olan 27.189 civarında komün vardır. Komünlerin yürütme başı olan belediye başkanı, belediye meclis üyeleri arasından seçilir, belediye başkanı, hem devleti hem de yerel yönetimleri temsil eder. Belediye başkanının görevi belediye meclisinin aldığı kararları uygulamaktır.⁵⁰

---

⁵⁰ <https://tr.m.wikipedia.org/wiki/Fransa>

Harita 18: Fransa Bölgesel Yönetim Haritası
 (Kaynak: <http://politikaakademisi.org/2013/03/13/siyasal-sistemler-fransa> Altlık Olarak Kullanılarak Oluşturulmuştur.)

İkinci düzeydeki yerel yönetim birimi illerdir. 1982 anayasasıyla Fransız illerinin yapısı değiştirildi. 1982 anayasasından önce Bakanlar Kurulu tarafından atanan valilerce iller yönetilirken, 1982'deki yasa değişikliği ile valinin birçok yetkisi İl Genel Meclis Başkanı'na devredildi. Böylece valilik makamı, sembolik bir duruma getirildi. Asıl olarak il yönetimi, 1871'de yürürlüğe girmiştir ve 1982'ye kadar güçlü bir merkeziyetçiliği temsil ediliyordu. İllerin(departman) yapısı da kabaca komünlere benzemektedir. İllerin karar organı olarak İl Genel Meclisi vardır. İl Genel Meclisi, ilin sınırları içinde bulunan kantonlardan birer üye seçilerek oluşturulur.⁵¹ İl Genel Meclisi üyeleri, il nüfuslarına göre farklılık arz etmektedir. Bu üyeler, halk tarafından doğrudan seçilir, 6 yıl görev yaparlar ve ayrıca Fransa parlamentosunda milletvekili olarak da görev yapabilmektedirler. Meclis ilin sorunlarını tartışarak karara bağlar. İl Genel Meclisi uygun bulunduğu konularda halka referandum yoluyla danışabilmektedir.⁵²

1.2. ANADOLU TARİHİNDE YEREL YÖNETİMLER

1.2.1. Selçuklular Döneminde Yerel Yönetimler

Türkler, Orta Asya'dan Anadolu'ya doğru yurt edinmek amacıyla birçok akın gerçekleştirmişlerdir. Özellikle Tuğrul ve Çağrı Beyler döneminde sistematik olarak Anadolu'ya keşif akınları yapılmıştır. Anadolu'nun coğrafi özelliklerinden ötürü bu toprakların yerleşme için uygun olduğu görülmüş ve Anadolu'yu yurt edinmek fikri daha da pekişmiştir. Anadolu topraklarının verimli olması, buraların zengin bir akarsu ağına sahip olması, uygun iklim koşullarının varlığı Anadolu topraklarını yerleşme için cazip bir hale getiriyordu. Bütün bu uygun şartlar Anadolu'ya doğru akınların sıklaşmasını sağlamıştır. Tuğrul ve Çağrı Beyler döneminde bu akınlar daha bir sıklık kazanmıştır. Fakat o dönemde Anadolu toprakları üzerinde köklü bir tarih ve medeniyete sahip Bizans İmparatorluğu mevcuttu. Bizans'ın Hıristiyan inancına sahip bir devlet olması Müslüman olan Selçukluları daha da zora sokmaktaydı. Selçuklular Anadolu'ya gelmeden önce bazı tarikat şeyhlerini Anadolu topraklarına göndererek buralarda ilk yerleşme faaliyetlerinde bulundular. Tuğrul ve

⁵¹ Yusuf Erbay "Fransa'da İdari Sistem ve Yerel Yönetimler" *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, Ankara, 1999, s.65.

⁵² <https://tr.m.wikipedia.org/wiki/Fransa>

Çağrı Beyler döneminden sonra Anadolu'ya akınlar hız kesmeden devam etti. 1071 Malazgirt Savaşı'nın olduğu döneme kadar Selçuklular ile Bizanslar arasında bazı savaşlar meydana gelmişti. Bunlardan biri 1048'de Erzurum'da taraflar arasında gerçekleşen Pasinler Savaşıydı. Bu savaş sonucunda Bizanslılar yenilmiştir. Pasinler Savaşı'nın kazanılması Anadolu'nun Türkleşmesini hızlandırmıştır. Türklerin Anadolu'daki yerleşme faaliyetlerini önlemek amacıyla Bizans İmparatoru Romen Diojen ile Sultan Alparslan arasında 1071'de Muş Malazgirt'te savaş gerçekleşti. Böylelikle, Malazgirt Savaşı'yla birlikte Anadolu'nun kapıları Türklere açılmış oldu.

Selçuklular Anadolu'daki toprakları, fetheden komutanlara vererek Anadolu topraklarında iskânı hızlandırmak istemişti. Böylece Anadolu toprakları üzerinde Saltuklular, Artuklular, Mengücekliler, Danişmentliler, Çaka Beyliği gibi beylikler kuruldu. 1075 yılında Selçuklu komutanı olan Kutalmışoğlu Süleyman Şah Bizanslılardan İznik'i alarak Anadolu Selçuklu Devleti'ni resmen kurmuştur. Tarihsel olarak kısaca değindiğimiz Anadolu'nun Türkleşme sürecinden sonra gerek Büyük Selçuklu Devleti gerekse Anadolu Selçuklular döneminde yerel hizmetlerin nasıl sağlandığına değinmeye çalışacağız. Türkler Anadolu'ya geldiklerinde önceleri Bizans şehirlerini tekrardan onararak buralara yerleşmeye çalışmışlardır. Türklerin şehircilik anlayışının bir nevi doğu batı sentezi şeklinde teşekkül ettiğini söylesek yanlış olmayacaktır.

Anadolu Selçuklu idari bilimlerini Roma ve Bizans egemenliğinden devralan idari coğrafya mirası ile Orta Asya ve İran coğrafyasından Anadolu'ya taşınan Türk devlet geleneği mirasının sentezi olarak örgütlendiği ve dönemin asgari yasal koşulları idare sistemi ve toprak kullanımı politikaları ile coğrafya özgün koşullarının idari birimlerin yapılandırılması üzerinde etkili olduğudur.⁵³

Bu durumun ortaya çıkmasındaki en büyük etken Türklerin konar-göçer yaşam tarzlarından dolayı farklı kültürleri bünyelerinde sentezlemeleridir. Tarihsel süreç içerisinde pek çok farklı kültür ile etkileşime giren Türkler haliyle bu kültürleri hem etkilemiştir hem de bu kültürlerden etkilenmiştir. Bu etkileşim yerel yönetimler alanında da kendini göstermektedir. Burada şu yanılgıya düşmemek gerekir; Türklerin farklı kültürler ile etkileşimi ortaya zengin bir yerel yönetim anlayışı ortaya

---

⁵³ Koray Özcan, "Ortaçağda Anadolu'nun İdarî Coğrafyasına Bakış Anadolu'da Selçuklu İdarî Birimleri", *Coğrafi Bilimler Dergisi*, Ankara, 2005, s.74.

çıkarmamıştır. Dolayısıyla Türklerin tarihsel süreçte yerel yönetimlerinin zengin bir yapısının olduğunu söylemek mümkün değildir.⁵⁴ Bilindiği üzere modern anlamda belediyeçilik Osmanlı döneminde Tanzimat Fermanı'nın yayımlanmasından sonra ortaya çıkmıştır. Tanzimat öncesi dediğimiz klasik dönemdeki devletlerde, günümüz yerel yönetimlerinin yerine getirdiği bazı görev ve sorumlulukları, farklı kurumların yerine getirdiği görülmektedir.

Toplumsal düzen ve işleyiş bakımından hangi çağda olursa olsun bazı yerel hizmetlerin yerine getirilmesi gerekmektedir. Bunlar şehirsal alanda var olan çöp toplama, kaldırım çalışmaları, çarşı-pazar yapım ve denetimi, şehirsal imarın kontrolü, sosyal yardım hizmetleri gibi hizmetlerdir. Selçuklular döneminde de bu hizmetlerin bazı kişi veya kurumlarca yerine getirildiği görülmektedir. Özellikle İslam geleneğinden gelen vakıf geleneği ve vakıf geleneği içerisinde gelişmiş olan Ahilik geleneği, o dönem yerel yönetimlerinin iskeletini oluşturmaktaydı. İslam inancının doğuşundan itibaren ortaya çıkan vakıf geleneği birçok yerel hizmetin sağlanmasına öncülük etmiştir. Anadolu'daki Selçuklu şehirlerinin yerel yönetim hizmetlerini vakıflar yerine getirmekteydi. Bundan dolayı şehirler daha düzenli ve imarlı gelişebiliyordu.⁵⁵

İslamiyet'in ilk yıllarında ortaya çıkan vakıflar; toplumdaki zengin hayırseverlerin veya devletin eliyle bazı toprakların toplum yararına vakfedilmesiyle ortaya çıkan, yardımlaşma amacı taşıyan ve yerel hizmetler sağlayan kuruluşlardır. Bu kuruluşlar toplumda ihtiyaç sahiplerine yardımda bulunur. Han, hamam, cami, medrese vb. kurumları inşa eder, onarır ve idaresini sağlarlardı. Abbasiler döneminde ilk kez hukuki bir temele kavuşturulan vakıflar⁵⁶ vakfiye adı verilen tarihi kayıtlarla kayıt altına alınırlardı. Cami vakıfları en fazla görülen vakıflardır.⁵⁷ Vakıflar; ibadet, eğitim, sağlık, sosyal yardım, kervansaray, han ve hamam işletilmesi, suyolları inşası gibi hizmetleri yerine getirirlerdi.⁵⁸ Selçuklularda, bazı şifahanelerde ve darüşşifa adı

⁵⁴ Yeter Çiçek "Geçmişten Günümüze Türkiye'de Yerel Yönetimler" *KSÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, Kahramanmaraş, 2014, s.55

⁵⁵ . Mustafa Demir, Türkiye Selçuklu Vakıfları, s.1

<https://www.tarihtarih.com/?Syf=26&Syz=374828&/T%C3%BCrkiye-Sel%C3%A7uklu-Vak%C4%B1flar%C4%B1-/-Yrd.-Do%C3%A7.-Dr.-Mustafa-Demir->

⁵⁶ Mustafa Demir, s.1

⁵⁷ İsmet Kayaoğlu, Selçuklu Vakfiyeleri ve İçerdikleri Sosyal Motifler, s.4

<https://www.tarihtarih.com/?Syf=26&Syz=374831&/Sel%C3%A7uklu-Vakfiyeleri-ve-%C4%B0%C3%A7erdikleri-Sosyal-Motifler-/-Prof.-Dr.-%C4%B0smet-Kayao%C4%9Flu->

⁵⁸ İsmet Kayaoğlu, s.5

verilen hastanelerde sağlık hizmeti verilmekteydi. Pek çok vakıfta aşevi, yatakhane, erzak ambarları, depolar, ahırlar, samanlıklar, mescitler, hamamlar, hastaneler, eczaneler, nalbantlar, ayakkabıcılar vb. eklentiler mevcuttu.⁵⁹

Selçuklularda, vakıfların yanında Ahilik (Fütüvvet) geleneği de yerel hizmetlerin sağlanmasında etkili rol oynamıştır. Anadolu şehirlerinin değişim-dönüşümünü sağlamışlardır.⁶⁰ Selçuklularda var olan ahilik, asıl olarak vakıf kültürünün içinde gelişen sanatkâr, zanaatkâr, gibi grupların oluşturdukları topluluklardır.⁶¹

Esas olarak bir esnaf örgütlenmesi olan Ahilik hem Anadolu'nun Türkleşmesini hem de bazı yerel hizmetlerin devlet adına yerine getirilmesini sağlamıştır. Bu çerçevede Ahilik teşkilatının; üretim yerleri ve pazarın belirlenmesi, çalışma prensipleri ve ilişkilerinin tesis edilmesi, hammadde temini, üretimi, çeşitleri, miktar ve kalite olarak belirlenmesi ve kontrolü, ürünlerin kullanımı ve tüketimi ile ilgili problemlerle ilgilenmek (tüketiciyi koruma) gibi görev ve sorumlulukları vardı. Bu hizmetlerin bir kısmı bugün genel olarak yerel yönetimlerin özellikle de belediyelerin görev ve sorumluluk alanına tekabül etmektedir.⁶² Vakıf ve Ahilik kurumlarının içerisinde çeşitli görevleri bulunan bazı yönetici kişiler mevcuttu. Ahi Baba denen reislerin yanı başında Yiğitbaşı denen esnaf ileri gelenleri o loncanın yönetiminden sorumluydu. Şehir ayanı "İğdiş" diye adlandırılıyor. Bir şehrin iğdişbaşı, o yerin Ayan Reisi mesabesinde. Mahallelerin sorumlu yöneticisine Öndeş deniliyordu.⁶³

Son olarak Orta Çağda Anadolu İdari Coğrafyasına Bakış, Anadolu Selçuklu İdari Birimleri adlı eserinde Koray Özcan, Selçukluların idari bölünüşü hakkında pek çok ayrıntılı bilgiye yer vermektedir. Bu eserde özellikle göze çarpan Selçuklularda var olan eyalet sistemidir. İl olarak da bilinen bu eyaletler isim olarak söyle

⁵⁹ İsmet Kayaoğlu, s.8

⁶⁰ Osman Eravşar, Orta Çağ Anadolu Kentleri, s.6
<https://www.tarihtarih.com/?Syf=26&Syz=374858&/Orta%C3%A7a%C4%9F-Anadolu-Kentleri/-Yrd.-Do%C3%A7.-Dr.-Osman-Erav%C5%9Far->

⁶¹ Enise Aktaş, "Selçuklularda Yerel Yönetimler ve Kent Sistemi", *Şehir Araştırmaları Merkezi Dergisi*, İstanbul, s.98.

⁶² Vecdi Akyüz, v.d., ed., *İslam Geleneğinden Günümüze Şehir ve Yerel Yönetimler*, İstanbul, 1996, c.1, s.246

⁶³ İlber Ortaylı, *Türkiye İdare Tarihi*, Ankara, Türkiye Ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayınları, 1979, s.71.

sıralanmıştır: Anadolu (Rum) Eyaleti, Danişmendiye Eyaleti, Kameruddin Eyaleti, Canik (Canit) Eyaleti, Güney (sol kol) Uç Eyaleti, Kuzey (sağ kol) Eyaleti, Güney Sahilleri Eyaleti (Komutanlığı), Kuzey Sahiller Eyalet (Komutanlığı), Saltuk Erzincan Melikliği, Maraş Uç Eyaleti, Uluborlu Melikliği (Tunguzlu-Honoz Uç Eyaleti) ⁶⁴

Ayrıca Hıristiyan din adamı Simon de Saint-Quentin ile Arap coğrafya bilgini İbni Said'in seyahatnamelerinde Anadolu Selçuklu egemenliğinde yirmi dört eyaletin (subaşılık) var olduğu dile getirilmiştir.⁶⁵ Anadolu'nun kapılarının Türklere açılmasını sağlayan Selçuklular; hem Anadolu'nun Türkleşmesini hem de yerel hizmetlerin yerine getirilmesi için sentez yapıya sahip bir yerel yönetim anlayışı ortaya koymuşlardır. Genel itibari ile İslam-Orta Asya-Bizans üçgeninde meydana gelen bu sentezin yönetim anlayışı asıl olarak modern bir yerel yönetim anlayışını ifade etmemektedir. Bazı yerel hizmetlerin yerine getirildiği bu yerel yönetim anlayışının daha çok dini bir kimliği ve manevi dünyaya uygun bir yerel yönetim anlayışına sahip olduğu göze çarpmaktadır. Dini kimlikli bu yönetim anlayışının temel unsurları vakıf ve Ahilik geleneğidir. Yerel yönetimin iskeletini oluşturan bu iki kurum, iç içe geçmiş bir yapıdadır. Bu yönetim anlayışı bazı değişimler geçirerek Osmanlı Devleti'nin Tanzimat dönemi ne kadar süregelmiştir.

1.2.2. Osmanlı Devleti Döneminde Yerel Yönetimler

1.2.2.1. Osmanlı Devletinde İdari Taksimat

Osmanlı Devleti çok geniş bir coğrafyaya yayılmış olan bir devlettir. Kuruluşundan yıkılışına kadar geçen 600 yıllık sürede üç kıtaya kadar yayılmıştır. Avrupa'dan Anadolu'ya buradan Mezopotamya ve nihayetinde Kuzey Afrika ve Arap yarımadasına kadar yayılmış bir devlettir. Osmanlının bu kadar geniş bir coğrafyaya uzun yıllar hükmetmesi idari anlamda disiplinli taksimatına bağlıdır.

Hüküm sürdüğü topraklarda çok farklı din ve ırkları bünyesinde barındıran Osmanlının bu kadar geniş bir mozaği yönetebilmesi, farklı etnik ve kültürel yapıya sahip insan topluluklarının kendi din ve kültürlerini yaşamalarına, dillerini

---

⁶⁴ Özcan, 2005,

⁶⁵ Özcan, 2005, s. 80

konusabilmelerine izin vermesinden kaynaklanmaktadır. Hüküm sürdüğü coğrafyada çok fazla baskı sistemi kurmamış olması Osmanlının uzun süre yaşamasını sağlamıştır. Osmanlı Devleti çok geniş olan coğrafyasını Tanzimat öncesine kadar eyalet, (beylerbeyliği) sancak, kaza ve köy şeklinde idari bölümlere ayırmıştır.

Tanzimat dönemine kadar merkezi yönetime bağlı olan eyaletler Osmanlının en büyük idari birimi konumundadır.⁶⁶ Esas itibariyle Osmanlı taşra teşkilatının en tepedeki birimi olan eyalet sistemi, farklı adlarla anılabilmektedir. Bunlar beylerbeyi, miré miran, voyvadalık, şeriflik gibi adlardır. Eyalet sisteminin farklı adlarla anılmasının sebebi şüphesiz farklı topluluklarda farklı adlarla anılmasından kaynaklanmaktadır.

Osmanlı devletinde eyaletler, beylerbeyi veya buna eşit Miré Miranlar tarafından yönetilirdi.⁶⁷ Osmanlı Devleti'nde uzun süre varlığını sürdüren eyalet yönetiminin başında merkezden atanan beylerbeyi bulunmuştur. Eyaletin idari ve askeri başı beylerbeyidir. Osmanlı devletinde ilk önce Rumeli daha sonra Anadolu eyaleti kuruldu. İleriki yıllarda Osmanlı toprakları genişlemiş böylece 1520'de eyalet sayısı 6, Kanuni döneminde 16, 1610 yılında ise 32 olmuştur.⁶⁸ Eyaletler salyaneli (yıllıklı), salyanesiz (yıllıksız), imtiyazlı eyaletler olarak gruplandırılmıştır. "Yıllıklı olan eyaletler tımar toprak sisteminin uygulanmadığı eyaletlerdir."⁶⁹ Bu eyaletlerde dirliklerin kurulamamasının sebebi merkeze uzak olmalarıdır. Salyaneli eyaletler daha özerk bir yapıdadır. Salyaneli Mısır, Bağdat, Yemen, Habeş, Basra, Hassa, Cezayir-i Garp, Trablusgarp ve Tunus'tur⁷⁰ Eyalet toprağının has, zeamet, tımar diye ayrıldığı eyaletlere salyanesiz eyaletler denirdi.⁷¹ Bir de özel bir statüde olan imtiyazlı eyaletler mevcuttu. Bu eyaletler bazı özelliklerinden dolayı muhtariyet şeklinde örgütlenmiş olan eyaletlerdir. Bu eyaletler arasında bulunan Eflak, Boğdan ve Erdel eyaletleri voyvodalık olarak da bilinirler. Bu eyaletler, burada bulunan

⁶⁶ Bahtiyar Akyılmaz, "Osmanlı Devleti'nde Merkezden Yönetimin Taşra İdaresi", *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Konya,1999,s.129.

⁶⁷ Yusuf Halaçoğlu, *Klasik Dönemde Osmanlı Devlet Teşkilatı*, s.12.

<https://www.tarihtarih.com/?Syf=26&Syz=381857&/KI%C3%A2sik-D%C3%B6nemde-Osmanl%C4%B1-Devlet-Te%C5%9Fkilat%C4%B1-Prof.-Dr.-Yusuf-Hala%C3%A7o%C4%9Flu->

⁶⁸ İlber Ortaylı, *Türkiye İdare Tarihi*, Ankara, Türkiye Ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayınları,1979, s.185.

⁶⁹ Veysel Dinler, *Osmanlı Devleti'nin İdari Yapısı*, s.34

https://www.veyseldinler.com/YuklenenDosyalar/OSMANLI_DEVLETI_IDARI_YAPISI.pdf

⁷⁰ Bahtiyar Akyılmaz, s.133.

⁷¹ Veysel Dinler, s.34.

önemli şahsiyetlerin bu eyaletlere yönetici olarak atanmaları ile yönetilirlerdi. Bu eyaletler vergi verir ve bazen savaflara katılırlardı.

Eyaletlerin bir alt birimi olan sancaklar (livalar) Osmanlı idare sisteminde önemli bir yere sahiptir. Sancaklar taşra yönetiminin ana birimidir.⁷²Sancakları sancak beyi yönetmektedir. Sancak beyleri savaş döneminde askerlerinin başında sadrazamın emrine girerdi.⁷³Sancak beyi yönetimi altındaki sancaklarda güvenliği sağlamaktan sorumludur. Beylerbeyi, herhangi bir şikâyetin olması durumunda sancak beyini görevden alabilmekteydi.⁷⁴

Sancakların alt birimi olan kazalar; nahiye ve köylerden oluşmaktadır.⁷⁵ Kazaların yönetiminden kadılar ve subaşları sorumludurlar.

Kadılar birçok yetkiyi ellerinde bulundurmaktaydı. Bu yetkiler yargılama, belediye başkanlığı ve idari amirlikten oluşmaktaydı. Merkezden atanan kadıların emri altında bulunan subaşları, kazanın asayişini sağlamakla mükellefti.⁷⁶ En küçük yerleşme birimi ise köylerdi. Nahiyeler ise köylerden daha büyük olan yerleşmelerdi. Osmanlı devletinde halkın büyük bir kısmı tarım ve hayvancılık ile uğraştığı için köy ve nahiyelerde yaşardı.⁷⁷

Yukarıda Osmanlı Devleti'nin idari taksimatı genel olarak ele alındıktan sonra bir sonraki bölümde Osmanlı Devleti'nde yerel yönetimlerden sorumlu kişi veya kurumlara değinilecektir.

---

⁷² Bahtiyar Akyılmaz, s.137.

⁷³ Selçuk Yalçındağ, "Kamu Yönetim Sistemimizin Tarihsel Evrimi Üzerine Notlar", *Amme İdaresi Dergisi*, Ankara, 1970, s.33.

⁷⁴ Veysel Dinler, s.34.

⁷⁵ Veysel Dinler, s.38.

⁷⁶ Bahtiyar Akyılmaz, s.140.

⁷⁷ Veysel Dinler, s.36.

1.2.2.2. Tanzimat Fermanı Öncesinde (Klasik) Yerel Yönetimler

Osmanlıda modern anlamda yerel yönetim anlayışı mevcut değildi. Fakat yerel hizmetleri yerine getiren bazı teşkilatlar mevcuttu.⁷⁸ Osmanlı Devleti'nde Batılı anlamda ilk belediye örgütleri Tanzimat'tan sonra ortaya çıkmıştır. Tanzimat'tan önceki dönemlerde belediye hizmetlerini yerine getiren bazı kurum ve kişiler mevcuttu. Bunları şöyle sıralamak mümkündür: Kadılar, vakıflar, loncalar ve voyvodalar.

Osmanlı İmparatorluğu coğrafi konumu itibariyle önemli bir geçiş alanında yer alması özellikle Avrupa ile Ortadoğu ve Uzakdoğu'yu birbirine bağlayan önemli yollara sahip olması⁷⁹ yerel yönetim anlayışında doğu-batı sentezli bir yapının ortaya çıkmasını sağlamıştır. Geniş bir coğrafyada hüküm süren Osmanlı Devleti, yerel hizmetleri yerine getirmesi için günümüz belediyelerine benzer kurumları Tanzimat'tan sonra oluşturmuştur. Tanzimat öncesi dediğimiz klasik dönemde bazı belediye hizmetleri kısmen de olsa sağlanmaya çalışılmıştır. Özellikle şehirlerde yaşayan kalabalık halkın ihtiyacı olan hizmetler verilmeye çalışılmıştır. Bilindiği üzere kentler bir toplumun kimliğini oluşturmaktadır. Tarih boyunca bütün medeniyetler kentlere büyük önem vermişlerdir. Osmanlı Devleti'nde halkın büyük bir kesimi diğer toplumlarda olduğu gibi kırsalda yaşamaktaydı. Kırsal hayatın her daim göz ardı edildiği bu toplumlarda, kırsal kesimin ihtiyaçlarının çok dikkate alınmadığı görülmektedir. Bu olgu Osmanlı Devleti'nde de varlığını göstermiştir. Belediye hizmetleri daha çok kentli insanlar için sürdürülmüştür. Tarihsel belgelerde de kırsal yaşamla ilgili kaynaklara, verilere yeterince yer verilmemiştir. Bu olgu aslında kırsalın göz ardı edildiği gerçeğini ortaya koymaktadır.

Osmanlı toplumunda daha çok kentsel alanda vücut bulan yerel yönetimlerin modern anlamda yerel yönetim olmadığına bilinmesi gerekmektedir. Osmanlı'da yerel yönetimler ve şehircilik anlayışı Türk-İslam geleneğine göre şekillenmiştir. Selçuklulardan alınan yönetim geleneği çağın ihtiyaçlarına paralel olarak revize edilerek uygulanmıştır. İslam geleneğinde kadılık makamı, önemi tarihsel kaynaklarda sürekli dile getirilen bir olgudur. Bu olgu Osmanlı Devleti'nde hayat

⁷⁸ Fuat Yörüklüoğlu, "Türk Belediyeciliğinin Gelişim Süreci", *Mevzuat Dergisi*, Ankara, 2009, s.1.

⁷⁹ Mehmet Sait Şahinalp, Veysi Günel, "Osmanlı Şehircilik Kültüründe Çarşı Sisteminin Lokasyon ve Çarşı İçi Kademelenme Yönünden Mekânsal Analizi", *Milli Folklor Uluslararası Kültür Araştırmaları Dergisi*, Ankara, 2012, s.151.

bulmuştur denilebilir. Osman Gazi'nin, Selçuklu yönetimine karşı bağımsızlığını ilan etmesinin ardından ilk tayin ettiği memurların kadı ile subaşı olduğunu söylemektedir.⁸⁰

Bu durum da kadılık makamının ne kadar önemli olduğunu bize göstermektedir. Asıl olarak yargılama görevi için atanan kadılar aynı zamanda hem idare amiri hem de belediye başkanı gibi hareket etmiştir. “Kadı” Arapçada “hüküm” anlamına gelmektedir.⁸¹ Merkezi yönetim tarafından atanan kadılar yargılama görevinin yanında, buldukları yerde yerel hizmetlerin yerine getirilmesi için yetkilendirilmişlerdir. Hem İstanbul'da hem de taşrada belediye hizmetleri için doğrudan yetkili olan kişi kadıdır.⁸² Kadıların geniş bir görev yelpazesi vardır. Kadıların belediyecilikteki görevlerini incelediğimizde şöyle bir tablo ortaya çıkmaktadır: Kadılar kentlerin hijyeni, aydınlatılması, kentlerin yol ve kaldırım gibi topluma açık yerlerinin yapım ve onarımı gibi işlerin yapılmasını sağlarlardı. Ayrıca atık su, imar, sağlık ve sosyal yardım gibi görevleri de mevcuttu.⁸³ Ayrıca Sanatkâr ve esnafın kontrolü, fiyat tespiti ve kontrolü (narh), şehir altyapı tesislerinin yapımı ve denetimi, vakıf yöneticilerini denetleme, vakıf atamalarında arzda bulunabilme gibi görevleri vardır.⁸⁴

Kadılar yukarıda değindiğimiz görevleri yerine getirirken ona yardımcı olmaları maksadıyla bazı görevlileri atayabiliyordu. Kadıların asıl olarak yargılama görevleri en çok önem atfedilen görevdi. Kadı, yargılama görevi dışında kalan diğer görevlerini, atadığı bazı görevliler yoluyla yapmaktaydı. Çünkü kadıların hem yargılama hem idari hem de belediye hizmetlerini aynı anda aksama olmadan yerine getirmesi imkânsızdı. Bundan dolayı muhtesip (ihtisap ağası) mimarbaşı, şehremini, bab naibi, ayak naibi, çardak naibi, yağ kapan naibi, avarız naibi, pastırma naibi, kassam-i beledi, subaşı, salmabaşçukadar, asesbaşı, böcekbaşı, bostancı başı, muhızır ağa, çöplük(mezbele) subaşısı, şehir subaşısı gibi pek çok görevliyi atayabilmekteydi. Yukarıda sayılan her görevlinin belli bazı sorumlulukları mevcuttu. Bu görevliler arasında en çok göze çarpan şüphesiz ki muhtesipti.

---

⁸⁰ Fuat Yörükoğlu, “Türk Belediyeciliğinin Gelişim Süreci”, *Mevzuat Dergisi*, İstanbul, 2009.

⁸¹ Mehmet Ali Gökaçtı, *Dünya'da ve Türkiye'de Belediyecilik*, İstanbul, Ozan Yayıncılık, 1996, s. 68.

⁸² Mehmet Ali Gökaçtı, s. 68.

⁸³ Vecdi Akyüz, v.d, c.1, s.284.

⁸⁴ İlber Ortaylı, “Osmanlı Kadısının Taşra Yönetimindeki Rolü Üzerine”, *Amme İdaresi Dergisi*, Ankara, 1976, s.96.

Muhtesip, kadının bütün belediye görevlerini üstlenen kişiydi ve bu hizmetleri sunarken kadının emri altındaydı.⁸⁵

19. yüzyılda Osmanlı Devleti'nin gücü iyice azalmış ve kadılar yerel hizmetleri yerine getirmede zorluklar yaşamışlardır. 1826 yılında Yeniçeri Ağalığı'nın kaldırılmasıyla kadılar belediye hizmetlerini yerine getiremez hale gelmiştir. Bu tarihte kurulan İhtisap Nazırlığı ile kadının yetkileri elinden alınmıştır. Osmanlı klasik döneminde kadılık kurumunun yanında yerel hizmetleri sağlamada vakıfların da önemli rol oynadığı bilinmektedir.

Vakıflar da tıpkı kadılık kurumu gibi dini kökenli bir kurumdur. İslamiyet'in ilk yıllarından beri var olan vakıflar toplumun bazı ihtiyaçlarını gidermek amacıyla kurulmuşlardır. Vakıflar, bir hayır kurumu olmalarının yanında aynı zamanda bir yerel yönetim kurumu olarak da değerlendirilmiştir. Vakıfların halka sunduğu hizmetler arasında sağlık, alt yapı, eğitim, spor faaliyetleri de bulunmaktadır.⁸⁶ Vakıflar toplumun ihtiyaç duyduğu hizmetleri yerine getirirken kadının gözetimi altındaydı. Toplumda zengin olan kişilerin ve devletin önde gelenlerinin vakfettikleri menkul ve gayrimenkul mallar toplumun hizmetine sunulurdu. Vakıflar İslam geleneğinden gelen yardımlaşma kuruluşlarıdır. Vakıfların faaliyetleri vakfiye adı verilen kayıtlar ile kayıt altına alınmıştır. Selçuklularda görülen vakıf geleneğine bağlı olarak yürütülen faaliyetlerle Anadolu toprakları bayındır hale getirilmiştir. Osmanlılar döneminde en parlak dönemini yaşayan vakıflar daha sonraki süreçlerde Osmanlı'nın mali alanda darboğaza girmesiyle etkinliklerini yitirmişlerdir.

Esnaf örgütlenmesi olan loncalar, Selçuklulardaki Ahiliğin devamı niteliğindedir. Loncalar belli bir alanda uzmanlaşmış olan esnafın bir çatı altında toplanmasıdır. Türk-İslam geleneğine dayanan lonca teşkilatında her esnaf kendi uzmanlık alanı olan esnaf odasına kayıt olmak zorundaydı. Loncaların halk ile esnaf arasındaki iletişimi sağlamak, çarşı ve pazarın temizliğini yapmak gibi görevleri vardı.⁸⁷ Esnaf loncaları usta çırak ilişkisi çerçevesinde hem zanaatkâr yetiştiriyor hem de esnafın ihtiyacı olan hammadde temin ederek üretimdeki sürekliliği sağlıyordu. Loncalar esnaf denetimleri yaparak ölçü ve tartıları takip ederek

---

⁸⁵ Mehmet Ali Gölkaçtı, s.82.

⁸⁶ Fuat Yörüklü, 2009, s.82.

⁸⁷ Kemal Kaya, "Tanzimattan Önce Belediye Hizmetleri ve Voyvodalar", *Tarih Araştırmaları Dergisi*, Ankara, 2007,s.102.

esnafların haksız kazanç sağlamasının önüne geçmişlerdir. Halkın mağdur olmaması için fiyat kontrolü de yaparlardı. Loncalar, belirledikleri kuralların dışına çıkan esnafları uyarır ve gerektiğinde bazı cezalar verirlerdi. Bu yönüyle loncalar, belediyenin zabıta birimi gibi görev yapmışlardır. Ayrıca usta-çırak ilişkisi çerçevesinde zanaatkâr yetiştirmişlerdir. Yetişen bu zanaatkârlar loncalarından icazet alarak kendi iş yerlerini kurabiliyorlardı. Bir nevi işyeri ruhsatı veren bir kurum özelliği de kazanmışlardır.⁸⁸

Osmanlı şehir yönetimi, geleneksel toplum düzeni içinde başta kadılık olmak üzere esnaf loncaları ve vakıflar tarafından birlikte yürütülmekteydi.⁸⁹ Temel anlamda İslam dininin etkisinde şekillenen yerel hizmet kuruluşları, Tanzimat sürecine kadar Osmanlı toplumunda hayat bulmuşlardır. Kadı, muhtesip, vakıf ve loncaların müşterek olarak yürüttükleri belediye hizmetleri toplumun ihtiyaçları çerçevesinde çeşitlenmiştir. Tanzimat Fermanı'yla yüzünü batıya dönen Osmanlı Devleti'nde haliyle bu kurumların etkinlik alanları da daralmıştır.

1.2.2.3. Tanzimat Fermanı Sonrasında (modern) Yerel Yönetimler

Osmanlı Devleti 19. yüzyıla gelindiğinde birçok olumsuz durum ile karşı karşıya kalmıştır. Özellikle devletin doğal sınırlara ulaşması, güçlü devletlerle komşu olması Osmanlı Devleti'nin duraklamasına sebep olmuştur. Duraklamayla birlikte özellikle Avrupa'da başlayan sanayi devrimi ile güçlenen Avrupa devletleriyle rekabet edemez duruma gelen Osmanlı devleti son hızla güç kaybetmeye başlamıştır. Ayrıca Fransa'da başlayan Fransız İhtilâli ile yayılan milliyetçilik akımı neticesinde her ulusun kendi kaderini tayin etme görüşünün yaygın kabul görmesi ve bunun yarattığı dalga çok uluslu Osmanlı Devleti'ni oldukça zor bir duruma düşürmüştür.

Avrupalı devletlerin fazla zenginleşmesi ve coğrafi keşifler ile dünya ticaret yollarının yön değiştirmesi zincirleme olarak birçok olumsuz durumu ortaya çıkarmıştır. Güçlenen Avrupa devletleri karşısında rekabet gücünü yitiren Osmanlı Devleti içten de birçok problemle karşı karşıya kalmıştır. Özellikle toplumsal kurumların bozulmaya başlamasıyla halk arasında birçok sorunun da baş

⁸⁸ <https://.wikipedia.org/wiki/Lonca>

⁸⁹ Mustafa Ökmen, Abdullah Yılmaz, "Klasik Dönemde Osmanlı Kenti ve Yerel Yönetimler", *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Kütahya, 2009, s.103.

göstermesine yol açmıştır. Hem içte hem dışta birçok sorun ile uğraşan Osmanlı Devleti'nin gücü git gide tükenmiştir. Bütün bu durumlar Osmanlı Devleti'nin hızla toprak kaybetmesine sebep olmuştur. Son tahlilde 19. yüzyıla gelindiğinde Osmanlı Devleti Avrupa'nın üstünlüğünü kabul etmiştir. 1839'da Tanzimat Fermanı'nın ilan edilmesiyle birlikte Avrupalı tarzda ıslahatlar yapılmaya başlamıştır.

1853 yılında Rusya ile başlayan Kırım Savaşı'nda Osmanlı Devleti'nin destekçisi olan birçok Fransız, İngiliz ve İtalyan askerinin İstanbul'a gelmesi İstanbul'un yerel hizmetler açısından ne kadar zor durumda olduğu gerçeğini ortaya çıkarmıştır. Bu olayın hemen akabinde İstanbul'da ilk belediye örgütü olan "şehremaneti" kurulmuştur. Şehremaneti aynı zamanda Osmanlı'nın batılı anlamda ilk belediyesi olma özelliğini taşımaktadır. Fransız belediyeciliğinin kötü bir kopyası şeklinde olan şehremaneti, Osmanlı'nın belediyeçilik ihtiyacını karşılayamamıştır.⁹⁰

Tanzimat'tan günümüze kadar belediyeler merkezi yönetimin bir uzantısı olarak düşünülmüş ve bundan dolayıdır ki Türk belediyeleri tam anlamıyla özerk bir yapıya kavuşamamıştır. Merkezi yönetim ile yerel yönetimlerin bir olarak ele alınması, yerel yönetimlerin merkezin bir şubesi olarak görülmesine sebep olmuştur. Oysaki günümüz Avrupa'sında durum böyle midir? Türkiye'nin belediyeçilikte örnek aldığı Avrupa'nın en üniter devleti olan Fransa'da dahi durum böyle değildir. Avrupa belediyeleri yerel özerklik şartına bağlı olarak siyasi özerklik dışında tüm alanlarda özerktirler ve bundan dolayı yerel hizmetleri yerindelik çerçevesinde seri şekilde yerine getirebilmektedirler.

Fransa'dan alınan şehremaneti tarzı belediyeçilik anlayışı sadece merkezin hizmet kolu olarak görülmüştür. Bu dönemde mevcut katı merkezîyetçi düşünceye bağlı olarak bir belediyece yapılacak en küçük bir hizmet için dahi İstanbul hükümetinden onay alınmıştır. Bu durum kırtasiyeciliği arttırmış ve belediyeden beklenen hizmetlerin layıkıyla yerine getirilmesini engellemiştir. Merkezden atanan şehremaneti tarafından yönetilen şehremaneti, ihtisap nazırlığının devamı niteliğindedir.⁹¹ Şehremanetinin başarısızlığını bir nebze olsun azaltmak amacıyla

---

⁹⁰ Mehmet Ali Gökaçtı, s.94-96.

⁹¹ İlber Ortaylı, s.296.

başkent İstanbul, Galata ve Beyoğlu da dâhil olmak üzere 14 belediye'ye bölünmüştür.⁹²

Paris Komünü örnek alınarak oluşturulan Galata ve Beyoğlu Belediyeleri ile diğer belediyeler arasında büyük bir farklılık ortaya çıkmıştır. Öyle ki Galata ve Beyoğlu çok ayrıcalığı olan bir konuma çıkarken diğer belediyeler en basit bir yangına dahi müdahale edemiyordu.⁹³ Altıncı Daire-i Belediye adı ile Galata ve Beyoğlu'nda yürütülen belediyeciliğin başarılı olmasına bağlı olarak 1877'de Der-saadet Belediye Kanunu ve Vilayet Belediye Kanunu çıkarıldı. Burada şuna dikkat etmek gerekir. Der-saadet ile yayımlanan kanunlar sadece İstanbul'u ilgilendirirken vilayet kanunları Osmanlı taşrasını ilgilendiriyordu. Der-saadet'in Osmanlı döneminde İstanbul şehri için kullanıldığını da belirtmek gerekir. Osmanlı yönetimi belediyecilikle ilgili çıkardığı yasalarda İstanbul ve taşrayı birbirinden ayırmaya çalışmıştır. Bu dönemde çıkarılan kanunda taşra kulak ardı edilmiş, çıkan hemen hemen hiçbir kanun uygulanmamış ve kâğıt üzerinde kalmıştır. Bu durum İstanbul'daki yerleşmeler arasında da kendini göstermiştir. Bunun sebebi olarak Avrupalı devletlerin baskıları sonucunda gayrimüslimlerin yaşadığı yerlere ayrı bir önem verilmesi gösterilmiştir.

Altıncı Daire-i Belediye adı ile Beyoğlu ve Galata'da uygulanan belediyeciliğin başarılı olmasına bağlı olarak 1877'de İstanbul ve tüm Osmanlı taşrasını ilgilendiren Der-saadet Belediye Kanunu ve Vilayet Belediye Kanunu'nun kabul edildiğini yukarıda belirtmiştik. Der-saadet Belediye Kanunu ile İstanbul'da önceden kurulmuş olan Şehremaneti Kurumu büyük oranda korunmuştur. Şehremaneti yol tamiri, bakımı, kaldırım çalışması, bina kontrolü, pazar denetimi gibi görevleri üstlenmiştir.⁹⁴

Osmanlı Devleti'ndeki yerel yönetim anlayışı genel manada iki dönemde incelenebilir: Bu dönemin ilki, kuruluştan 1839 yılında ilan edilen Tanzimat Fermanı'na kadarki Klasik dönemdir. Osmanlı klasik döneminde yerel hizmetler kadı, vakıf ve loncalar tarafından yerine getirilmekteydi. Bu kurum ve kişiler İslam dinine bağlı olarak bu görevleri yerine getirmişlerdir. Dini nitelikli olan bu kurumlar

---

⁹² Mehmet Seyitdanlıoğlu, "Şehremaneti Kuruluşu ve Şehremaneti Nizamnamesi Yerel Yönetim Metinleri IV", *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, Ankara, 1996, s.3.

⁹³ İlber Ortaylı, s.297.

⁹⁴ Mehmet Ali Gökaçtı, s.110.

Osmanlı Devleti'nde uzun bir dönem etkinliklerini sürdürmüşlerdir. Fakat Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde toprak kayıpları, mali sıkıntılar, iç ve dış problemler vb. pek çok probleme bağlı olarak Osmanlı klasik döneminde var olan kurumların yapısında bozulmalar meydana gelmiş ve bu kurumlar yüklendikleri sorumlulukları yerine getiremez hale gelmişlerdir. 1839 yılına doğru gelindiğinde güçlenen Avrupa'nın baskılarına bağlı olarak Osmanlı Devleti'nde Tanzimat Fermanı yayımlanmış ve böylece Osmanlı yüzünü Avrupa'ya dönmeye başlamıştır.

Osmanlı geçiş döneminde ilk önce 1826'da ihtisap nazırlıkları kurularak kadıların yerel yönetimdeki etkinlikleri bitirilmiştir. İhtisap nazırlığının istenilen sonuçları yerine getirememesine bağlı olarak 1854 yılında ilk Avrupai tarzda belediye teşkilatı olan Şehremaneti kurulmuştur. Şehremaneti sadece başkent İstanbul'u kapsayan bir kurumdu. Şehremaneti gerek mali darboğaza gerekse örnek alınan Fransız belediyelerinin tam anlamıyla anlaşılmasına bağlı olarak istenilen sonuçları verememiştir. Şehremaneti'nin bu başarısızlığı bazı yasal düzenlemeleri beraberinde getirmiştir. Fransa'nın Paris Komünü örnek alınarak İstanbul 14 belediyeye ayrıldı ve ilk uygulamaları gayrimüslimlerin yaşadığı Galata-Beyoğlu bölgesinde hayata geçirildi. Altıncı Daire-i Belediye adı altında örgütlenen Beyoğlu ve Galata belediyeleri çeşitli imtiyazlar tanınarak işletildi. Bu imtiyazların varlığına bağlı olarak başarılı olan Altıncı Daire-i Belediye örgütleri Osmanlı hükümetlerine cesaret vermiştir. 1877'de çıkarılan Der-saadet Belediye Kanunu ile bu hizmetler tüm İstanbul'a uygulanmaya çalışılmıştır; fakat başarılı olunamamıştır. II. Abdülhamit döneminde 14 olan İstanbul belediyeleri 10'a düşürülmüş, yöneticileri merkezden atanarak yönetilmeye çalışılmıştır. 1912'de çıkarılan Der-saadet Teşkilatı Belediyesi Hakkında Kanunu Muvakkat ile İstanbul'daki belediyeler kapatıldı Yerine belediye şubeleri kuruldu. Osmanlı taşrasında ise ilk kez 1864 yılında çıkarılan vilayet nizamnamesi ile taşrada belediyeler kuruldu. Yine Fransız sistemi baz alınarak kurulan bu belediyelerin çoğu kurulamamıştır. 1877 yılında Vilayet Belediye Kanunu ile her şehirde belediye örgütleri kurulmaya çalışıldı. Fakat yine istenen sonuçlar alınamadı. Osmanlı taşrası böylece ikinci planda yerel örgütlenmeleri kurmaya çalışsa da başarılı olamamıştır.⁹⁵

---

⁹⁵ Mehmet Ali Gökaçtı, s.111.

Tanzimat Döneminde yerel hizmetleri yerine getirmeleri amacıyla pek çok yasal düzenleme yapılmıştır. Bu yasal düzenlemelerde Fransız belediye örgütlenmesi örnek alınmıştır. Fakat Fransız belediyeleri özerk bir statüde iken Osmanlı belediyeleri merkeziyetçiliği sağlamak amacıyla bir meta olarak görüldüğünden merkeziyetçi bir yapıda algılanmıştır. Yerel yönetimlerin ne kadar özerk bir yapıda olurlarsa o kadar iyi hizmet sunabildikleri prensibi göz ardı edildiğinden belediyecilikte mesafe alınamamıştır. Osmanlı belediyecilik denemeleri bu anlamda Türkiye Cumhuriyeti'ne miras olarak kalmıştır. Belediyelerin merkezin bir uzantısı olarak görülmesi ve sadece yerele hizmet eden kurumlar olarak görülmesi günümüzde de Türk belediyeciliğinin kangrenleşmiş bir sorunu olarak varlığını devam ettirmektedir. Özerk olarak örgütlenmeleri gerektiğinin anlaşılmasını Osmanlıda olduğu gibi günümüzde de belediyeleri merkezi yönetimin arka bahçesi konumuna düşürmüştür. Böylece belediyeler kendinden beklenen atılımları bir türlü yerine getirememiştir. Bütün bu durumlar belediyelerin ve belediyeciliğin kâğıt üzerinde kalmasına sebep olmuştur. Bir sonraki bölümde Osmanlı Devleti'nin dağılmasına bağlı olarak Türkiye Cumhuriyeti'nde belediyecilik ve yerel yönetimlerin nasıl bir gelişim izledikleri değerlendirilmeye çalışılacaktır.

1.2.3. Türkiye Cumhuriyeti Tarihinde Yerel Yönetimler

1.2.3.1. 1921-1945 Yılları Arasında Yerel Yönetimler

Osmanlı Devleti'nin yıkılıp yerine Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasına bağlı olarak kurulan yeni devletin başta rejimi olmak üzere pek çok alanda radikal değişiklikler yapılmıştır. Cumhuriyet rejiminde bu değişim rüzgârı haliyle yerel yönetimleri de etkilemiştir. Cumhuriyetin kuruluşundan sonra meydana gelen tarihi, siyasi ve sosyolojik bazı gelişmelere bağlı olarak yerel yönetimlere bakış açısında değişimlerin yaşanmasına sebep olmuştur. Özellikle Cumhuriyet tarihinin dönüm noktaları olan askeri darbelerin etkisiyle yerel yönetim anlayışında farklılıklar yaşanmıştır.

Cumhuriyet tarihi boyunca meydana gelen bu değişim dönemlerinden ilki, 1921 Anayasası (Teşkilatı Esasiye) ile başlayıp 1945 yılında etkisini göstermeye başlayan çok partili yaşama geçiş sürecini kapsamaktadır. 1921 ile 1945 yılları

arasında tek partili yönetim sistemi ile iktidarda bulunan CHP'nin resmi devlet ideolojisi bu döneme damgasını vurmuştur. Bu dönemde her ne kadar radikal değişimler yaşanmışsa da bunun etkileri yerel yönetimlerde varlık bulmamıştır. Tabii bu dönemde yerel yönetimlere gelişmeler yok değildir. Bu dönemde yerel yönetimlere yönelik yapılan değişiklikler bir nevi Osmanlı Devleti'nin devamı niteliğinde olmuştur. Cumhuriyetin yerel yönetim anlayışı Osmanlı'nın devamı tarzında devam etmiştir.⁹⁶ Osmanlı döneminde oluşturulmuş yerel yönetim kanunları büyük ölçüde 1930'lu yıllara kadar devam etmiştir. Bu dönemde çıkarılan bazı kanunlar ile belediyelerin yapısı ve mali durumu bir nebze düzeltilmeye çalışılmıştır.

Bu 24 yıllık süre zarfında en demokratik hukuki belge hiç şüphesiz ki 20 Ocak 1921 tarihinde yayımlanan 1921 (*Teşkilatı Esasiye*) anayasasıdır. Bu anayasaya göre devlet il, ilçe ve bucaklara ayrılmıştır. Bucak ve illerin tüzel kişilikleri ve özerklikleri mevcuttur.⁹⁷ Yerel yönetimlere tüzel kişilik ve özerklik hakları tanıyan 1921 Anayasası bu yönüyle Cumhuriyet ve Osmanlı yerel yönetim anlayışı içinde en demokratik ve en ilerici anayasa metnidir. 1921 Anayasası ile hayat bulan bu özerk yönetimler halk tarafından seçilmiş olan meclislerce yönetilecektir. Bu meclisler iki yıllığına eğitim, sağlık, okul, vakıf, ekonomi, tarım, imar, toplumsal yardımlaşma gibi görevleri üstlenmiştir.⁹⁸ Tanzimat'tan günümüze kadar yayınlanan hiçbir kanunu veya anayasa belgesi bu kadar demokratik bir yapıda değildir. Yerel meclislere verilen bu görevler günümüz ileri demokrasilerinde uygulanan yerel yönetimlere benzemektedir. Günümüzde Türk yerel yönetimlerinin düştüğü darboğaz ancak idari ve mali anlamda özerk olan yerel yönetimlerle çözülebilecektir. Halkın kendi seçtiği yöneticiler tarafından yerel özerklik çerçevesinde yönetilmesi kuşkusuz en insani ve en adil yönetim anlayışı olacaktır.

1921 Anayasası'nın ortaya koyduğu bu demokratik tavır çok uzun bir yaşamsallık bulamamıştır. Cumhuriyet rejiminin resmi anlamda kurulmasının hemen akabinde çıkarılan 1924 Anayasası 1921 Anayasası'nın demokratik ruhuna son vererek klasik Türk merkeziyetçi idari sistemine bir dönüş gerçekleştirmiştir. 1921-1930 yılları arasında çıkarılan bazı düzenleyici kanunlar ile bir nevi 3 Nisan 1930'da

---

⁹⁶ Vecdi Akyüz, v.d., c. 2, s.14.

⁹⁷ Fatih Kırışık, Özcan Sezer, "Türk Anayasaların da Yerel Yönetimler", *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, Ankara, 2006, s.12.

⁹⁸ Fatih Kırışık, Özcan Sezer, s. 12.

yayınlanacak olan 1580 sayılı Belediye Kanunu'nun ön hazırlığı yapılmıştır. İlk olarak 26 Şubat 1924'te çıkarılan 423 sayılı "Belediye Gelirlerini Düzenleyici Kanun"la Osmanlı'dan kalma belediyelerin canlandırılması için bazı gelirlerin aktarılması öngörülmüş ve bu kanun ile pek çok verginin belediye kasalarına aktarılması planlanmıştır. Şunu da belirtmekte fayda var: Osmanlı devletinden Cumhuriyete kalan 389 belediye örgütü vardır. Bu belediyelerin 4'ünde elektrik, 29'unda park ve bahçe, 20'sinde içme suyu tesisi, 17'sinde mezbaha, 90'ında pazar yeri mevcuttu.⁹⁹ Yukarıda sayılan tesislerden de anlaşılacağı üzere Cumhuriyet belediyeciliğini çok sıkıntılı bir durum beklemekteydi. Bütün bu olumsuzluklar uzun süre devam etmiştir. Bu durum Cumhuriyet rejiminin savaştan yeni çıkmış olmasına bağlı olarak maddi anlamda sıkıntıda olmasına bağlanabilir. 16 Nisan 1924'te "Umumi Belediyeye Müteallik Ahkâm-ı Cezaiye Kanunu" çıkarılarak bir nevi belediyenin zabıtası ile ilgili düzenlemeler yapılmaya çalışılmıştır. Bu dönemde çıkarılan en önemli kanunlardan biri de 18 Mart 1924 tarihli 442 sayılı Köy Kanunu'dur. Bu kanun ile köylerin yasal statüsü belirlenmiştir. Böylece günümüze kadar yürürlükte olan Köy Kanunu ile köyler yasal olarak konumlandırılmıştır. Bu kanun ile "Nüfusu 2000'den az olan yurtlara köy, nüfusu 2000 ile 20.000 arasında olanlara kasaba ve 20 binden fazla olanlara da şehir denir"¹⁰⁰ şeklinde bir tanımlama ile köylerin, kasabaların ve şehirleri nüfus kriterine göre sınıflandırılması yapılmıştır. 1925 yılında çıkarılan imar kanunu ile hasar görmüş olan Batı Anadolu şehirleri inşa edilmeye çalışılmıştır.¹⁰¹ Böylece savaş döneminde harap olan Batı Anadolu şehirleri tekrardan imar edilmeye çalışılmıştır. 16 Şubat 1924 tarihinde çıkarılan Ankara Şehremaneti Kanunu ile İstanbul Şehremaneti örnek alınarak yeni başkent olan Ankara'nın imarı planlanmıştır. Ankara'ya bu kadar önem verilmesinin muhakkak ki en önemli sebebi 13 Ekim 1923'te Ankara'nın başkent ilan edilmesi ve Ankara'nın başkent olmasına yakışır şekilde imar ve düzeninin sağlanması ile ilgilidir. 16 Mayıs 1926'da çıkarılan 831 sayılı Su İdaresi Kanunu, su ile ilgili tüm yetkiyi belediyelere devretmekteydi. Ön hazırlık olarak hayata geçen yukarıda saydığımız kanunlar, nihayet 3 Nisan 1930'da çıkarılan 1580 sayılı Belediye Kanunu ile ilk kez derli toplu bir yapıya kavuşturulmuştur. Bu kanun ile var olan tüm kanunlar bertaraf edilerek belediyeler arasında eşitlik sağlanmıştır. Böylece belediyelerin yetki alanı

⁹⁹ Vecdi Akyüz, v.d.c. 2, s.21.

¹⁰⁰ 442 sayılı Köy Kanunu 1. Madde.

¹⁰¹ Mehmet Ali Gökaçtı, s.122.

genişlemiştir.¹⁰² Türkiye’de yerel yönetimlerin sadece bazı hizmetleri yerine getirmek için bir araç olarak algılanmasından dolayı 1580 sayılı belediye kanunu da merkeziyetçilikten kurtulamamıştır.¹⁰³ Mali sıkıntılar yaşayan belediyelerin bu sorununu çözmek amacıyla 24 Haziran 1933’te Belediye Bankası kurulmuş fakat istenilen başarı elde edilememiştir.¹⁰⁴ Tek partili dönem olarak ele aldığımız 1921-1945 yılları arasındaki belediyeler yerel yönetim birimleri olmaktan çok resmi ideoloji yaymaya çalışan kurumlar olarak görülmüşlerdir. Bu dönemin tek partisi konumundaki CHP’nin uzantıları olarak görev yapan belediyeler sınırlı mali kaynaklar, yoğun merkezi vesayet ile resmi ideolojisinin uzantıları olarak hizmet etmişlerdir. Özellikle bu dönemde resmi ideolojiyi yerelde yaymaya çalışan kuruluşlar olarak görünmelerine bağlı olarak büyük kentlerde Gazi bulvarları, Cumhuriyet meydanları ve bu meydanlara Atatürk heykelleri gibi devlet ideolojisinin simgelerini yapmışlardır. “Aydınlatılmaya” önem verilmesinden dolayı belediyelerin yarıya yakını elektrikle, geriye kalanları da gaz lambaları ile “aydınlatma” işlerini yapmışlardır.¹⁰⁵

1.2.3.2. 1945-1960 Yılları Arasında Yerel Yönetimler

Bu dönem genel itibariyle çok partili hayata geçiş dönemidir. Bu dönemde CHP ve MKP gibi partiler ile ilk kez çok partili yaşama geçilmiştir. Tek parti dönemi 1946 yılında yapılan seçim ile sona ermiştir. 1918 sayılı milletvekili seçim kanunu ile birlikte tek dereceli, çoğunluk sistemine göre seçim yapılmıştır. Fakat demokrasiye aykırı olarak açık oy, kapalı sayım sistemi uygulanmıştır. Bütün bunlara rağmen 1946’da ilk kez çok partili seçim yapılmıştır. 14 Mayıs 1950 milletvekili seçiminden önce çıkarılan 5545 Sayılı Milletvekili Seçim Kanunu ile eşit, gizli oy, açık sayım sistemine geçilmiş ve böylece ilk demokratik seçimler yapılmıştır.¹⁰⁶

---

¹⁰² , Hasan Yaylı ve Refik Yaslıkaya, ‘‘Türkiye’de Yerel Yönetimler ile İlgili Yasal Düzenlemelerin Gelişimi’’, *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi*, 2012, s.70-71.

¹⁰³ Mehmet Ali Gökaçtı, s.128.

¹⁰⁴ Mehmet Ali Gökaçtı, s.135.

¹⁰⁵ Vecdi Akyüz,v.d., c. 2, s.31-32.

¹⁰⁶ Milletvekilleri Genel Seçimleri, 1923-2011 Tuik, s.12.

Adnan Menderes'in başkanlığındaki Demokrat Parti'nin (DP) tek başına iktidara gelmesi ile yerel yönetimlerin yapısında değişiklikler yaşanmıştır. Özellikle bu dönemde hem Dünya'da hem de Türkiye'de değişim rüzgârlarının estiği açıkça görülmektedir. Bu değişim rüzgârının en belirgin özelliği hiç şüphesiz ki demokrasi idi.¹⁰⁷ Türkiye nüfusunun çoğunluğunun kırsalda yaşaması ve kırsalda yaşayan insanların yüksek doğurganlık oranına bağlı olarak kırsalda tarım alanları parçalanmış ve böylece köyden-kente doğru yoğun bir göç başlamıştır.¹⁰⁸ Şehirlerde artan nüfusa bağlı olarak gecekondulaşma, altyapı eksikliği, plansız kentleşme gibi pek çok sorun ortaya çıkmıştır. Bu durum o dönem yöneticileri üzerinde yoğun bir baskı oluşturmuştur. Türkiye'de ilk kez bu yıllarda şehirlerin altyapı sorunları göze batmaya başlamıştır. Çünkü ilk kez şehirler bu kadar kalabalık olmaya başlamıştır. Şehirlerde meydana gelen bu olaya bağlı olarak özellikle şehirlerin imarı üzerine yoğunlaşmıştır.¹⁰⁹ Ayrıca bu dönemde katı devletçilik politikası terk edilip liberal ekonomiye geçilmiştir. Sanayi sektörünün geliştirilmesi hamlesi, tarımda makineleşmeye gidilmesine bağlı olarak gevşetilmiş, demiryolları yerine karayollarına büyük önem verilmiş ve bu doğrultuda politikalar üretilmiştir.

Adnan Menderes döneminde belediyelerin mali kaynaklarını artırmak amacıyla bazı düzenlemeler yapıldı: Örneğin genel bütçe içindeki belediye payı 1945'te %7,8 iken bu oran 1955'te %12,2'ye yükseltilmiş, 13 Haziran 1945'te çıkarılan 4759 sayılı kanun ile belediye bankasının adı değiştirilerek İller Bankası'na çevrilmiştir. Böylece iller bankası köyler ve il özel idarelerine de kaynak aktarmaya başlamıştır.¹¹⁰ Genel itibari ile 1921-1945 yılları arasındaki tek partili yerel yönetim anlayışından farklı olarak işleyen Menderes dönemi yerel yönetimlerde farklı uygulamalar olmuştur. Yasal mevzuatlarda pek değişiklik olmamasına karşın uygulamada farklılıklar yaşanmıştır. Ancak burada şunu belirtmekte fayda var: Menderes dönemi belediyecilik de tıpkı geçmiş belediyecilik anlayışında olduğu gibi merkeziyetçi bir yapıda idi. Bu dönemde de yerel yönetimlerin özerklik durumlarında bir değişiklik yapılmadan merkeziyetçi yapı devam etmiştir. Takvimler 27 Mayıs 1960'ı

---

¹⁰⁷ Mehmet Ali Gökaçtı, s.140.

¹⁰⁸ Rüya Kasarcı, "Türkiye'de Nüfus Gelişimi, *Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, Ankara,1993, s.255-257.

¹⁰⁹ Hasan Yaylı, Refik Yashıkaya, s.73.

¹¹⁰ Vecdi Akyüz,v.d., ed.,c. 2, s.34-35.

gösterdiğinde askeri cuntanın yönetime el koyması ile Menderes dönemi sona ermiş ve Adnan Menderes idam edilmiştir.

1.2.3.3. 1960-1980 Yılları Arasında Yerel Yönetimler

27 Mayıs 1960'ta askeriye'nin yönetime el koyması ile başlayan bu dönem yerel yönetimler açısından da bazı değişiklikler getirmiştir. Bu dönemde hazırlanan 1961 anayasasına yerel yönetimlerde bazı değişiklikler yapılmıştır. Anayasanın 116 maddesinde mahalli idareler, il belediye ve köy halkının müşterek mahalle ihtiyaçlarını karşılayan ve karar organları halk tarafından seçilen kamu tüzel kişileri şeklinde ifade edilmiştir. Bu maddenin devamında mahalli idarelerin seçilmiş organlarının organlık sıfatını kazanma veya kaybetmeleri konusunda denetimin ancak yargı yoluyla olacağı belirtilmiştir.¹¹¹ Böylece idari denetim yerine yargı denetimi getirilmiştir. 10 Haziran 1960'ta Resmi Gazete'de yayımlanan bakanlar kurulu kararıyla bir sonraki seçim yapılana kadar il belediyelerine valiler, ilçe belediyelerine ise kaymakamlar kayyım olarak atanmıştır. Böylece belediye başkanlarının görevine son verilmiştir.¹¹² Belediye başkanlarının yerine atama ile kayyımların gelmesi gibi antidemokratik uygulamalar ülke demokrasisine büyük zararlar vermiştir. Antidemokratik olan bu uygulamalar ile halkın iradesine ket vurularak devlet ideolojisi ile baskıcı merkezi otorite sağlanmaya çalışılmıştır. Halkın seçmiş olduğu belediye başkanlarının yerine o mevkilerde olmaması gereken kişilerin getirilmesi çağ dışı, demokrasiye ve halk iradesine aykırı bir durumdur. 1961 Anayasası'nın kabulünden sonra 1963'te kabul edilen 307 sayılı kanun ile halk, belediye başkanlarını ilk elden seçmeye başlamıştır. Ayrıca seçilmiş belediye başkanlarının üst makamlarca onaylanarak göreve başlama uygulamasına son verilmiştir.¹¹³ Belediye sayısı artmasına rağmen yerel yönetimlerin demokratikleşme adımları maalesef bu dönemde atılmamıştır. 1970'li yıllarda başa gelen Sosyal Demokrat Partiler de yerel yönetimlerin demokratikleşmesine dair adımlar atmamıştır. Böylece 1960-1980 yılları arasında yerel ve özerk yönetimler kurulmadan bu dönem sonlanmıştır.

---

¹¹¹ 1961 Anayasası 116. Maddesi.

¹¹² Vecdi Akyüz, v.d., ed., c. 2, s.36-37.

¹¹³ Vecdi Akyüz, v.d., ed., c. 2, s.37.

1.2.3.4. 1980-2004 Yılları Arasında Yerel Yönetimler

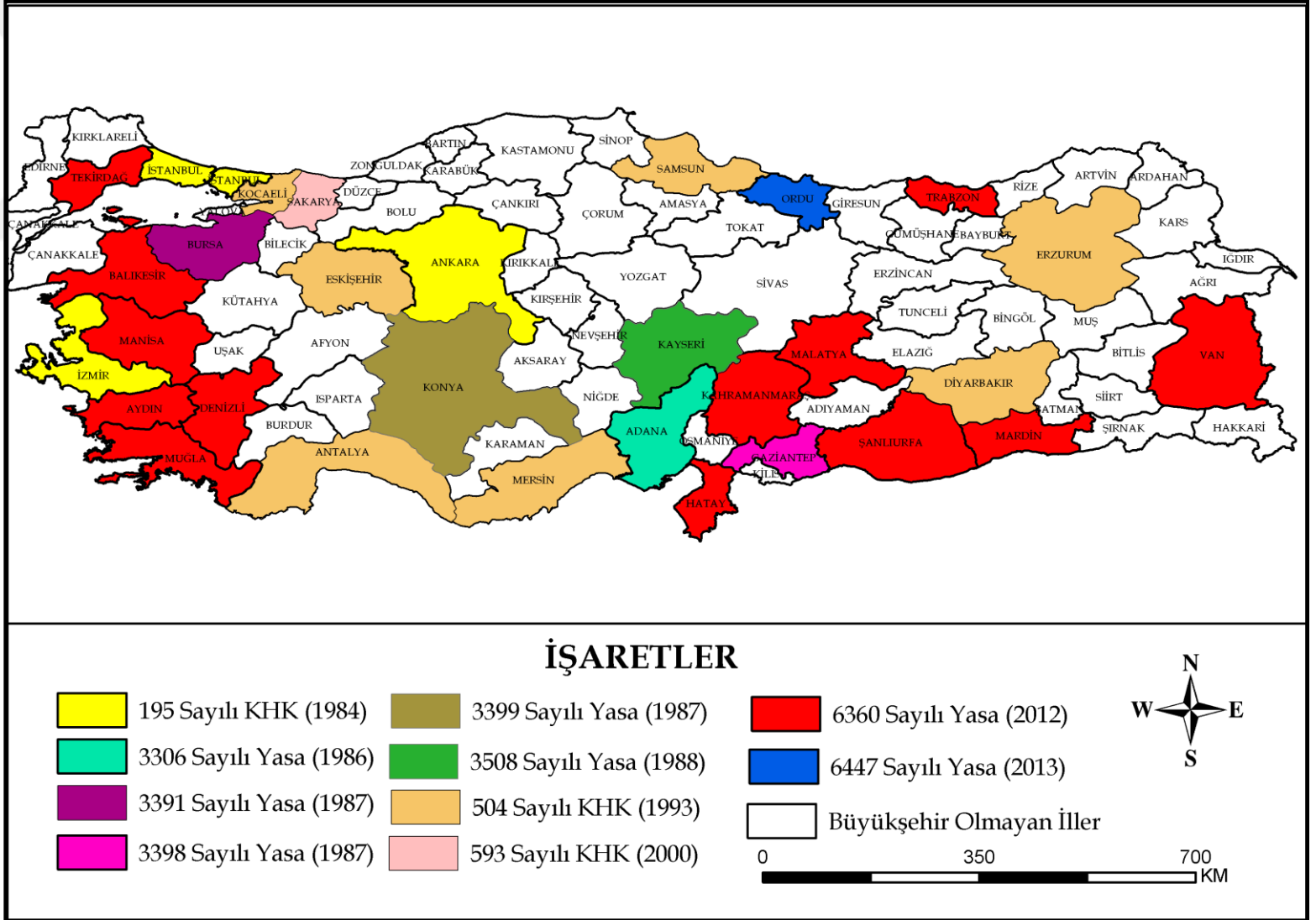
1970’li yılların ortalarında başlayan gençlik ayaklanmaları ile toplumda ideolojik kutuplaşmalar yaşanmıştır. Bu dönemde başlayan gençlik örgütlenmelerinin ülkenin bütünlüğüne zarar getireceği düşüncesiyle 12 Eylül 1980’de Kenan Evren yönetimindeki askeri cunta, yönetime el koyarak bu dönemin başlamasına sebep olmuştur. Bu dönemde yerel yönetimlerle ilgili çıkarılan en büyük yasa hiç şüphesiz ki büyükşehir yasasıdır. 1984 yılında çıkarılan KHK ile Ankara, İstanbul ve İzmir’de büyükşehir belediyeleri kuruldu. Bu belediyelerin büyükşehir belediyesi yapılmasının altında yatan en büyük sebep nüfus olmuştur.¹¹⁴

1984’te yayınlanan KHK ile büyükşehir statüsüne getirilen yerlerin yasal çerçevesini oluşturmak amacıyla yine 1984 yılının 27 Haziran günü 3030 sayılı büyükşehir kanunu çıkarılmıştır. Bunun devamında *Anakent belediyeleri hakkında kanun hükmünde kararname tasarısı* adlı çerçeve taslağında son nüfus sayımında belediye sınırları içindeki nüfusu 500 binden fazla olan belediyeler büyükşehir belediyesi olarak tanımlanmıştır.¹¹⁵

---

¹¹⁴ Hasan Yaylı-Refik Yaslıkaya, s.76.

¹¹⁵ Gökçen Kılınç, ‘‘Büyükşehir Belediyelerinin Yapılanması ve Kayseri Büyükşehir Belediyesi Örneği’’, *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, 2010, s.72.

Harita 19: Büyükşehir Belediyeleri Haritası (Kaynak: TBMM Kanun ve Yasalar İncelenerek Oluşturulmuştur.)

Bütün bu değişikliklerin yanında merkezi yönetimin belediyeler üzerindeki vesayet yetkisi devam etmiştir. Belediyelerin idari ve mali anlamda özerk olmalarına dair hiçbir adım atılmamıştır. Bu dönemde Avrupa yerel yönetimler özerklik şartını Türkiye bazı maddelere sakınca koyarak 21.11.1988’de kabul etmiş ve bu yasa 03.10.1992 tarihli 21364 resmi gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Fakat bu bildirgeye imza atılmasına rağmen bu dönemde uygulamaya yönelik hiç bir adım atılmamıştır. Böylece merkeziyetçi yapı bu döneme de damga vurmuştur.

1.2.3.5. 2004 Yılından Sonra Yerel Yönetimler

Cumhuriyet tarihinde yerel yönetimlere dair en radikal değişiklikler hiç şüphesiz ki 2004 yılından sonra hayata geçmiştir. 1988 yılında Türkiye'nin Avrupa yerel yönetimler özerklik şartına imza atmış olmasından dolayı bu bildirgenin uygulanması için bilim dünyasında bir kamuoyu baskısı oluşmuştur. Bu kamuoyunun isteklerine 10.07.2004 tarihinde 5216 sayılı büyükşehir belediyesi kanunu ile cevap vermeye çalışılmıştır. Bu kanun 12.11.2012 tarihinde çıkarılan 6360 sayılı kanunun değiştirilen 3. maddesinin (a) bendinde büyükşehir belediyesi: “Sınırı il mülki sınırı olan ve sınırları içerisindeki ilçe belediyeleri arasında koordinasyonu sağlayan, idari ve mali özerkliğe sahip olarak kanunlarla verilen görev ve sorumlulukları yerine getiren yetkileri kullanan, karar organları seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan kamu tüzel kişisidir” şeklinde ifade edilmiştir. Bu maddeden de anlaşılacağı üzere yerel yönetimlere ilk kez idari ve mali anlamda özerklik sağlanmıştır. Bu yönüyle önemli bir adım olan bu kanun ileriki yıllarda çıkarılan 6360 sayılı kanun ile bazı değişikler yapılarak uygulamaya konulmuştur. Bu değişikliğin en önemli olanı belediye hizmet sınırının il mülki sınıra kadar genişletilmesidir. 5216 sayılı kanun ilk çıktığında pergel sistemi adı verilen yöntem ile nüfus baz alınarak valilik binasından yarıçap çizilerek yapılan bir yöntemdi. Tezin ileriki bölümlerinde ayrıntılı olarak ele alınacağından bu kısımda anlatılmayacaktır.

Ayrıca 22 Mart 2008 tarihinde 26824 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren 5747 sayılı “Büyükşehir Belediyesi Sınırları İçerisinde İlçe Kurulması ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun” ile büyük şehir e bağlı yerleşim birimlerinde bazı değişiklikler yapılmıştır. 5779 sayılı il özel

idarelerine ve belediyelere genel bütçe vergi gelirlerinden pay verilmesi hakkında kanun ile 1981 tarihli 2380 sayılı kanundan farklı olarak bu payların dağıtılmasında nüfus kriterine ek olarak il özel idareleri için yüz ölçüm, köy sayısı, kırsal alan nüfusu ve gelişmişlik endeksi ile belediyeler için ise sadece gelişmişlik endeksine bağlı paylar aktarılmıştır.¹¹⁶ Bu dönemde yapılan köklü değişikliklere rağmen uygulamada batı tarzı belediyeçiliğe nazaran daha geride kaldığı söylenebilir. Her ne kadar idari ve mali özerklik verilmişse de uygulama boyutunda merkezîyetçilik devam etmektedir. Son süreçte yapılan değişiklikler ile tezimizin de ana konusu olan 6360 sayılı kanun ile bazı değişiklikler hayata geçirilmiştir. Böylece bazı aksak yerler düzeltilmeye çalışılmıştır.

---

¹¹⁶ Hasan Yasli ve Refik Yashkaya, s.79.

2. BÖLÜM

6360 SAYILI KANUNA GÖRE VAN BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİNİN KIRSAL ALANA İLİŞKİN UYGULAMALARI

2.1. 6360 Sayılı Kanunun Kırsala İlişkin Kapsamı ve İçeriği

Cumhuriyet tarihi boyunca kırsal alana yönelik pek çok çalışma yapılmıştır. Yapılan bu çalışmalarda temel amaç genelde kırsalı geliştirme ve dolayısıyla kırsaldaki göçleri engellemeye yönelik olmuştur. Traktörün kırsala gelmesiyle kırdan kente doğru yoğun bir göç hareketi başlamıştır. Kırdan kente yoğun göç hareketine bağlı olarak kalabalıklaşan şehirlerde gecekondulaşma, düzensiz kentleşme, işsizlik ve farklı sosyolojik tabakalar oluşmuştur. Göç hareketlerine bağlı olarak kalabalıklaşan kentler, içinden çıkılmaz büyük sorunlarla baş başa kalmışlardır. Bu göç olgusu ile birlikte kırlar boşalmaya şehirler de dolmaya başlamıştır. Bu dönemden sonra ortaya çıkan büyük kent veya mega kent olgusuyla bağlantılı olarak 1980'li yıllarda bu kalabalık kentlerin özel bir yönetim (*Büyükşehir Belediyesi*) ile yönetilmesine ilişkin bazı adımlar atılmıştır. 1984 yılında çıkarılan 3030 sayılı büyükşehir belediyeleri kanunu ile Türkiye ilk kez büyük şehirler ile tanışmıştır. Kurulan büyükşehir belediyeleri 2004 yılında çıkarılan 5216 sayılı yeni büyükşehir belediye kanuna kadar sadece merkez ilçelerde hizmet vermekteydi. Fakat 5216 sayılı Büyükşehir Belediyeler Kanunu ile ilk kez kırsal kesim de büyükşehir'in hizmet alanına girmiştir. 5216 sayılı kanun ile Kocaeli ve İstanbul gibi kentlerde hizmet sınırı il mülki sınırı ile bütünleştirilerek bir nevi 6360 sayılı yasanın ilk profili meydana getirildi. 5216 sayılı yasa İstanbul ve Kocaeli gibi illerde hizmet sınırının il mülki sınırı olarak alırken geriye kalan 14 (Konya, Antalya, Gaziantep, Bursa vb) büyükşehir belediyesinde ise pergel adı verilen bir yöntem ile hizmet sınırları belirlenmeye çalışıldı. Bu pergel yöntemine göre valilik binası merkez alınarak nüfusu 1.000.000'a kadar olan büyük şehirlerde yarıçap 20 km, nüfusu 1.000.000 ile 2.000.000 arasında olan büyük şehirlerde 30 km, nüfusu 2.000.000 fazla olan büyük şehirlerde ise yarıçap 50 km olarak belirlenmiştir.¹¹⁷ Böylece İstanbul ve Kocaeli'de il'e bağlı tüm kırsal yerleşmeler diğer büyükşehir belediyelerinde ise yarıçaplarına giren kırsal yerleşmeler büyük şehirlerin hizmet alanına girmiştir.

¹¹⁷ 5216 Sayılı Yasa 31. Madde Geçici 2. Madde, Tertip: 5, Resmi Gazete Tarihi: 23.07.2004, Sayısı: 25531

Kısa bir süre sonra 12.11 2012'de kabul edilen 6360 sayılı "**14 ilde Büyükşehir Belediyesi ve yirmi yedi ilçe kurulması ile bazı kanun ve kanun hükmünde kararnamelerde değişiklik yapılmasına dair kanun**" ile pek çok alanda radikal değişiklikler yapıldı. Bu kanun ile sonradan Ordu ilinin de eklenmesiyle (6447 Sayılı Kanun ile) birlikte 14 yeni büyükşehir belediyesi kuruldu ve böylece toplamda Büyükşehir Belediyesi sayısı 30'a çıkmış oldu. Bu yasa ile Hatay, Aydın, Denizli, Balıkesir, Şanlıurfa, Mardin, Ordu, Manisa, Kahramanmaraş, Trabzon, Malatya, Tekirdağ, Muğla gibi illerde Büyükşehir Belediyesi kuruldu.(6360 sayılı kanunun 1. Madde 1. Bendi) Böylece hizmet sınırı il mülki sınır olarak belirlendi. Önceden var olan diğer büyükşehirlerde de aynı uygulamaya gidilerek hizmet sınırı genişletildi. Bu 30 Büyükşehir'e bağlı tüm köy ve belediyelerin tüzel kişiliği kaldırılarak bu yapılar mahalle statüsüne indirildi. (1. Madde 3.bent) 16.082 köy, 1053 belde bu şehirlerde kırsala hizmet veren il özel idareleri de tüzel kişiliği kaldırılarak varlıklarına son verildi.(1. Madde 5. Bent). Aslında 1970'lerden sonra fiili olarak aktif olmayan bucakların bu yasa ile hukuki varlıklarına son verilmiştir. (1. Madde 6. Bent)

6360 sayılı yasa her ne kadar yerel yönetim reformu olarak lanse edilmişse de yasanın birçok akademik çevrede tedirginlik yaratan yönleri de mevcuttur. Bu yasaya getirilen en büyük eleştirilerin başında köylerin tüzel kişiliklerinin kaldırılarak mahalle statüsünde büyükşehir belediyelerine bağlanması olmuştur. Bülent Gülcubuk ve diğerlerinin bu durumla ilgili endişeleri vardır. Büyükşehir belediyelerine çok uzakta bulunan köylere götürülecek hizmetlerin kalitede, zamanda, yerel halkın memnuniyetinde büyük sıkıntılara yol açarak kaynak israfına sebep olabileceği düşüncesindedirler.¹¹⁸ Gerçekten de Türkiye'nin jeomorfolojik ve iklimsel özelliklerine bakıldığında Türkiye yer şekilleri bakımından çok engebeli olan, iklim koşulları çoğu yerde sert olan bir yapıya sahiptir. Bir de bunlara geniş yüz ölçümlü şehirlerin durumu da eklenince tespitin yerinde olduğu hemen ortaya çıkabilmektedir. Özellikle Van, Konya, Şanlıurfa gibi hem yüzölçümü hem de köy sayısı fazla olan illerde daha büyük sıkıntıların doğabileceği düşünülmektedir. Ayrıca bu yasanın bir nevi pilot uygulaması olan İstanbul ve Kocaeli gibi kırsal alanı pek olmayan şehirler üzerinde denenmesi büyük bir çelişki yaratmaktadır.

¹¹⁸ Bülent Gülcubuk ve Gülce Olgun Susta, 'Kırsalın Dönüşümünde Fırsat ve Tehditleri ile Yeni Büyükşehir Yasası Analizi', 12. Tarım Ekonomisi Kongresi bildirge, Isparta, 2016, s.1065.

Türkiye'de kurulan büyükşehir belediyelerinin geçmişten beri yapmış oldukları uygulamalar dikkatle incelendiğinde pek çok belediyenin kent merkezlerini düzenlemede dahi sıkıntı yaşadıkları görülebilmektedir. Büyükşehir belediyelerinin kent merkezlerinde dahi hizmet üretiminde sıkıntı yaşadıkları dikkate alındığında kırsal bölgeye (özellikle uzak köylere) nasıl hizmet götürecekleri merak uyandırmaktadır. Tüzel kişiliği kaldırılan köylerde hayvancılık amacıyla kullanılan çayır ve mera arazisinin büyükşehir belediyelerince amaç dışı kullanımı için el konulabileceği korkusu da yasaya getirilen en büyük eleştiriler arasındadır. Köyler mahalleye dönüşünce köy sınırları içinde kalan ve o köye ait olan çayır ve mera arazileri tüm köylerin ortak malı sayılacak, bundan dolayı köylünün köyünü sahiplenmesi azalacaktır.¹¹⁹ Özellikle köylerde ait olma duygusu kaybolacak, taşınır ve taşınmaz bütün malların köylünün elinden alınacak, zaman ile içme suyu kullanımı için alınacak vergi ve harçlar köylüler üzerinde büyük bir yük oluşturacaktır.¹²⁰ Ayrıca köylülere ait olan tarım alanlarının zamanla ticari, sanayi, konut gibi amaçlarla imara açılma riski köylünün tek geçim kaynağı olan tarım ve hayvancılık alanlarına zarar verebileceği, bundan dolayı köylülerin göçüne sebep olabileceği endişesi mevcuttur.¹²¹ Akdeniz ve Ege bölgelerinin sahil kesimlerinde örgütlenmiş olan tatil beldelerinde hizmet veren belde belediyelerinin kapatılması yörenin turizmini ve sosyo-ekonomik gelişimini olumsuz etkileyebileceği düşünülmektedir.¹²² .

1950'li yıllarda kırdan kente doğru başlayan göç hareketi ile tarımsal ve hayvansal üretimde büyük aksamalar meydana gelmiştir. Son yıllarda Türkiye'nin özellikle kırmızı et ve pek çok tarım ürünü ithal etmesine sebep olan bu göç hareketi kırsal üretimi olumsuz etkilemiştir. Türkiye gibi verimli tarım alanları olan bir ülkenin dışarıdan et ve tarım ürünü ithal etmesi ekonomisini ve halkın alım gücünü zorlamaktadır. Yürürlüğe giren Yeni Büyükşehir Yasası ile birlikte yasada geçen

---

¹¹⁹ Zeki Koday v.d., "Akhisar Büyükşehir İlçesinin İdari Coğrafya Analizi", *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Erzurum 2017, s.452.

¹²⁰ Ruşen Keleş, "Anakent yönetimlerini yeniden düzenleyen yasa ne getirdi, ne götürdü?" <https://www.cekulvakfi.org.tr/makale/anakent-yonetimlerini-yeniden-duzenleyen-yasa-ne-getirdi-ne-goturdu>

¹²¹ Merve Ayyıldız, v.d., "6360 Sayılı Büyükşehir Yasasının Kırsal Kesime Olası Etkileri", *Nevşehir Bilim ve Teknoloji Dergisi*, Nevşehir, s.283.

¹²² Nurettin Özgen, "Nüfusları 2000 altına düştüğü için kapatılan belediye teşkilatları", *Coğrafi Bilimler Dergisi*, Ankara, 2013, s. 80.

maddelerde kırsalda yaşayan halktan beş yıl sonra pek çok verginin alınacağı ifade edilmektedir. Her ne kadar en düşük tarife üzerinden alınacağı (kısa süreliğine) ifade edilmişse de bu maddelerin çok büyük tehlikeler barındırdığı aşikârdır. Kırsalda zor koşullarda yaşayan halkın bu vergiler karşısında daha da fakir düşeceği ve dolayısıyla kırsalı terk edebileceği tehlikesi mevcuttur. Bu durumun tespiti için her ne kadar erken bir zaman olmasına rağmen ileriki süreçte bu vergilerin toplanması ile birlikte kırsalı itici olarak değerlendirebilecek olan köy halkının göç etmesine sebep olabileceği düşünülmektedir. Zaten kırsal kesimi can çekişen ve köyde yaşamasına rağmen çoğu çiftçinin kazancının az olmasından dolayı üretim faaliyetlerinden el çektiği bir dönemde (en azından Van özelinde) böyle bir uygulamanın büyük bir göç dalgası yaratabileceği ve kentlerin bu dalga karşısında pek de hazırlıklı olmadıkları düşünüldüğünde işin vahameti ortaya çıkmaktadır. Köyde yaşayan çiftçinin hayvansal üretim için kuracağı ağıl, ahır, depo, samanlık gibi yapılar için imar vergisi ve ruhsat parası vereceğinden çiftçinin maddi anlamda büyük bir sıkıntı yaşamasına sebep olabilecektir.¹²³ 6360 sayılı yasa öncesinde Türkiye'nin kentli nüfusu yasayla birlikte köylerin mahalleye çevrilmesi ile birden % 74,6'dan %89,8'e çıkmıştır. Bu yasal düzenlemeyle Türkiye şehir nüfusunda % 15 artış gerçekleşmiştir. Kent nüfusunun bu denli yükseltilmesi bilgilerin bilimselliğine gölge düşürmektedir. TUİK' ten alınan büyükşehir nüfus bilgileri gerçeği yansıtmamaktadır. Örneğin Van gibi köy sayısı 580 olan ve kırsal nüfus oranı % 33 olan bir şehirde TUİK verilerine göre şehirli nüfus oranı %100 kırsal nüfus oranı ise % 0'dır. Yani gerçek anlamda var olan % 33'lük kır nüfusunun yasa ile şehirli nüfus gibi verilmesinin hiçbir bilimselliği yoktur. Kır ve kent ayrımı bir yasal düzenleme ile bilimsellikten uzaklaştırılmış ve elde edilen verilerin güvenilirliğini çöpe atmıştır. Bu yasal düzenleme ile Türkiye'nin kentli nüfusu dünyanın en ileri kentli nüfusunun olduğu Batı Avrupa ülkeleri (% 84,1) Japonya ve Güney Kore (%81,3) ve ABD (%81,4) oranlarından dahi daha yüksektir.¹²⁴

Oysaki coğrafi anlamda köy belirli bir idari sınırı bulunan, (bu sınırlar köylerin mahalleye dönüşmesi ile ortadan kalkmıştır) bu sınırlar içerisinde yer alan devamlı ve geçici kır yerleşmeleri bulunan, tarımsal faaliyetlerin yoğun yapıldığı, nüfusu

¹²³ Merve Ayyıldız, v.d.,s.284.

¹²⁴ Ünsal Bekdemir v.d., 'Yeni Büyükşehir Yasası Sonrasında Türkiye'de Şehir Nüfusu Ve Şehir Yerleşmeleri', *Doğu Coğrafya Dergisi*,Erzurum, 2014, s.277.

2000 altında olan ve seçimle başa gelen muhtar ve ihtiyar heyeti ile yönetilen tüzel kişiliği kazanmış en küçük idari birimdir.¹²⁵ Bu yasa ile Türkiye'deki köyler tüzel kişiliği olan ve olmayan diye ikiye ayrılmıştır. Tüm özellikleri aynı olmasına rağmen yasadan etkilenen köylerin de tüzel kişilikleri kaldırılmıştır. Bu ikili durum kafa karışıklığına sebep olmakta ve kırsala ait pek çok verinin elde edilmesinde bilimsellikten uzaklaşılmasına yol açmaktadır. İnsanlığın var olduğu günden bu yana var olan köy kavramının bir yasal düzenleme ile ortadan kaldırılması hem bilimselliğe hem de gerçekliğe aykırıdır. Adları kâğıt üzerinde mahalle olarak değiştirilmiş olsalar da köysel durumları devam etmektedir.¹²⁶

Bu yasanın özellikle kır kent ilişkisine büyük değişimler getireceği muhakkaktır. Her ne kadar sadece olumsuz yönlerini sıralasak da bu yasanın bazı olumlu yönleri de mevcuttur. Bunlar arasında özellikle Türkiye'de sayısı çok fazla olan, var olduğu bölgede yeterli hizmetleri sunmakta sıkıntı yaşayan belde belediyelerinin kapatılmasıdır. Beldelerin kapatılması hizmetlerin sunumunda daha ekonomik bir yapı ortaya çıkarabilecektir. Personel maaşlarını dahi ödemekte sıkıntı yaşayan pek çok belde belediyesinin kapatılması olumlu karşılanmaktadır. Fakat bu bölümde şunu da ifade etmekte fayda vardır. Türkiye'nin 1988'de imza attığı Avrupa yerel yönetimler özerklik şartının 4. maddesinin 3. bendinde yerel hizmetlerin vatandaşa en yakın olan makamlarca verilmesi subsidiarity (yerindelik) ilkesi açısından bakıldığında ise belde belediyelerinin kapatılması uyumsuzluk göstermektedir. Fakat Avrupa'nın birçok devletinde belediye birleştirme uygulamaları yapılmıştır. Yasanın çıktığı 2012 yılından günümüze kadar farklı disiplinlerce pek çok bilimsel araştırma yapılmıştır. Fakat hemen hemen bütün araştırmalarda yasanın uygulama boyutundan çok ortaya çıkabilecek olası durumlar üzerinde durulmuştur. Sebep olarak bu araştırmaların yapıldığı tarihlerde bu yasanın daha uygulamaya yeni girmiş olması gösterilmektedir.

Araştırmamızın en önemli ayağı, yasanın Van nezdinde uygulanma boyutlarının (4 yıllık) incelenmesidir. Yasaya yönelik ortaya konan eleştirilerin ne kadar gerçekleştiği veya olumlu bulunan yönlerin gerçekte var olup olmadıkları

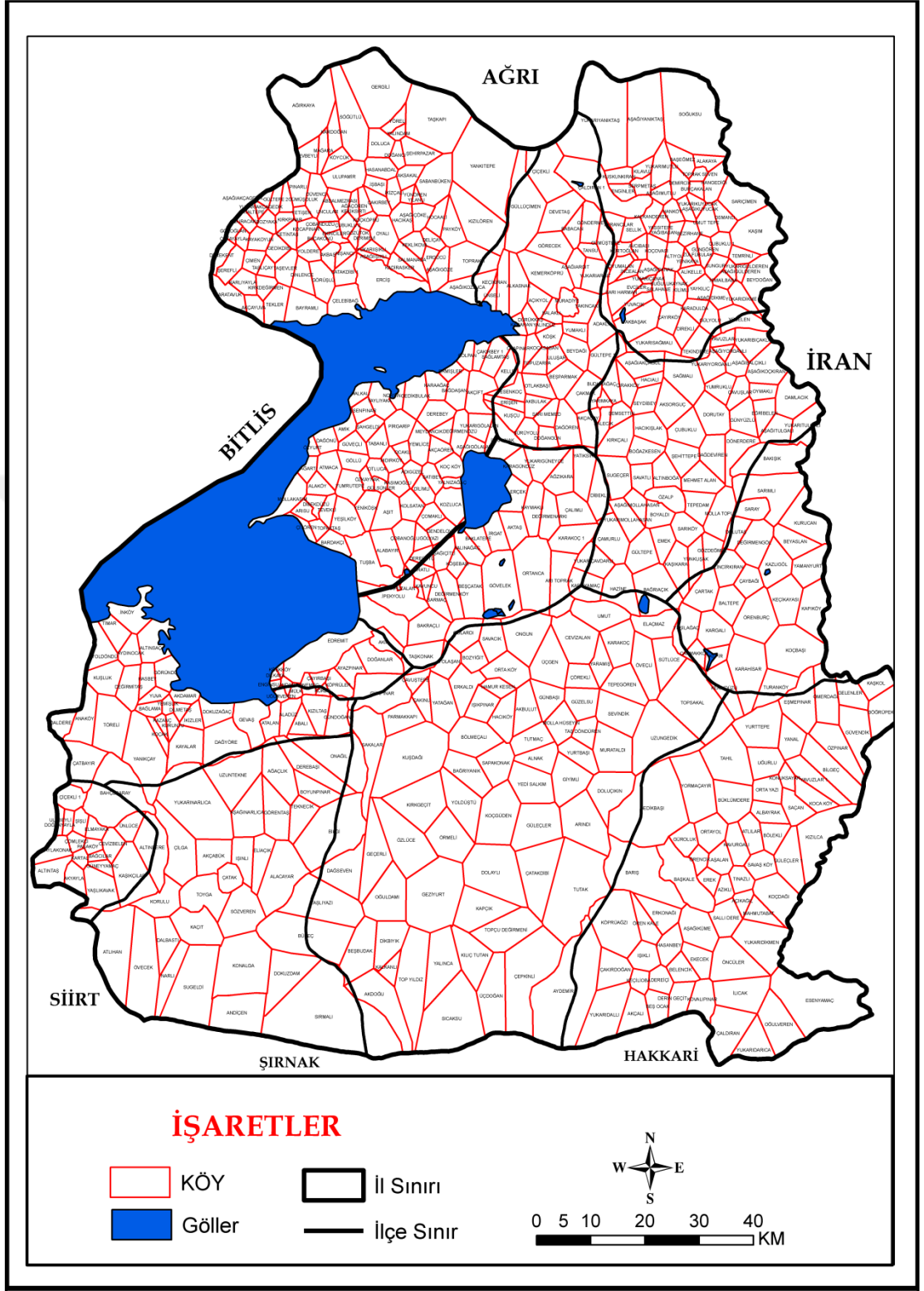
¹²⁵ Ali Özçağlar, "Türkiye'nin İdari Coğrafyası Bakımından Köy, Bucak, İlçe, İl ve Belde Kavramları Üzerine Düşünceler", *Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Coğrafya Bölümü Dergisi*, Ankara, 1996, s.8.

¹²⁶ Ali Özçağlar, "Büyükşehir Belediyeli İllerde Kır ve Kent Nüfusunun Tespiti Mümkün Mü?" *TÜCAUM Uluslar arası Coğrafya Sempozyumu*, Ankara, 2016, s.272.

ortaya konmaya çalışılacaktır. Kırsal alanların yasa ile değişim dönüşüm yaşayacağı bilinen bir gerçektir. Fakat bu değişim ve dönüşümün olumlu mu yoksa olumsuz mu olduğu ileriki süreçte daha net ortaya çıkacaktır. Van ilinin büyükşehir olduğu 2014'ten günümüze geçen 4 yıllık süre zarfında yasanın üzerinde bulunan sis perdelerinin hafiften kalktığını ve yasaya yönelik eleştirilerin de elde var olan bilgilerden dolayı daha gerçekçi sonuçlara ulaştığını söyleyebiliriz. Van, büyükşehir olduğundan günümüze kadar kırsala bazı hizmetler sunmuştur. Tezimizin ileriki bölümlerinde bu hizmetlerin kırsalda nasıl değişim-dönüşüm yarattığı coğrafi bakış açısı ile irdelenmeye çalışılacaktır. Ortaya çıkan bulguların kırsalın sürdürülebilirliğini nasıl etkilediği de belirtilmeye çalışılacaktır.

2.2. Van Büyükşehir Belediyesinin Kırsala İlişkin Uygulamaları

Doğu Anadolu Bölgesi'nin Van Bölümü'nde bulunan Van ili 1.106.891 nüfusu ile Doğu Anadolu Bölgesi'nde nüfusu bir milyonun üzerinde olan tek il konumundadır. Van, Doğu Anadolu'da bulunmasından dolayı çok dağlık ve engebeli yer şekillerine sahiptir. Oldukça geniş bir yüz ölçümüne sahip olan Van ilinde 13 ilçe ve 580 kırsal mahalle yerleşmesi olmak üzere toplam 1050 (*mezralar ile birlikte*) yerleşme vardır (Harita 20).

Harita 20: Van İli Kırsal Mahalle Sınırları Haritası (Kaynak: Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Coğrafi Veri Havuzu Bilgilerinden Yararlanılarak Hazırlanmıştır.)

Yüzölçümünün, nüfusunun ve köy sayısının fazla olduğu, yer şekilleri bakımından arızalı bir topografik yapıya sahip olan Van ilinde köylere de hizmet verecek olan Van Büyükşehir Belediyesi'nin nasıl bir hizmet uygulamasında bulunacağı merak konusudur. Yeni yeni modern kent işaretlerinin belirlediği Van; merkezde altyapı, yol, ulaşım, gecekondulaşma, düzensiz kentleşme gibi pek çok şehirselleşme problemi olan bir kenttir. Van Belediyesi'nin büyükşehir olmasıyla birlikte köylerin de hizmet alanlarına girmesiyle yükü oldukça artmıştır.

Kırsalda yaşayan halkın temel geçim kaynağı tarım ve hayvancılıktır. Van ilinin toplam yüzölçümünün %17'si (3.153.133 ha) tarım alanıdır. 2015 yılı itibariyle ÇKS' ye (çiftçi kayıt sisteminde) kayıtlı çiftçi sayısı 32.253 kişidir.¹²⁷ Van ilinin 1.359.022 ha (% 64) geniş çayır-mera alanına sahip olması Van ilini özellikle büyük ve küçükbaş hayvancılıkta çok önemli bir konuma getirmektedir(Tablo 3).

Van, 29 Mart 2014'te yapılan yerel seçimlerle birlikte fiili olarak büyükşehir olmuştur. 29 Mart 2014 tarihinden sonra kırsala hizmet getirmekte yetkilendirilen Van Büyükşehir Belediyesi yoğunluklu olarak 2015 yılından sonra kırsala hizmet vermeye başlamıştır. Böylece tarım ve hayvancılık ile ilgili bu tarihten sonra bazı datalar ortaya çıkmaya başlamıştır. Elde ettiğimiz bu datalar ışığında kırsalda nasıl bir değişim dönüşüm olduğunu açıklamaya çalışacağız.

2.2.1. Tarım ve Hayvancılığa Etkileri

2.2.1.1. Kırsaldaki Tarıma Etkileri

2.2.1.1.1. Sulu ve Kuru Tarıma Etkileri

Van ili topraklarının büyük bir kısmı dağlık ve engebeli olduğu için çayır ve mera oranı yüksektir. Arazi durumundan ötürü Van ilinin kırsalında tarımdan çok hayvancılık faaliyetleri yapılmaktadır. Van'daki toplam arazinin % 17'si tarım arazisi olarak kullanılmaktadır (Tablo 3, Harita 21)

¹²⁷ Van ili tarımsal yatırım rehberi, DAKA, 2015,

Tablo 3: Van İli Genel Arazi Bölünüşü

	Arazi Miktarı (ha)	Arazi Oranı (%)
Tarım Arazisi	372.196	% 17.72
Çayır-Mera Arazisi	1.359.022	% 64.71
Orman Arazisi	26.294	% 1.25
Diğer(Yerleşme vb)	342.788	% 16.32
TOPLAM	2.100.300	% 100

Kaynak: DAKA,2015, Van

Van ilinin genelinde bulunan 372,196 ha 'lık alanın % 33,1'i sulu tarım alanı iken % 66,9'u kuru tarım alanıdır (Tablo 4).

Tablo 4: Van İli Tarım Arazilerinin Durumu

	Arazi Miktarı (ha)	Arazi Oranı (%)
Sulu Tarım	123.173	% 33.1
Kuru Tarım	249.022	% 66.9
TOPLAM	372.196	% 100

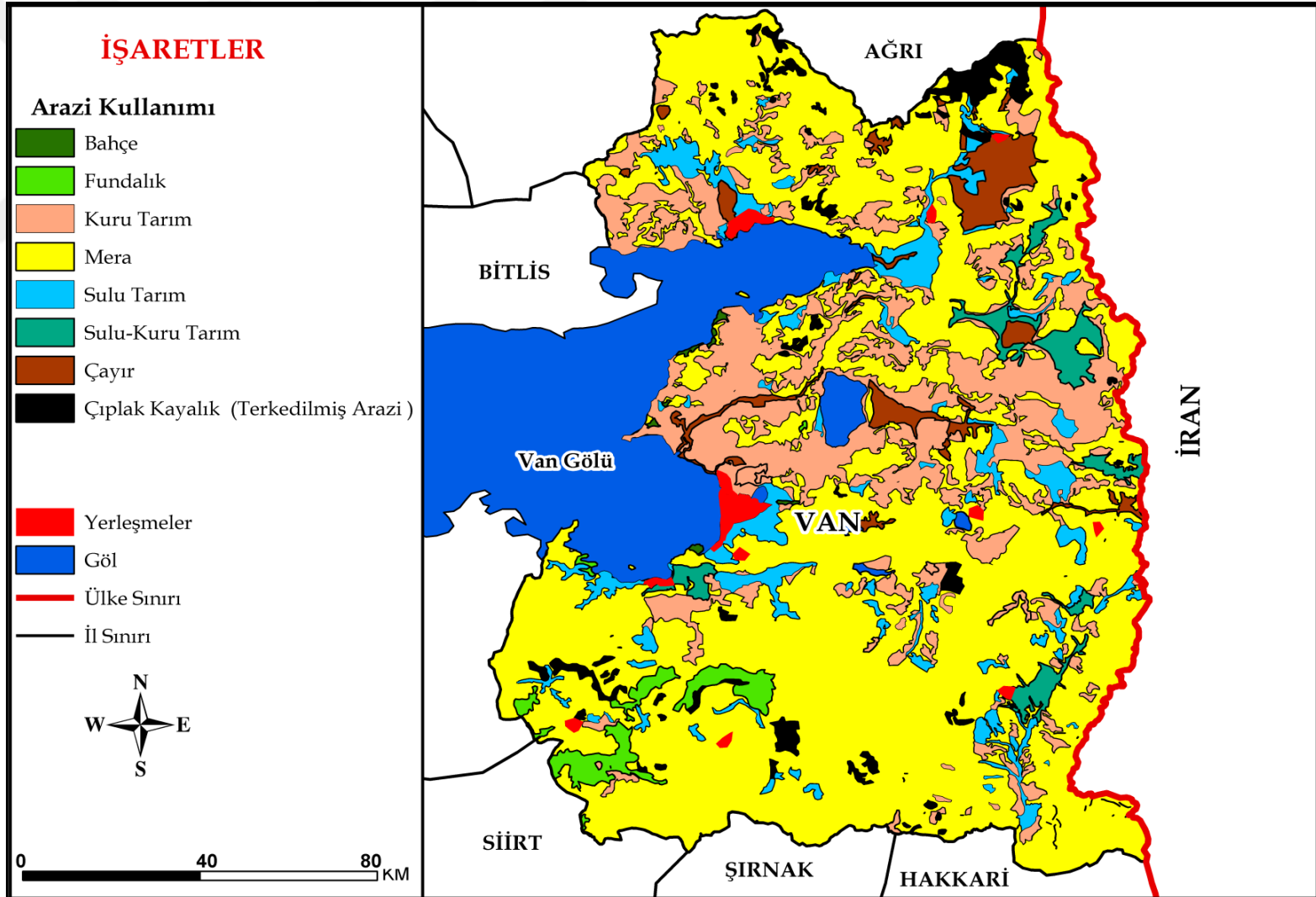
Kaynak: DAKA,2015, Van

Van ilinin yaklaşık % 17'si tarım alanıdır. Bu tarım alanlarının 123.173 ha (% 33,1) sadece sulu tarım yapılmaktadır(Tablo4). Van ilinde büyük sulama projeleri mevcut değildir. Sadece bazı münferit bölgelerde yapılmış olan küçük bazı göletler ve sulama kanalları ile sulu tarım yapılmaya çalışılmaktadır. Sulu tarım yapılan bölgelerde daha çok yonca, korunga gibi hayvansal amaçlı üretilen bitkiler yetiştirilmektedir(Tablo 5).

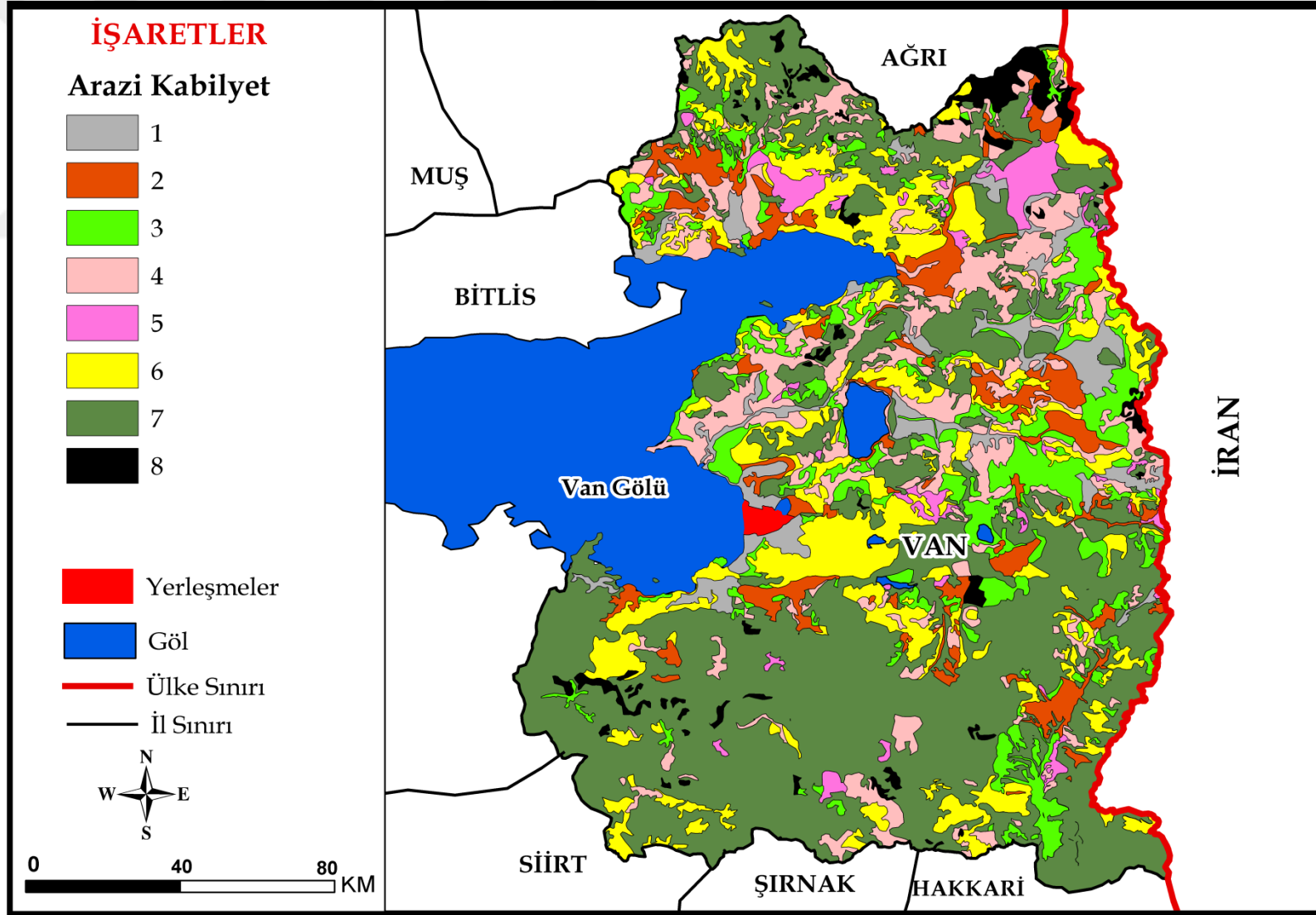
Tablo 5: Van İlinde Yoğun Olarak Yetiştirilen Tarım Ürünleri

ÜRÜN ADI	ÜRETİM(TON)	TÜRKİYE'DEKİ PAYI
Yonca	830.720	%7.1
Korunga	67.588	%4.5

Kaynak: DAKA,2015, Van

Harita 21: Van İli Genel Arazi Bölünüşü Haritası (Kaynak: Van İli Arazi Varlığı Ve Arazilerin Tarımsal Uygunluğu Envanterinden Derlenmiştir)

Harita 22: Van İli Arazi Kabilyet Haritası (Kaynak: Van İli Arazi Varlığı Ve Arazilerin Tarımsal Uygunluğu Envanterinden Derlenmiştir)

Van ilinde arazilerin büyük bir kesimi 7. Sınıf arazi durumundadır. Genel itibariyle kaliteli bir toprağı bulunmayan ilde haliyle verimli bir tarımsal üretimden bahsetmek oldukça zordur. Van ilinin güney kesimi yoğunluklu olarak 7. Sınıf tarım arazisi iken kuzeyde oldukça karışık bir görünüm arz etmektedir. Arazinin çok az bir kısmı 1. sınıf tarım arazisidir(Harita 22).

Van ili büyükşehir olmadan önceki süreçlerde kırsala hizmetleri il özel idaresi götürmekteydi. İl özel idaresi kendi imkânları ölçütünde kırsal alanın tarımına bazı hizmetleri olmuştur. Tarımsal faaliyetleri desteklemeye yönelik yapılan yatırımlar ile başta sulu tarım alanları artırılmaya çalışılmıştır. 2006 yılı itibariyle Van topraklarının 101.003 hektarlık alanı sulu haldeydi. Bu alanların 29.045 hektarlık alanına suyu il özel idaresi, 40.900 hektarlık alanına suyu DSİ, 31.058 hektarlık alanına ise suyu halk kendi imkânları ile getirmiştir.

Van ilinin 2014 yılında büyükşehir olmasıyla belediyenin sulama olanaklarını arttırmak amacıyla bazı yatırımlar gerçekleştirmiştir. Büyük sulama projeleri DSİ'nin elindeyken küçük ölçekli sulama projeleri belediyelerin ellerindeki az miktardaki gelir ile yerine getirilmeye çalışılmaktadır. Bundan dolayı belediyelerin tarımsal amaçlı yaptıkları sulama projeleri kapasite bakımından düşük kalabilmektedir. Van Büyükşehir Belediyesi'nin 2015 yılından 2017 yılı sonuna kadar Van kırsalında yürüttüğü sulama projeleriyle bazı yatırımlar gerçekleştirilmiştir. 3 yıllık bu kısa sürede bazı hizmetlerin olduğu göze çarpmaktadır. Burada şunu ifade etmekte fayda vardır. 2014 yerel seçimlerinde BDP Van Büyükşehir Belediyesi'ni ve 2 ilçe hariç (Tuşba, Gevaş) tüm ilçe belediyelerini kazanmıştır. Daha sonra DBP' ye geçiş yapan BDP belediyeleri Kasım 2016 tarihinden başlayarak İçişleri Bakanlığı tarafından Vali ve Kaymakamlar belediye kayyım olarak atanmışlardır. 2015-2016 yılları DBP'li seçilmiş belediye başkanlarının yaptıkları hizmetleri ifade ederken, 2017 yılı İçişleri Bakanlığı tarafından atanan kayyım dönemini ifade etmektedir. 2015 yılında kurulan daire başkanlıkları ve şube müdürlükleriyle tarıma yönelik bazı hizmetler gerçekleştirilmiştir.(Tablo 6)

Tablo 6: Van Büyükşehir Belediyesinin Temizlediği Sulama Kanalı ve Göletler

HİZMET YILI	HİZMET YAPILAN MAHALLE(KÖY)	HİZMET MİKTARI	HİZMET AÇIKLAMASI
2015	340	1260 km	Sulama Amaçlı Kanal Temizliği
2015	110	410 adet	Sulama Göleti Temizliği
2015	18	20 adet	Sulama Göleti Bakım Ve Onarımı
2016	305	551 KM	Sulama Amaçlı Kanal Temizliği
2016	115	188 adet	Sulama Göleti Temizliği
2017	-	1206 KM	Sulama Amaçlı Kanal Temizliği
2017	-	306 adet	Sulama Göleti Temizliği

Kaynak: Van Büyükşehir Belediyesi Tarımsal Hizmetler Daire Başkanlığı

Daha önceki dönemlerde çeşitli kurumlarca yapılmış olan ve yıllarca temizlenemediği için sedimentlerle birikip işlevsiz hale gelen birçok kanal, bent ve gölet temizliği yapılarak tekrardan kullanıma açılmaya çalışılmıştır. Uzun yıllar atıl halde bulunan bu kanal ve göletler 2015 yılından itibaren temizlenerek çiftçilerin hizmetine sunulmaya çalışılmıştır. Bu doğrultuda 2015 yılında 340 köyde (mahalle) 1260 km uzunluğunda sulama kanalı iş makineleri tarafından temizlenmiştir. 2016 yılında temizlenen kanal 551 km'dir. 2017 yılında 1206 km civarı temizlenen kanallar ile tarımsal sulama arttırılmaya çalışılmıştır. Van Büyükşehir Belediyesi 3 yıllık süre zarfında toplam 3017 kilometre kanalı sedimentlerden temizleyerek faal hale getirmiştir. 2015 yılında 340 köyde (mahallede) 2016'da 305 köyde (mahallede)

kanal temizliği yapılmıştır. 2017 yılında kanal temizliği hizmeti götürülen köy sayısına ulaşılamadığı için buraya eklenmemiştir. (Tablo 6, Fotoğraf 2)

Fotoğraf 2: Van Büyükşehir Belediyesinin Temizlediği Sulama Göletlerinden Biri

Kaynak: Van Büyükşehir Belediyesi, Tarımsal Hizmetler Daire Başkanlığı

Belediyenin bir diğer hizmeti de topoğrafik şartlardan dolayı açık kanal yapımına uygun olmayan köylerde kapalı sistem adı verilen koruge borular ile yeraltından suyun tarlalara ulaştırılması hizmetidir. Bu hizmet yer şekilleri engebeli olan Van ili için oldukça uygun bir hizmettir. Bu çerçevede gerçekleştirilen hizmetlere bakıldığı zaman tablo 7’deki durum ortaya çıkmaktadır.

Tablo7: Van Büyükşehir Belediyesinin Döşediği Koruge Borular

HİZMET YILI	HİZMET YAPILAN MAHALLE(KÖY)	HİZMET MİKTARI	HİZMET AÇIKLAMASI
2015	125	20.150 Metre	Farklı Ebatta Koruge Boru Döşemesi
2016	110 zeri	86.667 Metre	Farklı Ebatta Koruge Boru Döşemesi
2017	-	15.000 Metre	Farklı Ebatta Koruge Boru Döşemesi

Kaynak: Van Büyükşehir Belediyesi Tarımsal Hizmetler Daire Başkanlığı

2015 yılında Van ilinin topografik olumsuzluklarını bertaraf etmek amacıyla 125 köyde (mahallede) 20.150 metre koruge boru döşenerek tarımsal sulama imkânı arttırılmaya çalışılmıştır (Fotoğraf 3). 13 ilçenin münferit bölgelerinde uygulanan bu proje 2016 yılında devam ederek 110 mahallede 86.667 metre döşenerek 2015'teki hizmetin yaklaşık 4 katı artış kaydetmiştir. 2017 yılında ise hangi köylere yapıldığı bilinmemekle birlikte toplamda 15.000 metre boru döşenerek tarımsal sulama olanakları arttırılmaya çalışılmıştır. 2017 yılında azalma kaydeden bu hizmet ile 3 yıl toplamda 121.817 metre (yaklaşık 122 km) koruge boru döşenerek bu hizmet gerçekleştirilmiştir (Tablo 7).

Fotoğraf 3: Van Büyükşehir Belediyesi'nin Döşediği Koruge Borular

Kaynak: Van Büyükşehir Belediyesi Tarımsal Hizmetler Daire Başkanlığı

Tarım alanlarının ve yayla yollarının bakımsız bozuk olmasından kaynaklı olarak çiftçilerin yaşadığı sıkıntıları gidermek amacıyla bu yollar tekrardan açılarak çiftinin hizmetine sunulmuştur (Tablo 8).

Tablo 8: Van Büyükşehir Belediyesinin Açmış Olduğu Arazi Yolları

HİZMET YILI	HİZMET YAPILAN MAHALLE(KÖY)	HİZMET MİKTARI	HİZMET AÇIKLAMASI
2015	130	950 KM	Arazi Yolu Açıldı
2016	-	-	-
2017	-	-	-

Kaynak: Van Büyükşehir Belediyesi Tarımsal Hizmetler Daire Başkanlığı

Bu çerçevede sadece 2015 yılında 130 köye (mahalleye) ait 950 kilometre arazi yolu açılarak hem yeni tarım alanları kazanılmaya çalışılmış hem de çiftçinin var olan tarla ve yaylalarına rahat şekilde ulaşmaları sağlanmıştır. Böylece tarımsal alan artırılarak çiftçinin kırsaldaki faaliyetlerini daha iyi şekilde yapması sağlanmıştır. Bu hizmete yönelik 2016-2017 yılları arasında herhangi bir faaliyet kaydedilmemiştir (Tablo 8). Büyükşehir belediyesinin yaptığı bir diğer hizmet de 2015 yılında Erciş ilçesinin bazı köylerinde (mahallede) endemik olarak yetişen Erciş Üzümü'nün sulama ihtiyacını gidermek amacıyla bir sondaj çalışması gerçekleştirmektir. Bu sondaj çalışması ile 320 dekarlık alanda tarihi Erciş Üzümü yetiştirilmeye çalışılmıştır (Tablo 9). Kökeni yaklaşık 3000 yıl öncesine kadar dayanan Erciş Üzümü Urartulara ait kitabelere de konu olmuştur. 3000 yıl önceye ait bir kitabede "*Kral Manua İşpinoğlu Tanrı Haldi için bu asma üzüm bağlarını diktirdi. Her kim ki bu asmalara zarar verirse Tanrı Haldi, Tanrı Teişeba, Tanrı Şevini ve bütün Tanrılar onu güneş altında kavursun.*"¹²⁸ Bu kadar kadim bir geçmişi olan Erciş Üzümü günümüzde maalesef çok az alanda üretilmektedir. Özellikle kaliteli şarap, sofralık ve şirelik olarak kullanılan Erciş Üzümü yöre ekonomisinin dinamosu olabilecek bir potansiyele sahiptir.

¹²⁸ www.ercis.gov.tr/ercis_uzumu

Tablo 9: Van Büyükşehir Belediyesinin Sulama Amaçlı Açtığı Sondaj Kuyuları

HİZMET YILI	HİZMET YAPILAN MAHALLE(KÖY)	HİZMET MİKTARI	HİZMET AÇIKLAMASI
2015	-	1 adet	320 dekarlık alanda Erciş üzümü sulaması için
2016	-	-	-
2017	-	-	-

Kaynak: Van Büyükşehir Belediyesi Tarımsal Hizmetler Daire Başkanlığı

Belediyenin 2015 yılında açtığı bir sondaj kuyusundan sonra 2016-2017’de bu hizmete yönelik herhangi bir çalışma olmamıştır. Belediyenin tarımsal sulama için yaptığı bir diğer önemli hizmet de yeni gölet ve kanalların yapımıdır (Tablo 10).

Tablo 10: Van Büyükşehir Belediyesinin Yaptığı Sulama Kanalı ve Göletler

HİZMET YILI	HİZMET YAPILAN MAHALLE(KÖY)	HİZMET MİKTARI	HİZMET AÇIKLAMASI
2015	-	9 Adet	Sulama Tesisi
2016	-	34 Adet	Sulama Tesisi
2016	-	92 Km	Kanal Yapımı
2017	-	1300 KM	Kanal Yapımı
2017	-	80 Adet	Gölet Yapımı
2017	-	20 Km	Drenaj Kanalı Yapımı

Kaynak: Van Büyükşehir Belediyesi Tarımsal Hizmetler Daire Başkanlığı

2015 yılında belediye tarafından 9 adet sulama göleti yapılmıştır. Bu sayı 2016 yılında 34’e çıkmıştır. 2017 yılında ise 80 adet yapılarak toplamda 123 göletle tarımsal sulamada büyük bir atılım yapılmıştır. Yıllar itibariyle genel bir artış seyirinde olan bu hizmet 2017 yılında en yüksek sayıya ulaşmıştır. Bu hizmetlerin devamı niteliğinde olan sulama kanal yapımında 2015 yılında bir faaliyet mevcut

değildir. 2016 yılında 92 kilometre olan kanal yapımı 2017 yılında büyük bir artış göstererek 1300 kilometre olarak gerçekleştirilmiştir. Ayrıca 2017 yılında 20 kilometrelik drenaj kanalı da yapılmıştır (Tablo 10). 13 ilçeye bağlı pek çok köyde (mahallede) yapılan bu hizmetler ile pek çok tarım alanı kuru tarım alanından çıkıp sulu tarım alanına dönüşmüştür. Böylece kırsaldaki halka bilgilendirmeler yapılarak tarımsal üretim teşvik edilmeye çalışılmıştır (Fotoğraf 4-5).

Fotoğraf 4: Van Büyükşehir Belediyesinin Yaptığı Bir Sulama Göleti

Fotoğraf 5: Van Büyükşehir Belediyesi'nin Yaptığı Bir Sulama Kanalı

2.2.1.1.2. Ekili ve Dikili Alanlara Etkisi

2015 yılında kırsalda başlayan bir diğer tarımsal hizmet ekili-dikili alanda meydana gelen tarımsal üretim teşvikleridir. Van ilinde ekili ve dikili alanın %55,3'ü tarım alanı, %30'u nadas alanı, % 0,4'ü sebze alanı, % 1,2'si bağ ve meyve, %11,8'i ise kullanımda olmayan tarım arazileridir. 2014 yılına ait olan bu verilerde tarım arazilerinin ezici çoğunluğu geleneksel tahıl tarımının yapıldığı tarla ve nadas alanlarıdır. Van ikliminin karasal karakter taşıması yaygın olarak tahıl tarımının yapılmasına sebep olmuştur. Bunun dışında diğer yaygın olan ürünler ise yonca ve korungadır. Türkiye'de üretilen yoncanın % 7,1'i, korunganın ise yüzde 4,1'i Van ilinde üretilmektedir (Tablo 11). Yonca ve korunganın bu kadar yaygın olması hiç şüphesiz hayvan yemi olarak kullanılmalarından kaynaklanmaktadır. Van kışlarının sert ve uzun geçmesi çiftçiyi kış için yüklü miktarda hayvan yemi stoklamaya sevk etmektedir. Bundan dolayı çiftçiler tarım arazilerinin büyük bölümünü yem bitkilerine ayırmaktadırlar.

Tablo 11: Van' da 2015 Yılında Üretilen Bazı Tarım Ürünleri

ÜRÜN ADI	ÜRETİM(TON)	TÜRKİYE DEKİ PAYI
Yonca	830.720	%7.1
Korunga	67.588	%4.5
Buğday	115.551	%0.6
Arpa	11.000	%0.14

Kaynak: DAKA,2015, Van

Van'da arpa, yonca ve korunganın fazla üretilmesinin sebebi tamamıyla hayvansal yem ihtiyaçlarından kaynaklanmaktadır. Buğdayın fazla olmasının sebebi ise hem geleneksel üretim anlayışı hem karasal iklimin etkisi hem de temel besin kaynağı olarak kullanılmasından kaynaklıdır.

Van Büyükşehir Belediyesi'nin 2015 yılında başlatmış olduğu tarımsal üretimi arttırmaya yönelik bazı çalışmalar mevcuttur. Bu çerçevede bazı yatırımlar gerçekleştirilmiştir. Dikili alanları analiz ettiğimiz zaman şöyle bir tablo ortaya

çıkılmaktadır. Belediyenin yaptığı ilk projelerden biri çiftçiye elma, armut, kiraz ve ceviz gibi fidanlar dağıtarak çiftçiyi üretime teşvik etmektir (Tablo 12).

Tablo 12: Van Büyükşehir Belediyesinin Dağıttığı Fidanlar

HİZMET YILI	FİDAN ADEDİ	DİKİLEN FİDAN ÇEŞİTLERİ	DİKİLEN TOPLAM ALAN (DEKAR)	YARARLANAN ÇİFTÇİ SAYISI
2015	23.550	Armut, Elma, Ceviz, Kiraz	790	200
2016	29.500	Elma	1.500	1.000
2016	20.000	Ceviz		
2017	-	-	-	-

Kaynak: Van Büyükşehir Belediyesi, Tarımsal Hizmetler Daire Başkanlığı

Bu çerçevede 2015 yılında 790 dekar alanda dikilmesi amacıyla yaklaşık 200 çiftçiye 23.550 adet elma, ceviz, armut ve kiraz fidanı dağıtımı ve dikimi yapılmıştır. 13 ilçenin münferit köylerinde gerçekleştirilen bu hamleyle çiftçiye yeni üretim alanları kazandırılmaya çalışılmıştır. 2016 yılında ise teşvik edilen ürün sayısı 2'ye(*elma, ceviz*) düşürülmüştür. Fakat her ne kadar ürün sayısı azaltılmış olsa da dikilen alan ve dağıtılan fidan sayısı ve yararlanan çiftçi sayısında %50'lik bir artış kaydedilmiştir. Böylece 2016 yılında 29.500 elma ile 20.000 ceviz fidanı 1500 dekarlık alana dikilmesi amacıyla yaklaşık 1000 çiftçiye dağıtılmıştır. 2015'ten 2016'ya % 50'lik bir artış kaydeden fidan dağıtımına 2017 yılında ara verilerek fidan dağıtımı yapılmamıştır (Tablo 12).

Belediyenin yürütmüş olduğu bir diğer önemli proje Çatak kırsalında yetişen yabani bittim (melengiç) ağaçlarının aşılınarak Siirt Fıstığına dönüştürülmesi projesidir (Tablo 13). Bu proje ile Van kırsalında yeni bir ürün deseni test edilerek getirisi yüksek olan Siirt Fıstığı ile halkın birim alanda daha kazançlı olması hedeflenmiştir.

Tablo 13: Van Büyükşehir Belediyesinin Aşılacağı Melengiç Ağaçları

HİZMET YILI	AŞILANAN AĞAÇ SAYISI	AŞILANAN GÖZ SAYISI	UYGULANDIĞI YER
2015	4.550	48.000	Çatak Köyleri
2016	-	-	-
2017	-	-	-

Kaynak: Van Büyükşehir Belediyesi Tarımsal Hizmetler Daire Başkanlığı

Bu çerçevede 2015 yılında Çatak ilçesi kırsalında 4.550 bittim ağacı aşılanarak 48.000 göz aşı yapılmıştır (Fotoğraf 6-7). 2016-2017 yılında ara verilen bu uygulama günümüzde ilk meyvelerini vermeye başlamıştır. Bu projenin Van kırsalına bir canlılık getireceği tahmin edilmektedir (Tablo 13).

Fotoğraf 6: Çatak İlçesinde Üretilen Siirt Fıstığı

Kaynak: Van Büyükşehir Belediyesi, Tarımsal Hizmetler Daire Başkanlığı

Fotoğraf 7: Çatak İlçesinde Aşıl原因 Melengiç Ağaçları

Kaynak: Van Büyükşehir Belediyesi, Tarımsal Hizmetler Daire Başkanlığı

Ayrıca Çaldıran ilçesinin bazı köylerinde 85 dekarlık alanda ileriki süreçlerde fidan olarak dağıtımının yapılması amacıyla çekirdekten badem ağacı ekimi yapılmıştır (Tablo 14). Van ilinde bulunan bütün adalarda doğal olarak yetişen badem ağacı çiftçilerin yüksek oranda kar elde edebilecekleri bir üründür. Bu yönüyle olumlu olan bu projenin fidan dağıtımının ileriki süreçlerde yapılacağı tahmin edilmektedir.

Tablo 14: Van Büyükşehir Belediyesinin Ektiği Badem Fideleri

HİZMET YILI	HİZMET ALANI(DEKAR)	UYGULANDIĞI YER
2015	85	Çaldıran Köyleri
2016	-	-
2017	-	-

Kaynak: Van Büyükşehir Belediyesi Tarımsal Hizmetler Daire Başkanlığı

Belediyenin ekili alanda yaptığı projeleri analiz ettiğimizde özellikle 2015 yılında başlayan projeleriyle kırsaldaki geleneksel ürün deseni değiştirilerek yerine birim alanda daha fazla gelir getiren alternatif ürünlerin denendiği ve çoğu köyde başarılı olunduğu gözlenmektedir.

Tablo 15'te anlaşılacağı üzere farklı alternatifler denenmeye çalışılmıştır. 2015 yılında 460 dekarlık alanda talep eden çiftçilere 42.550 kilogram sarımsak tohumu dağıtılarak bu doğrultuda belediyenin desteğiyle sarımsak ekimi gerçekleştirilmiştir (Fotoğraf 8). Getirisi çok yüksek olan sarımsak ekimi ile çiftçinin ürettiği geleneksel ürün deseni değiştirilerek çiftçiler yeni ürünlere yönlendirilmeye çalışılmıştır. Ekilen sarımsak ürünü rekoltesi yüksek çıktığından Van'da üretiminin olabileceği anlaşılmıştır.

Tablo 15: Van Büyükşehir Belediyesinin Dağıttığı Tarımsal Ürün Tohumları

HİZMET YILI	EKİLEN TARIM ÜRÜNÜ	EKİM ALANI(DEKAR)	DAĞITILAN TOHUM MİKTARI (kg)
2015	Sarımsak	460	42.550
2016	Bakla	1.250	15.500
2016	Nohut	1.270	-
2017	-	-	-

Kaynak: Van Büyükşehir Belediyesi Tarımsal Hizmetler Daire Başkanlığı

Ekilen diğer bir tarım ürünü de bakladır. Özellikle Gevaş ve Erciş ilçelerinde yetiştirilmeye uygun olan bu ürün farklı alanlarda denenmesi önem arz etmektedir. Fasulye ekimi fazla iken bakla ekimi pek yapılmamaktadır. Bakla ekimine ilk kez 2016 yılında başlanmıştır. Bu proje ile 1.250 dekarlık alanda ekilmesi amacıyla 15.500 kg bakla tohumu dağıtımı yapılarak bakla üretimine başlanmıştır. (Tablo 15).

2016 yılında bir diğer alternatif ürün olan nohut ekimi denenmiştir (Fotoğraf 9). 1.270 dekarlık alanda ekimi yapılan nohut hasat edilerek Van yöresinde üretiminin yapılabileceği anlaşılmıştır. 2015-2016 yılında denen 3 üründen hiçbirinin 2017 yılında ekimi yapılmamıştır (Tablo 15)

Fotoğraf 8: Sarımsak Ekim Makinesiyle Sarımsak Ekimi

Kaynak: Van Büyükşehir Belediyesi, Tarımsal Hizmetler Daire Başkanlığı

Fotoğraf 9: Nohut Hasadından Bir Görünüm

Kaynak: Van Büyükşehir Belediyesi, Tarımsal Hizmetler Daire Başkanlığı

Ayrıca kırsala yönelik olmasa da ilçe ve Van merkezde bulunan kenar mahallelerde seralar yapılmıştır. Kenar mahallerde yeri uygun olan ailelere belediyenin desteği ile seralar kurularak hem ailelerin sebze ihtiyacının giderilmesi hem de fazla olan ürünlerin satılarak aile ekonomisine katkıda bulunulması sağlanmıştır (Tablo 16, Fotoğraf 10).

Tablo 16: Van Büyükşehir Belediyesinin Şehirsel Alanlara Kurduğu Seralar

HİZMET YILI	KURULAN SERA ADEDİ	KULLANIM ALANLARI
2015	35	125-225 M ²
2016	17	225 M ²
2017	-	-

Kaynak: Van Büyükşehir Belediyesi, Tarımsal Hizmetler Daire Başkanlığı

Fotoğraf 10: Van Büyükşehir Belediyesinin Şehirlerde Kurduğu Seralardan Biri

Van Belediyesi bu 3 yıllık süre zarfında tarımsal sulamada ve tarımsal üretimde bazı hizmetlerde bulunmuştur. Bu hizmetler Van özelinde değerlendirildiğinde yasaya getirilen büyük eleştirilerden biri olan belediyenin uzak bölgelere hizmet götürmeyeceği eleştirisinin Van nezdinde büyük bir problem yaratmadığı görülmektedir. Belediyenin yaptığı hizmetlerin olumlu yanı tarımsal sulamaya yönelik yapılan hizmetleridir. Bu sulama hizmetleriyle sulu tarım alanı genişlemiştir. Ayrıca Van kırsalında ürün desenini değiştirmeye yönelik yapılan sarımsak, bakla, nohut gibi getirisi yüksek olan ürünlerin ekiminin yapılmış olması ve bu çerçevede çiftçi bilgilendirme toplantılarının yapılması olumlu bir hizmet olmuştur. Van ilinde dikilen elma, ceviz, badem ve Siirt Fıstığı gibi ürünlerin Van kırsalında uygulanmasından sonra bu çalışmaların ileriki yıllarda Van ekonomisini olumlu yönde etkileyebileceği düşünülmektedir.

Fakat burada hizmetlerin olumsuzluklarını da görmek gerekir. Ekim ve dikimi yapılan tarımsal ürünlerin Van geneline çok yayılmadığı görülmektedir. Bu yönüyle eleştiriye açık olan bu hizmetlerin ileriki süreçlerde ilin tüm kırsalında eşit olacak şekilde yaygınlaştırılması gerekmektedir. Ayrıca 2015-2016 yılında denenen yeni tarım ürünlerinin 2017 yılında durduğu gözlenmektedir. Bu yönüyle olumsuzluk teşkil eden bu durumun düzeltilmesi gerekmektedir. Genel manada 2017 yılında yeni yapılan sulama tesislerinde bir ilerleme görülürken diğer birçok hizmette durgunluk göze çarpmaktadır.

2.2.1.2. Kırsaldaki Hayvancılığa Etkileri

2.2.1.2.1. Otlak Alanlarına Etkileri

Van ili topraklarının % 64'lük kısmı çayır ve mera alanıdır (Harita 21). Bu kadar geniş alana yayılmış olan çayır ve meralar büyükbaş ve küçükbaş hayvancılık için önemli bir potansiyel barındırmaktadır. İlin özellikle güney kesimlerinin dağlık olmasından kaynaklı olarak otlak alanları yoğundur. Otlak alanlarının fazla olmasından dolayı daha çok açık mera hayvancılığı yapılmaktadır. Van ilinde otlak alanların en büyük sorunu uzun ve zorlu geçen kış koşullarından ötürü insanların topladığı yemlerin yetersiz kalması dolayısıyla hayvanların çok çabuk olatılmaya çıkarılmasıdır. Erken dışarı çıkarılan hayvanlar daha gelişim döneminde olan otları

yedikleri için buradaki otlakların gelişimi olumsuz yönde etkilenmektedir. Bunun temel sebebi uzun yıllardan beri otlak amacıyla kullanılan alanlarda bitki örtülerinin zayıflayarak klimaks türlerin yok olması, ayrıca istilacı denilen bitki topluluklarının artmasından kaynaklanmaktadır.¹²⁹

Bütün bu koşullara bağlı olarak bilinçsizce otlatılan çayır ve meralarda verim düşmektedir. Van kırsalında halkın temel geçim kaynağı olan hayvancılığın bel kemiği olan bu otlakların kullanımıyla ilgili projelerin geliştirilerek çiftçiye bu yönde bilgilendirmeler yapılmalıdır. Otlakların canlandırılmasına yönelik yapılan en önemli çalışma mera ıslahıdır. Mera ıslah çalışmaları ile meraların kalitesi artırılarak hayvanların daha iyi besleneceği alanlar oluşturulmalıdır. Meraların ıslah edilmesi ve meralardan yararlanan çiftçilerin bilinçlendirilmesi ile mera alanlarından etkin yararlanılabilmektedir.

Van ilinde bulunan meraların çoğu gerek bilinçsiz otlatma gerekse ıslah çalışmalarının yetersiz olmasından dolayı meralar verimsizdir. Meralarda otlatılan hayvanların iyi beslenememesinden dolayı et ve süt verimlerinde düşüşler yaşanmaktadır. 1.359.022 ha olan çayır ve meralar Van ilinin %64'üne denk gelmektedir. Bu kadar geniş alanda bulunan meralara yönelik şimdiye kadar herhangi bir çalışmanın yapılmamış olması büyük bir eksikliklerdir. Van ilinin 2014 yılında büyükşehir olmasıyla birlikte kırsala yönelik bazı hizmetleri olmuştur. Fakat bu hizmetlerden çayır ve meralar faydalanmamıştır. Van'ın büyükşehir olduğu 3 yıllık süre zarfında mera ıslahına yönelik bir çalışmanın olmaması olumsuz bir durumdur.

Büyükşehir Belediyesi'nin yayımlamış olduğu 2018 performans kitapçığında 2018 yılında Van kırsalında 400 dekarlık (40 hektarlık) alanda mera ıslah projesinin hedeflendiği dile getirilmektedir. 1.359.022 hektarlık mera alanında sadece 40 hektarda yapılacak olan bu ıslah çalışması oldukça az bir alana tekabül etmektedir. Her ne kadar az da olsa bu ıslah çalışmasının ilk olması itibariyle önemli bir adımdır. Gelecek süreçlerde mera ıslahına yönelik daha kapsamlı projelerin uygulanması gerekmektedir. Ayrıca bu konuda çiftçilere yönelik bilgilendirme toplantılarının yapılması önem arz etmektedir.

---

¹²⁹ Sedat Benek, *Viran Şehir İlçesinde Doğal ve Beşeri Kaynakların Tespiti ve Kalkınma Planlanmasına Yönelik Öneriler*, Şanlıurfa, Viranşehir Belediyesi Bilimsel Kültür Yayınları, 2008, s. 191-192.

2.2.1.2.2. Hayvansal Üretime Etkisi

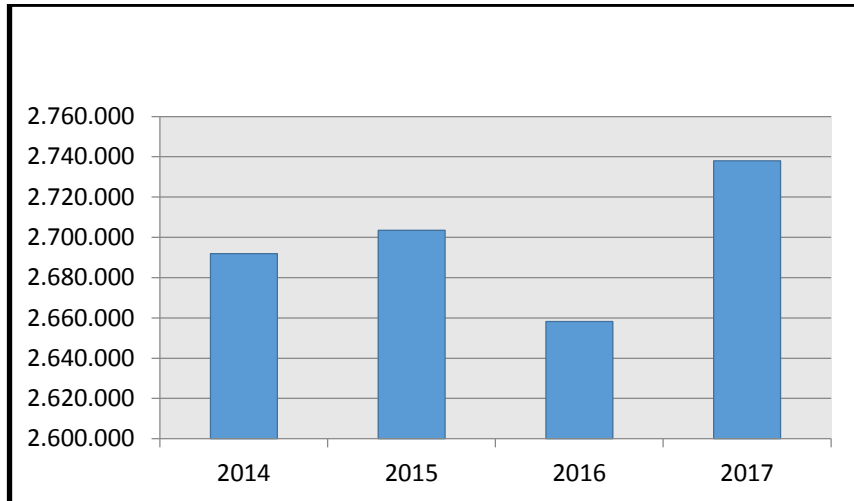
Van ilinin sanayinin yeteri kadar gelişmemesine bağlı olarak halkın temel geçim kaynağı tarım ve hayvancılıktır. Çayır ve meraların fazlalığı ile yaz yağışlarının nispeten yüksek oluşu hayvancılık faaliyetlerini desteklemektedir. Eğimin az olduğu alanlarda büyükbaş hayvancılık gelişirken, eğimin fazla olduğu alanlarda ise küçükbaş hayvancılık gelişmiştir.¹³⁰ Özellikle hayvancılık faaliyetleri yoğun olarak yapılmaktadır. Van küçükbaş hayvan yetiştirmede Türkiye'de önde gelen bir il konumundadır. Karasal iklimin hüküm sürdüğü Van'da bozkırlar yaygın olarak görülmektedir. Bozkır otlarının yaygın olmasına bağlı olarak küçükbaş hayvanlar daha çok beslenmektedir (Tablo 17, Grafik 4).

Tablo 17: Van İlinde Beslenen Küçükbaş Hayvan Sayısı

	KIL KEÇİSİ	YERLİ KOYUN	TOPLAM
2014	248.527	2.443.392	2.691.919
2015	247.088	2.456.493	2.703.581
2016	240.588	2.417.627	2.658.215
2017	214.860	2.523.194	2.738.054

Kaynak: TÜİK,2018,Ankara

Grafik 4: Van İlinde Beslenen Küçükbaş Hayvan Grafiği

Kaynak: TÜİK,2018,Ankara

¹³⁰ Ramazan Okudum, Faruk alaeddinoğlu, "Van İlinde Gerçekleştirilen Kırsal Kalkınma Projeleri Ve Mekânsal Dağılımları Üzerine Bir Değerlendirme", *Coğrafyacılar Derneği Uluslararası Kongresi Bildiriler Kitabı*, Ankara, 2015, s.517.

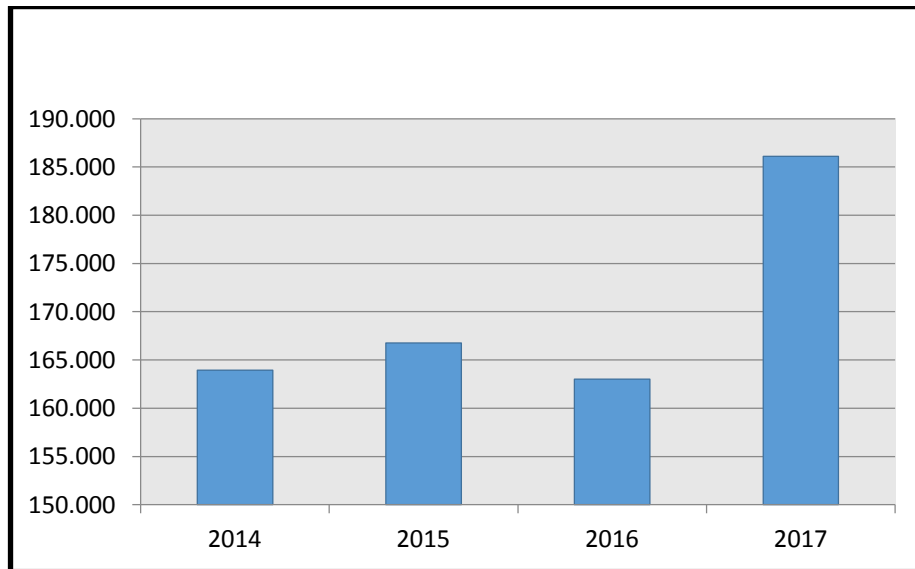
2014 yılından 2017 yılına kadar geçen 4 yıllık süre zarfında küçükbaş hayvan sayısında dalgalanmalar meydana gelmiştir. 2014 yılında 2.691.919 olan küçükbaş hayvan sayısı 2015 yılında 11.662 artarak 2.703.581'e çıkmıştır. 2016 yılında 2015 yılına göre 45.366 azalarak 2.658.215'e gerilemiştir. Küçükbaşta asıl artış 2017 yılında olmuştur. 2017 yılında bir önceki yıla göre 79.839 adet artarak en yüksek seviye olan 2.738.054'e çıkmıştır (Tablo 17, Grafik 5). İlde beslenen bir diğer hayvan grubu da büyükbaşlardır. Van ilinde en çok beslenen büyükbaşlar melez sığırlardır. En az beslenen de mandalardır.

Tablo 18: Van İlinde Beslenen Büyükbaş Hayvan Sayısı

	KÜLTÜR SİĞİRİ	MANDA	MELEZ SİĞİR	YERLİ SİĞİR	TOPLAM
2014	26.064	346	72.187	65.361	163.958
2015	27.064	444	74.184	65.065	166.757
2016	28.661	556	74.184	59.607	163.008
2017	44.864	750	88.593	51.892	186.099

Kaynak: TÜİK,2018,Ankara

Grafik 5: Van İlinde Beslenen Büyükbaş Hayvan Grafiği

Kaynak: TÜİK,2018,Ankara

Büyükbaşlar tıpkı küçükbaşlar gibi 2015 ve 2017 yıllarında yükselmiş 2016 yılında düşmüştür. 2014 yılında 163.958 olan büyükbaş hayvan sayısı 2015 yılında 2.799 artarak 166.757'e çıkmıştır. 2016 yılında bir önceki yıla göre 3.749 azalarak 163.008'e kadar düşmüştür. 2017 yılında artış kaydeden büyükbaşlar bir önceki yıla göre 23.091'lik büyük bir artış kaydederek 186.099'a kadar yükselmiştir (Grafik 5).

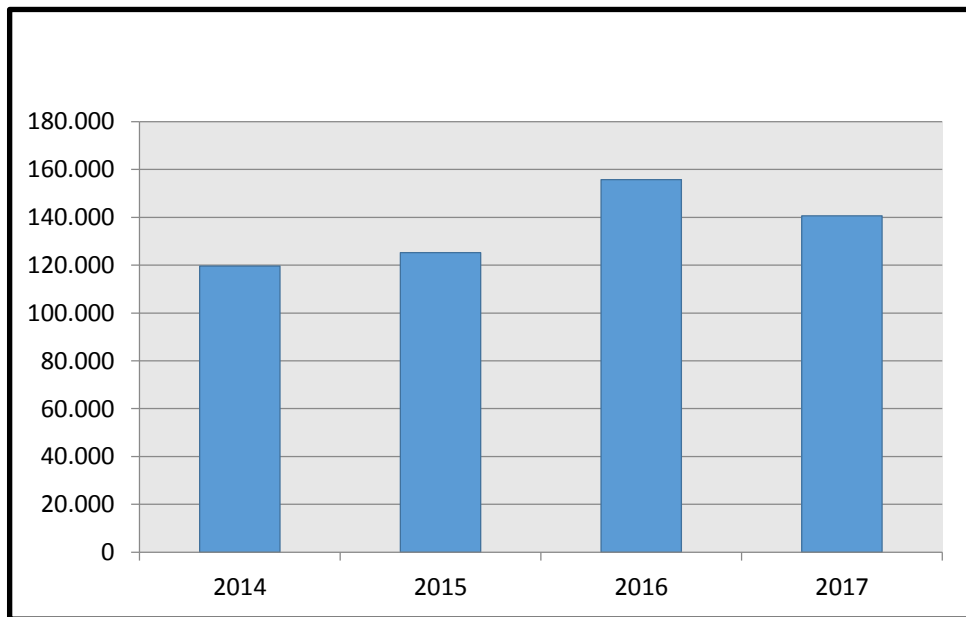
Doğal koşulların arıcılığa uygun olduğu Van ilinde arıcılık faaliyetleri de yapılmaktadır. Özellikle Gevaş, Bahçesaray, Çatak gibi engebeli ve yağışlı bölgelerde arıcılık yapılmaktadır. 2014 yılında 502 olan işletme sayısı 2017 yılında 124 artış göstererek 626'ya kadar çıkmıştır (Tablo 19).

Tablo 19: Van İlinde Yapılan Arıcılık Faaliyetleri

	İŞLETME SAYISI	TOPLAM KOVAN	BAL ÜRETİMİ(TON)	BAL MUMU(TON)
2014	502	119.607	1.982	131
2015	536	125.246	2.113	188
2016	683	155.708	2.408	205
2017	626	140.556	1.927	148

Kaynak: TÜİK,2018,Ankara

Grafik 6: Van İlindeki Toplam Kovan Sayısı

Kaynak: TÜİK, 2018, Ankara

Toplam kovan sayısında en düşük değer 2014 yılında 119.607 iken en yüksek değer 2016 yılında 155.708 olmuştur (Tablo 19). Van Büyükşehir Belediyesi'nin kırsalda bulunan mahallelerde hayvansal üretimi arttırmaya yönelik bazı çalışmaları olmuştur. Fakat bu çalışmalar yeterli miktarda değildir. Belediyenin kırsalda hayvancılığa yönelik yaptığı hizmetler büyük ve küçükbaş hayvancılıktan ziyade alternatif hayvancılık faaliyetlerine yönelik olmuştur.

Tablo 20: Van Büyükşehir Belediyesinin Dağıttığı Arı Kovanları

HİZMET YILI	HİZMET YAPILAN KÖYLER	KOVAN ADEDİ VE DURUMU
2015	Daldere	250 Arılı 75 Boş
2015	Anaköy	250 Arılı 75 Boş
2015	Yanıkçay	100 Arılı 30 Boş
2015	Törelî	100 Arılı 30 Boş
TOPLAM		910 Kovan

Kaynak: Van Büyükşehir Belediyesi, Tarımsal Hizmetler Daire Başkanlığı

Bu organik bal projesi ile kovan başı 35 kilogramlık bir verim ile hasat yapılmıştır. Getirisi yüksek olan ve Van Coğrafyasına çok uygun olan arıcılık faaliyetlerinin desteklenmesi önemli bir adımdır. Fakat 2016 ve 2017 yıllarında bu projenin devamına yönelik hizmet olmamıştır.

Tablo 21: Van Belediyesinin Dağıttığı Arı Kovanları ve Yavru Sazan Balıkları

HİZMET YILI	YAPILAN HİZMET	DAĞITILDIĞI BÖLGE
2015	690 Arılı Kovan	Gevaş (Geliyé Qarqara)
	200 Boş Kovan	
2015	100.000 Adet Yavru Sazan Balığı 4 Gölede Bırakıldı	İpekyolu, Özalp, Saray, Gürpınar' Bağlı 4 Mahallede(Köyde)
2016	-	-
2017	-	-

Kaynak: Van Büyükşehir Belediyesi, Tarımsal Hizmetler Daire Başkanlığı

2015 yılında Gevaş'ın Geliyé Qarqara (Qarqara Vadisi) denilen kesiminde arıcılık faaliyetlerini artırmak için dolu ve boş arı kovani dağıtımı yapılmıştır. Gevaş'a bağlı Geliyé Qarqara (Qarqara Vadisi) bölgesi florası zengin olan bir bölgedir. Geliyé Qarqara (Qarqara Vadisi) bölgesinde bulunan Daldere, Anaköy, Törelî, Yanıkçay mahallelerine toplamda 910 adet kovan dağıtımı yapılmıştır. Bu proje ile organik bal ve arıcılık ile ilgili diğer ürünlerin elde edilmesi hedeflenmiştir (Tablo 21).

2015 yılında uygulanan bir diğer hayvansal üretim hizmeti, yavru sazan balıklarının 4 ilçede bulunan (İpekyolu, Özalp, Saray, Gürpınar) dört ayrı mahallede (köyde) göletlere salınmasıdır. Bu proje ile yöre halkına alternatif olarak balıkçılık yapmaları teşvik edilmeye çalışılmıştır. İpekyolu'na bağlı Gövelek, Gürpınar'a bağlı Elaçmaz, Saraya bağlı Beyaslan, Özalp'e bağlı Altınboğa gibi köylerde (mahallelerinde) uygulandı (Fotoğraf 11-12). Bu proje çerçevesinde ot sazanı ve pullu sazan gibi balık türlerinden 100.000 adet yavru bu göletlere bırakılmıştır. 5 yıl boyunca avlanma yasağı bulunan bu projede yöre halkının doğayla barışık olmasına ve protein ihtiyacının karşılanmasına çalışılmıştır.¹³¹ Bu iki uygulama da 2015 yılında pilot bölge olarak Van'ın münferit köylerinde gerçekleştirilmiştir (Tablo 21). Fakat sonraki yıllarda bu hizmetlerin devamlılığı sağlanamamıştır. Bunun sebebi olarak Türkiye siyasetinde esen sert rüzgârlara bağlı olarak belediyelerin sürekli el değiştirmesi gösterilebilir. Bu el değiştirmelerde meydana gelen uyum ve boşluklardan dolayı hizmetlerde aksamalar yaşanmıştır.

---

¹³¹ <http://www.vanhaber.com>

Fotoğraf 11: İpekyolu'na Bağlı Gövelek Köyündeki Sazan Balıklarının Bırakıldığı Gölden Bir Görünüm

Fotoğraf 12: Gövelek Köyündeki Sazan Balıklarının Bırakıldığı Gölden Bir Görünüm

2.2.1.2.3. Hayvan Sağlığına Etkisi

Van'da yoğun olarak yapılan hayvancılık faaliyetlerinin en büyük sorunlarından biri yazın yaşanan kuraklıktan dolayı görülen su problemidir. Van'da uygulanan açık mera hayvancılığından dolayı sabah otağa çıkan hayvanlar akşama kadar meralarda otlamaktadır. Gün boyunca köylerden uzakta otlayan hayvanlar su ihtiyaçlarını gidermek amacıyla kaynak sularından faydalanmaktadırlar. Kaynak sularında yaz kuraklığına bağlı düşüşler yaşanabilmektedir. Köylüler kendi imkânlarıyla bu soruna çözüm üretmeye çalışsa da çoğu zaman başarısız olabilmektedir.

Kırsalda meydana gelen su sıkıntısından dolayı hayvanlarda meydana gelen hastalıklardan dolayı et ve süt verimlerinde büyük düşüşler yaşanabilmektedir. Kış boyunca içerde beslenen hayvanlar hem iyi beslendikleri hem de yeteri kadar su içebildikleri için et ve süt verimlerinde artış olabilmektedir. Fakat otlamaya çıktıkları dönemde hem meraların verimsiz olması hem de su sıkıntısından dolayı zayıflayabilmekte hatta hasta düşebilmektedirler.

Van Büyükşehir Belediyesi'nin yaptığı en isabetli hizmetlerin başında hayvan sulamasına yönelik yaptıkları çalışmalar vardır. Belediyenin bu çerçevede yaptığı bazı önemli hizmetler mevcuttur.

Tablo 22: Van Büyükşehir Belediyesinin Dağıttığı Sıvatlar

HİZMET YILI	HİZMETİN YAPILDIĞI MAHALLE(KÖY) SAYISI	KURULAN SIVAT SAYISI
2015	66	900 Sac Sivat
		184 Beton Sivat
2016	260	2.834 Sac Sivat
		435 Beton Sivat
2017	82	1.000

Kaynak: Van Büyükşehir Belediyesi Tarımsal Hizmetler Daire Başkanlığı

Yukarıdaki tablodan da anlaşılacağı üzere belediye kırsal mahallelerde hayvanların sulanması amacıyla yörede Delav veya Galotge olarak adlandırılan sıvat kurulumu yapmıştır. Sac ve beton olmak üzere kurulan sıvatlar ile hayvanlar meralarda daha bol ve daha temiz su içerek sağlıklı şekilde otlayabilmektedir. Belediye bu çerçevede 2015 yılında 66 mahallede (köyde) 900'ü sac 184'ü beton olmak üzere toplam 1084 sıvat kurulumu yapmıştır. 2016 yılında bu hizmet, talebin fazla olmasına bağlı olarak büyük bir artış göstererek 260 mahallede (köyde) 2.834'ü sac 435'i beton olmak üzere 3.269 adet sıvat kurulumu şeklinde gerçekleşmiştir. 2017 yılında bu sayı düşerek 82 mahallede 1000 adet sıvat kurulumu olarak kayda geçmiştir (Tablo 22, Fotoğraf 13). Bu sıvatlar kurulumu bazı mahallelerde (köyde) kaynak suları yeterli iken bazı mahallelere su yetersizliğinden dolayı uzakta bulunan kaynaklardan sıvatlara su getirmek amacıyla kangal boru döşemesi yapılmıştır. Bu çerçevede 2015 yılında 73.000 metre, 2016'da ise 6.000 metre kangal boru döşenerek sıvatlara su nakli yapılmıştır (Tablo 23).

Ayrıca 2016 yılında başlanarak 2017 yılında da devam eden hayvan sulanması için sondaj çalışmaları yapılmıştır.

Fotoğraf 13: Van Büyükşehir Belediyesi'nin Kurmuş Olduğu Beton Sıvatlar

Tablo 23: Van Büyükşehir Belediyesinin Hayvansal Sulama Amacıyla Açtığı Sondaj Kuyuları

HİZMET YILI	SONDAJ ADEDİ
2015	-
2016	11
2017	5

Kaynak: Van Büyükşehir Belediyesi, Tarımsal Hizmetler Daire Başkanlığı

2016 yılında 11 adet, 2017 yılında 5 olmak üzere 16 adet sondaj çalışması yapılmıştır (Tablo 23, Fotoğraf 14). Özellikle hiç doğal kaynak suyu olmayan köylerde yapılan bu sondaj çalışmaları hayati bir öneme sahiptir. Ayrıca 2017 yılında yapılan ve güneş enerjisi ile çalıştırılan 5 adet sondaj platformunun çevresinde 10 tonluk depolar yapılmış ve bu depolardan damla sulama yöntemi ile ağaç dikimi yapılmıştır. Burada amaç ileriki yıllarda hayvanların dinlenebilecekleri gölgelikler oluşturmaktır. 2017 yılında açılan 5 sondaj kuyusu ile 1020 büyükbaş, 44.000 küçükbaş hayvanın su ihtiyacı giderilmiştir (Tablo 23). 2016 ve 2017 yılında açılan bu sondaj kuyuları ile hayvanlar meralarda daha temiz suya ulaştıkları için hayvan sağlığı ve verimi açısından iyileşmeler olmuştur.

Fotoğraf 14: Hayvansal Sulama İçin Açtığı Sondaj Kuyularından Biri

Kaynak: Van Büyükşehir Belediyesi, Tarımsal Hizmetler Daire Başkanlığı

Belediyenin hayvan sağlığı için yaptığı bir diğer hizmet de mobil koyun banyoluğudur.

2016 yılında 3, 2017 yılında 15 tane alınarak küçükbaş hayvancılık ile uğraşan çiftçinin hizmetine sunulmuştur (Tablo 24). Küçükbaş hayvan besleyen çiftçiler için zahmetli bir işlem olan koyun yıkanması mobil koyun banyoluğu ile çok rahat ve pratik bir hal almıştır. Bu hizmet ile amaç küçükbaşlar arasında yaygın olan bulaşıcı hastalıkların önüne geçerek biyo-güvenliği sağlamak ve zararlı parazitlerden küçükbaşları korumaktır. Bu yöntem ile talep eden muhtarlar belli bir sıraya konularak mobil koyun banyoluklarından yararlanabilmektedirler. Hayvan sağlığı için çok önemli olan bu hizmet ile hayvan hastalıklarının önüne geçilmeye çalışılmıştır.

Tablo 24: Van Büyükşehir Belediyesinin Aldığı Mobil Koyun Banyolukları

HİZMET YILI	ADEDİ
2015	-
2016	3
2017	15

Kaynak: Van Büyükşehir Belediyesi Tarımsal Hizmetler Daire Başkanlığı

2.2.2. Kırsaldaki Alt Ve Üst Yapıya Etkileri

2.2.2.1. Ulaşım Etkileri

Van ilinde uzun ve sert geçen kış koşulları ayrıca topografyasının oldukça dağlık olması ulaşım faaliyetlerini olumsuz yönde etkilemektedir. Özellikle çok sert geçen kış aylarında merkeze uzak olan Bahçesaray, Başkale, Çatak ve Çaldıran gibi ilçelerin kırsalında büyük sıkıntılar meydana gelmektedir. Kışın çok soğuk olmasından dolayı yapılan yollarda sürekli tahribatlar meydana gelmektedir. Bundan dolayı köylerin yolları sürekli bakım ve onarım istemektedir. Büyükşehir belediyesi ve ilçe belediyelerinin belki de iş yükünü en çok arttıracak olan hizmet ulaşım hizmetleri olacaktır.

Van büyükşehir belediyesinin kırsal alanın ulaşımına yaptığı yatırımlara geçmeden önce il özel idaresinin 2006 yılına kadar kırsal alana yaptığı yol yapım hizmetlerine bakmakta fayda var.

Van İl Özel İdaresi 2006 yılına kadar 5 köyde 31 km ham yol, 102'si köy 11'i ise mezra olan toplam 113 kırsal üniteye 475 km asfalt yol yapmıştır. Van İl Özel İdaresi 431 köy ve 250 mevrada (toplam 681 kırsal ünite) 3243 km stabilize yol yapmıştır. Ayrıca 19'u köy ve 190'ı mezra olan toplam 209 kırsal üniteye 1252 km tesviye yolu hizmete koymuştur. İl özel idaresi toplam olarak 895 kırsal yerleşmeye 2006 yılı itibariyle 5001 km yol ağı yapılmıştır. Hizmet alan bu 895 tane kırsal yerleşmede toplam 382.534 kişi yaşamaktaydı.

2014 yılından sonra kurulan Van Büyükşehir Belediyesi ve ilçe belediyelerinin yaptığı hizmetlere bakıldığı zaman köylere yapılan hizmetler arasında ulaşımaya yönelik hizmetlerin başı çektiği görülmektedir. Büyükşehir Belediyesi kırsalda daha çok binder tabaka denilen sıcak asfalt dökme işleri yaparken bazı ilçe belediyeleri masrafı daha az olan stabilize yol ve reglaj (yol genişletme) çalışması yapmaktadır. Belediyelerin kum, çakıl, mucur gibi malzemelerin arasına kil koyarak sıkıştırma ile yaptıkları basit ve az masraflı stabilize yol hizmetlerine bakıldığı zaman şöyle bir tablo ortaya çıkmaktadır.

Büyükşehir Belediyesi'nin 2015 yılında başlatmış olduğu bu çalışma ile toplamda 54 köyde 177 kilometrelik bir hizmette bulunulmuştur. Stabilize yol çalışmasında en fazla hizmeti alan ilçeler Çatak, Bahçesaray ve Gevaş olmuştur. Özellikle Çatak ve Bahçesaray gibi hem merkeze uzak hem de topografik koşulları zor olan bu ilçelerde yapılan hizmet ile köylere ulaşılabilirliğin artırılması hedeflenmiştir (Tablo 25). Stabilize yol çalışmasında büyükşehirden çok ilçe belediyeleri hizmette bulunmuştur. Bunun temel nedeni stabilize yolların daha az maliyet gerektirmesidir. Büyükşehir Belediyesi asfalt çalışmalarına daha çok ağırlık vermiştir. İlçe belediyeleri de kendi imkânları dâhilinde yol yapımına katılmışlardır. İlçe belediyeleri stabilize yol ve reglaj çalışmalarında hizmet sunmaya çalışmışlardır. Merkez ilçe belediyeleri olan İpekyolu, Tuşba, ilçeleri ve Erciş belediyeleri bu çalışmalarda ön plana çıkmaktadır.

Tablo 25: Van Büyükşehir Belediyesinin 2015 Yılında Kırsalda Yaptığı Stabilize Yollar

HİZMET YILI	İLÇE	KÖY VE MEZRA SAYISI	YAPILAN HİZMET
2015	Bahçesaray	20	34,2 KM
2015	Başkale	1	8 KM
2015	Çatak	12	42,7 KM
2015	Çaldıran	-	-
2015	Gevaş	4	32 KM
2015	Gürpınar	-	-
2015	Erciş	8	26 KM
2015	Muradiye	-	-
2015	Özalp	2	6 KM
2015	Saray	7	28 KM
	TOPLAM	54	177 KM

Kaynak: Van Büyükşehir Belediyesi Yol Yapım, Bakım Ve Onarım Daire Başkanlığı

İlçe belediyelerinin yapmış oldukları hizmet dokümanlarına ulaşılmada sıkıntı yaşandığı için yayımlanmış olan faaliyet raporları ve internet sitelerindeki bilgilerden yararlanılmıştır. Bu çerçevede Tuşba Belediyesi 2014 yılında 27 köyde 97 kilometre stabilize yol yapmıştır. 2015 yılında herhangi bir yol çalışması olmayan Tuşba Belediyesi, 2016 yılında 35 köyde 257 kilometre ile en yüksek hizmet çalışmasını yapmıştır. 2017 yılında 29 köyde 31 kilometre stabilize yol yapan Tuşba Belediyesi toplamda 385 kilometre stabilize yol yapmıştır. Tuşba Belediyesi reglaj (yol genişletme) çalışmasında 2014 yılında 44 köyde 270 kilometre, 2016 yılında 51 köyde 175 kilometre, 2017 yılında 36 köyde 43 kilometre yol genişletmiştir. Toplamda 488 kilometre reglaj çalışması yapmıştır. Ayrıca 3 köyde 5,8 kilometre yeni yol, iki köyde 3 kilometre asfalt kaplama ve 40 köyde yol çalışmalarında kullanılmak üzere 2.965 metre koruge boru döşemesi yapılmıştır (Tablo 26).

Tablo 26: Tuşba Belediyesinin Kırsala Yaptığı Yollar

HİZMET YILI	YAPILAN HİZMET	KÖY SAYISI	HİZMET MİKTARI
2014	Stabilize Yol	27	97 KM
2014	Yeniz yol	3	5.8 KM
2014	Reglaj Çalışması	44	270 KM
2014	Asfalt Kaplama	2	3 KM
2014	Koruge Boru Döşenmesi	40	2.965 M
2016	Stabilize Yol	35	257 KM
2016	Reglaj Çalışması	51	175 KM
2017	Stabilize Yol	29	31 KM
2017	Reglaj Çalışması	36	43 KM

Kaynak: Tuşba Belediyesi 2014-2016-2017 Yılları Faaliyet Raporları

Van'daki 13 belediyenin sadece Tuşba ilçesinde düzenli faaliyet raporu yayımlanmıştır. Bundan dolayı diğer belediyelerin yapmış oldukları hizmetlere ulaşma konusunda sıkıntılar yaşanmıştır. Birçok belediyeye kayyım atandığından yaşanan bazı sıkıntılardan dolayı bilgilerin düzenli yayımlanması yapılamamıştır.

İpekyolu Belediyesi'nin 2016 yılında yayımlanmış olduğu faaliyet raporunda 12 köyde 53.8000 m³ stabilize yol yapılmıştır. Ayrıca daha sonraki süreçte 5 köyde 21 km stabilize yol yapılmıştır. 2016 yılında yapılan diğer hizmet de 2 köye 7 kilometrelik yol kaplamasıdır. İlçe belediyelerin yapmış olduğu hizmetlere baktığımızda 2017 yılında Erciş Belediyesi 8 köy de 10 km, Gevaş 8 köyde 10 km, Özalp ve Bahçesaray belediyeleri de birer köye stabilize yol yapmışlardır. Ayrıca Erciş Belediyesi 10 köyde 60 km asfalt kaplama yapmıştır (Tablo 27).

Tablo 27: Bazı İlçe Belediyelerinin Kırsala Yaptığı Yollar

İLÇE	HİZMET YILI	YAPILAN HİZMET	KÖY SAYISI	HİZMET MİKTARI
İPEKYOLU	2016	Stabilize Yol	12	53.800m ³
	2016	Yol Kaplama	2	7 KM
	2016	Stabilize Yol	5	21 KM
ERCİŞ	2017	Asfalt Kaplama	10	63 KM
	2017	Stabilize Yol	8	10 KM
GEVAŞ	2017	Stabilize Yol	8	10 KM
ÖZALP VE BAHÇESARAY	2017	Stabilize Yol	1	-

Kaynak: İlgili Belediyelerin Faaliyet Raporları Ve İnternet Siteleri

Büyükşehir Belediyesi'nin yapmış olduğu diğer bir hizmet de asfalt kaplamadır. Bu çerçevede 2015 yılında 146 köyde 572 kilometrelik asfalt kaplama ile kırsalın ulaşımına büyük bir katkı sağlamıştır (Tablo 28).

Asfalt kaplama hizmetinin en fazla yapıldığı ilçeler Erciş (116 km), Gürpınar (72 km), Çaldıran (71 km) olmuştur. Asfalt kaplama ve binder tabaka sıcak asfalt çalışmaları 2016-2017 yılında da devam etmiştir (Tablo 28).

Tablo 28: Van Büyükşehir Belediyesinin Kırsala Yaptığı Asfalt Kaplama Yollar

HİZMET YILI	İLÇE	KÖY VE MEZRA SAYISI	YAPILAN HİZMET
2015	Bahçesaray	12	47 KM
2015	Başkale	17	63 KM
2015	Çatak	18	43 KM
2015	Çaldıran	19	71 KM
2015	Gevaş	5	10 KM
2015	Gürpınar	16	72 KM
2015	Erciş	37	116 KM
2015	Muradiye	12	40 KM
2015	Özalp	-	58 KM
2015	Saray	10	52 KM
	TOPLAM	146	572 KM

Kaynak: Van Büyükşehir Belediyesi Yol Yapım, Bakım Ve Onarım Daire Başkanlığı

2016-2017 arasında yapılan hizmetlerden Edremit ilçesi dışında tüm ilçe kırsalı payını almıştır. Edremit ilçesinin bu hizmetlerden yararlanmama sebebi zaten köy sayısı az olan ilçede köylerin merkeze yakın olmasından dolayı bu hizmetleri önceki yıllarda almış olmalarından kaynaklıdır (Tablo 29).

Tablo 29: Van Büyükşehir Belediyesinin 2016-2017 Yılında Yaptığı Asfalt Çalışmaları

İLÇE	YAPILAN HİZMET	2016 Gerçekleşme (% Olarak)	2017 Gerçekleşme (% Olarak)
BAHÇESARAY	Binder Tabaka (27,2KM)	% 10	% 40
	Asfalt Kaplama(31 KM)		
BAŞKALE	Binder Tabaka (35,5KM)	% 96	-
	Asfalt Kaplama(110 KM)		
ÇALDIRAN	Binder Tabaka (42,5 KM)	% 106	-
	Asfalt Kaplama(12 KM)		
ÇATAK	Binder Tabaka (22 KM)	% 10	% 30
	Asfalt Kaplama(48,5KM)		
ERCİŞ	Binder Tabaka (46 KM)	% 55	% 85
	Asfalt Kaplama(42,4 KM)		
GEVAŞ	Binder Tabaka (46 KM)	% 115	-
	Asfalt Kaplama(7 KM)		
GÜRPINAR	Binder Tabaka (30,5 KM)	% 20	% 100
	Asfalt Kaplama(71,3 KM)		
MURADIYE	Binder Tabaka (27 KM)	% 45	% 65
	Asfalt Kaplama(22,5 KM)		
ÖZALP	Binder Tabaka (36 KM)	% 1	% 80
	Asfalt Kaplama(42 KM)		
SARAY	Binder Tabaka (20,7 KM)	% 27	% 60
	Asfalt Kaplama(35,4KM)		
TUŞBA	Binder Tabaka (18,2KM)	-	% 60
	Binder Tabaka (18 KM)	-	% 50
	Binder Tabaka (45 KM)	-	% 13
İPEKYOLU	Erçek-Yukarı Gölalan Grup Yolu	-	% 30

Kaynak: Van Büyükşehir Belediyesi Yol Yapım, Bakım Ve Onarım Daire Başkanlığı

2017'de başlayıp devam eden binder tabaka yol hizmeti ile büyükşehir belediyesi 47 köye hizmet götürmüştür (Tablo 30, Fotoğraf 19-20).

Tablo 30: Van Büyükşehir Belediyesinin 2017 Yılında Başladığı Yol Çalışmaları

HİZMET TÜRÜ	KÖY SAYISI	2017	AÇIKLAMA
Asfalt Kaplama	15	% 5	Erciş Ve Çaldıran
Binder Tabaka	8	% 26	Çaldıran
Binder Tabaka	7	% 44	Muradiye
Binder Tabaka	7	% 15	Gürpınar
Binder Tabaka	10	% 5	Özalp

Kaynak: Van Büyükşehir Belediyesi Yol Yapım, Bakım Ve Onarım Daire Başkanlığı

Erciş, Çaldıran, Muradiye, Gürpınar ve Özalp'a devam eden bu hizmet ile kırsalın yol ihtiyacı azaltılmaya çalışılmıştır (Fotoğraf 15-16).

Fotoğraf 15: Van Büyükşehir Belediyesi'nin Yaptığı Bir Köy Yolu

Fotoğraf 16: Van Büyükşehir Belediyesi'nin Yaptığı Bir Köy Yolu

Büyükşehir Belediyesi'nin yaptığı bir diğer hizmet ise kırsalda hayvanların geçebileceği menfezlerin, asma ve çelik köprüler ve istinat duvarlarının yapımıdır (Tablo 31). Genelde merkeze uzak ve topografyası dağlık olan ilçelerde bu hizmetler gerçekleştirilmiştir. 2015 yılında başlanan bu hizmet ile toplamda 63 menfez, 8 istinat duvarı, 4 köprü yapılmıştır (Tablo 31). Her ne kadar yıllara göre dalgalanmalar yaşansa da belediyelerin yapmış oldukları bu hizmetler olumludur. İlçe belediyelerinin yol yapımında çok pasif kalmış olması düşündürülen bir husustur. Bu durumun yaşanmaması için ilçe belediyelerine bu hizmeti yerine getirmesi amacıyla ödenek ayrılması gerekmektedir

Tablo 31: Van Büyükşehir Belediyesinin Yaptığı Sanat Yapıları

İLÇE	HİZMET YILI	YAPILAN HİZMET
Başkale	2015	5 Menfez 1 İstinat Duvarı
	2016	4 menfez 1 istinat duvarı
	2017	2 menfez
Bahçesaray	2015	4 menfez 1 istinat duvarı
	2016	1 Köprü 1 menfez
	2017	-
Çatak	2015	1 menfez 1 çelik köprü
	2016	1 köprü 1 asma köprü
	2017	2 menfez
Çaldıran	2015	8 menfez
	2016	-
	2017	-
Gevaş	2015	1 menfez
	2016	-
	2017	-
Muradiye	2015	3 menfez 1 istinat duvarı
	2016	2 menfez 1 köprü
	2017	2 menfez
Erciş	2015	3 menfez
	2016	3 menfez
	2017	3 menfez
Özalp	2015	4 menfez 1 istinat duvarı
	2016	1 menfez
	2017	2 menfez
Saray	2015	6 menfez 2 istinat
	2016	2 menfez
	2017	1 menfez
Gürpınar	2016	5 menfez

Kaynak: Van Büyükşehir Belediyesi Yol Yapım, Bakım Ve Onarım Daire Başkanlığı

2.2.2.2. İçme Suyuna Etkileri

6360 sayılı yasa yürürlüğe geçmeden önceki süreçlerde kırsal alana hizmetleri il özel idareleri götürmekteydi. Van İl Özel İdaresi Van ilinin kırsal alanındaki yerleşmelerin içme suyu sorunları üzerine yoğun hizmetleri olmuştur.

Van İl Özel İdaresi 2006 yılı itibariyle 271 köyde şebekeli, 223 köyde ise çeşmeli olmak üzere yeterli miktarda suyu götürebilmiştir. Ayrıca 33 mezrada şebekeli, 16 mezrada ise çeşmeli olacak şekilde yeterli miktarda su götürmüştür. İl Özel İdaresi 1046 üniteli (köy+mezra) Van kırsal alanında toplamda 743 köy ve mezranın yeteri miktarda su ihtiyacını gidermiştir.

İl özel idaresi; 78'i köy, 69'u da mezra olmak üzere toplam 147 kırsal üniteye çeşme kurmuştur fakat bu çeşmelerin suları yetersiz durumdadır. 2006 yılı itibariyle 6'sı köy toplam 156 kırsal üniteye ise içme suyu mevcut değildir.

2006 yılı nüfus verileri dikkate alındığında içme suyu yeterli olan 743 kırsal üniteye yaşayan nüfus 250.814 kişidir. Su şebekesi olan fakat su yetersizliği yaşayan 147 kırsal üniteye ise 79.073 kişi yaşamaktaydı. Suyu hiç olmayan 156 kırsal üniteye ise 21.809 kişi yaşamaktaydı.

Van Büyükşehir Belediyesi kurulduğu 2014 yılından bugüne kırsala yönelik bazı yatırımlar gerçekleştirmiştir. Büyükşehir Belediyesi altyapıya yönelik yatırımlarını VASKİ (Van Su ve Kanalizasyon İdaresi) çatısı altında gerçekleştirmektedir.

VASKİ'nin 2014 yılından itibaren yayımlanmış olduğu faaliyet ve strateji raporlarından yararlanarak kırsala yönelik hizmetler tablolştırılmıştır. Bu çerçevede VASKİ'nin yaptığı hizmetleri üç grupta incelemek mümkündür. Bunlar yeni içme suyu şebekesi, içme suyu için sondaj kuyusu açılması ve var olan içme suyu şebekelerinin bakım ve onarım hizmetidir. VASKİ'nin kırsala yönelik hizmetleri içerisinde kanalizasyona yönelik bir hizmet mevcut değildir. Bunun temel nedeni Van merkezi ve ilçe merkezlerinde kanalizasyon hizmetinde yaşanan sıkıntılardan ötürü yoğunluğun şehirsal alana verilmesidir.

VASKİ'nin kırsala yaptığı hizmetlerden olan yeni içme suyu şebekesi kurma hizmetini incelediğimizde şöyle bir tablo ortaya çıkmaktadır (Tablo 32).

Sadece 2014 ve 2015 yılında yapılan bu hizmet ile toplamda 60 köyde yeni şebeke suyu hattı döşenmiştir. Bu hizmetten en çok yararlanan ilçeler 13 köy ile Gürpınar, 12 köy ile Tuşba olmuştur. Bu hizmetten Başkale, Edremit, Gevaş köyleri hiç yararlanmamıştır. Van' da toplamda 1.050 köy ve mezra mevcuttur. Bu köy ve mezraların birçoğunun önceden içme suyu şebekesi mevcuttur. Fakat VASKİ'nin sadece 60 köye hizmet götürmesi istenilen sayının bayağı altında bir rakamdır (Tablo 32).

Tablo 32: VASKİ'nin Yaptığı Yeni İçme Suyu Şebekeleri

İLÇE	HİZMET YILI	KÖY SAYISI	MİKTAR
İpekyolu	2014	3	25.285 m
	2015	6	-
Çaldıran	2014	4	12.250 m
	2015	1	-
Muradiye	2014	6	-
Çatak	2015	4	-
Gürpınar	2015	13	-
Erciş	2015	4	-
Tuşba	2015	12	-
Özalp	2015	3	-
Bahçesaray	2015	1	-
Saray	2015	3	-
TOPLAM		60	

Kaynak: VASKİ Faaliyet Raporları

VASKİ kırsaldaki içme suyu sıkıntısını gidermek amacıyla 2014 yılından 2017 yılına kadar çeşitli köylerde 126 adet sondaj kuyusu açmıştır. Bu çerçevede yaptığı en büyük hizmet atağını 2015 yılında 51 sondaj kuyusu açarak gerçekleştirmiştir. En az çalışmasını ise 10 sondaj ile 2014 yılında yapmıştır (Tablo 33).

Tablo 33: VASKİ'nin Açtığı İçme Suyu Sondajları

HİZMET YILI	SONDAJ SAYISI(KÖY)
2014	10
2015	51
2016	35
2017	30
TOPLAM	126

Kaynak: VASKİ Faaliyet Raporları

VASKİ kurulduğu 2014 yılından önceki yıllarda yapılmış olan içme suyu şebekelerinin bakım ve onarımını yapmıştır. Sadece 2014 yılında var olan arızalar giderilmiş, bazı şebeke boruları değiştirilmiş, su depolarının eksikleri giderilmiştir. 2015-2016-2017 yıllarında bakım onarıma yönelik bir çalışma olmamıştır (Tablo 34).

VASKİ 2014 yılında Erciş ve Bahçesaray ilçeleri hariç diğer ilçelerde birçok köyde bakım onarım işleri yapmıştır. Bu çerçevede 11 ilçede 179 köyde bakım onarım çalışması yapmıştır. Tüm ilçeler içinde en fazla hizmeti alan 60 köy ile Tuşba'dır. Tuşba'yı 20 köy ile Özalp,19 köy ile Gevaş takip etmektedir. Ayrıca İpekyolu'na bağlı 17 köyde köy okullarına içme suyu şebekesi döşenmiştir (Tablo 34).

Tablo 34: VASKİ 'nin Yaptığı Bakım-Onarım İşleri

İLÇE	HİZMET YILI	KÖY
Edremit	2014	1
Başkale	2014	14
Çaldıran	2014	8
Çatak	2014	8
Gürpınar	2014	15
Gevaş	2014	19
Muradiye	2014	3
Özalp	2014	20
Saray	2014	9
Tuşba	2014	60
İpekyolu	2014	5
		17 (köy okullarına şebeke suyu verilmesi)
TOPLAM		179

Kaynak: VASKİ Faaliyet Raporları

VASKİ' nin kırsala yaptığı hizmetler genel anlamda yetersizdir. 1.050 kırsal yerleşmesi bulunan Van'da VASKİ bir şekilde 360 köye hizmet götürebilmiştir. 360 köyün 60'ında yeni şebeke hattı, 126'sında sondaj, 179'unda ise bakım onarım yapılmıştır. VASKİ bu hizmetlerini yoğunluklu olarak 2014-2015 yıllarında yapmıştır. 2016 ve 2017 yıllarında yapılan tek hizmet 65 adet sondaj çalışması olmuştur.

6360 sayılı yasada geçen maddelere istinaden kırsal mahalle statüsünde olan köylerden ilk 5 yıl su parası alınmayacağı düşünülmüştür. Fakat 5 yıldan sonra su parası adı altında köylere su faturaları kesilecektir. Bu yönüyle büyük bir sıkıntı barındıran bu maddeler zamanla köylerde büyük bir tepkiye neden olabilecektir. Bu tarz tepkilerin olmaması için kırsala daha fazla yatırım yapılması şarttır.

2.2.2.3. Üst Yapıya ve Çevre Düzenlemesine Etkileri

2011 yılında Van'da meydana gelen depremde özellikle Tuşba ve Erciş ilçelerinin kırsalında büyük yıkımlar meydana gelmiştir. Van'da meydana gelen bu yıkıcı depremden dolayı birçok köyün ibadet mekânları yıkılmış veya tahrip olmuştur. 2014 yılında Van'ın büyükşehir olmasıyla birlikte kurulan ilçe belediyeleri imkânları ölçüsünde köylerde cami ve taziye evi yapımında bazı yardımlarda bulunmuşlardır. 2014 yılında başlayan bu yardımlar ve hizmetler sadece iki ilçede hayat bulmuştur (Tablo 35).

Tuşba Belediyesi daha çok inşaat malzemesi yardımı tarzında hizmette bulunurken İpekyolu Belediyesi kendi imkânlarıyla yapmayı tercih etmiştir. Tuşba Belediyesi bu yardımlar çerçevesinde demir, çimento, briket, strafor, hazır beton gibi inşaat malzemeleri ile masa ve sandalye yardımında bulunmuştur. Bu çerçevedeki hizmetlerini 2014 ve 2016 yıllarında yapmıştır. Bu 2 yılda 255 ton demir, 3935 torba çimento, 17.274 adet briket, 1.283 m³ hazır beton, 290 m² strafor, 300 metre fayans, 10.077 sandalye 1.985 masa dağıtımını yapmıştır. Bu çerçevede camisi zarar görmüş ve yeni taziye evi yapan köylere de yardımlarda bulunmuştur (Tablo 35).

İpekyolu Belediyesi ise daha çok taziye evi yaparak hizmette bulunmuştur. Bu çerçevede 2016 yılında 5 köyde 6 taziye evi yapmıştır. (Erçek'te iki tane yapılmış) 2017 yılında 2 taziye evi yapımı gerçekleştirmiştir. Ayrıca Büyükşehir Belediyesi birçok köyde tahrip olan mezarlıkların bakım ve onarımını yapmıştır (Tablo 35).

Tablo 35: Bazı İlçe Belediyelerinin Cami ve Taziye Evlerine Yaptıkları Yardımlar

İLÇE	HİZMET YILI	HİZMET
Tuşba	2014	<ul style="list-style-type: none"> • 28 ton demir • 290 m² strafor • 600 torba çimento • 3.000 briket • 243 m³ hazır beton • 300 m fayans • 1.560 sandalye • 375 masa
Tuşba	2016	<ul style="list-style-type: none"> • 227 ton demir (26 köy) • 3335 torba çimento (16 köy) • 14.274 briket (4 köy) • 1040 m³ hazır beton (22 köy) • 1.610 masa (50 köy) • 8.457 sandalye (50 köy)
İpekyolu	2016	<ul style="list-style-type: none"> • 6 Taziye evi yapımı (5 köy)
İpekyolu	2017	<ul style="list-style-type: none"> • 2 Taziye evi yapımı

Kaynak: İpekyolu ve Tuşba Belediyelerinin Faaliyet Raporları Ve İnternet Siteleri

İlçe belediyelerinin köylerdeki çevre düzenlemesine yönelik bazı çalışmaları da olmuştur. Her ne kadar sınırlı bir çalışma olsa da bu bölümde bunlara da değinmekte fayda vardır. Tuşba, İpekyolu, Erciş ve Gevaş belediyelerinin yapmış olduğu bu çalışmalarla kırsalda daha modern yaşam koşulları yaratılmaya çalışılmıştır (Tablo 36).

Bu bölümde de tıpkı diğer bölümlerde olduğu gibi ilçe belediyelerinin yapmış olduğu hizmetlere ulaşmak oldukça zordur. Bunun temel nedeni düzenli faaliyet raporunun olmayışı ve birçok belediyeye (Tuşba, Gevaş hariç) vekil tayin edilmesinden ötürü bir düzensizlik halinin var olmasıdır.

Tuşba Belediyesi'nin yayımlamış olduğu faaliyet raporlarından yararlanılarak elde edilen bilgilere göre bir köyde 180 m² lik bir çocuk oyun parkı ve tüm köylerde haftada bir gün düzenli çöp toplama hizmetinde bulunulduğu tespit edilmiştir (Tablo 36).

2015 yılında kırsala herhangi bir hizmeti olmayan Tuşba Belediyesi 2016 yılında 15 köyde 102.965 m² parke taşı, 60 (tüm) köyde 2390 adet çöp konteynırı bırakılması ve 60 köyde belli periyotlarla sivrisinek ilaçlaması yapmaktadır (Fotoğraf

17-18) Tuşba'nın köyleri genelde kıyı veya kıyıya yakın bölgelerde oldukları için yaz aylarında sivrisinek sorunu ortaya çıkmaktadır. Bundan dolayı ilaçlama hizmeti önemlidir. İpekyolu Belediyesi'nin 2016 yılında yayımlanmış olduğu faaliyet raporundan ve 2017 e-bültenden yararlanılarak elde edilen bilgiler şöyledir. 2016 yılında 2 köyde 650 m² parke taşı Sihke ve Erçek Göl çevrelerinin ağaçlandırılması hizmetidir. 2017 yılında ise 14 köyde kilit taşı ve 16 köyde çocuk oyun parkı yapılmıştır. Erciş Belediyesi'nde 2017 yılında 8 köyde kilit taşı döşenmiştir. Gevaş Belediyesi'nde köy sayısı belli olmasa da 67.000 m² kilit taşı döşenmiştir (Tablo 36).

Tablo 36: Bazı İlçe Belediyelerinin Yaptığı Çevre Düzenlemeleri

İLÇE	HİZMET YILI	KÖY	HİZMET
Tuşba	2014	1	180m ² Oyun parkı
		60	Haftada 1 gün çöp toplatılması
Tuşba	2016	15	102.965 ² parke taşı döşenmesi
		60	2380 Çöp Konteynırının dağıtılması
		60	Sivrisinek ilaçlaması
İpekyolu	2016	2	650 m ² parke taşı
		1	Sihke gölü çevresinin ağaçlandırılması
		1	Erçek gölünün çevresinin ağaçlandırılması
İpekyolu	2017	14	Kilit taşı döşenmesi
		16	Oyun parkı
Erciş	2017	8	Kilit taşı döşenmesi
Gevaş	2017	-	67.000 ² Kilit taşı döşenmesi

Kaynak: İlgili Belediyelerin Faaliyet Raporları Ve İnternet Siteleri

Bütün ilçelerde döşenen kilit taşları genelde köyün ortak kullanım alanları olan cami, okul, taziye evi gibi yerlerin avlularıdır. Çevre düzenlemesine yönelik yapılan hizmetler çok sembolik kalmıştır. Birçok ilçe belediyesinin bu hizmete yönelik bir çalışması olmamıştır.

Fotoğraf 17: Belediye'nin Yaptığı Parke Taşı Döşemesi

Fotoğraf 18: Tuşba Belediyesi'nin Dağıttığı Çöp Konteynırları

2.2.3. Kırsaldaki Nüfusa Etkileri

Çıktığı günden bu yana birçok yönüyle eleştirilen 6360 sayılı yasanın sakıncalarından biri hiç şüphesiz ki kırsalda meydana getirebileceği göç dalgasıdır. 1950'li yıllardan bu yana köyden kente göç sürekli devam etmiştir. Bu göç hareketi ile birlikte kırsaldaki tarımsal ve hayvansal üretimde aksamalar yaşanmıştır. Günümüzde Türkiye'deki bazı tarımsal ve hayvansal ürünler dışarıdan ithal edilmektedir. Bundan dolayı halkın alım gücü düşmektedir.

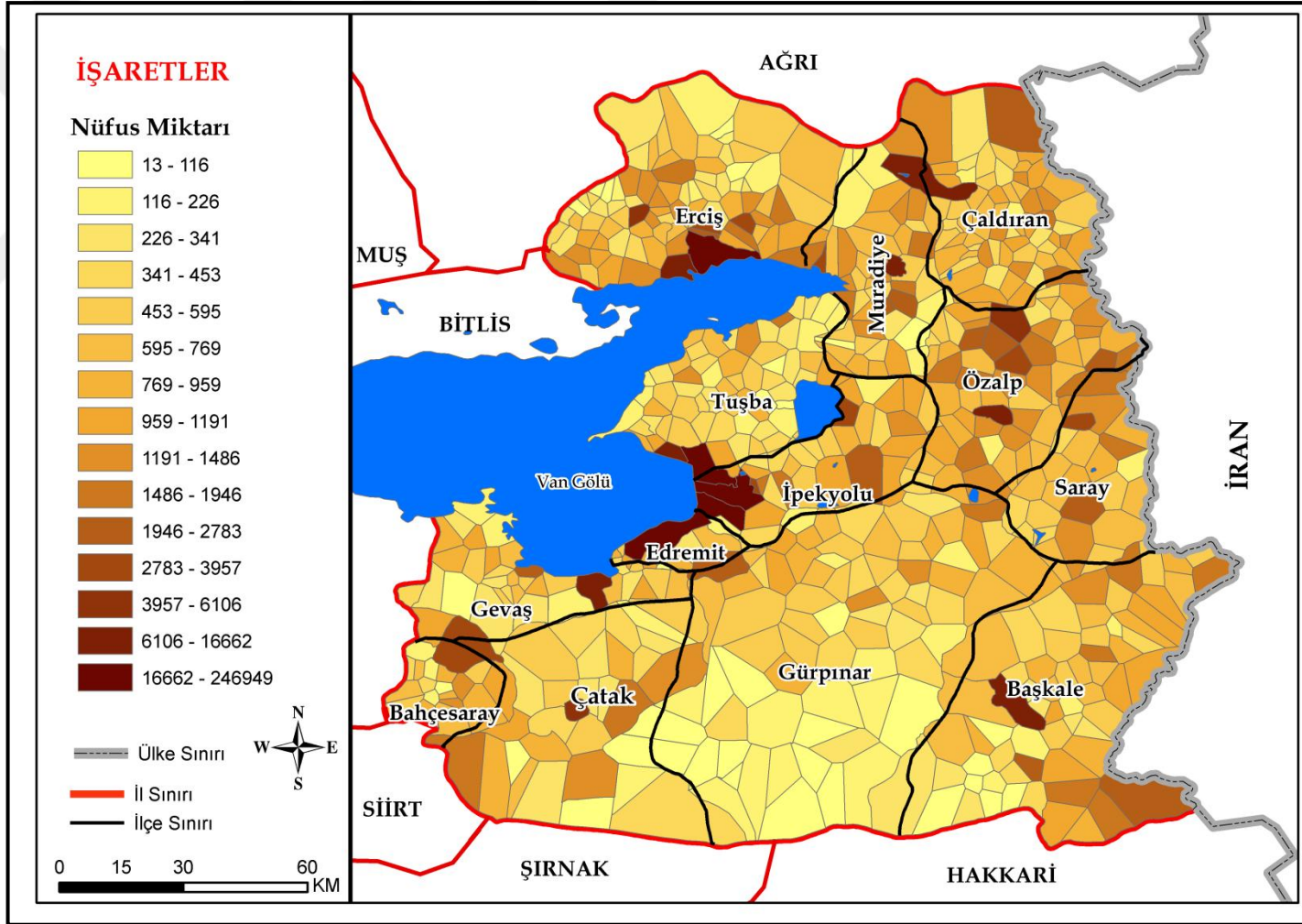
Büyükşehir yasasıyla birlikte kırsalın da şehirselleşmeye dâhil edilmesiyle Türkiye'de suni bir şekilde şehirli nüfus artmıştır. Yeni yasaya göre kırsala yapılacak birçok hizmet Büyükşehir belediyelerine devredilmiştir. Bilindiği üzere belediyeler hizmette bulunabilmek amacıyla merkezi bütçeden pay almakta ve yerelde topladıkları bazı gelirlerle hizmet yürütmek için kaynak yaratmaktadır. Kırsalda yaşayan halkın genel manada gelir seviyesi düşüktür. Belediyelerin kırsaldan alacakları su vergisi, imar vergisi, ruhsat harcı gibi vergiler kırsaldaki halk için büyük bir yük olacaktır. Bundan dolayı zamanla bu yükün altından kalkamayan halkın göç edebileceği düşünülmektedir. Gerçekten de kırsalda meydana gelebilecek olası bir göç hareketi zaten yetersiz olan tarımsal ve hayvansal üretime büyük bir darbe vurabilecektir. Kırsaldaki göç hareketi ile şehirler daha da kalabalık bir hal alacaktır. Dolayısıyla kentlerde gecekondulaşma, düzensiz kentleşme, alt ve üst yapı sorunu gibi pek çok sorunun ortaya çıkma riski doğacaktır. Kırsalda meydana gelebilecek olası göç hareketinin net bir şekilde tespit edilmesi için biraz daha beklenmelidir. Çünkü 6360 sayılı yasaya göre kırsaldan alınacak olan su, ruhsat ve benzeri vergiler büyükşehirler kurulduktan 5 yıl sonra alınacaktır. Yani tahminen 10-15 yıllık süre zarfında kırsaldaki olası göç hareketi daha net okunabilecektir.

Van'ın 2014 yılında büyükşehir olmasıyla birlikte günümüze kadar belediyenin kırsala bazı hizmetleri olmuştur. Fakat yapılan hizmetler 4 yıllık süre zarfında kırsaldaki halkı kırsalda tutmaya yetmemiştir. 2014 yılından bu yana Van kırsalında göç hareketi devam etmiştir. Bu çerçevede aşağıdaki tablo ayrıntılı incelendiğinde şöyle bir gerçeklik göze çarpmaktadır (Tablo 37, Harita 23-24-25-26)

Tablo 37: Van İli Nüfus Tablosu

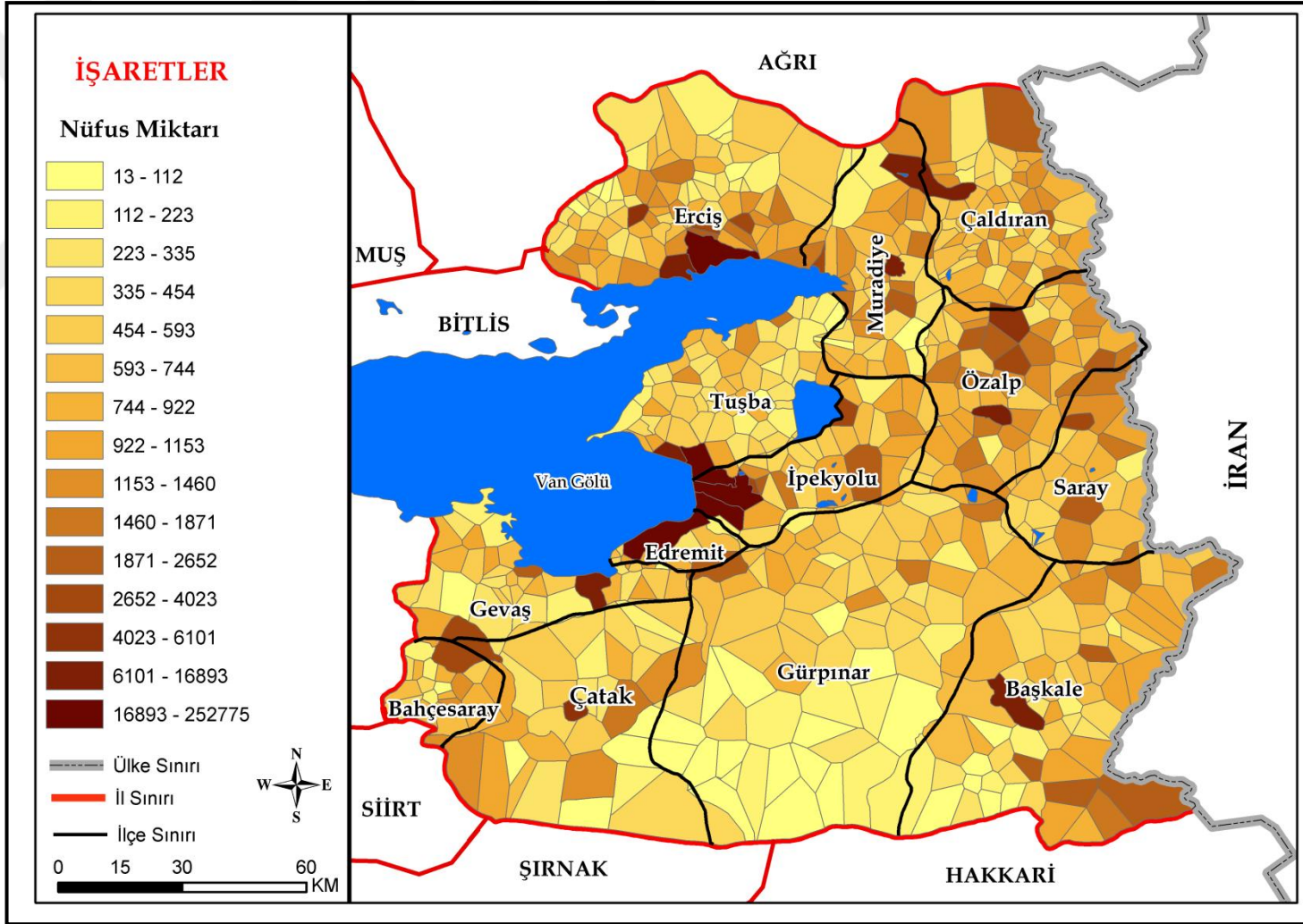
İLÇE	2014		2015		2016		2017		DEĞİŞİM MİKTARI (2014-2017)	
	Kır	Kent	Kır	Kent	Kır	Kent	Kır	Kent	Kır	Kent
BAHÇESARAY	12629	3387	12281	3338	11847	3289	11433	3325	-1196	-62
BAŞKALE	44495	12913	43387	12981	41930	12274	40002	11971	-4493	-942
ÇALDIRAN	51764	14915	50576	15410	49689	15370	48030	15573	-3734	658
ÇATAK	16359	6106	15679	6101	15327	5924	14784	5912	-1575	-194
EDREMİT	10889	103110	11040	107746	11103	110334	10986	113389	97	10279
ERCİŞ	73268	99555	71974	101821	71242	101961	70.175.	102896	-3093	3341
GEVAŞ	15538	13444	15.351.	13450	15049	13262	14792	12773	-746	-671
GÜRPINAR	34710	2546	34266	2592	33508	2625	32646	2509	-2064	-37
İPEKYOLU	32711	246949	32497	252775	32223	258889	32381	268415	-330	21466
MURADIYE	36528	14637	36468	14513	35935	14607	36045	14670	-483	33
ÖZALP	54603	16662	53164	16893	51659	16832	50321	16174	-4282	-488
SARAY	18769	3913	18270	3880	17957	3755	17646	3326	-1123	-587
TUŞBA	27350	117792	27132	122812	28091	125508	28842	127875	1492	10083
TOPLAM	429613	655929	406734	674312	415560	684630	337908	698808		

Kaynak: TÜİK, 2018, Ankara

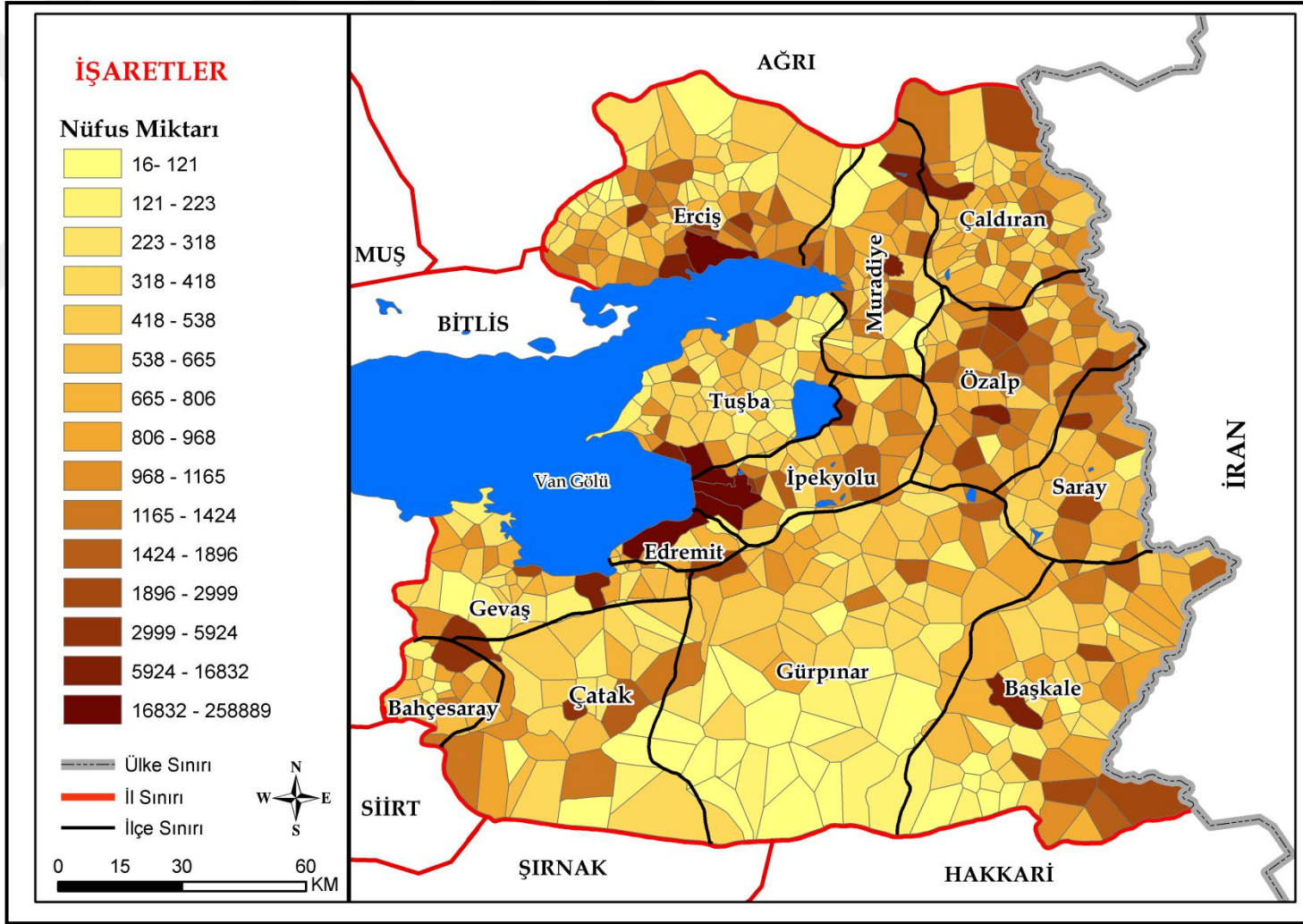

Harita 23: Van İlindeki Köylerin 2014 Yılı Nüfus Miktarları (**Kaynak:** TÜİK 2014 Van İli Nüfus Verilerinden Üretilmiştir.)

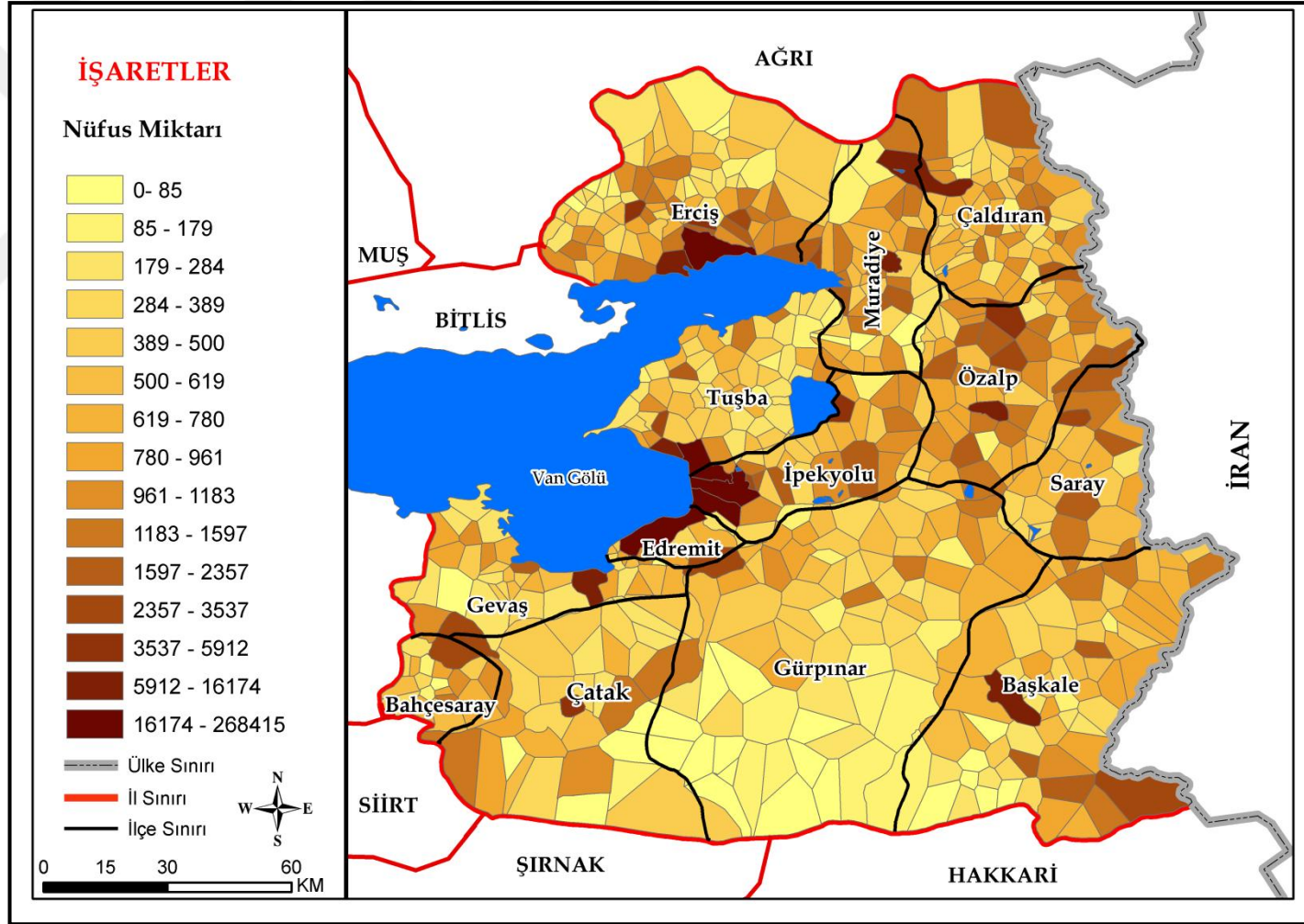

Harita 24: : Van İlindeki Köylerin 2015 Yılı Nüfus Miktarları (**Kaynak:** TÜİK 2015 Van İli Nüfus Verilerinden Üretilmiştir.)

Harita 25: : Van İlindeki Köylerin 2016 Yılı Nüfus Miktarları (**Kaynak:** TÜİK 2016 Van İli Nüfus Verilerinden Üretilmiştir.)

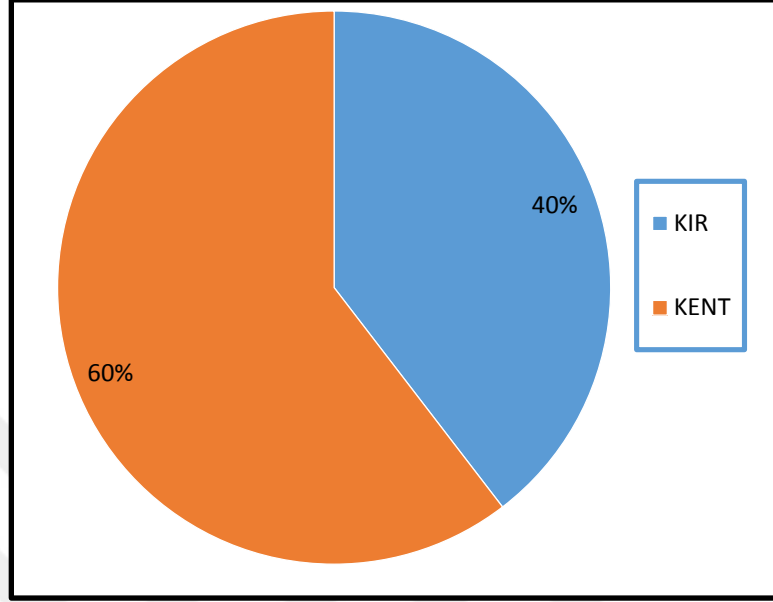

Harita 26: : Van İlindeki Köylerin 2017 Yılı Nüfus Miktarları (Kaynak: TÜİK 2017 Van İli Nüfus Verilerinden Üretilmiştir)

2014 yılında kır nüfusu 429.612, kent şehir nüfusu 655.929'dur. Yani kır nüfus oranı %40 iken şehrin nüfus % 60 civarındadır (Grafik 7).

Grafik 7: Van İli 2014 Yılı Kır-Kent Nüfus Oranları

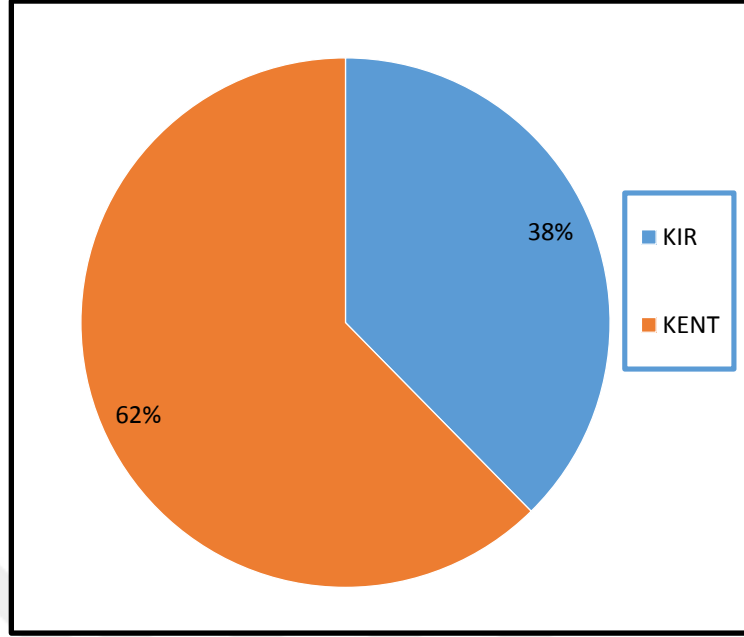

Kaynak: TÜİK,2014,Ankara

2015 yılında kırsalın nüfusu daha da azalarak 406.734'e kadar düşmüştür. Bunun paralelinde şehir nüfusu artarak 674.312'e çıkmıştır. 2014-2015 aralığında Van'da 22.879 kişi kırsalı terk etmiştir. Kentli nüfusta ise 18.383 kişilik bir artış meydana gelmiştir. Van kırsalında meydana gelen 22879 kişilik göçün bir kısmı Van'daki şehirsal alanlara doğru iken bir kısmı da il dışına doğru olmuştur (Tablo37).

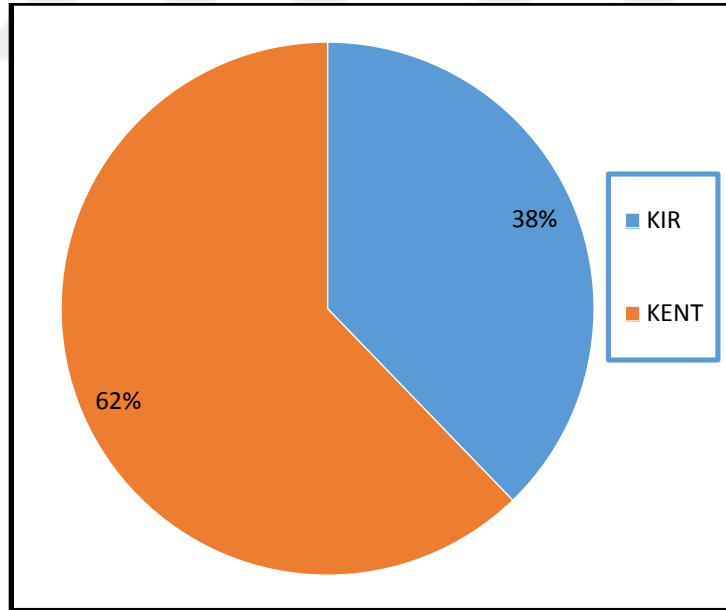
2016 yılında 415.560 olan kır nüfusu bir önceki yıla göre 8.826 kişi artmıştır. Aynı paralellikte şehirli nüfusta da artış meydana gelmiştir. Şehirli nüfusta meydana gelen bu artış 10.318 kişidir. Her ne kadar kır nüfusunda 8.826 kişilik bir artış görülse de kırsal nüfus oranı % 40'tan % 38'e gerilemiştir. Böylece 2015-2016 yıllarında kentli nüfus oranı % 62 olur iken kır nüfus oranı %38'e gerilemiştir (Grafik 8-9).

Grafik 8: Van İli 2015 Yılı Kır-Kent Nüfus Oranları

Kaynak: TÜİK,2015,Ankara

Grafik 9: Van İli 2016 Yılı Kır-Kent Nüfus Oranları

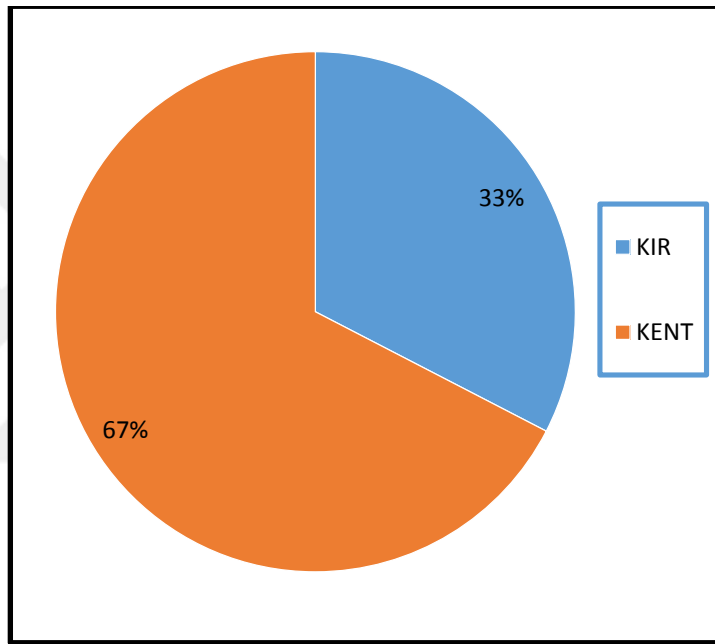

Kaynak: TÜİK,2016,Ankara

2016'dan 2017'ye gelindiğinde asıl düşüş yaşanmıştır. 2016 yılındaki kır nüfusu 415.566 kişi iken 2017 yılında 337.908'e kadar düşmüştür. Böylece 2016'dan 2017'ye geçildiğinde kırsalda 77.652 kişilik bir azalma meydana gelmiştir. Son 2

yılda meydana gelen büyük düşüş tedirginlik yaratmaktadır. Fakat bu iki yıllık süre zarfında kentli nüfusta sadece 14.178 kişilik bir artış meydana gelmiştir(Tablo 37). 2017 yılında kırsalı terk eden 77.652 kişinin bir kısmı Van'daki şehirsal alana doğru kayarken bir kısmı da il dışına yönelmiştir. 2017 yılında kentli nüfus % 67'ye çıkarken kır nüfus oranı %33'e kadar gerilemiştir. Van kırsalında meydana gelen bu düşüş sütun grafik de çok daha net görülmektedir (Grafik 11).

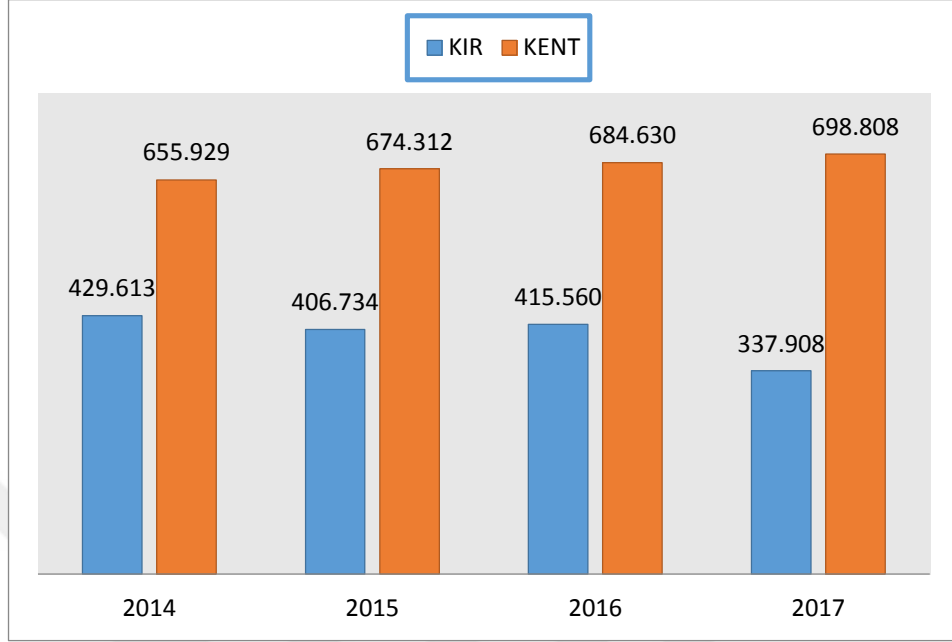
Grafik 10: Van İli 2017 Yılı Kır-Kent Nüfus Oranları

Kaynak: TÜİK

Grafiklerden de anlaşılacağı üzere kır nüfusu sürekli bir düşüş trendinde iken kentli nüfus sürekli artış kaydetmiştir. Kırsalda meydana gelen nüfus azalmasının tamamını bir nedene bağlamak yanlış olacaktır. Bu nedenler arasında kırsaldaki işsizlik, siyasi bazı problemler, merkezi hükümetin kırsala desteklerinin yetersiz olması gibi sebepler sayılabilir. Büyükşehir yasasının kırsaldaki nüfusa etkisi ileriki yıllarda daha net görülebilecektir. Fakat şu gerçekliği de göz ardı etmemek lazımdır. Büyükşehir belediyesinin ve ilçe belediyelerinin kırsala yaptıkları hizmetler kırsaldaki göç hareketini yavaşlatamamıştır (Grafik 11).

Grafik 11: Van İlinde 2014-2017 Yılları Arası Kır-Kent Nüfus Miktarı

Kaynak: TÜİK,2018,Ankara

2014-2017 yıllarının değişim miktarlarına bakıldığında zaman sadece Edremit (+97) ve Tuşba (+ 1.492) ilçelerinde kırsal nüfusta artış olduğu görülmektedir. Geriye kalan ilçelerde kır nüfusunda azalma meydana gelmiştir. En büyük azalmalar ise Başkale (-4.493) Özalp (-4.282) ve Çaldıran (-3.734) ilçelerinde yaşanmıştır(Tablo 37).

Büyükşehir Yasası ile belediyelere verilen geniş yetkiler eğer doğru kullanılabilirse kırsaldaki değişim ve dönüşümü olumlu yönde etkileyebilecektir. Belediyeler ellerindeki geniş yetkileri doğru kullanmazlar ise kırsalda onarımı zor sorunların doğma riski vardır. Belediyelerin siyasi kurumlar olmaları onları taraflı davranmaya sevk etmemelidir. Siyasi parti tutmak ve aidiyet hissi takım tutmak gibi algılanmamalı, tarafsızlık ilkesiyle hizmet götürme anlayışına gölge düşürmemelidir. Belediyelerin kendilerine oy veren köyleri ödüllendirip oy vermeyen köyleri cezalandırma yoluna gitmesi ortamın gerilmesine, durumun vahim bir hal almasına yol açacaktır. Bütün bu olumsuzlukların hayat bulması, kırsalda göç hareketlerini tetikleyebileceği kanısı oluşturmuştur.

2.2.4. Kırsaldaki Turizm ve Eğitime Etkileri

Van gerek tarihi gerek doğa turizmi bakımından çok büyük potansiyelleri bünyesinde barındırmaktadır. Van Gölü'nün varlığı, tarihi kiliseleri ile ünlü adaları, deniz turizmine uygun plaj alanları, zengin ve dokunulmamış doğası, tarihi ve kültürel değerleri ile göz alıcı bir konuma sahiptir. Bu anlamda eşsiz bir turizm potansiyelini bünyesinde barındırmasına rağmen turistik açıdan istenilen düzeyde gelişmemiştir. Yalnız son yıllarda İranlı turistlerin yoğun uğrak noktası haline gelmiş olan Van'da İranlı turistlere yönelik festival ve eğlence etkinliklerinin sayısında artış gözlenmiştir. İranlı turistler genelde şehir merkezinde vakit geçirmektedir. Şehirde turizm alternatiflerinin sınırlı olmasından dolayı zamanla İranlı turistlerin farklı şehirlere yönelebileceği düşünülmektedir. Kültür sadece kentsel alandaki çekimlerin büyümesi için önemli bir destekleyici değildir. Aynı zamanda kırsal alanlarda artan bir şekilde kültürel tüketim alanları meydana getirilmektedir.¹³² Bu durumun ortaya çıkmaması için farklı alternatifler ortaya çıkarılmalıdır. Gevaş, Edremit, Tuşba, Erciş gibi Van Gölü'ne sınırı olan ilçelere bağlı birçok köyde önemli plajlar mevcuttur. Fakat bu köylerde hem konaklama hem de sahildeki ihtiyaçları karşılayacak alt yapısı maalesef mevcut değildir. Bu sahil köylerinde yapılacak olan halk plaj çalışması ve butik otel tarzındaki yatırımlar gelen turistler için hem bir alternatif hem de bir dinlenme imkânı sağlayabilecektir. Ayrıca Çatak, Başkale, Bahçesaray gibi dağlık ve el değmemiş doğası bulunan ilçelerdeki köylerde kış turizmi, dağ turizmi (alpinizm), kamping gibi faaliyetler ile bu yerler değerlendirilebilir. Van'ın zengin tarihi yapısına bağlı olarak Urartulardan kalan kaleler ve yerleşmeler restore edilerek turizme kazandırılabilir. Ayrıca Van Gölü'nün bütün adalarında bulunan ve Ermeni halkı için kutsal sayılan kiliseler restore edilerek inanç turizmine açılabilir. Sağlık turizmi açısından da potansiyeli mevcut olan Van'da bulunan jeotermal kaynaklar tesis sıkıntısından dolayı atıl haldedir. Buralarda yapılacak tesisler ile bu alanlar da turizme kazandırılabilir. Raftingden yamaç paraşütüne, alpinizmden deniz turizmine, inanç turizminden sağlık ve doğa turizmine kadar pek çok turizm olanakları olan Van turizm açısından maalesef istenilen yerde değildir. Son yıllarda İranlı turistlerin büyük rağbet ettiği Van, gelen turistlerin en basit konaklama ihtiyacının

---

¹³² Faruk Alaeddinoğlu, Mehmet Zeydin Yıldız, "Türkiye'de Kültür Turizmi Ve Algılanışı", *Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları, Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi Kültür Değişim, Kültürel Gelişim ve Kültürel Hareketlilik*, Ankara,2011,s.28.

karşılanmasında dahi sıkıntı yaşamaktadır. Kurulan bütün oteller tam dolmakta hatta çoğu İranlı yer bulmakta sıkıntı yaşamaktadır. İran pazarına hitap eden Van şehrine gelen turistler kırsala da yönlendirilebilirse çok daha büyük bir pazar oluşabileceği düşüncesindeyiz.

Van'da bulunan belediyeler ilk kez halk plajları yapmaya başladılar. Köylerde yapılan bu plajlar ile hem Van halkının hem de gelen turistlerin rahatça göle girebileceği ortamlar hazırlanmıştır. Bu çerçevede Edremit Dilkaya köyünde, Erciş Çelebibağı köyünde, Tuşba'ya bağlı Mollakasım ve Ayanis köylerinde halk plajları yapılarak hizmete açılmıştır. Edremit Köşk köyde Olimpik At Biniciliği Merkezi açılmıştır. Tuşba Belediyesi kendi ilçe sınırları içinde bulunan tüm adalarda temizlik ve ot biçme hizmeti yürütmektedir. Ayrıca sahil köylerinde sahil temizliği yapılmaktadır. İpekyolu Belediyesi Erçek Gölü'nün turistik değerini arttırmak amacıyla sahil bandı hayata geçirmiştir. İki yıllık sürede turizme yönelik bu adımlar ilk olmalarından dolayı çok önemli hizmetlerdir (Tablo 38).

Tablo 38: Bazı Belediyelerin Turizme Yönelik Yaptığı Hizmetler

İLÇE	HİZMET YILI	KÖY	HİZMET
Tuşba	2016	Ayanis	Halk plajı
		Ayanis	Kale restorasyonu
	2017	Tüm adalar	Ada temizlenmesi ve ot biçimi
		Sahil Köyleri	Sahillerin temizlenmesi
İpekyolu	2016	Erçek	Erçek gölü sahil bandı
Edremit	2017	Köşk Köy	Olimpik at binicilik merkezi
		Dilkaya	Halk Plajı
Büyükşehir Belediyesi	2017	Mollakasım	Halk plajı
Erciş	2017	Çelebibağ	Halk plajı

Kaynak: İlgili Belediyelerin Faaliyet Raporları Ve İnternet Siteleri

Van Büyükşehir Belediyesi bünyesinde kurulmuş olan Fen İşleri Daire Başkanlığı tarafından Van kırsalında bulunan birçok köy okulunun boya, badana, lavabo ve benzeri birçok tamiraty hayata geçirilmiştir. Bu çerçevede 253 köy okulunda 1.082 dersliğin eksikleri giderilip fiziki yeterliği arttırılmıştır (Tablo 39).

Tablo 39: Van Büyükşehir Belediyesinin Okul Bakım-Onarım Tablosu

İLÇE	KÖY SAYISI	DERSLİK SAYISI
Bahçesaray	8	18
Başkale	37	78
Çaldıran	24	104
Çatak	18	70
Edremit	9	35
Erciş	18	50
Gevaş	17	70
Gürpınar	26	176
İpekyolu	14	88
Muradiye	19	73
Özalp	20	127
Saray	12	51
Tuşba	31	142
TOPLAM	253	1082

Kaynak: Van Büyükşehir Belediyesi Fen İşleri Daire Başkanlığı

Bu hizmetten en çok yararlanan ilçeler 37 köy ile Başkale, 31 köy ile Tuşba, 26 köy ile Gürpınar'dır. Okulların bakım ve onarımının yapılmış olması eğitimin kalitesinin artması açısından önemli bir hizmettir (Tablo 39).

2.2.5. Kırsaldaki İdari Yapıya Etkileri

Ülke arazisinin yasalarla sistemli bir şekilde kontrol altında tutulması, ülkedeki toplumsal hizmetlerin verimli bir şekilde yürütülmesi ve denetlenmesi ile ilgili faaliyetlerin bütünü idari (yönetsel) faaliyetler kapsamındadır.¹³³ Coğrafya bilimi mekân insan ekseninde yönetsel faaliyetlerle de ilgilenmektedir. Yöneticiler ülke topraklarının yönetilmesi için belli bir sınıflandırmaya tabi tutarlar. İdari taksimat olarak ifade edilen bu sınıflandırmayla hayata geçirmek için pek çok kriter göz önüne alınmaktadır. Bu kriterler arasında nüfus kriteri, sosyo-ekonomik yapı, sosyolojik durum gibi pek çok faktör sayılabilir. Bu kriterler ülkeden ülkeye hatta ülkedeki iktidarların düşünce yapısına göre şekillenmektedir. Gelişmiş bir Avrupa ülkesinde farklı bir kriter ile idari taksimat yapılır iken geri kalmış bir ülkede farklı bir yöntem uygulanabilmektedir. Bu farklılıktan dolayı standart bir kriter ortaya

¹³³ Ali Özçağlar, *Coğrafyaya giriş*, Ankara, Hilmi Usta Matbaacılık, 2006, s.114.

koymak oldukça zordur. Örneğin ileri bir demokrasiye sahip ABD'de idari taksimat federe devlet, eyalet yönetimi ve yerel yönetimler diye ayrılırken İspanya'da merkezi yönetim; Özerk bölgesel yönetim ve yerel yönetim diye ayrılmaktadır. Türkiye'de en büyük idari birim İl, ondan sonra ilçe, bucak (işlevsiz) ve en küçük olan köyler mevcuttur. Türkiye idari yapısını kısmi olarak Osmanlı Devleti'nden almıştır. Osmanlı'da uygulanan eyalet (Beylerbeyi, Miré miran) gibi yönetimler günümüzde aktif değildir. Eyalet yönetimi dışında sancaklar günümüzdeki illere, kazalar ilçelere, nahiye bucaklara, karyeler ise köylere denk gelmektedir. Osmanlı Devleti'nin geniş bir coğrafyada kurulmasından dolayı eyalet yöneticileri mevcuttu. Fakat günümüzde bu yapı yoktur. Günümüzde eyalet yapısının olmaması ülkenin katı merkezizetçi üniter yapısından kaynaklanmaktadır. İdari coğrafya bir ülkede uygulanan idari taksimatı fiziki coğrafya'ya sosyo-ekonomik yapıya uygun olup olmadığını araştıran bilim dalıdır.¹³⁴ Türkiye Cumhuriyeti kurulduğu günden bu yana idari taksimatı da bazı değişimler yaşanmıştır. Özellikle 2004 yılından sonra başlatılan bazı yasal düzenlemeler ile ciddi değişimler yaşanmıştır. 6360 sayılı yasa ile Büyükşehir Yasasında radikal değişimler olmuştur. Bu değişimlerin başında köylerin tüzel kişilikleri kaldırılarak şehirlere bağlı mahalle statüsüne çekilmesidir. Bu yönüyle akademik çevrelerce eleştirilen bir yasadır. Taslak aşamasında iken çok ciddi tartışmalara konu olmuşsa da 2012 yılında meclisten geçerek yasalaşmıştır. 6360 sayılı yasanın Van kırsalına ilişkin uygulaması ile yasanın Van kırsalında idari anlamda nasıl bir değişim yarattığı ortaya konulmaya çalışılacaktır. Öncelikli olarak yasanın uygulamaya konmadan önceki dönem ile yasanın uygulanmaya başlandığı dönem ele alınacak. Bu dönemler ele alınırken köy idari alan ve kent idari alan olarak değerlendirilecektir. 6360 sayılı yasa öncesinde Van normal il statüsünde idi. 6360 sayılı yasa ile Büyükşehir statüsüne yükseltile Van 2014 Mart ayında yapılan yerel seçimler sonrasında fiili olarak büyükşehir oldu. Van'ın büyükşehir olmadan önceki kentsel idari yapısını incelediğimiz zaman şöyle bir tablo ortaya çıkmaktadır (Tablo 40)

---

¹³⁴ Ali Özçağlar, s.114.

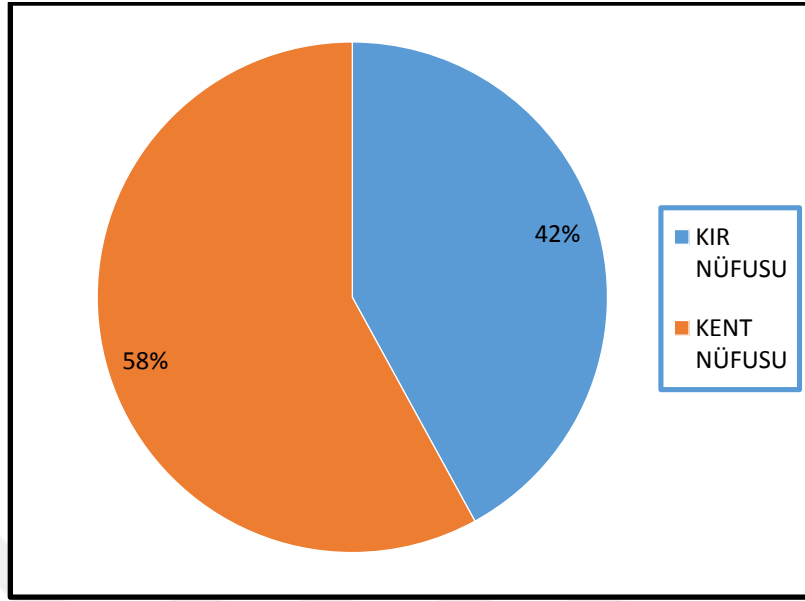
Yasa öncesinde bir merkez ilçe (Van) 11 İlçe merkezi (Başkale, Bahçesaray, Gevaş, Edremit, Çaldıran, Çatak, Muradiye, Erciş, Özalp, Saray, Gürpınar) 8 belde (Bostaniçi, Erçek, Akdamar, Çiçekli, Günseli, Çelebibağ, Kocapınar, Sağmal) mevcuttur bu kentsel idari alanlara bağlı 117 Mahalle mevcuttur. 2012 yılı baz alınarak oluşturulan bu tabloda kentlerin toplam nüfusu 609.893'tür. 2012 yılında kentsel nüfus oranı %58 iken kırsal nüfus oranı %42'dir (Tablo 40, Grafik 12).

Tablo 40: 6360 Sayılı Yasa Öncesi Van'daki Şehirsel Alanların İdari Durum

6360 SAYILI YASA ÖNCESİ (2012)				
İLÇE ADI	İDARİ DURUMU	NÜFUSU(2012)	KURULUŞ YILI	MAHALLE SAYISI
Merkez	İl	370.190	Cumhuriyet Öncesi	29
Bostaniçi (Merkez)	Belde	22.995		4
Erçek (Merkez)	Belde	3.649		2
Başkale	İlçe	12.784	Cumhuriyet Öncesi	3
Bahçesaray	İlçe	3.361	1987	1
Gevaş	İlçe	11.028	Cumhuriyet Öncesi	6
Akdamar (Gevaş)	Belde	2.356		4
Edremit	İlçe	14.225	1990	5
Çiçekli (Edremit)	Belde	4.869		5
Çaldıran	İlçe	14.361	1987	6
Çatak	İlçe	6.542	Cumhuriyet Öncesi	6
Muradiye	İlçe	14.517	Cumhuriyet Öncesi	7
Ünseli (Muradiye)	Belde	3.174		2
Erciş	İlçe	81.212	Cumhuriyet Öncesi	13
Çelebibağ (Erciş)	Belde	14.426		3
Kocapınar (Erciş)	Belde	4.571		3
Özalp	İlçe	11.069	Cumhuriyet Öncesi	4
Sağmal (Özalp)	Belde	5.136		2
Saray	İlçe	3.648	1990	4
Gürpınar	İlçe	5.780	1936	7
TOPLAM	-	609.893	-	117

Kaynak: İç İşleri Bakanlığı Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü

Grafik 12: Van İli 2012 Yılı Kır-Kent Nüfus Oranı

Kaynak: TÜİK,2018,Ankara

6360 sayılı yasa öncesinde Van kırsalının idari durumuna baktığımızda ise 10'u bucak olmak üzere toplamda 580 köyün olduğu görülmektedir (Tablo 41).

Tablo 41: 6360 Sayılı Yasa Öncesinde Van Kırsalının idari yapısı

İLÇE ADI	BUCAK SAYISI	KÖY SAYISI	KIRSAL NÜFUS
Merkez	2	93	75.235
Başkale	1	63	49.766
Bahçesaray	-	19	13.772
Çatak	1	28	17.208
Çaldıran	-	64	52.968
Edremit	-	12	7.124
Erciş	2	84	65.744
Gevaş	-	30	15.831
Özalp	1	52	57.573
Gürpınar	3	71	33.458
Saray	-	23	19.474
Muradiye		41	
TOPLAM	10	580	442.082

Kaynak: TÜİK ve Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü Bilgilerinden Derlenmiştir.

2012 yılının verileri baz alınarak oluşturulan yukarıdaki tabloda Van kırsalında 442.082 kişi yaşamaktadır. Bu nüfus miktarı ile kırsalın oranı %42'dir (Grafik 12).

580 köy yerleşmesi bulunan Van ilinde 95 köy ile en fazla merkez ilçeye aittir. Van merkezi 86 köyle Erciş, 64 köyle Çaldıran ve Başkale takip etmektedir. En az köy yerleşmesi olan ilçe 12 köy ile Edremit'tir Van ilinde toplam 10 bucak mevcuttur. Fakat bu bucak merkezleri 1970'lerden bu yana işlevsiz haldedir. 6360 sayılı yasa yürürlüğe girmesiyle Van'ın idari yapısında değişimler yaşanmıştır (Tablo 41).

6360 sayılı yasaya göre Van iline bağlı tüm belde ve bucaklar kapatılmıştır. 6360 sayılı yasanın kanununun 2. maddesinin 32. ve 33. bentlerine istinaden İpekyolu ve Tuşba adında iki yeni ilçe kurulmuştur. Önceden Van merkeze bağlı 59 köy ve 8 mahalle Tuşba ilçesine, 32 köy ve 18 Mahalle İpekyolu'na bağlanmıştır. Van merkeze bağlı olan Eminpaşa, Süphan, Şabaniye ve Hacı Bekir'in mezbaha Deresi'nin güneyi Edremit ilçesine aktarılmış ayrıca 4 köy bağlanmıştır. Böylece kırsal mahalleler ile birlikte İpek Yolu'nun 50, Tuşba'nın 67 Edremit'in 30 Mahallesi olmuştur. Diğer ilçelerde ise daha önce köy ve belde olan birimlerin tüzel kişilikleri kaldırılarak bağlı oldukları ilçenin mahallesi statüsüne getirilmişlerdir (Tablo 42).

Tablo 42: 6360 Sayılı Yasadan Sonra Van'ın İdari Durumu

6360 SAYILI YASA SONRASI (2017)				
İLÇE ADI	İDARİ DURUMU	NÜFUSU (2017)	KURULUŞ YILI	MAHALLE SAYISI
İpekyolu	İlçe	300,796	2012	51
Tuşba	İlçe	156,717	2012	67
Başkale	İlçe	51,973	C.Ö.	66
Bahçesaray	İlçe	14,758	1987	20
Gevaş	İlçe	27,565	C.Ö.	41
Edremit	İlçe	123,375	1990	30
Çaldıran	İlçe	63,603	1987	70
Çatak	İlçe	20,696	C.Ö.	33
Muradiye	İlçe	50,715	C.Ö.	48
Erciş	İlçe	173,071	C.Ö.	101
Özalp	İlçe	66,495	C.Ö.	58
Saray	İlçe	20,972	1990	27
Gürpınar	İlçe	35,155	1936	79
TOPLAM	-	1106891	-	691

Kaynak: TUİK ve Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü bilgilerinden derlenmiştir

Bu yasa ile birlikte Van iline bağılı herhangi bir köy, bucak veya belde kalmayarak hepsi mahalle statüsüne getirilmiştir. Böylece yasaya göre Van'da kırsal nüfus kalmayarak 1.106.891 Van nüfusu sanki şehirli nüfus gibiymiş gibi verilmeye başlanmıştır. Bu doğrultuda Van'ın kırsal nüfusu % 35-40 bantlarında iken yasa ile birlikte % 0'a, kentli nüfusu % 58-63 bandında iken birden % 100'e çıkarılmıştır. Van'daki ve diğer tüm büyük şehirlerdeki bu durumun hiçbir gerçekliği mevcut değildir. 6360 sayılı yasa ile Başkale'ye bağılı Beşocak (16 nüfuslu), İpek Yolu'na bağılı en merkezi mahalle konumundaki Vali Mithat Bey (17,098) Cevdet Paşa (18,908) Halil Ağa (16,917) mahalleleri aynı idari birimmiş gibi ifade edilmektedir. Gerçekte 2017 yılında Van'ın toplam nüfusunun %38 'kır % 62'si kentlidir. Fakat TÜİK 'ten alınan nüfus verilerinde tüm nüfus kentli nüfus gibi verilmektedir.

2.3. Van Büyükşehir Belediyesinin Kırsala İlişkin Uygulamalarının Değerlendirilmesi

Van Büyükşehir'de 13 İlçe merkezi, 580 köy ve mezrayla birlikte 1050 yerleşme mevcuttur (Harita 20). 2017 nüfus sayımına göre Van'ın nüfusu 1.106.891 kişidir. Geniş bir yüzölçümüne sahip olan Van'ın tüm idari birimlerine hizmet sunan büyükşehir belediyesinin kırsala yönelik yaptığı hizmetler tezimizin ana konusunu teşkil etmektedir.

2014 yerel seçimlerinde Gevaş ve Tuşba ilçeleri hariç tüm belediyeleri BDP kazanmıştır. 2014'ten 2016 Kasım ayına kadar Van'da BDP'li belediyeler hizmet vermişlerdir. 2016 Kasım ayından başlayarak birçok belediyeye kaymakam ve valinin tayin edilmesi ile Van kayyım olarak tabir edilen vali ve kaymakamlarca yönetilmeye başlanmıştır. Van'da meydana gelen el değişimi hizmet sunumunda da haliyle farklılaşmalara sebep olmuştur.

Bu bölümde Van Büyükşehir Belediyesi'nin kırsala yaptığı hizmetler değerlendirilecektir. Böylece yasaya getirilen eleştirilerin haklılık boyutu incelenmeye çalışılacaktır. Van Büyükşehir Belediyesi kurulduğu 2014 yılından sonra kırsala çeşitli hizmetler sunmuştur. Bu bölümde yapılan hizmetler üzerinden sırasıyla değerlendirme yapılacaktır. Van kırsalında yaşayan halkın büyük kesimi

tarım ve hayvancılık ile geçinmektedir. Bundan dolayı belediyenin kırsala yapacağı hizmetlerde tarım ve hayvancılığa yönelik hizmetlere ağırlık vermesi önemlidir.

Van Büyükşehir Belediyesinin kırsal alanın tarımı için yaptığı hizmetlerin başında kanal ve göletlerin sedimentlerden temizlenmesidir. 2015 yılında isimleri belli olmasa da toplamda 458 köy (mahalle) bu şekilde hizmet almıştır. 2016 yılında ise 420 köy (mahalle) hizmet alabilmiştir. 2017 yılında ne kadar hizmet yapıldığı bilinmemektedir. 3 yıllık sürede 3.017 kilometre kanal ve 904 gölün temizliği yapılmıştır. Van'ın dağlık bir topoğrafik yapıya sahip olmasından dolayı akarsular bol alüvyon taşımaktadırlar. Bundan dolayı sulama kanalları ve göletlere sürekli sedimentler dolabilmektedir. Bu durumdan dolayı kanal ve gölet temizliğinin belli periyotlarda yapılması gerekmektedir. Bu 3 yıllık süre zarfında hizmetlerin devam etmiş olması olumlu bir durumdur (Tablo 6).

Van'ın topoğrafyası arızalı olduğu için suyun gidemediği yerlere koruge borular ile yer altından su verilmeye çalışılmıştır.3 yıllık süre zarfında en yüksek hizmet 2016 yılında olmuştur. 2016 yılında 86.667 metre koruge boru döşenmiştir. 3 yılda 121.817 metre boru döşenmiştir. Her ne kadar hizmet sürekli var olsa da hizmetin miktarı oldukça düşüktür. Bu yönüyle eleştiriye açık durumu mevcuttur (Tablo 7).

Sadece 2015 yılında Erciş kırsalında endemik Erciş üzümü ekim ve sulanması için 1 sondaj vurulmuştur (Tablo 9). Bu hizmet oldukça düşük bir miktardır. Kaliteli şarap ve şire yapımı için kullanılabilen Erciş üzümüne yeterli önemin verilmediği görülmektedir. Oysaki çiftçiler arasında kurulacak bir kooperatif ile çiftçi üzüm çeşidinin artırılmasına ve ekimine özendirilebilir. Bir belediyenin girişimleri ile Erciş'te şarap, pekmez, kuru üzüm üreten tesisler kurulabilir. Böylece bu üzümün marka değeri oluşturularak yörenin kalkınmasına katkıda bulunulabilir Fakat böyle bir adım henüz mevcut değildir.

Büyükşehir Belediyesi bazı sulama tesisleri kurmuştur. Fakat tesisler kapasite olarak büyük değillerdir. Büyük tesis yapma yetkisi DSİ' dedir. 3 yıllık sürede 123 adet gölet 1.392 km kanal inşa edilmiştir. Bu tesisler kapasite bakımından yetersizdir (Tablo 10). Bu yönüyle eleştiriye açıktır. Yasaya yöneltilen en büyük eleştirilerin

başında hizmetlerin tüm köylere yayılmamasıdır. Yapılan eleştirilerin bu yönüyle haklılık payının olduğu görülmektedir.

2015 yılında çiftçiyi üretime teşvik etmek amacıyla 200 çiftçiye 23.550 adet ceviz, elma, armut ve kiraz fidanı dağıtılmıştır. 2016 yılında sadece elma ve ceviz fidanı dağıtılarak 1000 çiftçinin yararlanması amacıyla 49.500 adet fidan dağıtılmıştır. Bu hizmetten toplamda 1200 çiftçi yararlanmıştır (Tablo 12). Fakat Van'da 2015 yılı verilerine göre ÇKS' ye kayıtlı 32.253 civarında çiftçi vardır. Bu hizmetten Van'daki çiftçinin sadece % 4'ü yararlanmıştır. Geriye kalan %96'lık kesim bu hizmetten yararlanmamıştır. Bu durum hizmetlerin Van geneline yayılmadığını göstermektedir. Bu durum da eleştiriye açık bir durumdur. 2015 yılında Çatak kırsalında yabancı yetişen melengiç (bittim) ağaçları aşılansarak Siirt fıstığına çevrilmiştir. Bu, Van için bir ilk olması itibariyle olumlu bir projedir (Tablo 13). Fakat 2016 ve 2017'de bu projeye yönelik bir hizmet olmamıştır. Van'da getirisi yüksek olan Siirt fıstığı yetiştirilmesi olumlu bir uygulamadır.

2015'te başlanan sarımsak, bakla, nohut ekimi için tohum dağıtım hizmetiyle amaçlanan, çiftçiyi geleneksel üretim tarzından koparıp alternatif ürünler yetiştirmeye yönlendirmektir. Alternatiflerin üretilmesi bakımından olumlu olan bu hizmet Van geneline yayılmadığı için eleştiriye açık yönü de mevcuttur. Van genelinde 2.980 dekarlık alanda ekimi yapılan bu ürünler çiftçiyi yeni ürün ekimine teşvik etmiştir. Hizmetin 2017 yılından sonra uygulanmadığı görülmektedir (Tablo 15). Hem hizmetin devamlılığı sağlanmamış hem de Van geneline yayılmamıştır. Bu yönleriyle eksiklik barındıran bir hizmettir.

Belediyeye yapılacak en büyük eleştiri hiç şüphesiz ki belediyenin mera ıslahı yapmamış olmasıdır. Van'ın % 64'lük kısmı çayır-mera alanıdır. Çayır-mera alanları bilinçsiz otlatmadan ötürü verimsizdir. Bundan dolayı bu mera alanlarının kaliteli hale getirilmesi için mera ıslahının yapılması şarttır. Fakat Büyükşehir Belediyesinin mera ıslahına yönelik herhangi bir hizmet sunmamış olması eleştirilecek bir durumdur.

Van Büyükşehir Belediyesi hayvancılığı geliştirmeye yönelik de bazı hizmetler yapmıştır. Van'ın doğal şartları arıcılık faaliyetine uygun bir yapıdadır. Özellikle Bahçesaray, Gevaş, Çatak kırsal çiçek çeşitliliğinin fazla olması itibariyle en uygun

yerlerdir. Van Belediyesi arıcılık faaliyetlerini geliştirmek amacıyla Gevaş'ın Daldere, Anaköy, Törelî, Yanıkçay köylerine 890 adet kovan dağıtımını yapmıştır (Tablo 20-21). Bu hizmetin uygun koşullar sağlayan diğer yerlere yapılması gerekmektedir. Van'da arıcılık faaliyetlerinin yapılabileceği yerler mevcuttur. Fakat bu alanlara yönelik kovan dağıtımını yapılmamıştır. Arıcılık faaliyeti ile ilgili Büyükşehir Belediyesi yeni kooperatifleşme adımları atmıştır. Tuşbal Kooperatifi olarak adlandırılan bu yapı çiftçiler arası örgütlenmeyi sağlamaya çalışmıştır. Bu kooperatif oluşumu olumlu bir adımdır.

Belediyenin hayvancılık için yaptığı en önemli hizmet sıvat dağıtımıdır. Beton ve saç olmak üzere toplam 408 köye 5.353 adet sıvat kurulumu yapılmıştır (Tablo 22). 2018 yılında geriye kalan diğer köylerde de dağıtımını yapılacaktır. Böylece tüm köyler bu hizmetten yararlanacaktır. Sıvat dağıtımını Van Belediyesi'nin yaptığı tüm hizmetler arasında en yaygınlık gösteren hizmetlerden biridir. Sıvat dağıtımını yazları kurak olan Van kırsalı için olumlu bir hizmettir. Yaz aylarında kuraklığın baş göstermesiyle meraya çıkan hayvanlarda büyük sağlık problemleri ortaya çıkmaktadır. Sıvat dağıtımını ile hayvanların temiz ve bol suya ulaşımı sağlanmıştır. Böylece hayvan hastalıklarının önüne geçilmeye çalışılmıştır.

Hayvan sulaması için yapılan bir diğer hizmet de kaynak suyu olmayan köylere sondaj kuyusu açılarak hayvanların temiz suya ulaşmasını sağlama çalışmasıdır. Açılan sondaj kuyularının sayısı 16'da kalmıştır (Tablo 23). Bu sayı çok azdır. Van kırsalında bulunan köylerin büyük bir bölümü yaz aylarında su sıkıntısı çekmektedir. Bu yönüyle bu hizmetlerin daha da yaygınlaştırılması gerekmektedir.

Van Büyükşehir Belediyesi'nin kırsala yaptığı bir diğer hizmet koyunların yıkanması için koyun banyoluğu hizmetidir. DAKA tarafından büyük oranda finanse edilen banyolar ile koyunların çeşitli parazitlerden korunması sağlanmıştır. 2017 yılı itibariyle 18 olan banyolukların 2018'de de alımının yapılacağı dile getirilmektedir. Koyun banyolukları muhtarların isteği doğrultusunda hizmet vermektedir. Koyun banyoluğu sayı olarak yetersizdir. Fakat çiftçi için büyük zorluk barındıran koyun yıkama işi mobil banyoluklar ile çok pratik bir hal almıştır. Koyun banyolukları sayı olarak arttırılarak bu hizmetin tek eksik yönü giderilebilir (Tablo 24).

6360 sayılı yasa, tarım ve hayvancılık bakımından çift başlılık yaratmıştır. Kırsaldaki tarım ve hayvancılık faaliyetlerinin sağlıklı yürütülmesinden hem Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığına bağlı il müdürlükleri hem de büyükşehir belediyeleri sorumludur. Bu yönüyle kırsalda çift başlılık yaratabilecek yönleri de mevcuttur. Ayrıca sulama hizmeti yapma yetkisi de hem DSİ hem de Büyükşehir Belediyesinin yetki alanı içerisinde. Bu hizmetlerin sunumunda çift başlılık olmaması için tüm yetkilerin büyükşehir belediyelerine devri sağlanabilir. Fakat şuna da dikkat etmek gerekir ki büyükşehir belediyeleri, mevcut finansal ve teknik donanımları ile bu yükün altından kalkamayabilir. Bundan dolayı çıkarılacak ek bir yasa ile belediyeler hem teknik eleman açısından hem de finansal açıdan güçlendirilerek yerel yönetim reformu yapılabilir.

Büyükşehir belediyelerini finansal açıdan zora sokacak hizmetlerin başında yol yapımı gelmektedir. Van Büyükşehir Belediyesinin kurulduğu günden bugüne yol yapımına yönelik bazı çalışmaları olmuştur. Büyükşehir Belediyesi stabilize yol, reglaj çalışması, menfez yapımı, asfalt kaplama ve sıcak asfalt dökümü hizmetleri sunmuştur. Bazı ilçe belediyeleri de kısıtlı imkânlar ile bazı köylerde stabilize yol ve reglaj çalışmaları yapmıştır.

Van Büyükşehir Belediyesi 2015 yılında 54 köyde 177 km stabilize yol yapmıştır. İlçe belediyeleri ise bütün yıllarda 419 km stabilize yol yapmıştır. Maliyet bakımından az masraflı olan stabilize yol hizmeti toplamda 596 km' dir. Bir diğer çalışmada reglaj (yol genişletme) çalışmasıdır. Büyükşehir'in reglaj çalışması mevcut değildir. İlçe belediyelerinin 481 km reglaj çalışması mevcuttur. Stabilize yol ve reglaj çalışmasında toplam 367 köy hizmet almıştır. Bu hizmetler ilçe belediyeleri tarafından sağlanmıştır. Büyükşehir belediyesi bu hizmetlerin sunumunda aktif olamamıştır (Tablo 25).

Büyükşehir belediyesi daha çok asfalt kaplama ve binder tabaka olarak bilinen sıcak asfalt hizmetleri sağlamıştır. Daha maliyetli olan bu hizmetlerin ilçe belediyeleri tarafından yeteri oranda sağlanamaması kuşkusuz finansal sıkıntılardan kaynaklıdır. Büyükşehir Belediyesi 2015 yılında 446 köyde toplam 572 km asfalt kaplama işi yapmıştır (Tablo 25). Sonraki yıllarda asfalt kaplama ve sıcak asfalt dökümü hizmet devam etmiştir. Büyükşehir belediyesi yol yapım hizmetinde iyi bir

ivme kazanmıştır. Birçok köyün yolları yenilenmiştir. Bu hizmetlerin yaygınlık kazanmış olması olumlu bir durumdur.

Van Büyükşehir Belediyesi yol yapım hizmetinde genel anlamda başarılı bir grafik ortaya koymuştur. Yapılan hizmetler Van genelinde büyük oranda yayılmıştır. Bu yönüyle olumlu bir tablo meydana gelmiştir. Van'ın büyükşehir olmasıyla birlikte VASKİ adındaki kuruluş ile tüm Van ilinin altyapı problemleri giderilmeye çalışılmıştır. VASKİ 2014-2015 yıllarında 60 köyde yeni içme suyu şebekesi kurmuştur (Tablo 32). 2016-2017'de herhangi bir yeni içme suyu şebekesi kurulmamıştır. Van'da bulunan köylerin bazılarında içme suyu şebekesi yoktur. Birçoğunda çoktan yapıldığı için bu şebekeler iyi çalışmamaktadır. Dolayısıyla VASKİ'nin yeni içme suyu şebekesi kurma hizmetine ağırlık vermesi gerekmektedir. VASKİ 126 köyde içme suyu amacıyla sondaj kuyusu açmıştır (Tablo 33). Bu sondaj çalışmaları 2014'ten 2017'ye kadar devamlılık göstermiştir. Fakat bu hizmet miktar bakımından yetersizdir. Çünkü Van'da bulunan birçok köyde özellikle yaz aylarında su azaldığından dolayı sıkıntı yaşanmaktadır. Bu sıkıntıların yaşanmaması için daha fazla sondaj kuyusunun açılması gerekmektedir. VASKİ'nin kurulduğu 2014 yılında 179 köyde bulunan eski içme suyu şebekeleri bakım-onarımdan geçirilmiştir. Van'da bulunan birçok su şebekesi eski olduğu için hemen hemen tüm köylerin içme suyu şebekelerinin bakım ve onarımının yapılması şarttır. Fakat bakım onarım hizmeti 2014 yılında bakımı yapılan 179 köy ile sınırlı kalmıştır (Tablo 34). Bu yönüyle sakınca barındırmaktadır. VASKİ'nin yayımlamış olduğu faaliyet raporlarından yararlanılarak elde edilen bilgiler dikkatlice incelendiği zaman hizmetlerin daha çok şehirsal alanlara yönelik olduğu görülmektedir. Van ilinin ve ilçelerinin çoğunda altyapının büyük sorunları mevcuttur. Şehirsal alandaki bu sorunlara istinaden yatırımların çoğu buralara yapılmıştır. Kırsal kesimin ihtiyacı olan bu hizmetlerde istenilen orana ulaşılamamıştır. Ayrıca bir diğer husus da VASKİ kırsal kesime yönelik hiç kanalizasyon hizmeti sunmamıştır. 6360 sayılı yasaya göre mahalle statüsü kazanan köyler resmiyette şehirsal alan olarak ele alınmıştır. Fakat kırsalda şehirsal hiçbir emare bulunmamaktadır. Bir yerin şehirsal bir alan olması için en azından bazı emarelerinin olması gerekmektedir.

İlçe belediyeleri kırsalda bazı köylere taziye evi ve cami yapımı için yardımlarda bulunmuşlardır (Tablo 35). Bu ilçeler arasında İpekyolu ve Tuşba

bulunmaktadır. Diğer ilçe belediyeleri bu konuda herhangi bir hizmette bulunmamışlardır Ayrıca Tuşba, İpekyolu, Gevaş ve Erciş belediyeleri bazı köylerde kilit taşı, ağaçlandırma, oyun parkı gibi bazı hizmetlerde bulunmuşlardır. Çok sınırlı kalan bu hizmetler sembolik bir öneme sahiptir. Büyükşehir Belediyesinin yukarıda sayılan hizmetlere yönelik bir çalışması olmamıştır. Birkaç ilçe belediyesi de çok sembolik bazı çalışmalar yapmışlardır (Tablo 36). 6360 sayılı yasaya göre köylerin de tıpkı şehirlerdeki mahalleler gibi bu hizmetleri almaya hakları vardır. Fakat bu hizmetler kırsala yeterince sunulmamıştır. Bu yönüyle yasanın çok büyük eksiklikleri vardır.

6360 sayılı yasaya getirilen en ciddi eleştirilerin başında kırsalda meydana getirebileceği göç hareketidir. Bu göç hareketinin tespiti için en az 10-15 yıllık nüfus hareketinin izlenmesi gerekmektedir. Bu yönüyle bu göç hareketinin tespiti için oldukça erkendir. Bunun için Van'da 4 yıllık sürede meydana gelen kırdan kente göç olgusunu yasaya bağlamak şimdilik yanlış bir tespit olacaktır. Çünkü kırsalda meydana gelecek olan göç hareketi köylülerden alınacak vergilere bağlı olarak meydana gelebilecektir. Bahsi geçen bu vergiler henüz alınmadığı için haliyle yasanın göçe etkisi de şimdilik yoktur. Ama şu gerçeği de görmek gerekir ki her ne kadar Van'da meydana gelen göç hareketini biz bu yasaya bağlamasak da bu yasanın kırsaldaki göçü engelleyemediği/engelleyemeyeceği bir gerçektir. Yeni yasa ile belediyelerin yetki alanı genişlemiştir. Fakat bu durum kırsaldaki göçü durduramamıştır.

Büyükşehir belediyesi ve ilçe belediyeleri Van'ın turizmini geliştirmek amacıyla bazı halk plajları yapmışlardır (Tablo 38). Önemli sahilleri bulunan Van Gölü'nde yapılan bu plajlar ilk olmaları itibariyle çok önemlidir. Fakat bu plajların sayılarının artırılması gerekmektedir. Ayrıca bu hizmetlerin çeşitlendirilmesi gerekmektedir.

Van Büyükşehir Belediyesi kurulduğu günden bu yana kırsala yönelik bazı hizmetler sunmuştur. Özellikle yol yapımı ve tarım ve hayvancılığa yönelik önemli hizmetler gerçekleşmiştir. Bazı hizmetlerin Van geneline yayılmadığı bazılarının da devamı gelmediği için eleştirilere açıktır. Yol yapımında Van geneline yayılma mevcuttur. Bundan dolayı olumlu bir hizmettir. Turizm, eğitim, içme suyu, alt ve üst yapı, çevre düzenlemesi gibi hizmetlerde eksiklikler mevcuttur. Çoğu hizmet

sembolik kalmıştır. Yani genel anlamda Tarımsal Hizmetler Daire Başkanlığı ve Yol Yapım Daire Başkanlıklarının yaptığı hizmetler çeşitlilik ve miktar bakımından fazla iken diğer daire başkanlıklarının yaptıkları hizmetler çok sınırlı kalmıştır.

Ayrıca birkaç ilçe belediyesi dışında tüm ilçe belediyeleri kırsala hizmet üretmekte sıkıntı yaşamışlardır. Bundan dolayı kırsalda herhangi bir yatırımları olmamıştır. Birkaç ilçe belediyesi de ancak az maliyetli bazı hizmetler sunabilmiştir. Bu da gösteriyor ki ilçe belediyeleri kırsala hizmet üretmekte çok sıkıntı yaşamaktadır. Bundan dolayı da tüm yük Büyükşehir Belediyesine kalmaktadır. Bu tarz sorunların yaşanmaması için acilen ilçe belediyelerinin güçlendirilmesi gerekmektedir. Bir diğer husus da birçok hizmetin hem belediyenin hem de bakanlıklara bağlı il müdürlüklerinin ortak alanında olmasıdır. Bu, çok başlılığa veya kurumlar arası sürtüşmelere sebep olabilmektedir. Bu durumların yaşanmaması için tüm yetkilerin yerel yönetimlerin güçlendirilmesi adına belediyelere devredilmesi gerekir.

Genel bir değerlendirme yapılırsa Büyükşehir Yasası Van kırsalında bir heyecan yaratmadığı, ciddi bir değişim trendi oluşturmadığı ve halk nezdinde fazla bir memnuniyet oluşturmadığı görülmektedir.

3. BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

Her ülke, genelde kırsal yerleşmelerin şehirselleşmeye oranla daha geri kalmış olmasına bağlı olarak kırsal yerleşmeleri ve dolayısıyla da kırsal alanlarını kalkındırmaya çalışır. Birçok ülke kırsalın kalkınması için gerek yasal düzenlemeler gerekse de bazı projeler hayata geçirir. Bu bağlamda Türkiye, son yıllarda yerel yönetimlerin güçlendirilmesi ve kırsalın kalkındırılması amacı ile bazı yasal düzenlemeler yapmıştır. Bu yasal düzenlemelerin arasında en önemlisi şüphesiz ki 6360 sayılı yasadır. Bu yasal düzenleme ile kır ve kent tek çatı altında birleştirilerek hizmetler tek elden verilmeye çalışılmıştır. Yerel yönetimlerin güçlendirilmesi açısından önemli bir adım olan bu yasaya, birçok kesim tarafından kırsalın doğal yapısının bozulacağı düşüncesiyle karşı çıkılmaktadır. Pek çok tereddüt barındıran bu 6360 sayılı yasanın hem olumlu hem de olumsuz yönleri mevcuttur. Yasayı salt olumlu bulmak veya salt olumsuzmuş gibi bir yaklaşımla ele almak doğru değildir. Bu sebeple, yasanın bazı olumlu yanları mevcutken, bazı olumsuz yanlarının da olduğu bir gerçektir.

6360 sayılı yasayı Van özelinde araştırmaya çalıştığımız bu tezimizde bazı sonuçlar ortaya çıkmıştır. 6360 sayılı yasa ile büyükşehir statüsüne getirilen Van ilinde yasa ile birlikte kırsal kesimin hizmet sorumluluğu Van Büyükşehir Belediyesi'ne verilmiştir. 2014 yerel seçimleri ile Van resmi olarak büyükşehir olmuştur. Bu tarihten 2016 Kasım ayına kadar geçen sürede BDP'li belediyeler iş başındayken, bu tarihten sonra İçişleri Bakanlığı tarafından atanan kayyım tarafından yönetilmiştir. Tezimiz yazıldığı sırada da mevcut yönetim merkezi iktidarın atadığı kayyım tarafından yönetilmeye devam etmiştir.

2014 yılından bu yana Van Büyükşehir Belediyesi kırsala çeşitli hizmetler gerçekleştirmiştir. Bu hizmetler daha çok Tarımsal Hizmetler Daire Başkanlığı ile Yol Yapım ve Onarım Daire Başkanlığı'nın yaptığı yatırımlardır. Diğer daire başkanlıkları yeterli yatırımları yapamamışlardır. Kırsala yapılan yatırımlar/hizmetler içerisinde en yaygın hayvanların sulanması için dağıtılan sıvatlardır. Hemen hemen her köye dağıtılan sıvatlar ile hayvancılığa önemli bir destek sunulmuştur. Belediyenin alternatif olarak yaptığı nohut, sarımsak, bakla tohumlarının dağıtımı ve

Bittim ağaçlarının Siirt Fıstığı'na çevrilmesi çalışmaları olumlu görülmektedir. Çünkü çiftçinin geleneksel üretim anlayışından vazgeçirilip alternatif ve getirisi yüksek üretim kollarına yönlendirilmesi olumlu bir gelişmedir.

Fakat şunu da dile getirmekte fayda vardır: Yukarıda saydığımız birçok hizmetin devamı gelmemiştir. Bu yönüyle eleştirilmektedir. Eleştiriye açık olan bir diğer hizmet de ceviz, elma, armut ve kiraz fidanlarının tüm kırsala yayılmamasıdır. Yasaya getirilen en büyük eleştiri, belediyelerin kırsalda yapacakları hizmetlerde tüm köylere aynı oranda hizmet götüremeyeceği endişesidir. Fidan dağıtım hizmetinde eleştirinin haklılık payının olduğu görülmektedir.

Kırsala yapılan bir diğer hizmet yol yapımıdır. Van Büyükşehir Belediyesi'nin yol yapımında başarılı bir yol izlediği söylenebilir. Birçok köyde sıcak asfalt, asfalt kaplama veya stabilize yol yapılmıştır. Van'ın hem iklimik özellikleri hem de topografik durumundan ötürü ulaşımda büyük sıkıntılar olmaktadır. Büyükşehir Belediyesi'nin kırsalda yaptığı yol yapımları oldukça önemlidir. Belediyenin kırsala yaptığı hizmetlerin kısır bir döngüde ilerlediği söylenebilir. Bu kısır döngüden sıyrılmak için hizmetlerin çeşitlendirilmesi gerekmektedir.

Büyükşehir Belediyesi'nin en çok sorun yaşadığı hizmet kırsal alanın alt yapı hizmetleridir. Kırsalda her hangi bir kanalizasyon hizmeti olmamıştır. Ayrıca kırsaldaki su şebekelerinde de yeteri kadar hizmetin olmadığı görülmektedir. Büyükşehir belediyesinin bir an önce kırsalın alt yapısına el atması gerekmektedir. 6360 sayılı yasaya göre 5 yıl sonra köylerden su parası alınacaktır. Belediyenin yapmadığı bir hizmet karşılığında su faturası kesmesi adil bir uygulama olmayacaktır. Belediyenin sıkıntı yaşadığı bir diğer hizmet de mera ıslahıdır. Van Büyükşehir Belediyesi'nin mera ıslahına yönelik hiçbir yatırımı mevcut değildir. Topraklarının % 64'lük kısmının mera olduğu ve halkın temel geçim kaynağının hayvancılık olduğu bir yerde mera ıslahına yönelik bir hizmetin olmaması düşündürücüdür. Büyükşehir belediyesinin 2019 yılı için sembolik de olsa bir mera projesi mevcuttur. Bu projenin hayata geçip geçmeyeceğinin netleşmesi için 2019 yılının sonunun beklenmesi gerekir. Fakat bu sembolik hizmet yeterli değildir. Bu olumsuzluğun ortadan kaldırılması için hizmetin artırılması gerekmektedir. Van'da bulunan ilçe belediyelerinin kırsala hizmet üretmekten çok uzakta olduğu görülmektedir. İlçe belediyelerinin de mali anlamda güçlendirilmesi gerekmektedir.

Belediye gelirlerinin düzenlendiği yasaya getirilecek ek maddeler ile hem Büyükşehir Belediyesi'nin hem de ilçe belediyelerinin gelirleri artırılarak belediyelerin mali özerklikleri sağlanabilir. Ayrıca yasada ki en büyük problemlerden biri de çift başlılıktır. Örneğin tarım ve hayvancılıkla ilgili hizmet yetkisi hem Büyükşehir Belediyesi'nde hem de Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlükleri'ndedir. Bu çift başlılığın ortadan kaldırılması ve yerel yönetimlerin güçlendirilmesi için yetkinin belediyelere devredilmesi gerekir. Bu durum DSİ için de geçerlidir.

Belediyeler bilindiği üzere siyasi kurumlardır. Belediyelerin siyasi kurum olmalarından ötürü kırsalda kendilerine oy veren veya vermeyen gibi bir ayrıma gidebileceği endişesi de mevcuttur. Köylerin az nüfusa sahip olmalarından kimin hangi partiye oy verdiği belli olmaktadır. Bundan dolayı belediyelerin uygulayacağı yanlış bir politika ile kırsalda yaşayan halk mağdur edilebilir. Bu tarz olumsuz durumların ortaya çıkmaması için belediyeler üzerinde bir denetimin olması gereklidir. Tabii bu denetimin idari bir denetim olmaması gerekir. Daha çok adli bir denetim kurulabilir.

Yasa, genel itibariyle birçok değişiklik getirmiştir. Bazı kesimlerce şiddetli şekilde eleştirilir iken bazı kesimlerce de radikallik oranında desteklenmektedir. Yasanın büyük değişiklikler getirdiği aşikârdır. Bu değişikliklerin kırsalda hem olumlu hem de olumsuz yansımaları olmuştur. Yasanın eksik yönlerinin zamanla çıkarılacak ek maddeler ile giderilmesi gerekmektedir. Yasanın ilk geldiği gün gibi hiç dokunulmadan kalması sakıncalıdır. Sıkıntı barındıran yönlerine müdahale edilmesi gerekir. Bu aşamada bilim dünyasından, STK'lardan ve yerli halktan fikir alınması şarttır.

Yasa ile Van özelinde bazı hizmetlerde olumlu bir tablo ortaya çıkmışken bazı yönleri ile olumsuz bir tablo ortaya çıkmıştır. Ama olumsuz yönler kanımca daha ağır basmaktadır. En azından yasanın Van kırsalında yaşayan halk arasında bir heyecan yaratmadığı ve yasayla beklenen değişimin olmadığı düşüncesi hâkimdir. Ortaya konan hizmetler de bu düşüncede haklılık payının olduğunu göstermektedir.

KAYNAKÇA

- Akyılmaz, B., "Osmanlı Devleti'nde Merkezden Yönetimin Taşra İdaresi" Konya, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S.4, s.127-156, 1999.
- Akyüz, V., v.d.,ed., *İslam Geleneğinden Günümüze Şehir ve Yerel Yönetimler*, İstanbul, c.2, İlke Dizgi, 1996.
- Akyüz, V.,v.d.,ed., *İslam Geleneğinden Günümüze Şehir ve Yerel Yönetimler*, İstanbul, c.1, İlke Dizgi, 1996.
- Alaeddinoğlu F. ve Yıldız, M. Z., "Türkiye'de Kültür Turizmi Ve Algılanışı" Ankara, *Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları, s.21-34, 2011.
- Atalay, İ., *Resimli ve Haritalı Türkiye Bölgesel Coğrafyası*, İstanbul, İnkılâp Kitapevi Baskı Tesisleri, 1995.
- Ayhan, U., "Amerika Birleşik Devletlerinde Yerel Yönetimler" Ankara, *Sayıştay Dergisi*, S.70, s.103-120, 2008.
- Ayyıldız, M., v.d., "6360 Sayılı Büyükşehir Yasasının Kırsal Kesime Olası Etkileri" Nevşehir, *Nevşehir Bilim ve Teknoloji Dergisi*, özel sayı, s.280-285, 2016.
- Azap, A., "İspanya Sağlık Sistemi: Yerinden Yönetmek, Merkezden Yönetime Göre Daha mı İyi" Ankara, *Toplum Ve Hekim Dergisi*, Temmuz-Ağustos S.4, s.242-246, 2007.
- Başbüyük, A., "Coğrafi Açından Türkiye'de Kırsal Kalkınma Sorunu" Erzurum, *Doğu Coğrafya Dergisi*, S.12, s.43-66, 2004.
- Bekdemir, Ü., v.d., "Yeni Büyükşehir Yasası Sonrasında Türkiye'de Şehir Nüfusu Ve Şehir Yerleşmeleri" Erzurum, *Doğu Coğrafya Dergisi*, S.32, s.277-297, 2014.
- Benek, S., "Arazi Kullanımı Yönünden Karacadağ Yöresinde Gözlemler ve Öneriler" Ankara, *Ekev Akademi Dergisi*, S.41, s.419-436, 2009.
- Benek, S., *Viranşehir İlçesinde Doğal ve Beşeri Kaynakların Tespiti ve Kalkınma Planlanmasına Yönelik Öneriler*, Şanlıurfa, Viranşehir Belediyesi Bilimsel Kültür Yayınları, 2008.
- Çınarlı, S., "ABD'de Yerel Yönetimin Ana Hatları" Sivas, *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, S.1, s.265-280, 2011.

- Çiçek, Y., ‘‘Geçmişten Günümüze Türkiye’de Yerel Yönetimler’’ Kahramanmaraş, *KSÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, S.1, s.53-64, 2014.
- Elmastaş, N., ‘‘Hasanabdal Kaplıcası’’ İstanbul, *Marmara Coğrafya Dergisi*, s.73-96, 2002.
- Elmastaş, N., ve Özcanlı, M., ‘‘Arazi Kullanımı ve Deprem İlişkisi Bağlamında 2011 Van Depremlerinin Erciş Şehri’ne Etkileri’’ Ankara, *Turkish Studies Dergisi*, S.5, s.825-847, 2014.
- Erbay, Y., ‘‘Fransa’da İdari Sistem ve Yerel Yönetimler’’ Ankara, *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, S.2, s.58-74, 1999.
- Erol, O., *Genel Klimatoloji*, İstanbul, Çantay Kitapevi,1999.
- Gökaçtı, M. A., *Dünya’da ve Türkiye’de Belediyecilik*, İstanbul, Ozan Yayıncılık, 1996.
- Gözenç, S., *Avrupa Ülkeler Coğrafyası, I. Akdeniz Avrupası ve Balkan ülkeleri*, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Yayınları, 1985.
- Gülçubuk, B. ve Olgun, G. S., ‘‘Kırsalın Dönüşümünde Fırsat ve Tehditleri ile Yeni Büyükşehir Yasası Analizi’’ Isparta, *Süleyman Demirel Üniversitesi 12. Tarım Ekonomisi Kongresi bildirge kitabı*, s.1059-1068, 2016.
- Güler, F. E., ve Çağlar, A.,v.d., ‘‘Türkiye’de illere göre insanı gelişim endeksi’’ Denizli, *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S.27, s.208-216, 2017.
- İç İşleri Bakanlığı Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü, *2016 Yılı Mahalli İdareler Genel Faaliyet Raporu*, Ankara, Haziran 2017.
- İlçelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması, *Devlet Planlama Teşkilatı*, Ankara, 2004.
- İllerde yaşam endeksi il sıralamaları ve endeks değerleri, *Devlet Planlama Teşkilatı*, Ankara, 2015.
- İllerin sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralaması araştırması,1996
- İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması, *Devlet Planlama Teşkilatı*, Ankara, 2003.

- İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması, *Devlet Planlama Teşkilatı*, Ankara, 2011.
- Kasarıcı, R., ‘‘Türkiye’de Nüfus Gelişimi’’ Ankara, *Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, s.247-266, 1993.
- Kaya, K., ‘‘Tanzimat’tan Önce Belediye Hizmetleri ve Voyvodalar’’ Ankara, *Tarih Araştırmaları Dergisi*, s.101-112, 2007.
- Kayıkçı, S., ‘‘1982 Reform Yasası Sonrası Fransa’da Yerel Yönetimler ve Yerel Özerklik Şartı’’ Ankara, *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, 2003,
- Keleş, R., ‘‘İspanya’da Yerinden Yönetim’’ Ankara, *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, S.4, s.11-22, 1993.
- Ketin, İ., ‘‘Van Gölü ile İran Sınırı arasındaki bölgede yapılan Jeoloji Gözlemlerinin Sonuçları Hakkında Kısa Bir Açıklama’’ Ankara, *Türkiye Jeoloji Kurumu Bülteni*, S.20, s.79-85, 1977.
- Kılınç, G., ‘‘Büyükşehir Belediyelerinin Yapılanması ve Kayseri Büyükşehir Belediyesi Örneği’’ Ankara, *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, 2010.
- Kırışik, F. ve Sezer, Ö., ‘‘Türk Anayasalarının da Yerel Yönetimler’’ Ankara, *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, 2006.
- Koday, Z. v.d., ‘‘Akhisar Büyükşehir İlçesinin İdari Coğrafya Analizi’’ Erzurum, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S.21, s.443-455, 2017.
- Mater, Barış, *Toprak Coğrafyası*, İstanbul, Çantay Kitapevi, 2004.
- Milletvekilleri Genel Seçimleri, 1923-2011, Ankara, *Türkiye İstatistik Kurumu Yayınları*, 2012.
- Nadaroğlu, H., *Mahalli İdareler Teorisi, Ekonomisi, Uygulaması*, İstanbul, Beta Yayınevi, 1994.
- Okudum, R. ve Alaeddinoğlu, F., ‘‘Van İlinde Gerçekleştirilen Kırsal Kalkınma Projeleri Ve Mekânsal Dağılımları Üzerine Bir Değerlendirme’’ Ankara, *Coğrafyacılar Derneği Uluslararası Kongresi Bildiriler Kitabı*, s.512-521, 2015.
- Ortaylı, İ., ‘‘Osmanlı Kadısının Taşra Yönetimindeki Rolü Üzerine’’ Ankara, *Amme İdaresi Dergisi*, S.1, s.95-107, 1976.

- Ortaylı, İ., *Türkiye İdare Tarihi*, Ankara, Türkiye Ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayınları, 1979.
- Ökmen, M. ve Yılmaz, A., ‘‘Klasik Dönemde Osmanlı Kenti ve Yerel Yönetimler’’ Kütahya, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S.23, s.91-112, 2009.
- Özcan, K., ‘‘Orta Çağ'da Anadolu İdari Coğrafyasına Bakış Anadolu'da Selçuklu İdari Birimleri’’ Ankara, *Coğrafi Bilimler Dergisi*, S.3, s.73-99, 2005.
- Özçağlar, A., ‘‘Büyükşehir Belediyeli İllerde Kır ve Kent Nüfusunun Tespiti Mümkün Mü?’’ Ankara, *TÜCAUM Uluslar arası Coğrafya Sempozyumu*, s.271-291, 13-14 Ekim 2016.
- Özçağlar, A., ‘‘Türkiye'nin İdari Coğrafyası Bakımından Köy, Bucak, İlçe, İl ve Belde Kavramları Üzerine Düşünceler’’ Ankara, *Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Coğrafya Bölümü Dergisi*, S.12, s.25-33, 1996.
- Özçağlar, A., *Coğrafyaya giriş*, Ankara, Hilmi Usta Matbaacılık, 2006.
- Özgen, N., ‘‘Nüfusları 2000 altına düştüğü için kapatılan belediye teşkilatları’’ Ankara, *Coğrafi Bilimler Dergisi*, S.11, s.75-100, 2013.
- Sakarya, A. ve İbişoğlu, Ç., ‘‘Türkiye’de İllerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Endeksinin Coğrafi Ağırlıklı Regresyon Modeli İle Analizi’’ İstanbul, *Marmara Coğrafya Dergisi*, S.32, s.211-238, 2015.
- Seyitdanlıoğlu, M., ‘‘Şehremaneti Kuruluşu ve Şehremaneti Nizamnamesi Yerel Yönetim Metinleri IV’’ Ankara, *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, 1996.
- Şahin, M., ‘‘Ülke Ülke Yerel Yönetimler, ABD'de Yerel Yönetimler’’ Ankara, *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, 1999.
- Şahinalp, M. S. ve Günel, V., ‘‘Osmanlı Şehircilik Kültüründe Çarşı Sisteminin Lokasyon Ve Çarşı İçi Kademelenme Yönünden Mekânsal Analizi’’ Ankara, *Milli Folklor Uluslararası kültür araştırmaları dergisi*, S.93, s.149-168, 2012.
- Şengül, R., ‘‘Fransa’da Bölgesel Yerel Yönetimlerin İdari Sistem İçerisindeki Yeri’’ Ankara, *Türk İdare Dergisi*, s.61-68.
- Toksöz, F., v.d., *Yerel Yönetim Sistemleri; Türkiye Ve Fransa, İspanya, İtalya, Polonya, Çek Cumhuriyeti*, İstanbul, TESEV Yayınları, 2009.

- Tümertekin, E. ve Özgüç, N., *Ekonomik Coğrafya Küreselleşme ve Kalkınma*, İstanbul, Çantay Kitapevi, 2007.
- Türkeri, Z., *Bask Meselesi: Bir Tarih, Bir Otonomi, Bir Sorun*, Ankara, Dipnot Yayınları, 2007.
- Van İli Tarımsal Yatırım Rehberi, *Gıda Tarım Ve Hayvancılık Bakanlığı, Strateji Geliştirme Başkanlığı, Tarımsal Yatırımcı Danışma Ofisi*, 2015.
- Van Valiliği, İl Özel İdaresi, *2007-2011 Stratejik Planı*
- Yalçındağ, S., ‘‘Kamu Yönetim Sistemimizin Tarihsel Evrimi Üzerine Notlar’’ Ankara, *Amme İdaresi Dergisi*, s.20-57, 1970.
- Yaylı, H. ve Yaslıkaya, R., ‘‘Türkiye’de Yerel Yönetimler ile İlgili Yasal Düzenlemelerin Gelişimi’’ Ankara, *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi*, S.47, s.65-82, 2012.
- Yetmen, H., ‘‘Van Gölü kuraklık analizi’’ Ankara, *21. Yüzyılda Eğitim Ve Toplum Eğitim Bilimleri Ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*,S.5, s.184-198, 2013.
- Yörüklüoğlu, F., ‘‘Türk Belediyeciliğinin Gelişim Süreci’’Ankara,*Mevzuat Dergisi*, S.135, 2009.

İNTERNET KAYNAKLARI

- [http:// www.etimolojiturce.com/arama/yerel](http://www.etimolojiturce.com/arama/yerel) ,Erişim, 23.12.2017 saat 02. 07
- http://www.tbb.gov.tr/mevzuat/kanunlar/Avrupa_Yerel_Yonetimler_ozerklik_Sarti.pdf
- <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.3.442.pdf>
- <https://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa61.htm>
- <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5216.pdf>
- <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6360.pdf>
- <http://www.anayasa.gen.tr/tek-1921.htm>
- <https://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa24.htm>
- http://www.ercis.gov.tr/ercis_uzumu
- <http://www.vanhaber.com>

https://tr.m.wikipedia.org/wiki/Amerika_Birle%C5%9Fik_Devletleri%27nin_idari_b%C3%B6l%C3%BCmleri

<https://tr.m.wikipedia.org/wiki/Fransa>

<https://tr.climate-data.org/region/691/>

https://www.tarihtarih.com/?Syf=26&Syz=374828&/T%C3%BCrkiye_Sel%C3%A7uklu-Vak%C4%B1flar%C4%B1-/-Yrd.-Do%C3%A7.-Dr.-Mustafa-Demir-

https://www.veyseldinler.com/YuklenenDosyalar/OSMANLI_DEVLETI_IDARI_YAPISI.pdf

https://www.tarihtarih.com/?Syf=26&Syz=374831&/Sel%C3%A7uklu-Vakfiyeleri_ve-%C4%B0%C3%A7erdikleri-Sosyal-Motifler-/-Prof.-Dr.-%C4%B0smet_Kayao%C4%9Flu-

<http://www.tid.gov.tr/Makaleler/SKARAP.DOC>

<https://www.cekulvakfi.org.tr/makale/anakent-yonetimlerini-yeniden-duzenleyen-yasa-ne-getirdi-ne-goturdu>

<https://www.tarihtarih.com/?Syf=26&Syz=381857&/Kl%C3%A2sik%20D%C3%B6nemde-Osmanl%C4%B1-Devlet-Te%C5%9Fkilat%C4%B1-/-Prof.-Dr.-Yusuf-Hala%C3%A7o%C4%9Flu->

https://www.tarihtarih.com/?Syf=26&Syz=374858&/Orta%C3%A7a%C4%9F_Anadolu-Kentleri-/-Yrd.-Do%C3%A7.-Dr.-Osman-Erav%C5%9Far-

<https://biruni.tuik.gov.tr/yayin/views/visitorPages/index.zul>

https://www.tarim.gov.tr/SGB/TARYAT/Belgeler/il_yatirim_rehberleri/van.pdf

http://www.tid.gov.tr/Makaleler/R.Sengul_61-68.doc

https://www.academia.edu/32546713/Sel%C3%A7uklularda_Yerel_Y%C3%B6netimler_ve_Kent_Sistemi